

PRIRUČNIK ZA OBUKU POLICIJE O JEDNAKOSTI I NEDISKRIMINACIJI

Izvor za predavače

Prevod sufinansirala
Evropska unija

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

MANUAL FOR POLICE EDUCATION ON EQUALITY & NON-DISCRIMINATION

Prevod ove publikacije je pripremljen uz finansijsku podršku Evropske unije i Saveta Evrope. Sadržaj je isključiva odgovornost autora/autorke i ni u kom slučaju ne predstavlja zvanične stavove Evropske unije ni Saveta Evrope.

Dozvoljena je reprodukcija izvoda (do 500 reči), osim za komercijalne svrhe, pod uslovom da je očuvan integritet teksta, da se izvod ne koristi izvan konteksta, da ne daje nepotpune informacije niti na neki drugi način dovodi čitaoca na pogrešne zaključke o njegovoj prirodi, obimu ili sadržaju teksta. Izvor teksta je uvek obavezno navesti na sledeći način "© Savet Evrope, 2024". Sve druge zahteve za reprodukciju/prevod dela i celog teksta, treba uputiti Direktoratu za komunikacije, Savet Evrope (F-67075 Strasbourg Cedex ili na publishing@coe.int).

Svu ostalu korespondenciju koja se odnosi na ovu publikaciju treba uputiti na adresu: Direktorata za demokratiju/Odeljenje za borbu protiv diskriminacije, Avenue de l'Europe F-67075 Strasbourg Cedex, France, Tel. +33 (0)3 88 41 20 00, E-mail: Horizontal.Facility@coe.int.

Urednica:
Joanna Perry

Koautori:
David Martín Abánades
Michael Boyle
Mónica Diniz
Nick Glynn
Tinatin Khatchvani
Joanna Perry
Marharyta Zhesko

Koordinacija i supervizija:
Jedinica za sprečavanje govora mržnje i za saradnju, Odeljenje za inkluzivne i antidiskriminatorske programe Saveta Evrope

Dizajn korica, raspored,
grafika i ilustracije:
Jonathan Brennan
Aptalops.com / info@aptalops.com

Fotografije:
Savet Evrope, © Shutterstock

© Savet Evrope, maj 2024. Sva prava zadržana. Licencirano Evropskoj uniji pod uslovima

PRIRUČNIK ZA OBUKU POLICIJE O JEDNAKOSTI I NEDISKRIMINACIJI

Sadržaj

Biografije autora	1
Uvod i kratak pregled	3
Pregled	5
Kako koristiti ovaj priručnik	6
Procena potreba i evaluacija	7
Proces procene potreba	8
1. korak: Pregledati obrazac tabele za procenu potreba	8
2. korak: Osmisliti i podeliti upitnik za obuku radi procene trenutnog znanja vaše ciljne grupe (ciljnih grupa)	8
3. korak: Popuniti tabelu za procenu potreba	9
Evaluacija	9
Prilozi	10
Prilog A: Model preliminarnog upitnika pre obuke radi procene poznavanja sadržaja i prioriteta obuke	10
Prilog B: Tabela za procenu potreba	16
Prilog C: Evaluacija pre obuke	18
Prilog D: Evaluacija posle obuke	19
Alati za rad	22
Uvodne fraze	22
Vođenje igre uloga	23
Modul 1: Jednakost i nediskriminacija i pristup radu policije koji je zasnovan na ljudskim pravima	25
Uvod i osnovne informacije	26
Ishodi učenja	27
Pregled aktivnosti i predviđenog vremena	27
Priprema	27
Opis aktivnosti	28
Aktivnost 1.1: Ljudska prava i rad policije – Razumevanje njihove povezanosti	28
Aktivnost 1.2: Rad policije zasnovan na ljudskim pravima – Šta to znači za mene?	32

<i>Aktivnost 1.3: Razumevanje enakosti i nediskriminacije u radu policije</i>	35
<i>Aktivnost 1.4: Policijske dužnosti u vezi sa nediskriminacijom</i>	
– <i>Praktična vežba</i>	44
<i>Aktivnost 1.5: Promovisanje jednakosti i nediskriminacije u radu policije</i>	48
<i>Aktivnost 1.6: Uloga policije u promovisanju dobrih odnosa</i>	51
Prilozi i radni listovi	52
<i>Radni list 1.1</i>	52
<i>Radni list 1.3.1</i>	54
<i>Radni list 1.3.2</i>	55
Modul 2: Diskriminatorско postupanje policije	61
Uvod i osnovne informacije	62
Ishodi učenja	63
Pregled aktivnosti i predviđenog vremena	63
Priprema	64
Opis aktivnosti	65
<i>Aktivnost 2.1: Šta podrazumevamo pod diskriminatorским postupanjem?</i>	65
<i>Aktivnost 2.2: Neprimereno postupanje, diskreciono pravo i diskriminacija</i>	
– <i>Praktično razmatranje</i>	67
<i>Aktivnost 2.3: Neprimereno postupanje i diskriminacija prema osumnjičenima</i>	70
<i>Aktivnost 2.4: Prepreke u prijavljivanju diskriminatorskog postupanja unutar policijske organizacije</i>	74
<i>Aktivnost 2.5: Povezivanje sa žrtvama diskriminatorskog postupanja policije</i>	76
<i>Aktivnost 2.6: Diskusija sa liderima organizacije o analizi diskriminatorskog postupanja policije i javnom iskustvu o radu policije</i>	79
Prilozi i radni listovi	82
<i>Radni list 2.2.1: Informacije o scenariju – Zaustavljanje automobila</i>	82
<i>Radni list 2.2.2: Informacije o scenariju – Opcioni list</i>	83
<i>Radni list 2.2.3: Informacije o scenariju – Prekoračenje brzine</i>	84
<i>Radni list 2.3.1: List sa informacijama o scenariju – Hapšenje i prevoz osumnjičenog</i>	85
<i>Radni list 2.3.2: Kratak pregled ključnih tačaka iz Evropskog kodeksa policijske etike</i>	86
<i>Radni list 2.4.1: Opcije prijavljivanja neprimerenog postupanja</i>	87
<i>Radni list 2.4.2: Razumevanje policijske kulture</i>	88
<i>Radni list 2.6.1: Uticaj policijske kulture na prijavljivanje i istragu pritužbi</i>	90
Modul 3: Sprečavanje diskriminatorskog profilisanja i reagovanje na njega	91
Uvod i osnovne informacije	92
Ishodi učenja	93
Pregled aktivnosti i predviđenog vremena	93
Priprema	94
Opis aktivnosti	95
<i>Aktivnost 3.1: Naše zajedničke vrednosti</i>	95
<i>Aktivnost 3.2: Uticaj policijskog profilisanja na zajednice</i>	97
<i>Aktivnost 3.3: Zaustavljanje – Od stereotipa do diskriminacije</i>	101
<i>Aktivnost 3.4: Zaustavljanje – Stručna praksa</i>	103
<i>Aktivnost 3.5: Upoznavanje sa pravom (pravima)</i>	104
<i>Aktivnost 3.6: Liderstvo</i>	106

Prilozi i radni listovi	107
<i>Radni list 3.1a: Kartice za sortiranje vrednosti</i>	107
<i>Radni list 3.1b: Vrednosti prilikom održavanja reda u multikulturalnim zajednicama</i>	109
<i>Prilog 3.2</i>	110
<i>Radni list 3.3: Ciklus samoispunjavajućeg proročanstva</i>	112
<i>Radni list 3.4: Policijska ovlašćenja i dužnosti prilikom zaustavljanja, provere lične karte i pretresa lica</i>	113
<i>Prilog 3.4: Napomene za predavače</i>	115
<i>Prilog 3.6: Napomene za predavače</i>	117
Modul 4: Identifikacija i istraga zločina iz mržnje	123
Uvod i osnovne informacije	124
Ishodi učenja	125
Pregled aktivnosti i predviđenog vremena	125
Opis aktivnosti	127
<i>Aktivnost 4.1: Definicija i ključni koncepti zločina iz mržnje</i>	127
<i>Aktivnost 4.2: Razumevanje nacionalnih zakonodavnih okvira i prakse</i>	128
<i>Aktivnost 4.3: Koncepti povezani sa zločinom iz mržnje – Praktična vežba</i>	129
<i>Aktivnost 4.4: Istraživanje pokazatelja pristrasnosti</i>	130
<i>Aktivnost 4.4a: Pogodi pokazatelj</i>	132
<i>Aktivnost 4.4b: Studije slučaja o pokazateljima pristrasnosti</i>	133
<i>Aktivnost 4.5: Istraga zločina iz mržnje – Studija slučaja</i>	134
<i>Aktivnost 4.6: Zločini iz mržnje počinjeni od strane policije i protiv policije</i>	136
Radni listovi i prilozi	137
<i>Radni list 4.1 Šta je zločin iz mržnje i kako se on razlikuje od ostalih zločina?</i>	137
<i>Radni list 4.3: Studije slučaja</i>	142
<i>Prilog 4.3: Napomene za predavače o Aktivnosti 4.3</i>	144
<i>Prilog 4.4a: Napomene za predavače o Aktivnosti 4.4a</i>	146
<i>Radni list 4.4: Pokazatelji pristrasnosti</i>	148
<i>Radni list 4.4a: Vizuelni materijal za pokazatelje pristrasnosti</i>	151
<i>Radni list 4.5: Istraga zločina iz mržnje – Studija slučaja</i>	154
<i>Prilog 4.5: Napomene za predavače o Aktivnosti 4.5</i>	155
<i>Prilog 4.6: Napomene za predavače o Aktivnosti 4.6</i>	160
Modul 5: Uvažavajuće i nediskriminatorско postupanje sa žrtvama	161
Uvod i osnovne informacije	162
Ishodi učenja	164
Pregled aktivnosti i predviđenog vremena	164
Priprema	165
Opis aktivnosti	166
Prilozi i radni listovi	179
Modul 6: Angažovanje zajednice, odnosi u zajednici i rad policije u zajednici na lokalnom nivou	197
Uvod i osnovne informacije	198
Ishodi učenja	200
Pregled aktivnosti i predviđenog vremena	200

Priprema	200
Opis aktivnosti	201
<i>Aktivnost 6.1: Šta je angažovanje zajednice?</i>	<i>201</i>
<i>Aktivnost 6.2: Izgradnja poverenja od samog početka</i>	<i>205</i>
<i>Aktivnost 6.3: Odabir pravih partnera</i>	<i>208</i>
<i>Aktivnost 6.4: Profilisanje tima za rad policije u zajednici</i>	<i>213</i>
<i>Aktivnost 6.5: Bezbednosno partnerstvo policije i zajednice</i>	<i>215</i>
Prilozi i radni listovi	219
<i>Radni list 6.2: Studija slučaja – Partnerstvo policije i zajednice u zajedničkoj obuci</i>	<i>219</i>
<i>Prilog 6.3b</i>	<i>221</i>
<i>Radni list 6.4a</i>	<i>222</i>
<i>Radni list 6.4b</i>	<i>223</i>
<i>Radni list 6.4c</i>	<i>224</i>
<i>Radni list 6.5a</i>	<i>225</i>
<i>Radni list 6.5b</i>	<i>226</i>
<i>Radni list 6.5c</i>	<i>227</i>
www.coe.int	ii

Biografije autora

David Martín Abánade je policijski inspektor iz Španije. Kao policijski stručnjak, David saraduje sa Organizacijom za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS), Savetom Evrope, Ujedinjenim nacijama i Evropskom komisijom, uvek u vezi sa temama koje se odnose na zločine iz mržnje, rasno/etničko profilisanje, zaštitu ljudskih prava i unapređenje odnosa između policije i osetljivih društvenih grupa.

Michael Boyle, BA, LLB, LLM, MA, PhD, ima više od 20 godina međunarodnog iskustva u oblastima političke obuke, ljudskih prava i promovisanja jednakosti. U ovom svojstvu saraduje sa OEBS-om, EU, SE i ostalim organizacijama u često izazovnim i negostoljubivim okruženjima širom Afrike, Evrope, Azije i Bliskog istoka. Napisao je praktične vodiče za delotvorno vršenje policijskog posla u skladu sa ljudskim pravima na razne teme, koji su prevedeni na nekoliko jezika i koriste se u obuci policije u različitim nadležnostima. On je policijski službenik u penziji i bivši univerzitetski predavač iz oblasti kriminologije.

Mónica Diniz je sociološkinja, načelnica Odeljenja za preventivu, bezbednost i međunarodne odnose u opštinskoj policiji Lisabona, a bavi se saradnjom između policije i građana te sprovođenjem partnerstava policije i zajednice za bezbednost u fazi planiranja i realizacije rada policije u zajednici na lokalnom nivou. Ona je trenerka i koautorka nekoliko publikacija o radu policije u zajednici.

Nick Glynn, LLB (Hons), MSt (Cantab), viši je programski referent u organizaciji Open Society Foundations (OSF). On rukovodi radom na odgovornosti policije i pravdi u Evropi, uključujući policijska ovlašćenja, policijsku upotrebu sile/nasilja, proteste, reformu politike o narkoticima, obavezni pritvor i diskriminaciju unutar krivičnog sistema. Pre nego što je došao u OSF, Glynn je proveo 30 godina kao policijski službenik u Lesteru (Ujedinjeno Kraljevstvo), gde je došao do ranga glavnog inspektora. Glynn je studirao pravo na Univerzitetu Trent u Notingemu, a magistarsku diplomu (MSt) iz primenjene kriminologije stekao je na Univerzitetu u Kembridžu. Piše za veliki broj publikacija, uključujući *Guardian*, *Times of London*, *Independent* i *Huffington Post*.

Tinatin Khatchvani godinama radi za ustanove za sprovođenje zakona u Gruziji. Osim što radi kao tužiteljka u Vrhovnom tužilaštvu Gruzije (POG) i kao načelnica Jedinice u Ministarstvu unutrašnjih poslova Gruzije (MIA), ona je bila aktivno uključena u sastavljanje prvih ikada napisanih smernica o krivičnom gonjenju i istrazi zločina iz mržnje. Tinatin je sertifikovana trenerka OEBS-a, ODIHR-a i SE (uključujući platformu HELP) i već godinama je uključena u razne aktivnosti na izgradnji kapaciteta u vezi sa zločinima iz mržnje. Lično je osmislila i organizovala kurseve obuke o evropskim standardima nediskriminacije i zločinima iz mržnje za POG i MIA, koji su postali deo standardnog plana i programa za obuku pre stupanja u službu i tokom službe u pomenutim ustanovama.

Joanna Perry je samostalna konsultantkinja specijalizovana za poboljšanje razumevanja i reakcija na zločine iz mržnje, govor mržnje i diskriminaciju u radu policije i krivičnom pravosuđu. Trenutno radi kao savetnica za niz međunarodnih organizacija i agencija, kao i za organizacije civilnog društva na međunarodnom nivou i u Ujedinjenom Kraljevstvu. Ona je počasna istraživačka saradnica u Institutu za kriminalistička i politička istraživanja (ICPR) na Fakultetu Birkbek Univerziteta u Londonu i viša savetnica za istraživanja i politiku za mrežu Facing Facts. Ima diplome iz prava, psihologije i onlajn učenja i učenja na daljinu, a prethodno je radila za OEBS-ODIHR i za Kraljevsku tužilačku službu (Ujedinjeno Kraljevstvo).

Marharyta Zhesko je samostalna konsultantkinja i trenerka za zločine iz mržnje i ljudska prava. Od 2012. do 2020. Marharyta je radila u OEBS-u (ODIHR). Prvenstveno se bavila pisanjem izveštaja o zločinima iz mržnje, vodila je program za izgradnju kapaciteta agencija za sprovođenje zakona i krivično pravosuđe o zločinima iz mržnje i organizovala je obuku za policiju i tužioce u čitavom regionu OEBS-a. Marharyta je takođe pisala za brojne publikacije ODIHR-a o podršci žrtvama zločina iz mržnje. Od 2020. godine ona radi samostalno i saraduje sa međudržavnim organizacijama (Savet Evrope, Evropska komisija, OEBS) i organizacijama civilnog društva u vezi sa obukom, istraživanjem i analizom zločina iz mržnje. Osim zločina iz mržnje, njen stručni fokus obuhvata bezbednost manjinskih zajednica, nediskriminaciju, slobodu veroispovesti i uverenja, kao i slobodu mirnog okupljanja. Marharyta je diplomirala međunarodno pravo i magistrirala evropsko pravo.

Uvod i kratak pregled

Organi za sprovođenje zakona imaju ključnu ulogu u borbi protiv rasizma i rasne diskriminacije i u promovisanju ljudskih prava, demokratije i vladavine prava. Zbog ovoga, legitimna upotreba sile i prinude u demokratskim društvima može da podstakne osećanja lične i zajedničke bezbednosti samo ukoliko je delotvorna, transparentna i srazmerna. Svaka diskriminatorna upotreba ovih ovlašćenja može da uništi poverenje zajednice i da suštinski podrije njihovo osećanje lične bezbednosti. Rasizam, odnosno uverenje da nečija „rasa“¹, boja kože, jezik, nacionalnost ili etničko poreklo opravdavaju prezir ili ideju o superiornosti, destruktivno utiče na policiju kao instituciju te ga policijski rukovodioci i kolege moraju osporavati i eliminisati.² Vlade i zakonodavci snose ogromnu odgovornost da osiguraju da su delotvorni zakoni i politike na snazi, da garantuju pravičnost rada policije, zaštitu od rasizma i diskriminacije, kao i da stavljaju obaveze u pogledu ljudskih prava u središte policijske prakse. Kao što je navedeno u nedavnoj izjavi Evropske komisije protiv rasizma i netolerancije, „suviše dugo primeri rasističke policijske zloupotrebe unižavaju ovu profesiju i ugrožavaju rad svih onih policijskih službenika koji poštuju policijsku etiku i zakon i koji se bore protiv zločina iz rasne mržnje“.³

Savet Evrope već dugo radi na podršci kreatorima politike, praktičarima i civilnom društvu u sastavljanju zakona, politika i praksi koje štite načela jednakog postupanja i nediskriminacije i koje imaju za cilj da eliminišu sve vidove rasizma i diskriminacije. Preporuka opšte politike ECRI br. 11 o borbi protiv rasizma i rasne diskriminacije u radu policije uspostavlja model policijskih odgovornosti u oblastima rasnog profilisanja, rasno motivisanog neprimerenog postupanja, zločina iz rasne mržnje i angažovanja u manjinskim zajednicama. Jasna načela koja ova preporuka sadrži od suštinske su važnosti prilikom razmatranja policijskih praksi koje obezbeđuju jednako postupanje i nediskriminaciju kada je reč o manjinskim zajednicama, uključujući lezbijske, homoseksualne, biseksualne i transrodne zajednice, Rome, osobe sa invaliditetom, muslimanske zajednice itd.

Osim njihove odgovornosti, Savet Evrope prepoznaje i jedinstvene izazove sa kojima se suočavaju organi za sprovođenje zakona, uključujući borbu protiv sve zahtevnijih vidova kriminala i terorizma, kao i ispunjavanje visokih očekivanja javnosti u smislu profesionalnosti i pravičnosti. Kvalitetna obuka je ključ za negovanje informisanih, sposobnih i odgovornih policijskih službi koje su spremne da podrže i zaštite društva u njihovoj celokupnoj raznolikosti i složenosti te da osporavaju i sprečavaju rasizam, rasnu diskriminaciju i sve ostale vidove diskriminacije i netolerancije. Vežbe i aktivnosti iz ovog priručnika zasnivaju se na ključnim normama i standardima Saveta Evrope i imaju za cilj njihovu primenu u praksi na način koji podstiče i predavače i polaznike obuke. Ovaj priručnik namenjen je policijskim službenicima na svim nivoima, uključujući policijske rukovodioce, one koji prvi reaguju, istražitelje, osoblje pre stupanja u službu, specijaliste i relevantno civilno osoblje. Ustanove za obrazovanje i osposobljavanje policije su glavni partneri u planiranju i sprovođenju delotvornih programa obuke, kao i kolege odgovorne za praćenje i rešavanje pritužbi i disciplinskih pitanja. Priručnik je takođe od interesa za ključne partnere policije, uključujući opštinske organe, nevladine organizacije i specijalizovane službe u zajednici.

¹ S obzirom na to da svi ljudi pripadaju istoj vrsti, ECRI odbacuje teorije zasnovane na postojanju različitih „rasa“. Međutim, ECRI koristi ovaj termin kako bi osigurao da ljudima za koje se uopšteno i pogrešno smatra da pripadaju „drugoj rasi“ ne bude uskraćena potrebna zaštita. Vidi Preporuku opšte politike ECRI br. 7 o nacionalnom zakonodavstvu za borbu protiv rasizma i rasne diskriminacije.

² Preporuka opšte politike ECRI br. 7 (revidirana) o nacionalnom zakonodavstvu za borbu protiv rasizma i rasne diskriminacije dostupna je ovde: www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/recommendation-no.7.

³ <https://rm.coe.int/statement-of-ecri-on-racist-police-abuse-including-racial-profiling-an/16809eeee6a>.

Ovaj priručnik upotpunjuje i poziva se na ostale ključne resurse Saveta Evrope za obuku i izgradnju kapaciteta⁴ i ima za cilj da predavačima obezbedi alatke pomoću kojih će pružati podršku učesnicima da steknu relevantno i osnovno znanje o ključnim konceptima te da pruži predavačima priliku da izgrade sopstvene veštine kroz primenu i da razmisle o sopstvenim iskustvima, stavovima i ponašanju. Ravnopravno kolegijalno učenje i angažovanje su sastavni deo svih modula. Moduli po potrebi obuhvataju i aktivnosti koje se realizuju zajedno sa organizacijama civilnog društva.

⁴Vidi više u sledećoj literaturi: Priručnik za borbu protiv govora mržnje putem onlajn obrazovanja o ljudskim pravima, <https://rm.coe.int/168065dac7>; „Polijska obuka za profesionalno reagovanje u postupanju sa zločinima iz mržnje protiv LGBTI osoba“, <https://edoc.coe.int/en/lgbt/7405-policing-hate-crime-against-lgbti-persons-training-for-a-professional-police-response.html>; Interkulturalni gradovi – priručnik za rad policije u zajednici, <https://edoc.coe.int/en/living-together-diversity-and-freedom-in-europe/7930-intercultural-cities-manual-on-community-policing.html>, Alatke za policijske službenike: Standardi Saveta Evrope o rasno motivisanim zločinima i nediskriminaciji, sa fokusom na Rome i Rome nomade, www.coe.int/en/web/roma-and-travellers/-/toolkit-for-police-officers-council-of-europe-standards-on-racially-motivated-crimes-and-non-discrimination.

Pregled

Ovaj priručnik se sastoji od šest modula. Svaki modul, koji su napisali stručnjaci za datu oblast, sadrži aktivnosti praktične obuke, sa detaljnim uputstvima i radnim listovima. Priručnik je modularnog tipa i trebalo bi da omogući maksimalnu fleksibilnost prilikom pripreme dnevnog reda. Pojedini moduli su tematski povezani i, tamo gde je to relevantno, preporučuje se koje bi se aktivnosti iz zasebnih modula mogle zajedno uneti u dnevni red obuke.

Procena potreba i evaluacija trebalo bi da budu početna tačka svake obuke. Ovaj odeljak ima za cilj da podrži nacionalne lidere zadužene za planiranje i sprovođenje programa obuke u oblasti jednakosti i nediskriminacije u radu policije kako bi se uočile prioritete potrebe obuke i, u skladu s tim, osmislio dnevni red obuke. Od ostalih modula se razlikuje po tome što, iako najverovatnije može da poboljša planiranje i reviziju veština osoba koje su odgovorne za pripremu i održavanje obuke, ovaj modul ne sadrži posebne aktivnosti obuke.

Modul 1, Jednakost i nediskriminacija i pristup radu policije koji je zasnovan na ljudskim pravima, pruža pregled ključnih koncepata i principa jednakosti i nediskriminacije. Istražuju se ključni pojmovi, uključujući „rasizam“, „direktna i indirektna diskriminacija“ i „zločin iz mržnje“, u čijoj je osnovi razmatranje o tome šta pristup radu policije utemeljen na ljudskim pravima znači u praktičnom smislu.

Modul 2, Diskriminatorско postupanje policije, fokusira se na prepoznavanje i suzbijanje diskriminatorскоg postupanja policije, od prvih redova do rukovodstva. Vežbama se istražuje kako stati na put neprimerenom postupanju kolega, kako visoko rukovodstvo svojim primerom može uticati na rad policijskih službenika i kako se koriste podaci radi prepoznavanja problema i prioriteta za delovanje u ovoj oblasti.

Modul 3, Sprečavanje rasnog i drugog diskriminatorскоg profilisanja i reagovanje na njega, ima za cilj da osposobi polaznike obuke da prepoznaju i spreče politike i prakse rasnog i diskriminatorскоg profilisanja, da prepoznaju alternativne policijske izbore i da razumeju do koje mere je važno onima koji su izloženi nezakonitom ili diskriminatornom profilisanju omogućiti da se požale i zatraže zaštitu prava.

Modul 4, Policijska istraga zločina iz mržnje, obuhvata zločin iz mržnje i njegova osnovna obeležja prema međunarodnim i nacionalnim normama i standardima i ima za cilj da podrži polaznike obuke u ispitivanju ključnih načela i praksi tokom vođenja istrage, uključujući identifikaciju i korišćenje pokazatelja pristrasnosti, efikasno beleženje izjava i pripremu za obavljanje razgovora.

Modul 5, Uvažavajuće i nediskriminatorско postupanje sa žrtvama, ima za cilj da doprinese obezbeđivanju uvažavajućeg i nediskriminatorскоg postupanja sa žrtvama, svedocima i članovima porodice, kao i da žrtvama obezbedi pružanje podrške i pristup njihovim pravima. Cilj ovog modula je takođe da omogući polaznicima da razumeju kako diskriminatorско i nevažavajuće postupanje može izazvati sekundarnu viktimizaciju te kako da prepoznaju ovakvo postupanje, kako da se odnose prema njemu i kako da ga spreče.

Modul 6, Angažovanje zajednice / odnosi u zajednici i rad policije u zajednici na lokalnom nivou, istražuje kako razvijati otvorene, proaktivne, konstruktivne i pozitivne odnose sa zajednicama koje su zabrinute i pogođene zbog problema sa jednakošću, raznolikošću i nediskriminacijom u radu policije.

Kako koristiti ovaj priručnik

Ovaj priručnik je osmišljen tako da predavačima omogući maksimalnu fleksibilnost. Aktivnosti i module treba birati u skladu sa kombinacijom faktora koju čine učesnici, potrebe organizacije i ostali specifični kontekstualni zahtevi, kao što su vremenska ograničenja. Preporučuje se da tim za obuku najpre popuni odeljak za procenu potreba i evaluaciju kako bi procenio koje module i aktivnosti će primeniti i kako bi sastavio odgovarajući plan.

Predviđeno je da priručnik predstavi tim za obuku od dva člana, pri čemu bi bilo idealno da jedan od njih bude aktivni ili bivši policijski službenik. Ovo je naročito važno za module koji se prvenstveno fokusiraju na probleme neprimerenog postupanja policije, na primer Modul 2, koji govori o diskriminatorskom postupanju policije, i Modul 3, koji se bavi rasnim i drugim diskriminatorskim profilisanjem. Ako je reč o obuci na nacionalnom nivou, jedan predavač treba da bude iz zemlje u kojoj se ta obuka održava.

☸ PROCENA POTREBA I EVALUACIJA

Dobro je poznato da su sveobuhvatna procena potreba i evaluacija leže u osnovi najdelotvornijih programa obuke.¹ Pravilno sprovođenje ovih koraka povećava trenutni, srednjoročni i dugoročni uticaj obuke o jednakosti i nediskriminaciji i njen doprinos široj kulturološkoj promeni u policiji. Svrha ovog modula je da podrži nacionalne lidere u pregledu i identifikaciji potreba i prioriteta za obukom, identifikaciji evaluativnih pristupa, te odabiru modula i razvoju planova u skladu sa tim.

U obzir bi takođe trebalo uzeti širi kontekst. Policijske službe širom regiona Saveta Evrope biće u različitim fazama sprovođenja principa, standarda i prakse jednakosti i nediskriminacije. Policijsko osoblje će takođe imati različite nivoe znanja, iskustva i veština u ovim oblastima. Visokoprofilisani predmeti mogu razotkriti loše ili diskriminatorno postupanje policije i ukazati na hitnu potrebu za obukom, pa čak i na potrebu za primenom disciplinskih mera. Pojedine države su možda usvojile nacionalne antirasističke akcione planove koji zahtevaju da se strateški prioriteta obuke implementiraju u određenom vremenskom okviru. Sveobuhvatne procene potreba mogu osigurati da se strateški i operativni kontekst uzmu u obzir prilikom osmišljavanja programa obuke o jednakosti i nediskriminaciji.

Ovaj modul pruža okvir za procenu potreba i evaluaciju. On se od ostalih modula razlikuje po tome što ne obuhvata posebne aktivnosti obuke, iako najverovatnije može da poboljša planiranje i reviziju veština osoba koje su odgovorne za pripremu i održavanje obuke. Ciljne grupe ovog modula su rukovodioci zaduženi za policijske politike u oblasti rada policije u zajednici / zločina iz mržnje / jednakosti i nediskriminacije, kao i njihove kolege i saradnici u policijskim školama i akademijama.

Pre svega, okvir procene potreba predstavljen u ovom modulu ima za cilj da korisnicima pruži podršku:

- da prepoznaju ključne ciljne grupe;
- da prepoznaju i procene potrebe i prioritete obuke;
- da podrže delotvorno planiranje aktivnosti i agende;
- da prepoznaju najprikladniji tim za obuku, uključujući nacionalne policijske predavače, stručnjake Saveta Evrope i lokalne OCD;
- da daju okvir za uključivanje zajednica u prepoznavanje potreba obuke i resursa zajednice radi podrške održavanju kurseva obuke;
- da mapiraju postojeće politike, smernice, kurseve obuke, studije slučaja, podatke o iskustvima i percepcijama zajednice.

¹ Vidi, na primer, dokument Evropske komisije „Obuka o zločinima iz mržnje za policijske organe i organe krivične pravde: 10 ključnih osnovnih načela” (2017) dostupan na: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/ec-2017-key-guiding-principles-recording-hate-crime_en.pdf

Proces procene potreba

Ovaj odeljak predlaže da se u proceni potreba ide korak po korak. Zbog ograničenog vremena i resursa, možda neće biti moguće pratiti sve korake ili upotrebiti sve resurse. Bez obzira na to sa kakvim se ograničenjima suočite, pokušajte da obavite svaki korak i da popunite tabelu za procenu rizika u najvećoj mogućoj meri.

Preporučuje se formiranje male radne grupe sa predstavnicima odgovarajućih policijskih jedinica i odeljenja, poput policijske akademije i rukovodilaca iz ciljnih policijskih jedinica. Ovo će vam pomoći da dobijete širok opseg ulaznih informacija prilikom procene potreba i prioriteta obuke. Takođe će vam pomoći da iskoristite vreme i stručnost kolega prilikom sprovođenja i rangiranja aktivnosti obuke. U ovoj fazi ćete možda hteti da iskoristite i podršku Saveta Evrope.

1. korak: Pregledati obrazac tabele za procenu potreba

Obrazac vam može pomoći da sistematično procenite potrebe u odnosu na svaki modul i da odredite prioritete module i aktivnosti koji najbolje odgovaraju vašoj ciljnoj grupi. Tabelu za procenu potreba (Prilog B) treba pregledati i odeljke treba popuniti u što većoj meri. Na primer, trebalo bi da možete da popunite drugu kolonu o strateškom kontekstu tako što ćete dodati informacije o domaćem pravnom i političkom kontekstu. Možete početi da popunjavate i četvrtu kolonu, gde se traži procena prioriteta svakog modula, te petu kolonu, u kojoj razmatrate kako organizacije civilnog društva možete uključiti u osmišljavanje i realizaciju svakog modula. U drugom koraku ćemo detaljnije razmotriti procenu potreba obuke za vaše polaznike; ipak, ovu kolonu u tabeli (treća kolona) možete početi da popunjavate i na osnovu podataka koji su vam trenutno dostupni.

2. korak: Osmisliti i podeliti upitnik za obuku radi procene trenutnog znanja vaše ciljne grupe (ciljnih grupa)

Anketiranje ciljne grupe (ciljnih grupa) pomoću upitnika može vam dati korisne uvide u ono što su polaznici primetili tokom svog rada o načinu na koji oni sami i njihove kolege razumeju pitanja jednakosti i diskriminacije.

Prilikom pripreme ankete uradite sledeće:

- prepoznajte svoju ciljnu grupu, na primer, istražitelji, uniformisani policijski službenici, policijski kadeti, rukovodioci, strateški rukovodioci itd.;
- vodite računa o tome da ankete budu kratke, pristupačne i lake za popunjavanje;
- proverite da li anketa sadrže pitanja koja su relevantna za svaki modul ovog priručnika ili module koje ste već odabrali i uključili u obuku;
- proverite da li ankete sadrže pitanja koja proveravaju „znanje“, na primer, o konceptu zločina iz mržnje, o obeležjima i pravnoj definiciji diskriminacije ili o mogućnostima podnošenja pritužbi na rad policije;
- proverite da li ankete sadrže pitanja o tome šta bi vaši polaznici još želeli da saznaju, odnosno da li vam daju uvid u ono što vaši polaznici misle da znaju o sadržaju posebnih modula;
- razmislite o tome da upitnici ostanu anonimni; ovo bi trebalo da poveća šansu da vašim polaznicima bude prijatnije da daju iskrenu procenu potreba policijske obuke;
- zamolite visoko rukovodstvo da odobri anketu i da naglasi da će podržati delotvornu procenu organizacionih prioriteta obuke;
- radite u koordinaciji sa policijskim načelnicima i relevantnim policijskim telima za obuku kako biste od njih dobili informacije za sva ostala pitanja koja bi trebalo dodati u upitnike;

- radite u koordinaciji sa relevantnim kolegama iz policije kako biste bili sigurni da će upitnik u najvećoj mogućoj meri biti dostavljen vašim ciljnim grupama.

Model preliminarnog upitnika pre obuke radi procene poznavanja sadržaja i prioriteta obuke dat je u Prilogu C.

3. korak: Popuniti tabelu za procenu potreba

Kada dobijete i analizirate odgovore iz ankete, možete popuniti tabelu za procenu potreba. Nakon popunjavanja obrasca, domaće kolege na istim funkcijama, a možda i u saradnji sa kolegama iz Saveta Evrope, trebalo bi da steknu jasnu predstavu o domaćim prioritetima i, samim tim, o tome koje bi module trebalo najpre predstaviti. Tabela za procenu potreba nalazi se u Prilogu B.

Evaluacija

Evaluacija je osnovni deo planiranja i održavanja svake obuke, a mogući su razni pristupi. Ovaj odeljak sadrži dva primera, tj. kratkoročnu i srednjoročnu/dugoročnu evaluaciju.

Svrha kratkoročne evaluacije je da se ustanovi da li aktivnosti odnosno modul ispunjavaju ciljeve učenja. Kratkoročne evaluacije se mogu obaviti pomoću jednostavnih upitnika koji proveravaju znanje neposredno pre i posle obuke. Primeri ovih obrazaca mogu se naći u prilogima C i D.

Svrha srednjoročnih/dugoročnih evaluacija je više strateške prirode i one se fokusiraju na to da li aktivnosti učenja odnosno modul ispunjavaju potrebe prepoznate prilikom procene potreba. Srednjoročne i dugoročne evaluacije iziskuju više planiranja; bilo bi dobro angažovati nezavisnog procenitelja da osmisli i obavi evaluaciju relevantnih zainteresovanih strana, prateći strukturu tabele za procenu potreba.

Prilozi

Prilog A: Model preliminarnog upitnika pre obuke radi procene poznavanja sadržaja i prioriteta obuke

Napomene za predavače

Ovaj model upitnika za obuku može se prilagoditi i upotrebiti tako da odgovara domaćim potrebama. On obuhvata napomene sa smernicama koje treba uzeti u obzir prilikom prilagođavanja pitanja.

Predlog naslova: „Preliminarni upitnik u obuci policije o jednakosti i nediskriminaciji“

„Molimo vas da na pitanja odgovarate na osnovu svog znanja, razumevanja i iskustva. Odgovori će biti upotrebljeni za bolje razumevanje vaših potreba za obukom i iskustva koje se tiče jednakosti i ljudskih prava u radu policije.“

Unapred vam hvala na odgovorima!

1. Imejl
2. Puno ime
3. Organ koji zastupate (pun naziv)
4. Funkcija i glavne odgovornosti
5. Region
6. Work experience

Izaberite sve što se može primeniti.

- Manje od 1 godine
- 1–5 godina
- Više od 5 godina

7. Koje odgovornosti imate u postupanju koje se odnosi na:

Napomena o smernici: u zavisnosti od fokusa vaše procene obuke, dodajte ili uklonite dolenađene teme.

- Jednakost i ljudska prava u radu policije
- Neprimereno postupanje policije
- Diskriminatorsko profilisanje
- Istragu zločina iz mržnje
- Podršku žrtvama
- Angažovanje zajednice i rad policije u zajednici

Molimo vas da u nekoliko rečenica opišete svoje odgovornosti:

Model pitanja zasnovanih na znanju za svaki modul

Napomene za predavače

This section includes sample questions to test knowledge of the subject matter covered in each module. Use these as a guide to create your own appropriate questions for the national context.

Modul 1: Jednakost i ljudska prava u radu policije

1. Međunarodne obaveze u pogledu ljudskih prava obuhvataju *(izaberite sve što se može primeniti)*:
 - Obavezu policije da interveniše kada postoji opasnost po život ili od povrede
 - Obavezu preduzimanja pozitivne radnje kako bi se građanima omogućilo da iskoriste svoja ljudska prava, na primer, pravo na slobodu okupljanja
 - Obavezu istraživanja mogućnosti diskriminatorskog motiva u svakom krivičnom delu:
 - a. Neprimereno postupanje policije
 - b. Diskriminatorско profilisanje
 - c. Istraga zločina iz mržnje
 - d. Pitanja žrtava
 - e. Angažovanje zajednice i rad policije u zajednici

Napomene za predavače

Svi odgovori su tačni.

2. Povežite definiciju sa konceptom

Koncept	Unesite slovo	Definicija
Predrasuda/ pristrasnost	A	Verovanje da osnovi kao što su „rasa“, etničko ili nacionalno poreklo, jezik ili nacionalnost opravdavaju prezir prema osobi ili grupi osoba; ideja o superiornosti neke osobe ili grupe osoba.
Rasizam	B	Slučajevi kada se naizgled neutralna odredba, praksa ili politika primenjuje na svakoga na isti način, ali određene grupe ljudi dovodi u nepriviligovan položaj u odnosu na ostale zbog njihove „rase“, etničkog porekla, veroispovesti, nacionalnosti, invaliditeta, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta itd.
Diskriminacija	C	Unapred stvorena mišljenja koja nisu utemeljena na razlozima, činjenicama ili stvarnom iskustvu prema nekoj osobi ili grupi na osnovu njihovih ličnih karakteristika kao što su „rasa“, etničko poreklo, veroispovest, nacionalnost, invaliditet, seksualna orijentacija, rodni identitet ili neki drugi lični status.
Indirektna diskriminacija	D	Svako neopravdano različito postupanje zasnovano na osnovima kao što su „rasa“, etničko ili nacionalno poreklo, veroispovest, nacionalnost, (ne) sposobnost, seksualna orijentacija ili rodni identitet ili neko drugo lično svojstvo koje nema objektivno i razumno opravdanje.
Višestruka diskriminacija	E	Diskriminacija utemeljena na nekoliko osnova.

Napomene za predavače

Tačni odgovori za drugu kolonu imaju ovaj redosled – C, A, D, B, E.

Modul 2: Diskriminatorsko postupanje policije

3. Šta su primeri diskriminatorskog postupanja (izaberite sve što se može primeniti)?
- Rasno profilisanje
 - Krivokletstvo
 - Prekomerna primena sile
 - Fabrikovanje dokaza

Napomene za predavače

Samo je rasno profilisanje primer diskriminatorskog postupanja policije. Ostalo su primeri neprimerenog ponašanja bez diskriminatorskog elementa.

4. Da li ste upoznati sa procesom i procedurama organizacije u slučaju neprimerenog postupanja?
- Da
 - Ne
5. Šta, po vašem mišljenju, predstavlja najveći izazov za rad policije u ovoj oblasti?

Modul 3: Diskriminatorsko profilisanje

6. Pročitajte sledeću situaciju. Da li je ovo primer kada policija može zakonito da zaustavi i izvrši pretres građanina zbog postojanja „razumne sumnje“?

Neka osoba vozi bezobzirno, menjajući trake i ne zaustavljaajući se na semaforu.

Napomene za predavače

Tačan odgovor je „da“.

7. Pročitajte sledeću situaciju. Da li je to primer kada policija može zakonito da zaustavi i izvrši pretres građanina zbog „osnovane sumnje“?

Policijski službenik čuje preko radija da je muškarac afričkog porekla pobegao sa mesta pljačke u susedstvu. Policijski službenik primećuje muškarca afričkog porekla na pločniku, otprilike 100 metara od patrolnog vozila.

Napomene za predavače

Tačan odgovor je „ne“.

8. Šta, po vašem mišljenju, predstavlja najveći izazov za rad policije u ovoj oblasti?

Modul 4: Policijska istraga zločina iz mržnje

9. Zločin iz mržnje je...

- Fizički napad zasnovan na snažnom emotivnom osećanju prema članu porodice
- Krivično delo u kojem je žrtva odabrana na osnovu pripadnosti određenoj grupi
- Huliganski čin praćen usmenim uvredama
- Sve navedeno

Napomene za predavače

Tačan odgovor je opcija 2.

10. Šta od sledećeg može ukazati na to da je zločin potencijalno počinjen iz mržnje (označite sve tačne odgovore)?

- Žrtva ili svedok veruju da je zločin počinjen zbog predrasude prema osnovnom aspektu njihovog identiteta
- Crteži, znakovi, simboli ili grafiti na mestu zločina
- Postoji duga istorija ličnog neprijateljstva između žrtve i napadača
- Žrtva pripada grupi kojom u značajnoj meri dominira neka druga grupa u oblasti gde je počinjen zločin
- Zločin se dogodio na datum od posebnog značaja (na primer, verski ili državni praznik).

Trainer's Notes

Tačni odgovori su pod a, b, d i e.

Ovaj odeljak mogao bi da uključi pitanja o nacionalnom zakonodavstvu i policijskim smernicama u vezi sa zločinima iz mržnje.

11. Šta, po vašem mišljenju, predstavlja najveći izazov za rad policije u ovoj oblasti?

Modul 5: Uvažavajuće i nediskriminatorско postupanje sa žrtvama

12. „Psihološki i emocionalni uticaj zločina iz mržnje na žrtve je ozbiljniji od ostalih zločina.“
Da li je ovo tačno ili netačno?

Napomene za predavače

Tačan odgovor je „tačno“.

13. Šta je „sekundarna viktimizacija“?

Sekundarna viktimizacija je:

- a. diskriminatorско ili neuvažavajuće postupanje koje otežava ili pogoršava uticaj prvobitnog zločina
- b. kada postoji više žrtava zločina.

Napomene za predavače

Tačan odgovor je pod a.

14. Šta, po vašem mišljenju, predstavlja najveći izazov za rad policije u ovoj oblasti?

Modul 6: Angažovanje zajednice, odnosi u zajednici i rad policije u zajednici na lokalnom nivou

15. Koje zainteresovane strane mogu biti angažovane u zajednici? Izaberite sve što je relevantno.
- a. Lokalna škola
 - b. Opštinske vlasti
 - c. Udruženje stanara
 - d. Lokalna NVO koja radi sa nedavno pristiglim migrantima
 - e. NVO koja pomaže beskućnicima
 - f. Sve navedeno

Napomene za predavače

Tačan odgovor je pod f.

- Šta, po vašem mišljenju, predstavlja najveći izazov za rad policije u ovoj oblasti?

Prilog B: Tabela za procenu potreba

Naziv modula	Strateški kontekst: Relevantni domaći zakoni, politika, smernice	Proceniti: trenutno znanje polaznika i njihove potrebe za obukom	Proceniti: prioritet ovog modula	Planirati uključivanje organizacija civilnog društva
	<p>Napomena: Navedite sve zakone, politike i smernice relevantne za ovaj modul.</p> <p>Naznačite one koji su glavni za ulogu policije i stavite napomenu da li su potrebe obuke prepoznate kao rezultat neprimerenog postupanja / loše vođenog predmeta / povratnih informacija dobijenih od zajednice.</p>	<p>Napomena: Razmislite o ciljevima učenja za svaki modul; na osnovu toga sastavite upitnik koji obuhvata pitanja koja će pomoći u prepoznavanju praznina u znanju i u percepciji zainteresovanih strana o onome što bi trebalo dodatno da nauče. Ako već imate jasnu predstavu o svojoj ciljnoj grupi i o modulima na koje ćete se najverovatnije fokusirati, možete u skladu s tim da sastavite upitnik.</p>	<p>Napomena: Prilikom procene prioriteta za svaki modul razmislite o pitanjima kao što su visokoprofilni slučajevi, o ishodu procene u drugoj koloni, o nedavno uvedenim strategijama kao što su antirasistički akcioni planovi, koji obuhvataju obaveze obuke i preporuke/opservacije NVO i domaćih OCD itd.</p> <p>Razmislite o ocenjivanju na skali od 1 do 5, gde je 5 visok prioritet, a 1 je nizak prioritet.</p>	<p>Napomena: Utvrdite kako da uključite odgovarajuće organizacije iz zajednice i službe za stručnu pomoć u realizaciju svakog odabranog modula.</p>
Modul 1: Osnove jednakosti, nediskriminacije i ljudskih prava u kontekstu rada policije				
Modul 2: Diskriminatorno postupanje policije				

Naziv modula	Strateški kontekst: Relevantni domaći zakoni, politika, smernice	Proceniti: trenutno znanje polaznika i njihove potrebe za obukom	Proceniti: prioritet ovog modula	Planirati uključivanje organizacija civilnog društva
Modul 3: Sprečavanje diskriminatornog profilisanja i reagovanje na njega				
Modul 4: Policijska istraga zločina iz mržnje				
Modul 5: Uvažavajuće i nediskriminatorsko postupanje sa žrtvama				
Modul 6: Angažovanje zajednice, odnosi u zajednici i rad policije u zajednici na lokalnom nivou				

Prilog C: Evaluacija pre obuke

1. Pol

- Žena Muškarac Ne želim da kažem Ostalo

2. Kako biste ocenili svoje razumevanje [uneti naziv modula/teme na dnevnom redu]?
(1 = nizak ili ograničen nivo razumevanja; 5 = visok nivo razumevanja)

- 1 2 3 4 5

Ovde upišite dodatne komentare:

3. Kako biste ocenili svoj nivo znanja o [temama obuhvaćenim ovim dnevnim redom]?
(1 = nizak ili ograničen nivo razumevanja; 5 = visok nivo razumevanja)

- 1 2 3 4 5

Ovde upišite dodatne komentare:

Prilog D: Evaluacija posle obuke

1. Pol

- Žena Muškarac Ne želim da kažem Ostalo

2. Nakon obuke, kako biste ocenili svoje razumevanje [unesite relevantni jezik]
(1 = nizak ili ograničen nivo razumevanja; 5 = visok nivo razumevanja)

- 1 2 3 4 5

Ovde upišite dodatne komentare:

3. Nakon obuke, kako biste ocenili svoj nivo znanja [unesite relevantni jezik]?
(1 = nizak ili ograničen nivo razumevanja; 5 = visok nivo razumevanja)

- 1 2 3 4 5

Ovde upišite dodatne komentare:

Molimo vas da ocenite donje izjave koristeći sledeću klasifikaciju:

4. Obuka je u potpunosti ispunila vaša očekivanja.

Potpuno se slažem Slažem se Nemam mišljenje Ne slažem se Uopšte se ne slažem

5. Trajanje obuke je bilo adekvatno.

Potpuno se slažem Slažem se Nemam mišljenje Ne slažem se Uopšte se ne slažem

6. Sadržaj obuke je bio adekvatan kada je reč o materiji.

Potpuno se slažem Slažem se Nemam mišljenje Ne slažem se Uopšte se ne slažem

7. Sadržaj obuke je bio relevantan za vaš posao.

Potpuno se slažem Slažem se Nemam mišljenje Ne slažem se Uopšte se ne slažem

8. Format obuke (grupni rad, vežbe, prezentacije itd.) bio je odgovarajući.

Potpuno se slažem Slažem se Nemam mišljenje Ne slažem se Uopšte se ne slažem

9. Mogućnosti interakcije sa ostalim učesnicima bile su adekvatne.

Potpuno se slažem Slažem se Nemam mišljenje Ne slažem se Uopšte se ne slažem

10. Mogućnosti interakcije sa predavačima bile su adekvatne.

Potpuno se slažem Slažem se Nemam mišljenje Ne slažem se Uopšte se ne slažem

11. Predavači su odlično poznavali teme obuhvaćene obukom.

Potpuno se slažem Slažem se Nemam mišljenje Ne slažem se Uopšte se ne slažem

12. Predavači su predstavili sadržaj na lep i zanimljiv način.

Potpuno se slažem Slažem se Nemam mišljenje Ne slažem se Uopšte se ne slažem

13. Kako nameravate da upotrebite znanje sa ove obuke?
14. Da li postoji još nešto što bi vam bilo potrebno kako biste primenili znanje stečeno na ovoj obuci (npr. dodatno znanje, bolja podrška / veća posvećenost vođstva, promena policijske kulture, specifičniji kursevi obuke itd.)?
15. Molimo vas da u nastavku navedete sve ostale komentare o obuci, uključujući i savete za njeno poboljšanje.

Alati za rad

Ovaj odeljak sadrži smernice o načinu započinjanja razgovora i o igranju uloga. Predavač koristi uvodne fraze po sopstvenom nahođenju. Modul 6 obuhvata aktivnost igranja uloga.

Uvodne fraze

Uvodne fraze se obično pominju na početku sesije ili posebnih aktivnosti u okviru obuke. Njihova svrha je obično da se poveća povezanost između učesnika i da se generalno stvori opuštena atmosfera u grupi. One isto tako mogu da imaju još jednu svrhu, tj. da formiraju male grupe kada je to potrebno za posebnu vežbu.

Načelno, uvodne fraze bi trebalo da budu inkluzivne i da se drže podalje od osetljivih tema. Ovo je naročito važno za obuku o nediskriminaciji i ljudskim pravima. Ovaj odeljak sadrži nekoliko primera, ali predavači po želji mogu da dodaju i svoje primere.

„Moj prvi posao“

Zamolite sve u grupi da zapišu svoje ime, prvi posao i šta su naučili na tom poslu. Zatim pogledajte šta su zapisali i zamolite ih da to pročitaju naglas.

Ovo je prilika da članovi grupe saznaju nešto novo jedni o drugima, a da im pri tome to ne bude neprijatno zato što je suviše lično. Ovo je takođe odlično zagrevanje jer ne zahteva preterano razmišljanje ili pripremu.

„Jedna reč“

Podelite grupu u manje grupe ili parove, u zavisnosti od broja učesnika. Zamolite svaku grupu da pomene jednu reč koja opisuje određenu temu, na primer, „Odaberite reč u vezi sa aktivnošću koju treba da sprovedete“. Kada su u pitanju aktivnosti o zločinima iz mržnje, zamolite grupu da se složi sa jednom reči koja najbolje opisuje uticaj „zločina iz mržnje“ na žrtve. Kada su u pitanju aktivnosti o diskriminatorskom postupanju policije, zamolite grupu da se složi sa jednom reči koja najsazetije opisuje uticaj ovog problema na policiju kao instituciju itd. Odredite vreme (biće dovoljno dva minuta), a zatim zamolite svaku grupu da podeli sa ostalima svoju reč. Na flipchart tabli možete zabeležiti svaku reč.

Svrha uvodnih fraza nije da se obavezno nađu primenljive ideje, već pre da se ljudi navedu na razmišljanje o temi pre glavnih aktivnosti u radionici.

„Sat koji kuca“

Unapred pripremite spisak od dvanaest pitanja koja će poslužiti za pokretanje razgovora, na primer:

1. Kako se zovete?
2. Čime se bavite?
3. Kako se zove poslednja knjiga koju ste pročitali?
4. Koja vam je omiljena TV serija?
5. Koja vam je omiljena hrana?
6. Koja vam je omiljena životinja?
7. Koji vam je omiljeni hobi?

8. Koje je vaše putovanje iz snova?
9. Šta biste uradili kada biste dobili na lutriji?
10. Otkrijte želju koju biste voleli da vam se ostvari.

Zamolite učesnike da se podele u grupe od po četvoro i da postave stolice ukrug (tako da gledaju jedni druge). Objasnite učesnicima podeljenim u grupe da ćete im postaviti niz pitanja na koja bi trebalo da odgovore što brže. Učesnici bi trebalo da odgovore na svako pitanje odmah i spontano, jedan po jedan. Isto tako, objasnite im da će imati samo 15 sekundi da odgovore na svako pitanje, a ako neko ne može da odgovori, treba samo da kaže „ne znam“.

Vođenje igre uloga

.....

Iako pojedini učesnici mogu gledati na igranje uloga sa strepnjom, ovo može biti zaista korisna alatka za učenje i može poboljšati učenje i učešće. Ovo je primer „učenja kroz delovanje“.

Prilikom pripreme igranja uloga treba uzeti u obzir nekoliko važnih tačaka. Prvo, kao predavač, potrudite se da budete sasvim upoznati sa svakom ulogom, pričom i situacijom koja će se pojaviti tokom ove aktivnosti učenja. Zamislite kako ćete odgovarati na pitanja učesnika i kako biste mogli da postupite u nezgodnoj situaciji, na primer kada se učesnici ne slažu sa načinom na koji je njihov kolega odigrao ulogu ili kada se neki učesnik ponaša neprikladno.

Tokom sesije:

- Proverite da li su učesnici u potpunosti upoznati sa svrhom igranja uloga. Dajte im vremena da pročitaju uputstva za uloge i osnovne informacije o scenariju.
- Podstičite postavljanje pitanja i odgovaranje na njih i proverite da li je na sva pitanja odgovoreno na zadovoljavajući način.
- Preduzmite korake da stvorite okruženje u kojem se učesnici osećaju podržano i bezbedno. Naglasite da se ovde radi o učenju, a ne o času glume. Ohrabrite sve učesnike da daju podsticajne i konstruktivne povratne informacije kada dođe vreme za to.
- Potrudite se da stvorite opušteno, pa čak i zabavno okruženje. Ovo je prilika da se učesnici međusobno povežu na različite načine i da istovremeno budu kreativni.
- Objasnite da učešće u igranju uloga može učesnike da podstakne da posmatraju stvari iz tuđe perspektive, što je naročito korisno za teme kojima se bavi ovaj priručnik.
- Pobrinite se da učenici dobiju dovoljno vremena za uvežbavanje uloga. Ne treba žuriti sa ovim procesom. Učesnicima treba da budu jasne uloge i oni treba da ih „igraju“ samouvereno.
- Kada dođe do povratnih informacija, ohrabrite davanje povratnih informacija o sadržaju, a ne o izvođenju uloge. Vodite računa o tome da se istakne glavna svrha učenja. Preusmerite ili dovedite u pitanje neprimerene povratne informacije.

Posle sesije:

Ostavite dovoljno vremena za adekvatno zaključivanje sesije. Kako su učesnici doživeli igranje uloga, šta su naučili? Da li je odgovoreno na sva pitanja o datoj temi?

Ovo je i dobar trenutak da podržite ili pohvalite pojedince, naročito one učesnike koji su bili skeptični ili nervozni zbog učešća u aktivnosti.

Na kraju razmotrite da li treba da naknadno porazgovarate sa nekim učesnikom, na primer, o nekom teškom trenutku tokom igranja uloga. Ohrabrite tog učesnika da porazgovara s vama o tom incidentu i podržite ga u prepoznavanju onoga što je naučio te da li bi i kako mogao da primeni to u svojoj profesionalnoj ulozi.

Upamtite da preduzimanje ovih koraka i predstavljanje igranja uloga kao dobro strukturiranog i smislenog procesa može povećati šanse da učesnici ozbiljno shvate aktivnost i, samim tim, više nauče.

Modul 1

JEDNAKOST I NEDISKRIMINACIJA I PRISTUP RADU POLICIJE KOJI JE ZASNOVAN NA LJUDSKIM PRAVIMA

AUTOR: MARHARYTA ZHESKO

Uvod i osnovne informacije	26
Ishodi učenja	27
Pregled aktivnosti i predviđenog vremena	27
Priprema	27
Opis aktivnosti	28
<i>Aktivnost 1.1: Ljudska prava i rad policije – Razumevanje njihove povezanosti</i>	28
<i>Aktivnost 1.2: Rad policije zasnovan na ljudskim pravima – Šta to znači za mene?</i>	32
<i>Aktivnost 1.3: Razumevanje jednakosti i nediskriminacije u radu policije</i>	35
<i>Aktivnost 1.4: Policijske dužnosti u vezi sa nediskriminacijom – Praktična vežba</i>	44
<i>Aktivnost 1.5: Promovisanje jednakosti i nediskriminacije u radu policije</i>	48
<i>Aktivnost 1.6: Uloga policije u promovisanju dobrih odnosa</i>	51
Prilozi i radni listovi	52
<i>Radni list 1.1</i>	52
<i>Radni list 1.3.1</i>	54
<i>Radni list 1.3.2</i>	55

Uvod i osnovne informacije

Kao ključni akter odgovoran za javnu bezbednost, policija ima zadatak da održava zakon i red u društvu sprečavajući kriminal i boreći se protiv kriminala. Poslednjih decenija policija se sve više smatra pružaocem usluga, a ne silom.¹ Ovaj pristup podrazumeva da policija razvija i sprovodi svoje aktivnosti u skladu sa potrebama javnosti i države, na osnovu principa vladavine prava i uz poštovanje ljudskih prava. Ovim se naglašava centralna uloga ljudskih prava u radu policije i pojmovi koji iz toga proističu, kao što su transparentnost, odgovornost, legitimnost, srazmernost, nediskriminacija i promocija jednakosti.

Međutim, na terenu policijski službenici mogu da vide ljudska prava kao prepreku, a ne kao osnovu i alat za rad. Policijski službenici ponekad nisu dovoljno obučeni da razumeju i poštuju svoje obaveze iz oblasti ljudskih prava. Ipak, kada su u pitanju manjinske grupe, ljudska prava imaju još veći značaj za rad policije. Pripadnici manjinskih grupa su u opasnosti od diskriminatornog uznemiravanja i nasilja i suočavaju se sa preprekama u pristupu zaštiti i pravdi zbog svoje ranjivosti, marginalizacije i isključenosti. Policijski službenici često ne prepoznaju tu ranjivost i ne bave se njome i njenim implikacijama po bezbednost pripadnika manjina. Uz to, vođeno predrasudama i pristrasnošću, ponašanje policije ponekad može pojačati nejednakost i doprineti sekundarnoj viktimizaciji.

U tom kontekstu, cilj ovog modula je da isprovocira stavove učesnika o ljudskim pravima, da utiče na njihove stavove i potkrepi ih te da pokaže kako ljudska prava mogu poboljšati rad i uticaj učesnika. Takođe, ovaj modul pruža znanja o policijskim dužnostima u borbi protiv diskriminacije i promovisanju jednakosti, kao i njihovim praktičnim implikacijama. U tematskom smislu, modul se sastoji od tri odeljka. Aktivnosti 1.1 i 1.2 uvode koncept rada policije zasnovanog na ljudskim pravima i pokazuju zašto je ovo važno i kako doprinosi većoj efikasnosti rada policije. Aktivnosti 1.3 i 1.4 se fokusiraju na ključne koncepte i policijske dužnosti u vezi sa borbom protiv diskriminacije. Aktivnosti 1.5 i 1.6 se bave ulogom policije u promovisanju jednakosti, uključujući institucionalne mere i ulogu pojedinačnih službenika.

Glavni međunarodni standardi koji podupiru ovaj modul proističu iz Evropske konvencije o ljudskim pravima i prakse Evropskog suda za ljudska prava. Pored toga, modul se nadovezuje na Preporuku opšte politike ECRI br. 11 o borbi protiv rasizma i rasne diskriminacije u radu policije,² a posebno na definiciju rasizma zasnovanu na percepciji i njegove implikacije na policijske dužnosti. Na kraju, modul predstavlja ključne međunarodne i evropske dokumente o ljudskim pravima koji se posebno bave pitanjem promovisanja jednakosti i borbe protiv diskriminacije.

¹ Preporuka Rec(2001)10 Komiteta ministara državama članicama o Evropskom kodeksu o policijskoj etici, usvojena 19. septembra 2001. godine, dostupna na <https://rm.coe.int/16805e297e>. Preporuka opšte politike ECRI br. 11 o borbi protiv rasizma i rasne diskriminacije u radu policije, usvojena 27. juna 2007. godine. www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/recommendation-no.11. Konferencija: Uloga policije u demokratskom društvu Evropski kodeks o policijskoj etici, gotovo 20 godina, www.coe.int/en/web/human-rights-rule-of-law/police-conference2020.

² Preporuka opšte politike ECRI br. 11 o borbi protiv rasizma i rasne diskriminacije u radu policije, usvojena 27. juna 2007. godine, www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/recommendation-no.11.

Ishodi učenja

Učesnici će:

- ➔ Shvatiti dodatnu vrednost pristupa radu policije koji se zasniva na ljudskim pravima i kako se pomoću njega može poboljšati rad policije
- ➔ Saznati koji su okviri i koncepti relevantni za promovisanje jednakosti i nediskriminacije, kao i koje su policijske dužnosti u tom pogledu
- ➔ Prepoznati da policijsko delovanje ili izostanak delovanja mogu doprineti kršenju ljudskih prava i principa jednakosti
- ➔ Razumeti važnost uloge policije u promovisanju jednakosti i eliminisanju diskriminacije

Pregled aktivnosti i predviđenog vremena

Aktivnost 1.1: Ljudska prava i rad policije – Razumevanje njihove povezanosti	(45 minuta)
Aktivnost 1.2: Rad policije zasnovan na ljudskim pravima – Šta to znači za mene?	(30 minuta)
Aktivnost 1.3: Razumevanje jednakosti i nediskriminacije u radu policije	(90 minuta)
Aktivnost 1.4: Policijske dužnosti u vezi sa nediskriminacijom – Praktična vežba	(60 minuta)
Aktivnost 1.5: Promovisanje jednakosti i nediskriminacije u radu policije	(45 minuta)
Aktivnost 1.6: The role of the police in promoting good relations	(15 minuta)

Priprema

Pored oslanjanja na Procenu potreba, u pripremi ovog modula tim za obuku treba da obavi istraživanje:

- nacionalnog zakonodavstva i strateških dokumenata koji usmeravaju rad policije i kako oni definišu funkcije policije, odgovornost i nadzorne mehanizme (Aktivnost 1.1),
- nacionalne statistike i primera prijavljivanja incidenata i zločina (uključujući i pripadnike manjinskih zajednica), nivoa poverenja u policiju, prakse rasnog profilisanja itd. (Aktivnost 1.2),
- nacionalnog zakonodavstva i strateških dokumenata koji definišu ključne koncepte uvedene u ovom modulu, kao što su diskriminacija, rasizam, zločin iz mržnje, govor mržnje itd. (Aktivnost 1.3),
- nacionalnog popisa koji sadrži, ako su dostupni, podatke o stanovništvu prema nacionalnom ili etničkom poreklu i statistiku o raznolikosti unutar policije, kao što su pripadnici nedovoljno zastupljenih manjinskih grupa (ovo poslednje se može proveriti sa kontakt osobom iz policije),
- nacionalnih mera / mehanizama (institucionalnih ili operativnih) koji omogućavaju ravnopravnost i nediskriminaciju unutar policije (Aktivnost 1.5).

Svaka aktivnost je praćena određenim tačkama o neophodnim pripremnim koracima, po potrebi. Takođe, tokom aktivnosti modula navode se i napomene i preporuke za predavače.

Opis aktivnosti

Aktivnost 1.1: Ljudska prava i rad policije – Razumevanje njihove povezanosti

Svrha učenja: Ljudska prava bi trebalo da budu u osnovi rada policije.

Vreme: 45 minuta

Potreban materijal: bela flipčart tabla
papir za belu
flipčart tablu
Radni list 1.1

Uputstva

1. Počnite tako što ćete učesnike na plenarnom sastanku pitati: „Šta je vaš posao kao policijskog službenika“?

Tokom diskusije beležite glavne tačke na beloj flipčart tabli. Između ostalog, diskusija treba da naglasi da policiju treba posmatrati kao pružaoca usluga, a ne kao silu. Ovo uključuje tradicionalne ciljeve rada policije, kao što su održavanje javnog reda i borba protiv kriminala, koji su zasnovani na vladavini prava i perspektivi ljudskih prava. Konkretno, glavni ciljevi policije u demokratskom društvu su:³

- održavanje javnog reda i mira i sprovođenje zakona u društvu,
- sprečavanje i borba protiv kriminala,
- otkrivanje zločina,
- pružanje pomoći i usluga javnosti i
- zaštita i poštovanje osnovnih prava i sloboda građana.

2. Nastavite plenarni sastanak postavljajući učesnicima sledeća pitanja:

- Kako shvatate ljudska prava? Možete li navesti jedan ili dva primera ljudskih prava?
- Navedite primere kada ste ostvarivali svoja ljudska prava kao pojedinci ili kao grupa.

Nadovezujući se na odgovore iz grupe, istaknite sledeće tačke. Ljudska prava su ona osnovna prava koja omogućavaju pojedincima da oblikuju svoj život u skladu sa pojmovima ljudskog dostojanstva, pravde, slobode i jednakosti. Ovi pojmovi se ogledaju u specifičnim ljudskim pravima, kao što su pravo na život, zabrana mučenja, pravo na sklapanje braka i porodicu, sloboda veroispovesti, sloboda izražavanja ili sloboda okupljanja itd. Svako ljudsko biće ima ova prava od rođenja.

Na kraju ove diskusije podelite Radni list 1.1 – Pojednostavljena verzija odabranih članova iz Evropske konvencije o ljudskim pravima i njenih protokola. Dajte učesnicima pet minuta da ga pročitaju i upoznaju se ili osveže svoje znanje o ljudskim pravima. Ako grupa nije bila aktivna u davanju primera na postavljena pitanja, dok čitaju Radni list 1.1, zamolite ih da daju primere kada su kao pojedinci ostvarivali ljudska prava.

³ Evropski kodeks za policijsku etiku, Prilog uz Preporuku Rec(2001)10, koji je usvojio Komitet ministara Saveta Evrope 19. septembra 2001. godine, dostupan na: <https://rm.coe.int/16805e297e>.

3. Zatim podelite grupu u tri ili četiri manje grupe, u zavisnosti od veličine cele grupe, i zamolite svaku grupu da porazgovara o sledećim pitanjima. Svaka grupa će imati 10 minuta za diskusiju, a kasnije će se od učesnika zatražiti da podele svoje odgovore sa celom grupom. Tokom grupnih prezentacija zabeležite glavne tačke na beloju flipčart tabli.
 - U kakvoj su vezi, po vašem mišljenju, ljudska prava i vaš rad kao policijskih službenika? Navedite primere iz svoje prakse.
 - Kakva je, po vašem mišljenju, vaša uloga kao policijskih službenika u zaštiti i poštovanju ljudskih prava pojedinaca? Navedite primere iz svoje prakse.

Napomene za predavače

- **U kakvoj su vezi, po vašem mišljenju, ljudska prava i vaš rad kao policijskih službenika?**

Prvo, uloga policije u sprečavanju i borbi protiv kriminala direktno je povezana sa ljudskim pravima. Na primer, zaštita života pojedinca je ugrađena u pravo na život te osobe. Policija, kao predstavnik države, dužna je da štiti prava i slobode pojedinaca. Da bi se postigao taj cilj, policija omogućava uživanje ljudskih prava. Bez rada policije na poštovanju i zaštiti ljudskih prava, ta prava bi bila besmislena. Pored toga, ljudska prava pomažu policijskim službenicima da procene šta je dozvoljeno, a šta zabranjeno. Da bi obavljala svoje funkcije, policiji je dat širok stepen diskrecionih ovlašćenja u obavljanju dužnosti: policija ima posebna ovlašćenja da privremeno liši ljude slobode ili ograniči puno uživanje njihovih prava, da koristi silu i, u ekstremnim slučajevima, da upotrebi smrtonosnu silu. Okvir zasnovan na ljudskim pravima usmerava policijske službenike i pomaže im da donesu ispravne odluke u srazmernom vršenju svojih dužnosti. Na kraju, ali ne i najmanje važno, ljudska prava obezbeđuju osnovne ljudske vrednosti i za policijske službenike, koji su takođe nosioci prava. Kao i svaka druga osoba, policijski službenici imaju ljudska prava; štiteći ljudska prava drugih, oni poštuju vrednosti ljudskih prava i doprinose poštovanju sopstvenih ljudskih prava. Primer bi mogao biti pravo svih policijskih službenika da se sa njima postupa bez diskriminacije bez obzira na njihov čin, godine, rod, etničku pripadnost ili invaliditet.

- **Kakva je, po vašem mišljenju, vaša uloga kao policijskih službenika u zaštiti i poštovanju ljudskih prava pojedinaca?**

Poštovanje ljudskih prava podrazumeva obavezu policijskih službenika da se uzdrže od mešanja ili ograničavanja uživanja ljudskih prava. Ovaj aspekt se može videti, na primer, u policijskim akcijama koje ne bi trebalo nezakonito da ograničavaju mirno okupljanje, a time i pravo na mirno okupljanje pojedinaca. U ovom kontekstu, policija ne može nezakonito da ograniči ili rasturi mirne demonstracije pripadnika LGBTI populacije, čak i ako se policija ne slaže sa njihovim porukama. Pravo na mirno okupljanje važno je za izražavanje identiteta i pogleda manjina. Ključno je za stvaranje tolerantnog i pluralističkog društva u kojem različite grupe mogu mirno da žive zajedno.

Zaštita ljudskih prava podrazumeva obavezu policijskih službenika da zaštite pojedince i grupe od kršenja ljudskih prava i da preduzmu korake kako bi pojedinci mogli efikasno da ostvaruju svoja prava. Ovaj aspekt se može videti u operativnim dužnostima policije, kao što je obaveza intervenisanja u situaciji kada je poznato da postoji rizik po život ili rizik od nasilja, obaveza preduzimanja efikasne i brze krivične istrage ili obaveza da se zaštite demokratske aktivnosti i procesi (kao što su sloboda izražavanja, sloboda okupljanja itd.) kada ih ugroze suprotne sile. Na primer, policija štiti i obezbeđuje bezbednost učesnika mirnih antirasističkih demonstracija u slučaju kada su planirane i kontrademonstracije.

Okvir UN takođe predviđa obavezu da se olakša uživanje ljudskih prava, što podrazumeva da policijski službenici preduzimaju pozitivne mere u tom pogledu. Ovaj aspekt se može videti u strategijama za policijski nadzor okupljanja, posebno u komunikaciji i pregovorima tokom protesta, kako bi demonstranti mogli u potpunosti da uživaju svoje pravo na okupljanje. Na primer, policija komunicira sa organizatorima marša ekologa pre marša radi identifikacije i ublažavanja potencijalnih rizika i kako bi tokom marša mogla efikasno da reaguje na sve eventualne poremećaje.

4. Pređite na detalje gorenavedenih tačaka o obavezama u vezi sa ljudskim pravima u radu policije koristeći primer slučaja. Predstavite grupi slučaj dat u nastavku. Ako vreme dozvoljava, postavite učesnicima navedena pitanja, a zatim objasnite policijske dužnosti u vezi sa ljudskim pravima. Ako vreme ne dozvoljava, pređite na objašnjenje policijskih dužnosti odmah nakon predstavljanja predmeta.

Slučaj:⁴ Bugarska vojna policija je 1996. godine, tokom pokušaja hapšenja, ubila dvojicu bugarskih državljana, regruta, koji su nedavno pobešli iz vojnih građevinskih snaga⁵ i za koje se znalo da su nenaoružani. Službenici vojne policije nisu procesuirani jer je istragom utvrđeno da su poštovali nacionalne propise vojne policije.

Pitanja:

- O kojim je ljudskim pravima reč u ovom predmetu?
- Šta su obaveze policijskih službenika u vezi sa ljudskim pravima u ovom predmetu?

Napomene za predavače

Ovo je predmet koji razmatra Evropski sud za ljudska prava (Sud), pa samim tim obaveze države proističu iz Evropske konvencije o ljudskim pravima (EKLJP).

Ljudsko pravo o kojem je reč jeste pravo na život (član 2. Konvencije) i obaveza države u ovom pogledu (poštovanje i zaštita prava na život pojedinaca).

Kada je reč o materijalnom aspektu obaveze poštovanja i zaštite života, Sud je utvrdio da su žrtve ubijene u okolnostima u kojima upotreba vatrenog oružja radi njihovog hapšenja nije bila u skladu sa pravom na život te da je policija primenila prekomernu silu. Stoga je Sud zaključio da je u ovom predmetu Bugarska prekršila svoje obaveze iz Konvencije.

Pored toga, obaveza zaštite prava na život iz člana 2. Konvencije takođe zahteva delotvornu, nezavisnu i nepristrasnu zvaničnu istragu zločina koji povređuju pravo na život. U ovom predmetu je istraga imala brojne nedostatke i nije bila delotvorna. Stoga je Sud zaključio da u ovom predmetu Bugarska nije poštovala ni proceduralni aspekt svojih obaveza kao države.

Pored izostanka zaštite prava pojedinca, kršenje Konvencije može da naruši nacionalni i međunarodni ugled država i da dovede do novčanih kazni koje izriče Evropski sud za ljudska prava.

⁴ Studija slučaja zasnovana na predmetu ESLJP Nachova protiv Bugarske (2005). Za potrebe ove vežbe predmet je pojednostavljen, a neke činjenice su izostavljene. Predmet je dodatno razmatran u Aktivnosti 1.3. Dostupno na <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22itemid%22:%222001-69630%22>].

⁵ Građevinske snage su deo vojske (u vreme predmeta u Bugarskoj) koji se bavi izgradnjom stambenih blokova i drugim civilnim projektima, a u njima su vojni obveznici obavljali svoje dužnosti kao građevinski radnici na nevojnim lokacijama.

Dodatni resursi za Aktivnost 1.1⁶

- Evropski kodeks za policijsku etiku, Prilog uz Preporuku Rec(2001)10, koji je usvojio Komitet ministara Saveta Evrope 19. septembra 2001. godine, dostupno na: <https://rm.coe.int/16805e297e>.
- OEBS (2008), Vodič o demokratskom radu policije, dostupan na <https://polis.osce.org/guidebook-democratic-policing-senior-police-adviser-osce-secretary-general>.
- Savet Evrope (2013), Evropska konvencija o ljudskim pravima i radu policije – Priručnik za policijske službenike i ostale pripadnike organa reda, dostupno na: <https://book.coe.int/en/human-rights-and-democracy/6839-the-european-convention-on-human-rights-and-policing.html>.
- UN OHCHR (1997), Međunarodni standardi za ljudska prava u sprovođenju zakona: Džepna knjiga o ljudskim pravima za policiju, dostupno na: www.un.org/ruleoflaw/blog/document/international-human-rights-standards-for-law-enforcement-a-pocket-book-on-human-rights-for-the-police.
- Savet Evrope (2019), Alat za policijske službenike, standardi Saveta Evrope o rasno motivisanim zločinima i nediskriminaciji, sa fokusom na Rome i Rome nomade, dostupno na: www.coe.int/en/web/roma-and-travellers/-/toolkit-for-police-officers-council-of-europe-standards-on-racially-motivated-crimes-and-non-discrimination.
- UNODC, „Rad policije u demokratijama i potreba za odgovornošću, integritetom i nadzorom“, dostupno na: www.unodc.org/e4j/en/crime-prevention-criminal-justice/module-5/key-issues/1--policing-in-democracies-and-the-need-for-accountability--integrity--oversight.html.

⁶ Za upoznavanje predavača koristiti tekst na temu rada policije zasnovanog na ljudskim pravima.

Aktivnost 1.2: Rad policije zasnovan na ljudskim pravima – Šta to znači za mene?

Svrha učenja: Pristup zasnovan na ljudskim pravima povećava legitimnost policije i delotvornost njenog rada. Jednakost i nediskriminacija predstavljaju suštinu rada policije zasnovanog na ljudskim pravima.

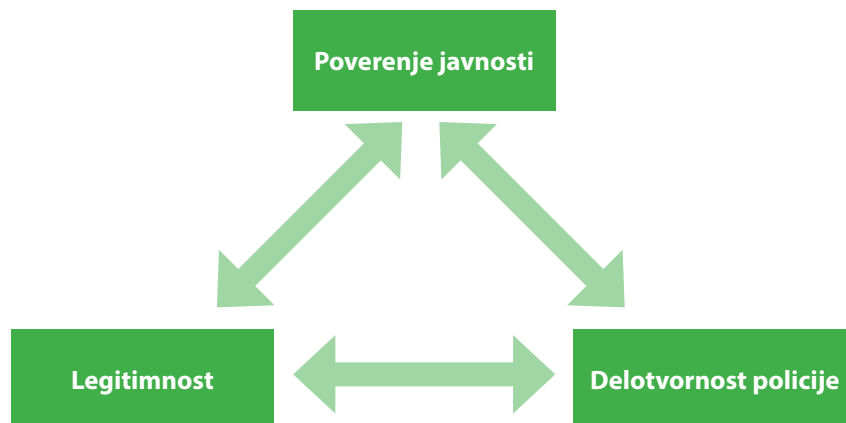
Vreme: 30 minuta

Vreme: bela flipčart tabla
papir za belu flipčart tablu
flomasteri

Priprema: Pre sesije predavač crta šemu 1 na beloj flipčart tabli. Alternativno se može koristiti PowerPoint prezentacija. Oslanjajući se na podatke i izveštaje organizacija civilnog društva pripremite primere i statističke podatke, na primer o nedovoljnom prijavljivanju, nivou poverenja u policiju, praksama rasnog profilisanja relevantnim za nacionalni kontekst, i istaknite glavne tačke ove vežbe.

Uputstva

1. Predstavite trougaoni dijagram koji pokazuje kako poštovanje i zaštita ljudskih prava svih grupa može poboljšati efikasnost policije.

Šema 1

2. Objasnite šemu koristeći sledeće informacije:
 - Dobar rad policije je istovremeno pravičan i efikasan.
 - Dobar rad policije podrazumeva saglasnost, jer zahteva saradnju građana. Upravo javnost (pojedinci, zajednice) poseduje informacije na osnovu kojih policija može da deluje.
 - Poverenje koje javnost pruža policiji i vera u policiju su preduslovi za razmenu informacija između policije i javnosti. Ako nema poverenja, javnost neće biti spremna da prijavi zločine ili da policiji pruži informacije potrebne za uspešno sprečavanje i istragu zločina.

Da biste istakli poentu, navedite ovaj primer:

Prema istraživanju koje je sprovedela Agencija EU za osnovna prava (FRA),⁷ stopa prijavljivanja slučajeva nasilja motivisanog pristrasnošću i uznemiravanja motivisanog pristrasnošću policiji veoma je niska. U svim ispitanim grupama⁸ samo 28% slučajeva nasilja motivisanog pristrasnošću i 10% slučajeva uznemiravanja motivisanog pristrasnošću prijavljeno je policiji, kao prosek za sve zemlje EU. Stopa prijavljivanja za specifične grupe je još niža. Na primer, policiji je prijavljeno samo 11% slučajeva nasilja motivisanog pristrasnošću i 6% slučajeva uznemiravanja motivisanog pristrasnošću prema pripadnicima zajednice Roma i Roma nomada.

Da biste podstakli učesnike na razmišljanje, postavite pitanje grupi: *Šta ovaj mali broj prijava policiji znači za vaš rad?*

Napomene za predavače

U ovom i sledećim primerima koji se odnose na statistiku uzmite u obzir da se statistika FRA odnosi samo na države članice EU, pa možda nije primenljiva na nacionalne kontekste van EU. Iako su opšti trendovi i problemi, kao što su nedovoljno prijavljivanje, nizak nivo poverenja u policiju ili prakse rasnog profilisanja, možda slični, brojeke i specifične pojave će se razlikovati. Stoga je neophodno pronaći primere i statistiku, ukoliko postoje, koji predstavljaju specifičan nacionalni kontekst. Ti primeri mogu se naći u nacionalnim organizacijama civilnog društva ili organizacijama u okviru zajednice.

3. Nastavite sa objašnjenjem da poverenje javnosti i podrška policiji zavise od ponašanja pripadnika policije prema javnosti, a posebno od njihovog poštovanja ljudskog dostojanstva i ljudskih prava. Veća je verovatnoća da će policija zadobiti poverenje javnosti kada pokaže integritet i transparentnost u radu, kada deluje u okviru zakona i kada obavlja svoje dužnosti u skladu sa standardima ljudskih prava.

Da biste istakli poentu, navedite ovaj primer:

Prema istraživanju FRA iz 2018. godine,⁹ 24% ispitanika afričkog porekla u EU zaustavila je policija u periodu od pet godina pre istraživanja. Među onima koji su zaustavljeni u periodu od 12 meseci pre istraživanja, 44% smatra da je poslednje zaustavljanje bilo motivisano njihovim etničkim ili imigrantskim poreklom.

Da biste podstakli učesnike na razmišljanje, postavite pitanje grupi: *Šta ovaj primer i praksa znače za vaš rad? Kako praksa etničkog profilisanja utiče na percepciju policije od strane manjinske zajednice? Ovde predavač treba da istakne da svako postupanje ili nepostupanje policije kao institucije ili pojedinačnih službenika doprinose opštoj percepciji policije u društvu. Dakle, ako se policija bavi etničkim profilisanjem, to utiče na način na koji ih percipira cela grupa koja je na meti takve diskriminatorne prakse. Takođe, utiče na širu društvenu percepciju ukoliko je uključena u prakse kojima se krše ljudska prava.*

⁷ FRA 2017, Drugo istraživanje Evropske unije o manjinama i diskriminaciji – glavni rezultati, dostupno na: <https://fra.europa.eu/en/publication/2017/second-european-union-minorities-and-discrimination-survey-main-results>. Dobar izvor o nedovoljnom prijavljivanju u EU: FRA (2021), Podsticanje prijavljivanja zločina iz mržnje - Uloga organa za sprovođenje zakona i drugih organa, dostupno na: <https://fra.europa.eu/en/publication/2021/hate-crime-reporting>.

⁸ Ovo obuhvata različite etničke manjine i imigrantsko poreklo u svih 28 država članica EU. Uzorak EU-MIDIS II obuhvata grupe sa pripadnicima etničkih ili nacionalnih manjina, Rome i Ruse te one rođene van EU (ispitanici prve generacije) i pojedince sa najmanje jednim roditeljem rođenim van EU (ispitanici druge generacije).

⁹ FRA (2018), Biti crn u EU, dostupno na: <https://fra.europa.eu/en/publication/2018/being-black-eu>.

4. Objasnite da se legitimitet policije povećava ako policija u svakodnevnom radu može da pokaže da:
- odgovara na javne potrebe i očekivanja;
 - koristi ovlašćenja u interesu ljudi;
 - izvršava svoje dužnosti na način koji odražava demokratske vrednosti;
 - prihvata odgovornost za svoje postupke i odluke.

Da biste istakli poentu, navedite ovaj primer:

Prema istraživanju FRA,¹⁰ većina žrtava rasističkih fizičkih napada od strane policijskog službenika (63%) nije nikome prijavila incident, bilo zato što su smatrali da to ništa neće promeniti ili zato što ne veruju policiji.

Da biste podstakli učesnike na razmišljanje, postavite pitanje grupi: *Kako ovakva percepcija policije utiče na legitimitet policije? Šta treba učiniti da se poveća legitimitet policije?*

5. Zaključite tako što ćete rezimirati: sticanje legitimiteta dovodi do većeg poverenja javnosti, što vodi efikasnijem radu policije. I obrnuto, efikasan rad policije jača poverenje javnosti, a to pomaže da se poveća legitimitet.
6. Da biste predstavili šemu na primeru stvarnog slučaja, podelite sa grupom sledeći primer – pravi slučaj koji se desio u Ujedinjenom Kraljevstvu.¹¹

Primer: Desničarski ekstremista postavio je bombu napunjenu ekserima u prepunom LGBTI baru. U eksploziji su poginule tri osobe, a ranjeno je 70 osoba. Sastanku na otvorenom, koji su organizovale LGBTI grupe na obližnjem trgu nekoliko dana nakon događaja, prisustvovao je lokalni šef policije i on je razgovarao sa LGBTI zajednicom. Istakao je da će u ulici u kojoj se dogodio bombaški napad postaviti mobilnu policijsku jedinicu i da će ona biti tu do okončanja uviđaja. Brojne LGBTI osobe su prilazile mobilnoj jedinici i davale izjave policijskim službenicima.

Pitajte učesnike: *Da li su, po njihovom mišljenju, akcije policije uticale na reakciju zajednice?*
Pitajte učesnike da li su i sami imali slične primere u praksi.

Napomene za predavače

Ono što treba naučiti iz ovog slučaja jesu policijske radnje posle napada: policija se obratila LGBTI zajednici, preduzela korake u cilju bezbednosti ove zajednice i obavestila je o tome. Ovo je, zauzvrat, navelo pripadnike zajednice da podele sa policijom informacije koje su bile relevantne za istragu zločina. U hipotetičkom nizu koraka dogodilo se sledeće: žrtve zločina iz mržnje će mnogo verovatnije prijaviti zločin policiji i saradivati u istrazi dajući potrebne informacije, zajedno sa svedocima, kada veruju policiji. Oni veruju policiji ukoliko policijski službenici postupaju profesionalno i odgovorno u vršenju svojih dužnosti (npr. ako sprovode delotvorne istrage, vode računa o bezbednosti žrtve i podršci). Zauzvrat, to što žrtva i svedok dele informacije i saraduju povećava delotvornost policije u borbi protiv zločina i održavanju bezbednosti zajednice.

¹⁰ FRA (2018), Biti crn u EU, dostupno na: <https://fra.europa.eu/en/publication/2018/being-black-eu>.

¹¹ Slučaj je preuzet iz Priručnika Saveta Evrope, Policijsko postupanje u slučajevima krivičnih dela učinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama. Zločin se dogodio 1999. godine u Londonu, kao niz napada bombama napunjenim ekserima koje je tokom dve nedelje počinio čovek koji je po sopstvenom priznanju rasista i homofob. www.bbc.com/news/uk-england-london-47216594.

Aktivnost 1.3: Razumevanje jednakosti i nediskriminacije u radu policije

Svrha učenja: Razumevanje osnovnih koncepata u vezi sa nediskriminacijom i osnova glavnih obaveza poštovanja ljudskih prava u vezi sa nediskriminacijom u radu policije. Razumevanje značaja definicije rasizma zasnovane na percepciji.

Vreme: 90 minuta

Potreban materijal: bela flipčart tabla
papir za belu flipčart tablu flomasteri
projektor
računar
PowerPoint prezentacija o obavezi poštovanja ljudskih prava u vezi sa nediskriminacijom i Preporuka opšte politike ECRI br. 11
Radni list 1.3.1
Radni list 1.3.2

Priprema: Izraditi PowerPoint prezentaciju o obavezama poštovanja ljudskih prava u vezi sa nediskriminacijom i izvod iz Preporuke opšte politike ECRI br. 11 (koja se može naći na Radnom listu 1.3.2); odštampati Radni list 1.3.1 i Radni list 1.3.2; zapisati ključne definicije na beloj flipčart tabli. Proverite nacionalno zakonodavstvo koje definiše zločine iz mržnje, govor mržnje, diskriminaciju i druge dostupne koncepte koji se obrađuju u ovoj aktivnosti.

Uputstva

1. Podelite grupu u tri ili četiri manje grupe, u zavisnosti od veličine cele grupe, i zamolite svaku grupu da porazgovara o sledećim pitanjima. Svaka grupa će imati 10 minuta za diskusiju, a kasnije će se od njih zatražiti da podele odgovore sa celom grupom. Tokom grupnih prezentacija, zabeležite glavne tačke na beloj flipčart tabli.
 - *Kako shvatate „jednakost“? Kako shvatate „nediskriminaciju“? Šta povezuje ljudska prava, jednakost i nediskriminaciju? Kako policija može da promoviše jednakost?*

Napomene za predavače

Kako shvatate „jednakost“? Kako shvatate „nediskriminaciju“? Šta povezuje ljudska prava, jednakost i nediskriminaciju? Kako policija može da promoviše jednakost

Glavna ideja jednakosti pretpostavlja da svi ljudi imaju ista ljudska prava i da svi ljudi imaju pravo na jednaku zaštitu svojih prava, a samim tim i na jednako postupanje policije. Ova ideja podrazumeva da sva ljudska prava moraju biti zagarantovana na nediskriminatornoj osnovi. Nediskriminacija znači da policijski službenici ne smeju da diskriminišu neku osobu postupajući prema njoj drugačije zbog njene „rase“¹², etničkog porekla, veroispovesti, rodnog identiteta, seksualne orijentacije, invaliditeta ili nekog drugog statusa. Na primer, pravo na slobodu mirnog okupljanja mora biti zagarantovano svim grupama koje predstavljaju bilo većinske bilo manjinske zajednice, a policija mora da obezbedi podjednako delotvornu zaštitu mirnog okupljanja svih grupa.

¹² S obzirom na to da svi ljudi pripadaju istoj vrsti, ECRI odbacuje teorije zasnovane na postojanju različitih „rasa“. Međutim, ECRI u Preporuci koristi ovaj termin kako bi osigurao da ljudima za koje se uopšteno i pogrešno smatra da pripadaju „drugoj rasi“ ne bude uskraćena potrebna zaštita u skladu sa zakonodavstvom.

Nediskriminacija je sastavni deo principa jednakosti. U isto vreme, obezbeđivanje jednakosti može ponekad da znači i drugačije postupanje sa ljudima u sličnim situacijama kako bi im se omogućilo da iskoriste svoja prava. Ovo znači da bi policija trebalo da postupa posebno vodeći računa o situaciji kada su pojedinci naročito izloženi riziku od kršenja njihovih prava. Na primer, policija bi trebalo da vodi računa o tome da osobe sa invaliditetom, starije osobe ili trudnice ne budu izložene napetim situacijama prilikom okupljanja te da im pruži dodatnu zaštitu kako bi ove grupe mogle delotvorno da iskoriste svoja prava. Na institucionalnom nivou, promovisanje jednakosti moglo bi takođe da zahteva pozitivne akcije koje obuhvataju privremene i srazmerne mere ili strategije za suzbijanje uticaja pređašnje diskriminacije grupe koja je kroz istoriju bila na meti diskriminacije. Ovo uključuje, na primer, kvote za zapošljavanje žena ili kvote za promociju ženskih kandidata unutar policije.

2. Zatim pređite na diskusiju o glavnim pojmovima. Pre sesije zapišite glavne pojmove navedene u nastavku na beloj flipčart tabli. Na plenarnom sastanku zamolite učesnike da objasne pojmove svojim rečima i zamolite ih da daju primere za svaki od pojmova: predrasuda, pristrasnost, rasizam, direktna diskriminacija, indirektna diskriminacija, višestruka diskriminacija, ukrštena diskriminacija, zločin iz mržnje i govor mržnje. Ako učesnici ne mogu da objasne ili daju primere, koristite definicije koje se daju u nastavku i primere koje ćete podeliti sa grupom. Ove definicije možete prikazati pomoću projektor ili ih verbalno podeliti.

Predrasuda/pristrasnost: Unapred stvorena mišljenja, koja nisu utemeljena na razlozima, činjenicama ili stvarnom iskustvu, prema nekoj osobi ili grupi po osnovu njihovih ličnih karakteristika kao što su „rasa“, etničko poreklo, veroispovest, nacionalnost, invaliditet, seksualna orijentacija, rodni identitet ili neki drugi lični status. Predrasude mogu uticati na postupanje ljudi prema drugim ljudima, mogu dovesti do diskriminacije i, u najekstremnijim slučajevima, do zločina iz mržnje (pogledajte definiciju u nastavku). Primer: policijski službenik ima predrasudu da osobe sa psihosocijalnim invaliditetom (ili osobe sa dijagnozom mentalnog zdravlja) nisu u mogućnosti da učestvuju u sudskom procesu jer ne mogu da daju verodostojne dokaze i zato što su previše ranjive. Jednog dana, dok je bila na dužnosti, žena sa psihosocijalnim invaliditetom prijavila je da je bila žrtva seksualnog napada dok je bila na odeljenju za mentalno zdravlje. Policijski službenik objašnjava da bez izjave svedoka kao „kredibilne“ osobe njen slučaj neće napredovati.

Rasizam:¹³ Verovanje da osnov kao što je „rasa“, etničko ili nacionalno poreklo, jezik ili nacionalnost opravdava prezir prema osobi ili grupi osoba odnosno stav o superiornosti neke osobe ili grupe osoba. Primer bi bilo uverenje policajca da može da zatraži identifikacione dokumente studenta afričkog porekla isključivo na osnovu boje njegove kože.

Diskriminacija:¹⁴ Svako neopravdano različito postupanje po osnovu kao što je „rasa“, etničko poreklo, veroispovest, nacionalnost, invaliditet, seksualna orijentacija ili rodni identitet ili neko drugo lično svojstvo koje nema objektivno i razumno opravdanje. Na primer, policijski službenik zaustavlja dva muškarca na ulici, jednog Roma i jednog neroma, tražeći da im pokažu lične karte. Kada je nerom rekao da nema ličnu kartu kod sebe, policijski službenik mu je rekao da treba uvek da je nosi sa sobom i pustio ga. Rom takođe nema ličnu kartu. Policijski službenik ga zbog toga hapsi, silom ubacuje u policijski auto i kaže svom partneru: „Moraš biti jak sa ovim ljudima. Sila je jedini jezik koji razumeju.“

¹³ Konsultovana je Preporuka opšte politike ECRI br. 7 o nacionalnom zakonodavstvu za borbu protiv rasizma i rasne diskriminacije, usvojena 13. decembra 2002. i revidirana 7. decembra 2017. godine, dostupna na: www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/recommendation-no.7.

¹⁴ Ibid.

Indirektna diskriminacija:¹⁵ Slučajevi kada se naizgled neutralna odredba, praksa ili politika odnose na svakoga na isti način, ali dovode određene grupe ljudi u nepovoljan položaj u odnosu na ostale, po osnovu njihove „rase“, etničkog porekla, veroispovesti, nacionalnosti, invaliditeta, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta. Primer bi mogao biti zahtev da se na radnom mestu primenjuje poseban kodeks oblačenja koji zabranjuje nošenje kape. Ovo predstavlja indirektnu diskriminaciju određenih verskih grupa, kao što su Siki ili muslimani, jer je veća verovatnoća da će muškarac Sik nositi turban, odnosno da će muslimanka nositi hidžab.

Višestruka diskriminacija: Diskriminacija po nekoliko osnova. Na primer, kada žena sa invaliditetom prijavi porodično nasilje, policijski službenik ne shvata njene reči ozbiljno, umanjuje značaj zločina implicirajući da je to „porodična stvar“ i ne želi da evidentira zločin jer joj „ne veruje“. Ovo je primer višestruke diskriminacije, zbog roda i invaliditeta ove žene.

Ukrštena diskriminacija: Diskriminacija po nekoliko osnova koji su međusobno povezani tako da dovode do specifične vrste diskriminacije. Na primer, mlada Romkinja je diskriminisana na tržištu rada zbog svog etničkog porekla (stereotipi povezani sa tim), godina starosti i roda (mlada žena koja će uskoro imati decu).

Rasno (ili etničko ili diskriminatorско) profilisanje:¹⁶ Kada policija, bez objektivnog i razumnog opravdanja, koristi osnove kao što su „rasa“, boja kože, jezik, veroispovest, nacionalnost ili nacionalno ili etničko poreklo prilikom donošenja operativne odluke u vezi sa aktivnostima kontrole, nadzora ili istrage. Na primer, lokalna policija je, u partnerstvu sa lokalnim vlastima, dala prioritet prekidu trgovine drogom. U roku od dve nedelje nakon ove odluke policijski službenici koristili su boju kože kao glavni, presudni faktor o tome koga treba zaustaviti i kod koga treba tražiti drogu.

Zločin iz mržnje:¹⁷ Zločini iz mržnje su krivična dela motivisana pristrasnošću ili predrasudama prema određenim grupama ljudi, po osnovu njihove „rase“, etničkog porekla, veroispovesti, nacionalnosti, invaliditeta, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta itd. Primer je ako prestupnik fizički napadne transrodnu ženu jer je motivisan pristrasnim uverenjem da se njen rodni identitet razlikuje od „tradicionalnih normi“.

Govor mržnje:¹⁸ Iskazi koji šire, podstiču, promovišu ili opravdavaju mržnju, diskriminaciju ili nasilje prema osobi ili grupi ljudi po osnovu „rase“, etničkog porekla, veroispovesti, nacionalnosti, invaliditeta, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta. Primeri su homofobične izjave političkih i verskih lidera u medijima čiji je cilj da podstaknu mržnju prema pripadnicima LGBTI zajednice.

Da biste rezimirali diskusiju o glavnim pojmovima, podelite Radni list 1.3.1 i zamolite učesnike da urade kviz o definicijama. Dajte im sedam minuta za ovaj zadatak, a zatim pitajte grupu da li su ga svi uradili, pročitajte tačne odgovore i pitajte da li su neke potrebna dodatna objašnjenja.

Tačni odgovori: Predrasuda/pristrasnost – C, Rasizam – H, Diskriminacija – B, Indirektna diskriminacija – F, Višestruka diskriminacija – E, Ukrštena diskriminacija – A, Rasno profilisanje – I, Zločin iz mržnje – G, Govor mržnje – D.

¹⁵ Ibid

¹⁶ Konsultovan vodič FRA (2018), Sprečavanje nezakonitog profilisanja danas i u budućnosti: Vodič, dostupan na: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2018-preventing-unlawful-profiling-guide_en.pdf.

¹⁷ Konsultovana definicija zločina iz mržnje OEBS/ODIHR, <https://hatecrime.osce.org>.

¹⁸ Konsultovana Preporuka opšte politike ECRI br. 15 o borbi protiv govora mržnje, usvojena 8. decembra 2015, dostupna na: www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/recommendation-no.15; vidi i Preporuku CM/Rec (2022) 16 Komiteta ministara državama članicama o borbi protiv govora mržnje, usvojenu 20. maja 2022. godine, dostupnu na: <https://rm.coe.int/prems-083822-gbr-2018-recommendation-on-combating-hate-speech-memorand/1680a70b37>.

Napomene za predavače

Tokom diskusije učesnike će možda zbuniti ovi koncepti jer su blisko povezani. Razjasnite razliku ukoliko je potrebno. Prvenstveno se mešaju koncepti zločina iz mržnje i govora mržnje. Ova dva koncepta su blisko povezana, ali se razlikuju. „Zločini iz mržnje“ su krivična dela počinjena sa predrasudom kao motivom, dok „govor mržnje“ ne sadrži element osnove krivičnog dela. Govor mržnje se može inkriminisati u zavisnosti od nacionalnog zakonodavstva, ali se inkriminiše njegov sadržaj. Bez inkriminisanog konteksta, sam govor nije krivično delo. Zabranjeni sadržaj se razlikuje u nacionalnim nadležnostima: u nekima od njih inkriminiše se govor koji podstiče mržnju ili vređa određene grupe. Isto tako, direktno i neposredno podsticanje na nasilje motivisano pristrasnošću smatra se zločinom iz mržnje zato što postoji osnov krivičnog dela. Pored toga, govor mržnje pre, tokom ili posle zločina može da predstavlja dokaz o motivu i trebalo bi ga uzeti u obzir u svakoj krivičnoj istrazi. U pripremi za ovu aktivnost treba proveriti nacionalno zakonodavstvo koje se tiče pomenutih koncepta.

3. Zatim započnite diskusiju o **obavezama poštovanja ljudskih prava u vezi sa nediskriminacijom** u radu policije. Za to pogledajte Evropsku konvenciju o ljudskim pravima (Konvencija) i praksu Evropskog suda za ljudska prava ESLJP (Sud). Predstavite sledeće ideje koristeći PowerPoint prezentaciju

Za rad policije relevantna su dva člana Konvencije – **član 2.** (pravo na život) i **član 3.** (pravo na zaštitu od nečovečnog i ponižavajućeg postupanja). Ovim članovima nameću se pozitivne i procesne obaveze državi, a time i policiji:

- Prema članu 2,¹⁹ **pozitivne obaveze** podrazumevaju da država mora a) da se uzdrži od namernog i nezakonitog oduzimanja života i b) da preduzme odgovarajuće korake da zaštiti živote onih koji su pod njenom nadležnošću. Za rad policije, to znači obavezu da se ne koristi neopravdana smrtonosna sila (npr. prilikom hapšenja) i da se preduzmu preventivne operativne mere za zaštitu jednog ili više pojedinaca koji se unapred mogu identifikovati kao potencijalna meta.
- Prema članu 3, **pozitivne obaveze** podrazumevaju da država mora a) da se uzdrži od namernog i nezakonitog nečovečnog i ponižavajućeg postupanja i b) da obezbedi efikasnu zaštitu jednog ili više pojedinaca od krivičnih dela trećeg lica iz svoje nadležnosti. Za policiju to znači obavezu da se ne upušta u mučenje ili nečovečno / ponižavajuće postupanje (npr. prema osumnjičenima u pritvoru) i da spreči nečovečno i ponižavajuće postupanje prema jednoj ili više osoba koje se unapred mogu identifikovati kao potencijalna meta.
- Pored toga, oba člana nameću **procesne obaveze**. Ovo je obaveza sprovođenja efikasne, nezavisne i nepristrasne službene istrage u vezi sa zločinima koji ugrožavaju pravo na život (član 2) i u pogledu bilo kakvog nečovečnog i ponižavajućeg postupanja prema pojedincima (član 3) od strane službenih ili neslužbenih lica.

Što se tiče nediskriminacije i značaja za rad policije, tu je i **član 14.** Konvencije, koji utvrđuje zabranu diskriminacije. Drugim rečima, on garantuje jednako postupanje u uživanju prava navedenih u Konvenciji, uključujući i ona iz člana 2. i člana 3, o kojima je već bilo reči.

U odnosu na član 2. i član 3, član 14. nameće **procesnu obavezu** da se sprovede efikasna i adekvatna **istraga koja ispituje da li su postojali diskriminatorni motivi i da li su osećanja mržnje ili predrasude zasnovane na ličnim karakteristikama pojedinca odigrala ulogu u događajima**. Drugim rečima, u slučajevima kada postoji sumnja da

¹⁹ ESLJP (2021), Vodič za član 2 Evropske konvencije o ljudskim pravima.

su diskriminatorski stavovi motivisali nasilni čin, vlasti su dužne da sprovedu energičnu i nepristrasnu istragu kako bi osigurale dokaze o ovoj potencijalnoj motivaciji. Ova zakonska obaveza se takođe naziva „dužnošću da se razotkrije motiv pristrasnosti“. U procesnom smislu, ova dužnost podrazumeva da organi vlasti moraju da urade „ono što je razumno u datim okolnostima da prikupe i obezbede dokaze, istraže sva praktična sredstva za otkrivanje istine i donesu potpuno obrazložene, nepristrasne i objektivne odluke, ne izostavljajući sumnjive činjenice koje mogu biti indikativne za nasilje izazvano, na primer, rasnom ili verskom netolerancijom, nasilje motivisano diskriminacijom zasnovanom na rodu ili seksualnom orijentacijom“.²⁰ Ova dužnost zahteva od vlasti da pregledaju sve činjenice slučaja koje ukazuju na moguću diskriminatorsku obojenost događaja. Ova obaveza je od suštinskog značaja „ako se ima u vidu potreba da se kontinuirano potvrđuje društvena osuda [diskriminatorskih] akata i da se održi poverenje manjinskih grupa u sposobnost vlasti da ih zaštite od diskriminatorski motivisanog nasilja“.²¹

Istraga zločina sa motivom pristrasnosti (zločini iz mržnje) detaljno je obrađena u četvrtom modulu.

Pored obaveza iz člana 2. i člana 3, ESLJP je istakao da **član 8.** (mešanje u pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života) u vezi sa **članom 14.** takođe nameće policiji obavezu da štiti i istražuje ponašanje iz mržnje.²² U slučajevima kada pogrešno postupanje prema osobi ili grupi pojedinaca ne predstavlja prag nečovečnog i ponižavajućeg postupanja (član 3), ali i dalje utiče na psihičko blagostanje i dostojanstvo žrtve, može stupiti na scenu član 8, jer spada u sferu privatnog života žrtve. To, na primer, mogu biti nasilni verbalni napadi koji su se desili u kontekstu dokaza o obrascima nasilja i netolerancije prema određenoj manjinskoj grupi. U takvim slučajevima država, a samim tim i policija, imaju „dužnost da spreče nasilje motivisano mržnjom (bilo fizičke napade bilo verbalno zlostavljanje) od strane fizičkih lica i da istraže postojanje svakog mogućeg diskriminatorskog motiva iza takvog nasilja“.²³

Napomene za predavače

Dodatna literatura. Predmet *Association ACCEPT i ostali protiv Rumunije* (2021) odnosi se na navodnu nemogućnost države da zaštiti podnosioc predstavljanje od homofobičnog usmenog zlostavljanja i pretnji tokom projekcije filma u okviru događaja kojima se obeležavao Mesec istorije LGBTI, odnosno nemogućnost države da sprovede dalju istragu u vezi sa pritužbom podnosilaca. Sud je utvrdio da član 3. nije primenljiv, ali da je primenljiv član 8. zato što je sporno postupanje uticalo na psihičko stanje i dostojanstvo pojedinih podnosilaca, što se odnosi na sferu njihovog privatnog života. Pored toga, nasilni usmeni napadi na podnosioc koji su se, nadalje, dogodili u kontekstu dokaza o obrascima nasilja i netolerancije prema seksualnoj manjini dostigli su nivo ozbiljnosti predviđen za primenu člana 8. Kada je reč o obavezi zaštite, Sud je utvrdio da vlasti nisu pravilno procenile rizik kojem su bili izloženi pojedinačni podnosioci od strane uljeza te da nisu adekvatno reagovala u cilju zaštite dostojanstva pojedinačnih podnosilaca od homofobičnih napada trećih lica. Kada je reč o obavezi istrage, Sud je zaključio da „vlasti nisu preduzele razumne korake kako bi istražile da li je usmeno zlostavljanje bilo motivisano homofobijom. Apsolutno je postojala potreba za sprovođenjem razumne istrage mogućnosti da se u osnovi zlostavljanja nalaze diskriminatorski motivi, imajući u vidu neprijateljstvo prema LGBTI zajednici u Rumuniji i u svetlu dokaza da su uljezi tokom incidenta uzvikivali homofobične uvrede.“ Gorenavedeno je dovelo do kršenja člana 14. u vezi sa članom 8.

²⁰ Predmet pred ESLJP, Sabalić protiv Hrvatske (2021), stav 94.

²¹ Predmet pred ESLJP, Sabalić protiv Hrvatske (2021), stav 95.

²² Predmet pred ESLJP, Association ACCEPT i ostali protiv Rumunije (2021).

²³ Predmet pred ESLJP, Association ACCEPT i ostali protiv Rumunije (2021), stav 96.

4. Nastavite da demonstrirate gore navedene tačke koristeći slučaj koji se vodio pred ESLJP. Napomenite da se grupa ukratko dotakla ovog predmeta u Aktivnosti 1.1, a da će se sada detaljnije pozabaviti njime. Prikažite slučaj koristeći PowerPoint prezentaciju, postavite učesnicima pitanja data u nastavku da biste usmerili analizu, a zatim ponudite odgovore i prikažite zaključke Suda u PowerPoint prezentaciji.

Slučaj:²⁴ Bugarska vojna policija je 1996. godine, tokom pokušaja hapšenja, ubila dvojicu bugarskih državljana romskog porekla, regruta, koji su nedavno pobjegli iz vojnih građevinskih snaga i za koje se znalo da su nenaoružani. Dok je jedan od vojnih policijskih službenika držao uperen pištolj u jednu od žrtava, rekao je „Prokleti C****!“ (rasistička uvreda). Službenici vojne policije nisu procesuirani jer je istragom utvrđeno da su poštovali nacionalne propise vojne policije.

Pitanja koja treba postaviti radi usmeravanja analize:

Koji se članovi EKLJP mogu primeniti? I koje obaveze policije su u pitanju?

Slučaj se odnosi na **član 2.** (pravo na život) i obavezu policije a) da se uzdrži od namernog i protivpravnog oduzimanja života i b) da sprovede efikasnu, nezavisnu i nepristrasnu zvaničnu istragu u vezi sa krivičnim delima koja ometaju pravo na život (član 2).

Kada je reč o **smrti žrtava**, Sud je utvrdio da država nije ispoštovala svoje obaveze iz člana 2. na osnovu činjenice da su žrtve „ubijene u okolnostima u kojima je upotreba vatrenog oružja za izvršenje njihovog hapšenja bila nespojiva sa članom 2. Štaviše, korišćena je prekomerna sila.“ Stoga je došlo do kršenja člana 2.

Kada je reč o **istrazi**, Sud je utvrdio da „nisu temeljno ispitane sve materijalne okolnosti“ tokom zvanične istrage, da „nije preduzeto nekoliko neophodnih i očiglednih istražnih radnji“, da su vlasti ignorisale veoma relevantne činjenice u vezi sa ubistvom žrtve i da je došlo do upotrebe prekomerne sile. Na osnovu toga, Sud je utvrdio povredu obaveze da se lišenje života efikasno istraži.

Drugi član koji se može primeniti je **član 14.** i obaveza države da sprovede efikasnu i adekvatnu istragu o mogućim diskriminatorskim motivima koji stoje iza incidenta.

Sud je primetio da kada postoje dokazi da „rasističku verbalnu uvredu izgovaraju službena lica organa za sprovođenje zakona u vezi sa operacijom koja uključuje upotrebu sile protiv osoba iz etničke ili druge manjinske grupe [...], to mora biti provereno i, ako se potvrdi, treba temeljno ispitati sve činjenice **kako bi se otkrili svi mogući rasistički motivi**“. U ovom slučaju, istražni organi nisu pokušali da provere antiromske izjave vojnog policijskog službenika i da utvrde da li je on ranije bio umešan u slične incidente odnosno da li je ikada u prošlosti bio optužen za iskazivanje antiromskih stavova.

Prema stanovištu Suda, dovoljno je utvrditi da vlasti nisu ispunile svoju obavezu prema članu 14, a u vezi sa članom 2, da preduzmu sve moguće korake kako bi se istražilo da li je diskriminacija možda igrala ulogu u događajima. Ovo je predstavljalo povredu člana 14. u vezi sa članom 2. Evropske konvencije o ljudskim pravima.

²⁴ Zasnovano na predmetu Nachova protiv Bugarske (2005) koji se vodio pred ESLJP. Dostupno na: <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22itemid%22:%22001-69630%22>].

5. Zatim pogledajte **Preporuku opšte politike ECRI br. 11 o borbi protiv rasizma i rasne diskriminacije u radu policije** jer ona postavlja detaljne standarde koje policija treba da poštuje u naporima da ispuni svoje osnovne dužnosti. Prikažite sledeći izvod iz Preporuke opšte politike ECRI br. 11 u PowerPoint prezentaciji, postavite učesnicima pitanja koja se navode u nastavku i vodite diskusiju o tačkama koje slede.

Izvod iz Preporuke opšte politike ECRI br. 11

III. Što se tiče uloge policije u borbi protiv rasističkih dela i praćenju rasističkih incidenata potrebno je

- 11. osigurati da policija temeljno istražuje rasistička krivična dela, uključujući potpuno uzimanje u obzir rasističke motivacije običnih krivičnih dela,*
- 12. uspostaviti i održavati sistem za evidentiranje i praćenje rasističkih incidenata, kao i stepen do kojeg se ti incidenti iznose pred tužioce i na kraju kvalifikuju kao rasistička krivična dela,*
- 13. podsticati žrtve i svedoke rasističkih incidenata da prijave takve incidente,*
- 14. usvojiti široku definiciju rasističkog incidenta.*

Za potrebe ove preporuke, rasistički incident je „svaki incident za koji žrtva ili bilo koja druga osoba smatra da je rasistički“.

Pitanja i teme za diskusiju

Stav 11. ponavlja obavezu države da istraži mogući diskriminatorski motiv koji stoji iza krivičnog dela. Za policiju: kako obezbediti takvo delovanje na operativnom nivou; kako obezbediti da se diskriminatorski motiv ne previdi?

Preporuka opšte politike ECRI br. 11 predlaže da, kako bi se osiguralo da policija detaljno istražuje sva rasistička krivična dela, a posebno da ne previdi rasističku motivaciju običnih krivičnih dela u svojim istragama, treba koristiti široku definiciju rasističkog incidenta datu u stavu 14. Preporuke opšte politike ECRI br. 11 – vidi u PowerPoint prezentaciji. Ova definicija se zasniva na percepciji žrtve ili bilo koje druge osobe. Drugim rečima, čim se prijavi incident za koji žrtva ili svedok, ili druga osoba, uključujući policijskog službenika, veruje da je bio napad po osnovu ličnih karakteristika, policija treba da traži dokaze koji će podržati tu liniju istrage.

Stav 12. naglašava važnost evidentiranja incidenata sa diskriminatorskim motivima. Kako evidentiranje, a posebno evidentiranje zasnovano na percepciji, može pomoći u radu policije?

Pre svega, dok se Preporuka opšte politike ECRI br. 11 odnosi samo na rasističke incidente, princip evidentiranja zasnovanog na percepciji primenljiv je na sve vrste incidenata i zločina iz mržnje, na primer, na one motivisane pristrasnošću, predrasudama ili neprijateljstvom prema seksualnoj orijentaciji, rodnom identitetu ili migracionom statusu.

Upotreba široke definicije incidenta sa diskriminatorskim motivima, definicije zasnovane na percepciji, izuzetno je važna jer obuhvata potpuniju sliku manifestacija netolerancije i ksenofobije u društvu i demonstrira osećaj bezbednosti u percepciji zajednice. Takvi podaci mogu ukazivati na prevalenciju i trendove u nekoj oblasti ili prema određenoj grupi. Pored toga, oni pomažu policiji da unapredi istrage rasističkih dela jer pružaju korisne osnovne informacije koje mogu da usmere istragu i da upozore policiju na kontekst u kome bi se mogla desiti kasnija krivična dela.

Štaviše, upotreba definicije zasnovane na percepciji pomaže da policija detaljno istražuje sva krivična dela sa diskriminatorским motivom i da ne previdi rasističku motivaciju običnih krivičnih dela. Ovaj pristup pomaže policiji da sprovede svoju zakonsku obavezu prema sudskoj praksi ESLJP da „razotkrije motiv pristrasnosti“. Ako je slučaj u ranoj fazi istrage označen kao incident sa potencijalnim diskriminatorским motivom, drugim rečima, kao potencijalni zločin iz mržnje, veća je verovatnoća da će dokazi o motivaciji za pristrasnost biti identifikovani i obezbeđeni.²⁵

Pored toga, evidentiranje zasnovano na percepciji takođe omogućava jednoobrazno praćenje ovih incidenata i osigurava da sve policijske jedinice i sve agencije koje imaju ulogu u prijemu izveštaja o takvim incidentima koriste iste koncepte.

Konačno, upotreba tako široke definicije ima prednost u tome što se žrtvama i zajednicama šalje poruka da tu i pripadaju, da će se njihovi glasovi čuti i da će biti shvaćeni ozbiljno. Ovo može pomoći da se poboljšaju poverenje zajednice i vera zajednice u policiju.

Napomene za predavače:

Tokom diskusije o evidentiranju na osnovu percepcije pojedini učesnici bi mogli da dovedu u pitanje ovaj pristup navodeći da policija ne može da okarakterise neki incident kao incident/zločin iz mržnje bez dokaza, zvanične tužbe ili osuđujuće presude. U reakciji na ovo važno je pomenuti da se pristup evidentiranja zasnovan na percepciji primenjuje u cilju pažljivog postupanja sa predmetom kako bi se obezbedila primena pravilnih istražnih politika i procedura od samog početka. To ne bi automatski značilo da je incident prepoznat kao zločin iz mržnje. Kao i kod svih zločina, ovo je pitanje za nadležne organe i, na kraju, za sud.

Osim toga, žrtvama se mora objasniti da evidentiranje incidenta kao incidenta iz mržnje ne znači da će definitivno biti doneta presuda / da će se definitivno suditi / da će definitivno biti izrečena kazna kao da je reč o zločinu iz mržnje.

Kao primer države koja primenjuje evidentiranje zasnovano na percepciji, Irska je usvojila sledeće definicije evidentiranja:²⁶

Zločin iz mržnje je svako krivično delo za koje žrtva ili neko drugo lice smatraju da je, u celosti ili delimično, motivisano neprijateljstvom ili predrasudama, po osnovu stvarne ili pretpostavljene starosti, invaliditeta, „rase“, boje kože, nacionalnosti, etničkog porekla, veroispovesti, seksualne orijentacije ili roda.

Incident iz mržnje je svaki nekrivični incident za koji žrtva ili neko drugo lice smatraju da je, u celosti ili delimično, motivisano neprijateljstvom ili predrasudama, na osnovu stvarne ili pretpostavljene starosti, invaliditeta, „rase“, boje kože, nacionalnosti, etničkog porekla, veroispovesti, seksualne orijentacije ili roda.

Ujedinjeno Kraljevstvo sastavlja statistiku o zločinima iz mržnje koristeći definiciju zasnovanu na percepciji. U poređenju sa drugim zemljama koje ne koriste ovaj pristup, broj zločina iz mržnje u Ujedinjenom Kraljevstvu je veći; međutim, treba uzeti u obzir razliku u broju između evidentiranih i krivično gonjenih zločina u Ujedinjenom Kraljevstvu.²⁷

²⁵ FRA (2018), Evidentiranje zločina iz mržnje i praksa prikupljanja podataka širom EU, dostupno na: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2018-hate-crime-recording_en.pdf.

²⁶ www.garda.ie/en/crime/hate-crime.

²⁷ <https://hatecrime.osce.org/united-kingdom?year=2019>, <https://hatecrime.osce.org/poland>, <https://hatecrime.osce.org/croatia>.

Država	Godina	Zločini iz mržnje koje je evidentirala policija	Izvedeno pred sud	Izrečena kazna
Ujedinjeno Kraljevstvo	2020.	125.848	16.824	9.510
Poljska	2020.	826	374	266
Hrvatska	2020.	87	138	18

Iskustvo Ujedinjenog Kraljevstva govori da se, u poređenju sa anketama o viktimizaciji, čak i kada se koristi široka definicija zasnovana na percepciji, evidentiranje i dalje ne sprovodi u dovoljnoj meri. Drugim rečima, primena pristupa zasnovanog na percepciji prilikom evidentiranja ne znači obavezno i da će broj zločina iz mržnje biti preuveličan.

- Da biste završili modul, podelite Radni list 1.3.2 sa referencama i izvodima iz glavnih međunarodnih i evropskih dokumenata o ljudskim pravima od značaja za rad policije. Grupa neće koristiti ovaj radni list tokom kursa obuke, ali su to važni referentni resursi za rad policije.

Aktivnost 1.4: Policijske dužnosti u vezi sa nediskriminacijom – Praktična vežba

Svrha učenja: Nadovezujući se na znanje stečeno u Aktivnosti 1.3, kod učesnika treba povećati razumevanje značaja principa jednakosti i nediskriminacije za rad policije i praksu.

Vreme: 60 minuta

Potreban materijal: studije slučaja
bela flipčart tabla
papir za belu flipčart tablu
flomasteri

Priprema: Odštampajte studije slučaja i podelite ih učesnicima.

Uputstva

1. Objasnite učesnicima da će sada razgovarati o praktičnim primerima principa nediskriminacije u radu policije, na osnovu studija slučaja. Podelite grupu u tri ili četiri manje grupe, u zavisnosti od veličine cele grupe, i svakoj grupi dodelite po jedan slučaj. Dajte svakoj grupi 10–15 minuta da pročita slučaj i porazgovara o njemu. Nakon toga od svake grupe će se zatražiti da iznese svoj slučaj i porazgovara o svom odgovoru na plenarnom sastanku. Za svaki slučaj učesnici treba da odgovore na sledeća pitanja:
 - Šta je pošlo po zlu i koje su obaveze u vezi sa principom nediskriminacije bile u pitanju?
 - Kako je policija svojim činjenjem ili nečinjenjem propustila da ispuni svoje obaveze?
 - Da li se ovakve situacije dešavaju / mogu li se ovakve situacije dešavati u vašoj zemlji? Da li znate za neke specifične slučajeve koje možete da podelite sa grupom?

Napomene za predavače

Svi primeri u nastavku su predmeti koje je razmatrao Evropski sud za ljudska prava (ESLJP). Činjenice o predmetima su pojednostavljene i prikazane delimično kako bi se naglasili pojedini aspekti policijskih obaveza. Osnovna svrha ove vežbe nije detaljan prikaz predmeta, već pokazivanje šta znači nediskriminacija u policijskoj praksi. Neki primeri ne sadrže dovoljno činjenica da bi se zaključilo da li je postojalo neispunjavanje obaveza ili ne; ovi primeri su obuhvaćeni kako bi se učesnici podstakli na postavljanje pitanja i diskusiju o mogućnostima. Svaki predmet sadrži napomene za predavače sa dodatnim informacijama o činjenicama datog predmeta i odlukom ESLJP-a. To su primarno informacije za predavače; u zavisnosti od diskusije i radoznalosti grupe, one se mogu podeliti i sa učesnicima.

Slučaj1: Nekoliko žandarma koji su nosili specijalnu interventnu odeću, uključujući balaklave, razvalili su ulazna vrata romske porodice u selu Valcele, u Rumuniji, tokom racije u ranim satima 15. decembra 2011. Izvukli su članove porodice iz kreveta i tukli ih. Dva muška člana porodice su dodatno zlostavljana u dvorištu, a zatim odvedena u lokalnu policijsku stanicu na ispitivanje. Pušteni su istog dana uz novčanu kaznu za nezakonitu seču drveta. Porodica je posle racije otišla u lokalnu bolnicu zbog bolova u stomaku i grudima i modrica. Medicinski izveštaji za trojicu članova porodice konstatovali su da su njihove povrede mogle nastati usled udaranja tvrdim predmetima.

Napomene za predavače

U ovom predmetu je reč o obavezama iz čl. 3. i 14. Ovaj predmet daje primer prekomerne primene sile od strane policije i diskriminatornog profilisanja. Reč je o predmetu ESLJP Ligurar protiv Rumunije.²⁸ U tom predmetu ESLJP je utvrdio da je primena sile bila nesrazmerna (te da je došlo do kršenja člana 3. EKLJP) iz sledećih razloga:

a) Vlasti su tvrdile da je primena sile bila neophodna zbog agresivnog ponašanja članova porodice; međutim, protiv članova porodice nije pokrenut nikakav postupak zbog nekog nasilnog zločina. b) Angažovanje četiri žandarma, pripadnika grupe visokoobučanih službenika specijalizovanih za brzo intervenisanje, protiv nenaoružanih članova porodice, bilo je očigledno nesrazmerno. c) Ne postoje dokazi koji bi potvrdili pretpostavku vlasti da je reč o samopovređivanju članova porodice. Kada je reč o etničkom profilisanju, ESLJP je primetio stereotipe vlasti prema romskoj zajednici (upotreba fraze „ponašanje specifično za Rome“ u policijskom dokumentu, uopštena percepcija pripadnika romske zajednice kao kriminalaca) i utvrdio da se porodica našla na meti zbog toga što su Romi. To je pokazalo da su vlasti automatski povezale etničko poreklo sa kriminalnim ponašanjem. ESLJP je utvrdio da je ovo dovelo do etničkog profilisanja i da je reč o diskriminaciji, tj. o kršenju člana 14. u vezi sa članom 3.

Slučaj 2: Dana 15. decembra 2009. godine, 17 policijskih službenika u civilu ušlo je u kancelariju nevladine LGBTI organizacije Inkluzivna fondacija u Gruziji, gde su u toku bile pripreme za umetničku izložbu. Policijski službenici su saopštili da su tu da izvrše pretres, ne pokazujući nalog za pretres ili bilo koji drugi sudski nalog. Kada su shvatili da se nalaze u prostorijama LGBTI organizacije, policijski službenici su postali agresivni. Jedan od policijskih službenika je nasilno oduzeo mobilni telefon jednoj osobi; policijski službenici su vređali prisutne žene, nazivajući ih „bolesnicama“ i „perverznicima“, udeljivali im homofobične uvrede i pretili da će otkriti njihovu seksualnu orijentaciju u javnosti. Policijske službenice su kasnije pretresle skoro sve prisutne žene; nisu sačinjeni zapisnici o detaljnom pretresu uz skidanje odeće.

Napomene za predavače

U ovom predmetu je reč o obavezama iz čl. 3. i 14. Ovo je primer diskriminatornog policijskog uznemiravanja i postupanja, a odnosi se na predmet ESLJP Aghdgomelashvili i Japaridze protiv Gruzije.²⁹ U tom predmetu ESLJP je zaključio da je ponašanje policijskih službenika, motivisano homofobičnom odnosno transfobičnom mržnjom, bilo krajnje neprimereno. Policijski službenici nisu samo namerno ponižavali i obezvređivali pomenute pojedince homofobičnim uvredama, već su im takođe pretili. Naročito zabrinjava detaljan pretres dotičnih pojedinaca uz skidanje odeće, koji ni na koji način nije obrazložen, zbog čega je ESLJP zaključio da je jedina svrha tog pretresa bila da se dotični pojedinci posrame i kazne zbog njihove povezanosti sa LGBTI zajednicom. Postupanje policijskih službenika moralo ih je zaplašiti i izazvati njihovu teskobu i nesigurnost, što nije u skladu sa obavezom policijskih službenika da poštuju ljudsko dostojanstvo žena koje su organizovale izložbu. Stoga je došlo do kršenja člana 3. u vezi sa članom 14. EKLJP.

²⁸ <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-192466%22%5D%7D>, sažeti prikaz slučaja u saopštenju za štampu od 16. aprila 2019. godine.

²⁹ <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-204815%22%5D%7D>, sažeti prikaz slučaja u saopštenju za štampu od 8. oktobra 2020. godine.

Slučaj 3: U maju 2003. g. Abdu (državljanin Sudana) i njegov prijatelj bili su umešani u tuču sa dvojicom bugarskih mladića koje je policija kasnije opisala kao skinhedse. Jedan od mladića je gurnuo gospodina Abdua na zemlju i šutnuo ga dok ga je nazivao rasističkim imenima. Drugi napadač je potom izvukao nož, nakon čega su gospodin Abdu i njegov prijatelj pobjegli. Gospodin Abdu i njegov prijatelj su kasnije sreli neke policajce, koji su uhapsili njihove napadače. Uprkos zahtevu gospodina Abdua, javni tužilac je odbacio istragu o mogućem rasističkom motivu napada. Tužilaštvo je zaključilo da delo nije dostiglo prag za krivično gonjenje, a posebno da nije utvrđena rasistička motivacija za nasilje.

Napomene za predavače

U ovom predmetu je reč o obavezama iz čl. 3. i 14. Ovo je primer neispunjavanja policijske obaveze da sprovede **delotvornu istragu o potencijalnoj pristrasnosti u osnovi** krivičnog dela, a odnosi se na predmet ESLJP Abdu protiv Bugarske.³⁰ U tom predmetu organi tužilaštva su svoje istrage usredsredili na utvrđivanje ko je započeo tuču, evidentirajući samo nedostatak dokaza o tome da je motiv nasilja bio rasističke prirode. ESLJP je uzeo u obzir to da su, u svetlu posebnih osnovanih tvrdnji o rasističkom karakteru koje je naveo podnosilac predstavke (naročito rasističke uvrede tokom napada i činjenica da su dva navodna počinioca iz grupe skinhedsa dobro poznati policiji), nadležni organi imali na raspolaganju prihvatljive dokaze koji ukazuju na potencijalnu rasističku motivisanost nasilja, ali nisu ispunili svoju obavezu da preduzmu sve razumne mere kako bi ovo istražili. Organi tužilaštva nisu pitali svedoka o izjavama koje je možda čuo tokom incidenta niti su pitali optužene o mogućem rasističkom motivu za njihove radnje. ESLJP je utvrdio da je došlo do kršenja procesnog aspekta člana 3. u vezi sa članom 14.

Slučaj 4: Nevladina organizacija Identoba organizovala je demonstracije 17. maja 2012. u Tbilisiju povodom obeležavanja Međunarodnog dana borbe protiv homofobije. Oni su 8. maja 2012. godine obavestili vlasti o svojoj nameri da održe miran marš i zatražili od vlasti da obezbede dovoljnu zaštitu od mogućeg nasilja, imajući u vidu neprijateljstvo prema seksualnim manjinama u nekim delovima gruzijskog društva. Maršu je prisustvovalo oko 30 ljudi. Tokom događaja, demonstrantima su pretili kontrademonstranti, pripadnici dve verske grupe, koji su bili brojniji od njih. Kontrademonstranti su uzvikivali homofobične uvrede na račun demonstranata, nazivajući ih, između ostalog, „perverznicima“ i „grešnicima“, blokirali su im prolaz i opkolili ih. Kontrademonstranti su na kraju fizički napali nekoliko učesnika marša, a najmanje njih troje je zadobilo povrede, i to hematoma, zatvorenu traumu glave i kontuzije koje su morale da se leče. Tokom događaja policija je, suočena sa nasiljem, bila relativno pasivna. Konkretno, nekoliko policijskih službenika na licu mesta odgovorilo je, kada su ih učesnici marša zamolili za pomoć, da nisu deo policijske patrole i da nije njihova dužnost da intervenišu.

Napomene za predavače

U ovom predmetu je reč o obavezama iz čl. 3 i 14. Ovaj primer pokazuje nesposobnost policije **da zaštiti osnovne slobode** (u ovom predmetu je reč o slobodi mirnog okupljanja) od nasilja motivisanog pristrasnošću, a odnosi se na predmet Identoba i ostali protiv Gruzije.³¹ ESLJP je primetio da Evropska konvencija o ljudskim pravima štiti javne oblike izražavanja, uključujući mirno okupljanje, kao i izražavanje mišljenja u vezi sa kampanjama o osnovnim pravima raznih seksualnih manjina i podizanjem svesti o tome. Da bi se dalo značenje ovoj slobodi, vlasti ne bi trebalo samo da je poštuju, drugim rečima, ne bi trebalo samo da intervenišu, već i da aktivno štite ovu slobodu pozitivnim merama. Isto tako, u ovom predmetu je ESLJP

³⁰ <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22appno%22:%5B%22226827/08%22%2C%22itemid%22:%5B%222001-141908%22%5D%7D>}, sažeti prikaz slučaja u saopštenju za štampu od 11. marta 2014. godine.

³¹ <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22fulltext%22:%5B%22Identoba%20and%20others%20v.%20Georgia%22%2C%22itemid%22:%5B%222001-154400%22%5D%7D>}

naglasio da organi snose **veći teret zaštite** pojedinaca ukoliko su prethodno upoznati sa neprijateljstvom javnosti prema LGBTI zajednici. Imajući u vidu neprijateljstvo javnosti prema LGBTI zajednici u Gruziji, ESLJP je smatrao da su nadležni organi znali ili da je trebalo da znaju za rizike povezane sa svakim javnim događajem koji se tiče ove ranjive zajednice.

Slučaj 5:³² U julu 1997. godine, dok je bio u policijskom pritvoru, g. Cobzaru su udarila i tukla drvenim štapom trojica policijskih službenika u gradskoj policiji Mangalije, u Rumuniji. Četiri policajca u civilu su posmatrala napad, ali nisu intervenisala. Gospodin Cobzaru je tada bio primoran da potpiše dokument u kojem se navodi da su ga tukli drugi pojedinci. Pri odlasku, podnosilac predstave je svojoj rođaci pokazao čvoruge na glavi i druge tragove nanese udarcima u leđa. Kasnije te večeri gospodin Cobzaru je primljen na odeljenje hitne pomoći bolnice Mangalija sa povredama dijagnostikovanim kao kranio-cerebralna trauma. Nekoliko dana kasnije g. Cobzaru je podneo pritužbu protiv policijskih službenika koji su ga tukli. Vojni tužilac je odbio da pokrene krivičnu istragu protiv policijskih službenika sa obrazloženjem da nisu utvrđene činjenice. Tužilac je primetio da su i gospodin Cobzaru i njegov otac bili poznati kao „antisocijalni elementi skloni nasilju i krađi“, u stalnom sukobu sa „pripadnicima iz svoje etničke grupe“. Tužilac je smatrao da se izjava rođake g. Cobzaru ne može uzeti u obzir jer je ona bila „C****“ (rasistička uvreda). Sve dalje žalbe su bile neuspešne.

Napomene za predavače

This example is about inflicting injuries in police custody and the lack of subsequent effective investigation and punishment of those responsible. This is also an example of the investigation being prejudiced against a minority group. The case also illustrates the failure of the investigative authorities to take into consideration the bias motive of the police in their actions. Lastly, the case also addresses the duty of police officers to prevent discrimination by their peers while carrying out their functions. It is the ECtHR case Cobzaru v. Romania.³³ In this case, the ECtHR observed that the fact-finding process of the prosecutors was entirely based on the accounts given by the police officers accused of ill-treatment, or their colleagues. Not only did the prosecutors accept, without reservation, the submissions of those police officers, but they also appeared to have disregarded crucial statements from eyewitnesses, including Mr Cobzaru's cousin. Thus, the ECtHR concluded that the authorities failed to conduct a proper investigation into Mr Cobzaru's allegations of ill-treatment, in violation of Article 3. Additionally, the ECtHR noted that prosecutors made unrelated remarks in relation to Mr Cobzaru's Roma origin throughout the investigation and that no justification was provided for those remarks. In the ECtHR's eyes, the tendentious remarks made by the prosecutors in relation to the Mr Cobzaru's Roma origin disclosed a general discriminatory attitude held by the authorities, which reinforced Mr Cobzaru's belief that any remedy in his case was purely illusory. The ECtHR concluded that the failure of the authorities to investigate possible racial motives in the applicant's ill-treatment, combined with their attitude during the investigation, constituted discrimination in violation of Article 14 taken in conjunction with Articles 3 and 13.

³² Napomena za predavača: ovaj predmet je kompleksniji od prethodnih; koristite ga na naprednom nivou ili za vežbu analize na nivou čitave grupe.

³³ <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22languageisocode%22:%5B%22ENG%22%5D,%22appno%22:%5B%2248254/99%22%5D,%22documentcollectionid%22:%5B%22CHAMBER%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-81904%22%5D%7D>.

Aktivnost 1.5: Promovisanje jednakosti i nediskriminacije u radu policije

Svrha učenja: Kod učesnika treba povećati razumevanje načina na koji se promovišu jednakost i nediskriminacija u radu policije.

Vreme: 45 minuta

Potreban materijal: bela flipčart tabla
papir za belu flipčart tablu
flomasteri

Priprema: Predavač treba da sprovede neka prethodna istraživanja dostupnih nacionalnih podataka o stanovništvu prema nacionalnom ili etničkom poreklu i statističkih podataka o raznolikosti unutar policije, npr. o pripadnicima policije iz nedovoljno zastupljenih manjinskih grupa. (Ovo drugo se može proveriti sa kontakt osobom u policiji.) Pored toga, predavač treba da sprovede neka istraživanja o nacionalnim merama ili mehanizmima (institucionalnim ili operativnim) kojima se stimulišu jednakost i nediskriminaciju u radu policije u toj zemlji.

Uputstva

1. Počnite tako što ćete pitati grupu: *Kako shvatate različitost?*

Različitost u društvu podrazumeva da u društvu postoje ljudi različitih individualnih karakteristika. Ove karakteristike bi mogle da obuhvate sve ono što ljude čini jedinstvenim, npr. kognitivne veštine i crte ličnosti, zajedno sa stvarima koje oblikuju naš identitet, kao što su „rasa“, etničko poreklo, veroispovest, godine starosti, pol, religija, seksualna orijentacija, invaliditet ili rodni identitet. Različitost takođe podrazumeva važnost razumevanja i uvažavanja kulturnih razlika između ovih različitih grupa.

Zatim postavite grupi sledeće pitanje: *Koliko je različita zajednica kojoj služite?*

Posle toga iznesite podatke iz nacionalnog popisa o etničkom sastavu društva u toj zemlji. Sledite primer Engleske i Velsa,³⁴ prikazan u nastavku. Postavite pitanje učesnicima: *Da li sastav policije odražava ovaj etnički sastav u zemlji?*

- U vreme popisa 2011. godine, 86,0% ljudi u Engleskoj i Velsu bili su belci, a 14,0% su bili iz drugih etničkih grupa.
 - Krajem marta 2020. godine, 92,7% policijskih službenika su bili belci, 7,3% su bili azijske, crne, mešovite i druge etničke pripadnosti, a 4,3% viših službenika je bilo iz azijskih, crnih, mešovitih i drugih etničkih grupa zajedno, u poređenju sa 2,8% 2007. godine.
2. Recite grupi da će sada diskutovati o tome kako se jednakost i nediskriminacija u radu policije mogu podsticati kroz institucionalne i operativne mere/mehanizme. Podelite grupu u tri ili četiri male grupe i svakoj grupi dodelite jedno od pitanja u nastavku. Dajte svakoj grupi 10 minuta za diskusiju o pitanjima, nakon čega sledi prezentacija i diskusija o svakom pitanju na plenarnom sastanku.

³⁴ www.ethnicity-facts-figures.service.gov.uk/workforce-and-business/workforce-diversity/police-workforce/latest.

Pitanja za male grupe

- a. Kako se različitost vaše zajednice/zemlje odražava u radu policije? Zašto je to važno? Koji mehanizmi/mere promovišu i olakšavaju različitost unutar policije? Navedite primere.
- b. Kako se potrebe različitih populacija u vašoj zemlji odražavaju na vaš rad i kvalitet usluge? Navedite primere.
- c. Koji mehanizmi odgovornosti za policijske akcije postoje u vašoj zemlji? Zašto je važno usvojiti takve mehanizme? Navedite primere

Moderacija za predavača

- a. *Kako se različitost vaše zajednice/zemlje odražava u radu policije? Zašto je to važno? Koji mehanizmi/mere promovišu i olakšavaju različitost unutar policije?*

Različitost u policiji je važna. Kada se u policiji odražava različitost društva, policija je bolje opremljena novim kompetencijama i vještinama, uključujući jezičke veštine, kako bi zadovoljila potrebe svih članova društva. Takođe je veća verovatnoća da će imati bolju vezu sa zajednicama kojima služe i da će se tako povećati delotvornost policije. Odražavanje različitosti društva u sastavu policije takođe je važno za promovisanje društva čiji članovi smatraju da uživaju jednake mogućnosti, bez obzira na njihovu etničku, nacionalnu, versku, jezičku ili drugu pripadnost. Ovo je takođe važno kako bi se policija opremila novim kompetencijama i vještinama, uključujući jezičke veštine, i kako bi se povećala delotvornost policije jačanjem komunikacije i poverenja od strane manjinskih grupa.

To mogu biti sledeće mere: posebne politike zapošljavanja i zadržavanja pripadnika manjinskih grupa; namenski programi koji pružaju podršku pripadnicima manjinskih grupa da napreduju u karijeri u policiji; uspostavljanje mehanizma za praćenje ciljeva jednakosti; sprovođenje aktivnosti čiji je cilj promovisanje interakcije i poštovanja među kolegama različitog porekla.
- b. *Kako se potrebe različitog stanovništva vaše zemlje odražavaju na vaš rad i kvalitet vaše usluge?*

To mogu biti sledeće mere: misija policijske službe koja naglašava obavezu promovisanja jednakosti i sprečavanja rasne diskriminacije prilikom vršenja dužnosti; interni kodeksi postupanja protiv rasizma i rasne diskriminacije; politika i programi obuke o različitosti i o radu policije u društvu koje odlikuju različitosti, uključujući posebnu obuku za policijske službenike koji su u kontaktu sa pripadnicima manjinskih grupa; obuka čiji je cilj podučavanje policijskih službenika iz većinske grupe jeziku koji govori manjinska grupa; obuka o kulturnom i verskom pluralizmu.
- c. *Koji mehanizmi odgovornosti za policijske akcije postoje u vašoj zemlji? Zašto je važno usvojiti takve mehanizme?*

Iskustvo pokazuje da žrtve policijskih zloupotreba generalno nemaju poverenja u interne mehanizme za pritužbe policije. Oni često nerado iznose slučajeve pred institucije koje blisko i svakodnevno sarađuju sa policijom, kao što su organi tužilaštva. Stoga je neophodno stvoriti sistem u kome žrtva može s punim poverenjem da podnese pritužbu nezavisnom telu čiji je glavni zadatak da kontroliše rad policije.

Otuda bi, pored struktura nadležnih za primanje pritužbi na neprimereno postupanje policije (kao što su interni disciplinski mehanizmi, uključujući policijske inspektorate, Odeljenje Ministarstva unutrašnjih poslova itd. te tužilac), trebalo bi da postoji nezavisno telo zaduženo za istragu navodnih slučajeva svih oblika diskriminacije i diskriminatorskog postupanja policije. Takvo telo može biti nacionalna institucija za zaštitu i unapređenje ljudskih prava, specijalizovani policijski ombudsman ili civilna komisija za nadzor policijskih aktivnosti.

3. Pređite na diskusiju o ulozi pojedinačnih službenika u negovanju principa nediskriminacije u policiji u odnosu na kolege koje pripadaju manjinskim grupama. Podelite sledeće citate sa grupom na plenarnom sastanku (možete ih prikazati koristeći PowerPoint prezentaciju) i postavite sledeća pitanja: *Šta biste uradili kada biste čuli da vaše kolege koriste diskriminatorski jezik? Kako biste tome stali na put? Zatim postavite ovo pitanje: Iskreno, šta mislite koliko je teško stati na put diskriminatorskom jeziku kolega u vašem okruženju? Zašto se treba suprotstavljati diskriminatorskom jeziku i stavovima?*

Citati svedočenja

„Svskog drugog dana slušam komentare kolega da žene ne mogu dobro da rade u policiji, da nisu dovoljno čvrste za ovaj posao. Navikla sam se na tu vrstu komentara i čak se smejem seksističkim šalama zajedno sa svojim muškim kolegama, šta drugo mogu da radim?”

Policajska službenica

„Ja sam gej, ali to nikada neću otkriti kolegama, jer su šale na račun homoseksualaca, u kojima se oni nazivaju ‘perverznejacima’, ‘pederima’ i drugim homofobnim imenima, deo komunikacije u policiji. Zamislite šta bi se desilo ako kolegama kažem da sam gej?”

Policijski službenik

Aktivnost 1.6: Uloga policije u promovisanju dobrih odnosa

Svrha učenja: Kod učesnika treba povećati razumevanje njihove uloge u promovisanju dobrih odnosa između zajednica, što doprinosi bezbednosti zajednica.

Vreme: 15 minuta

Potreban materijal: projektor
PowerPoint prezentacija sa slučajem

Uputstva

1. Na plenarnom sastanku, koristeći PowerPoint slajdove i projektor, predstavite slučaj koji se navodi u nastavku, a u kojem je policija odigrala pozitivnu ulogu u zaštiti pripadnika manjinskih grupa od rasizma i predrasuda većinskog stanovništva. Nakon toga postavite učesnicima sledeća pitanja:
 - *Da li ste upoznati sa sličnim slučajevima policijske intervencije u vašoj zemlji? Ako jeste, kako je to uticalo na odnose između policije i zajednice?*
 - *Zašto je važno poboljšati odnose između policije i zajednice?*

Slučaj:³⁵ U oktobru 2005. godine u opštini Aspropirgos, u Grčkoj, neromski roditelji su protestovali protiv upisa romske dece u osnovnu školu. Oni su blokirali ulaz u školu i vikali: „Nijedno romsko dete neće ići u školu. Ovde nećete imati pristup i to je to.“ Drugom prilikom okačili su tablu na kojoj je pisalo: „Škola će ostati zatvorena zbog problema sa C****“ (rasistička uvreda). Od prvog dana incidenata policija je postavljena ispred škole kako bi obezbedila ulazak i izlazak romskih učenika. Blagovremenom intervencijom policije izbegnut je obračun ispred škole. Policija je svojim prisustvom sprečila nezakonite radnje prema učenicima romskog porekla. U prisustvu policije, romska deca su imala pristup nastavi bez poteškoća.

³⁵ Zasnovano na predmetu Sampanis i ostali protiv Grčke, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22tabview%22:%5B%22document%22%2C%22itemid%22:%5B%22001-86798%22%5D%7D>. (Savet Evrope (2015), Ogledala – Priručnik o borbi protiv anticiganizma kroz obrazovanje o ljudskim pravima, dostupan na: www.coe.int/en/web/youth-roma/mirrors, p. 34).

Prilozi i radni listovi

Radni list 1.1

Pojednostavljena verzija odabranih članova iz Evropske konvencije o ljudskim pravima i njenih protokola³⁶

Rezime preambule

Vlade članica Saveta Evrope rade na miru i većem jedinstvu zasnovanom na ljudskim pravima i osnovnim slobodama. Ovom konvencijom one odlučuju da preuzmu prve korake za sprovođenje mnogih prava sadržanih u Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima.

Član 1 – Obaveza poštovanja ljudskih prava

Države moraju da obezbede da svako ima prava navedena u ovoj konvenciji.

Član 2 – Pravo na život

Imate pravo na život.

Član 3 – Zabrana mučenja

Niko nikada nema pravo da vas povredi ili muči. Čak i dok ste lišeni slobode, vaše ljudsko dostojanstvo se mora poštovati.

Član 4 – Zabrana ropstva i prinudnog rada

Zabranjeno je da se sa vama postupa kao da ste rob ili da vam se nametne prinudni rad.

Član 5 – Pravo na slobodu i bezbednost

Imate pravo na slobodu.

Ako ste uhapšeni, imate pravo da znate zašto.

Ako ste uhapšeni, imate pravo da brzo budete izvedeni pred sud ili da budete pušteni na slobodu do suđenja.

Član 6 – Pravo na pravično suđenje

Imate pravo na pravično suđenje pred nepristrasnim i nezavisnim sudijom. Ako ste optuženi da ste počinili krivično delo, nevinu ste dok se ne dokaže vaša krivica. Imate pravo da dobijete pomoć advokata kojeg država mora da plati ako ste siromašni.

³⁶ Odabrani članovi za potrebe ove obuke. Pojednostavljena verzija odabranih članova iz Evropske konvencije o ljudskim pravima i njenih protokola, koju je izradio Direktorat za komunikacije Saveta Evrope, samo u obrazovne svrhe, dostupna je na: www.echr.coe.int/Documents/Simplified_Conv_ENG.pdf.

Član 7 – Kažnjavanje samo na osnovu zakona

Ne možete biti proglašeni krivim za krivično delo ako nije postojao zakon koji ga zabranjuje onda kada ste ga počinili.

Član 8 – Pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života

Imate pravo na poštovanje svog privatnog i porodičnog života, doma i prepiske.

Član 9 – Sloboda misli, savesti i veroispovesti

Imate pravo na slobodu misli, savesti i veroispovesti. Imate pravo da praktikujete svoju veroispovest kod kuće i u javnosti i da promenite veru ako želite.

Član 10 – Sloboda izražavanja

Imate pravo da odgovorno kažete i napišete šta mislite i da dajete i primate informacije od drugih. Ovo uključuje slobodu štampe.

Član 11 – Sloboda okupljanja i udruživanja

Imate pravo da učestvujete u mirnim okupljanjima i da osnivate udruženja ili da im se pridružujete, uključujući sindikate..

Član 12 – Pravo na sklapanje braka

Imate pravo da sklopite brak i osnujete porodicu.

Član 13 – Pravo na delotvorni pravni lek

Ako su vaša prava povređena, možete uložiti pritužbu zvaničnim putem sudovima ili drugim organima javne vlasti.

Član 14 – Zabrana diskriminacije

Imate ova prava bez obzira na boju kože, pol, jezik, politička ili verska uverenja ili poreklo

Član 1 Protokola br. 12 – Opšta zabrana diskriminacije

Organi vlasti vas ne mogu diskriminisati zbog, na primer, boje kože, pola, jezika, političkih ili verskih uverenja ili porekla.

Kviz o ključnim definicijama

Koncept	Unesite slovo		Definicija
Predrasuda/ pristrasnost		A	Diskriminacija po nekoliko osnova koji su međusobno povezani tako da dovode do specifične vrste diskriminacije.
Rasizam		B	Svako neopravdano različito postupanje po osnovu kao što je „rasa“, etničko poreklo, veroispovest, nacionalnost, invaliditet, seksualna orijentacija ili rodni identitet itd., koje nema objektivnu i razumnu opravdanost.
Diskriminacija		C	Unapred stvorena mišljenja, koja nisu utemeljena na razlozima, činjenicama ili stvarnom iskustvu, prema nekoj osobi ili grupi na osnovu njihovih ličnih karakteristika kao što su „rasa“, etničko poreklo, veroispovest, nacionalnost, invaliditet, seksualna orijentacija, rodni identitet ili neki drugi lični status.
Indirektna diskriminacija		D	Javni iskazi koji šire, podstiču, promovišu ili opravdavaju mržnju, diskriminaciju ili nasilje prema osobi ili grupi ljudi po osnovu „rase“, etničkog porekla, veroispovesti, nacionalnosti, invaliditeta, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta itd.
Višestruka diskriminacija		E	Diskriminacija po nekoliko osnova.
Ukrštena diskriminacija		F	Slučajevi kada se naizgled neutralna odredba, praksa ili politika odnose na svakoga na isti način, ali dovode određene grupe ljudi u nepovoljan položaj u odnosu na ostale, po osnovu njihove „rase“, etničkog porekla, veroispovesti, nacionalnosti, invaliditeta, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta itd.
Rasno profilisanje		G	Krivična dela motivisana pristrasnošću ili predrasudama prema određenim grupama ljudi, po osnovu njihove „rase“, etničkog porekla, veroispovesti, nacionalnosti, invaliditeta, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta itd.
Zločin iz mržnje		H	Verovanje da osnov kao što je „rasa“, etničko ili nacionalno poreklo opravdava prezir prema osobi ili grupi osoba odnosno stav o superiornosti neke osobe ili grupe osoba.
Govor mržnje		I	Situacije kada policija, bez objektivnog i razumnog opravdanja, koristi osnove kao što su „rasa“, boja kože, jezik, veroispovest, nacionalnost ili nacionalno ili etničko poreklo u vezi sa aktivnostima kontrole, nadzora ili istrage.

Principi jednakosti i nediskriminacije i međunarodni i evropski okvir zasnovan na ljudskim pravima

Koncept jednakosti zasniva se na priznavanju „urođenog dostojanstva i jednakih i neotuđivih prava svih članova ljudske porodice“, kao što je predviđeno Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima (UDLJP).³⁷ Član 2. UDLJP precizira da „svako ima pravo na sva prava i slobode navedene u ovoj deklaraciji, bez razlike bilo koje vrste, kao što su rasa, boja kože, pol, jezik, veroispovest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno poreklo, imovinski, rodni ili drugi status“.

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (MPGPP),³⁸ u članu 2. odražava isti princip jednakosti: „Svaka država potpisnica ovog pakta obavezuje se da će poštovati i obezbediti svim pojedincima na svojoj teritoriji i pod njenom jurisdikcijom prava priznata u ovom paktu, bez razlike bilo koje vrste, kao što su rasa, boja kože, pol, jezik, veroispovest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno poreklo, imovinski, rodni ili drugi status.“

Član 26. MPGPP zahteva jednakost pred zakonom, jednaku zakonsku zaštitu i zaštitu od diskriminacije: „Svi ljudi su jednaki pred zakonom i imaju pravo na jednaku zakonsku zaštitu bez ikakve diskriminacije. U tom smislu zakon će zabraniti svaku diskriminaciju i svim licima garantovati jednaku i delotvornu zaštitu od diskriminacije po bilo kom osnovu kao što su rasa, boja kože, pol, jezik, veroispovest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno poreklo, imovinski, rodni ili drugi status.“

Konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije (KURD)³⁹ bavi se rasnom diskriminacijom i diskriminacijom po osnovu nacionalnog ili etničkog porekla.

Član 2. (1)(a): Svaka država potpisnica se obavezuje da neće učestvovati ni u kakvom činu ili praksi rasne diskriminacije protiv osoba, grupa osoba ili institucija i da će osigurati da svi organi vlasti i javne institucije, nacionalne i lokalne, postupaju u skladu sa ovom obavezom.

Član 2. (1)(d): Svaka država potpisnica će zabraniti i okončati, svim odgovarajućim sredstvima, uključujući zakonodavstvo u skladu sa okolnostima, rasnu diskriminaciju od strane bilo koje osobe, grupe ili organizacije.

Član 4. (a): [Države potpisnice] dužne su da proglase krivičnim delom kažnjivim po zakonu svako širenje ideja zasnovanih na rasnoj superiornosti ili mržnji, podsticanje na rasnu diskriminaciju, kao i svaki vid nasilja ili podsticanje na takvo nasilje protiv bilo koje rase ili grupe ljudi druge boje ili etničkog porekla, kao i pružanje pomoći rasističkim aktivnostima, uključujući finansiranje takvih aktivnosti.

³⁷ www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights.

³⁸ www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx

³⁹ www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cerd.aspx.

Međunarodni okvir zasnovan na ljudskim pravima sadrži međunarodne instrumente za borbu protiv drugih **specifičnih oblika diskriminacije**, uključujući sledeće:

- Diskriminacija žena – Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena⁴⁰
- Verska diskriminacija – Deklaracija o ukidanju svih oblika netolerancije i diskriminacije zasnovane na veroispovesti ili verskim uverenjima⁴¹
- Diskriminacija osoba sa invaliditetom – Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom,⁴² čl. 5. i 6.
- Diskriminacija na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta – Zaštita od nasilja i diskriminacije po osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta (usvojena 30. juna 2016), Rezolucija A/HRC/RES/32/2.⁴³

Na nivou **Saveta Evrope, Evropska konvencija o ljudskim pravima** (EKLJP)⁴⁴ zabranjuje diskriminaciju u članu 14, koji garantuje jednako postupanje u uživanju prava navedenih u Konvenciji: „Uživanje prava i sloboda predviđeno ovom konvencijom biće obezbeđeno bez diskriminacije po bilo kom osnovu kao što su pol, rasa, boja kože, jezik, veroispovest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno poreklo, povezanost sa nacionalnom manjinom, imovinski, rodni ili drugi status.”

Protokol br. 12 uz EKLJP⁴⁵ proširio je obim zabrane diskriminacije na jednako postupanje u uživanju bilo kog prava, uključujući prava prema domaćem pravu: „1. Uživanje bilo kog prava utvrđenog zakonom biće obezbeđeno bez diskriminacije po bilo kom osnovu kao što su pol, rasa, boja kože, jezik, veroispovest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno poreklo, povezanost sa nacionalnom manjinom, imovinski, rodni ili drugi status. 2. Niko ne sme biti diskriminisan od strane nijednog organa vlasti po bilo kom osnovu kao što su oni navedeni u stavu 1.”

Kao i na međunarodnom nivou, okvir zasnovan na ljudskim pravima Saveta Evrope ima instrumente koji se bave **specifičnim oblicima diskriminacije**:

- Diskriminacija po osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta – Preporuka CM/Rec(2010)5 Komiteta ministara državama članicama o merama za borbu protiv diskriminacije po osnovu seksualne orijentacije ili rodnog identiteta.⁴⁶
- Diskriminacija žena – Konvencija o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija).⁴⁷

⁴⁰ www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cedaw.aspx.

⁴¹ www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/religionorbelief.aspx.

⁴² <https://ohchr.org/EN/HRBodies/CRPD/Pages/ConventionRightsPersonsWithDisabilities.aspx#5>.

⁴³ <https://ohchr.org/EN/Issues/Discrimination/Pages/LGBTUNResolutions.aspx>.

⁴⁴ www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=basictexts&c.

⁴⁵ Protokol 12 uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava još uvek nisu ratifikovale sve države članice Saveta Evrope. Status ratifikacije je dostupan ovde: www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/177/signatures?module=treaty-detail&treaty-num=177.

⁴⁶ www.coe.int/en/web/sogi/rec-2010-5.

⁴⁷ www.coe.int/en/web/istanbul-convention/text-of-the-convention.

- Diskriminacija po osnovu nacionalnog i etničkog porekla – Okvirna konvencija o zaštiti nacionalnih manjina,⁴⁸ čl. 4. i 6.

Evropska komisija protiv rasizma i netolerancije (ECRI), telo Saveta Evrope za praćenje ljudskih prava, specijalizovano je za pitanja u vezi sa borbom protiv rasizma, diskriminacije (zasnovane na „rasi“, etničkom/nacionalnom poreklu, boji kože, državljanstvu, veroispovesti, jeziku, seksualnoj orijentaciji, rodnom identitetu i polnim karakteristikama), ksenofobije, antisemitizma i netolerancije u Evropi. ECRI izdaje izveštaje i preporuke državama članicama. Sledeće opšte preporuke ECRI su od posebnog značaja za teme ovog priručnika:⁴⁹

- ECRI revidirana Preporuka opšte politike br. 5 o prevenciji i borbi protiv antimuslimanskog rasizma i diskriminacije, usvojena 16. marta 2000. i revidirana 8. decembra 2021.
- Preporuka opšte politike ECRI br. 7 o nacionalnom zakonodavstvu za borbu protiv rasizma i rasne diskriminacije, usvojena 13. decembra 2002. i revidirana 7. decembra 2017. godine
- ECRI revidirana Preporuka opšte politike br. 9 o prevenciji i borbi protiv antisemitizma, usvojena 25. juna 2004. i revidirana 1. jula 2021.
- Preporuka opšte politike ECRI br. 11 o borbi protiv rasizma i rasne diskriminacije u radu policije, usvojena 29. juna 2007. godine.
- Preporuka opšte politike ECRI br. 13 o borbi protiv anticiganizma i diskriminacije Roma, usvojena 24. juna 2011. i izmenjena 1. decembra 2020.
- Preporuka opšte politike ECRI br. 16 o zaštiti ilegalno prisutnih migranata od diskriminacije, usvojena 16. marta 2016

Kada je u pitanju rad policije, **Preporuka opšte politike ECRI br. 11 o borbi protiv rasizma i rasne diskriminacije u radu policije i Evropski kodeks policijske etike Saveta Evrope**⁵⁰ postavljaju detaljne standarde koje policija treba da poštuje u naporima da ispuni svoje osnovne dužnosti.

Izvodi iz Preporuke opšte politike ECRI br. 11 o borbi protiv rasizma i rasne diskriminacije u radu policije:

„II. Što se tiče svih oblika rasne diskriminacije i rasno motivisanog neprimerenog postupanja policije

5. Osigurati da zakoni koji zabranjuju direktnu i indirektnu rasnu diskriminaciju pokrivaju aktivnosti policije

⁴⁸ www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168007cdac?module=treaty-detail&treatynum=157.

⁴⁹ www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/ecri-standards.

⁵⁰ <https://rm.coe.int/16805e297e>

6. Edukovati policiju o ljudskim pravima, uključujući pravo na zaštitu od rasizma i rasne diskriminacije, kao i o važećim zakonskim odredbama protiv rasizma i rasne diskriminacije
7. Preduzeti mere da se policija upozna sa činjenicom da radnje rasne diskriminacije i rasno motivisano neprimereno postupanje policije neće biti tolerisani
8. Obezbediti mehanizme podrške i saveta za žrtve rasne diskriminacije ili rasno motivisanog neprimerenog postupanja od strane policije
9. Osigurati delotvornu istragu navodnih slučajeva rasne diskriminacije ili rasno motivisanog neprimerenog postupanja od strane policije i da, po potrebi, počinioci ovih dela budu adekvatno kažnjeni
10. Osnovati telo, nezavisno od policije i tužilaštva, zaduženo za istragu navodnih slučajeva rasne diskriminacije i rasno motivisanog neprimerenog postupanja od strane policije.

III. Što se tiče uloge policije u borbi protiv rasističkih dela i praćenju rasističkih incidenata

11. Obezbediti da policija temeljno istražuje rasistička krivična dela, uključujući potpuno uzimanje u obzir rasističke motivacije običnih krivičnih dela
12. Uspostaviti sistem za evidentiranje i praćenje rasističkih incidenata i upravljati njime te utvrditi meru u kojoj se ti incidenti iznose pred tužioce i na kraju kvalifikuju kao rasistička krivična dela
13. Podsticati žrtve i svedoke rasističkih incidenata da prijavljuju takve incidente
14. U tom cilju usvojiti široku definiciju rasističkog incidenta.

Za potrebe ove preporuke, rasistički incident je:

„svaki incident za koji žrtva ili bilo koja druga osoba smatra da je rasistički“.

Evropski kodeks policijske etike, Prilog Preporuci Rec(2001)10

“ [...]

40. Policija će svoje zadatke obavljati na pravičan način, rukovodeći se posebno principima nepristrasnosti i nediskriminacije.

[...]

43. Policija će, u obavljanju svojih aktivnosti, uvek imati na umu svačija osnovna prava, kao što su sloboda misli, savesti, veroispovesti, izražavanja, mirnog okupljanja, kretanja i nesmetanog uživanja imovine.

44. Policijsko osoblje će postupati sa integritetom i poštovanjem prema javnosti uz posebno poštovanje situacije pojedinaca koji pripadaju posebno ranjivim grupama. [...]

49. Policijske istrage moraju biti objektivne i pravične. One moraju da budu osetljive i prilagodljive posebnim potrebama osoba, kao što su deca, maloletnici, žene, manjine, uključujući etničke manjine i ranjiva lica.

[...]

52. Policija pruža neophodnu podršku, pomoć i informacije žrtvama krivičnih dela, bez diskriminacije.

[...]

54. Lišavanje slobode biće što je moguće ograničenije i sprovodiće se uzimajući u obzir dostojanstvo, ranjivost i lične potrebe svakog pritvorenika. Za svakog pritvorenika će se sistematski voditi pritvorski dosije.

[...]

59. Policija je odgovorna državi, građanima i njihovim predstavnicima. Policija će biti predmet efikasne spoljne kontrole.

60. Državna kontrola policije biće podeljena između zakonodavne, izvršne i sudske vlasti.

61. Organi vlasti će obezbediti efikasne i nepristrasne postupke za podnošenje pritužbi protiv policije.

62. Promovišaće se mehanizmi odgovornosti, zasnovani na komunikaciji i međusobnom razumevanju između javnosti i policije.”

Modul 2

DISKRIMINATORSKO POSTUPANJE POLICIJE

Uvod i osnovne informacije	62
Ishodi učenja	63
Pregled aktivnosti i predviđenog vremena	63
Priprema	64
Opis aktivnosti	65
<i>Aktivnost 2.1: Šta podrazumevamo pod diskriminatorским postupanjem?</i>	65
<i>Aktivnost 2.2: Neprimereno postupanje, diskreciono pravo i diskriminacija</i>	
– <i>Praktično razmatranje</i>	67
<i>Aktivnost 2.3: Neprimereno postupanje i diskriminacija prema osumnjičenima</i>	70
<i>Aktivnost 2.4: Prepreke u prijavljivanju diskriminatorskog postupanja unutar</i>	
<i>policijske organizacije</i>	74
<i>Aktivnost 2.5: Povezivanje sa žrtvama diskriminatorskog postupanja policije</i>	76
<i>Aktivnost 2.6: Diskusija sa liderima organizacije o analizi diskriminatorskog</i>	
<i>postupanja policije i javnom iskustvu o radu policije</i>	79
Prilozi i radni listovi	82
<i>Radni list 2.2.1: Informacije o scenariju – Zaustavljanje automobila</i>	82
<i>Radni list 2.2.2: Informacije o scenariju – Opcioni list</i>	83
<i>Radni list 2.2.3: Informacije o scenariju – Prekoračenje brzine</i>	84
<i>Radni list 2.3.1: List sa informacijama o scenariju – Hapšenje i prevoz osumnjičenog</i>	85
<i>Radni list 2.3.2: Kratak pregled ključnih tačaka iz Evropskog kodeksa policijske etike</i>	86
<i>Radni list 2.4.1: Opcije prijavljivanja neprimerenog postupanja</i>	87
<i>Radni list 2.4.2: Razumevanje policijske kulture</i>	88
<i>Radni list 2.6.1: Uticaj policijske kulture na prijavljivanje i istragu pritužbi</i>	90

Uvod i osnovne informacije

Neprimereno postupanje policije može se javiti u mnogo različitih oblika, npr. kao izmišljanje dokaza, lažno svedočenje, pretnje osumnjičenima, zloupotreba ovlašćenja, nepoštenje, neuljudnost i nesrazmerna upotreba sile. Neki od ovih postupaka i ponašanja mogu se rešiti unutrašnjim administrativnim procesima, dok drugi, zbog svoje prirode i stepena, mogu zahtevati krivično gonjenje pred sudovima. Sve njih povezuje i stavlja u kategoriju neprimerenog postupanja to što ne ispunjavaju standarde profesionalnog postupanja koje javnost ima pravo da očekuje od policije i koje policijski službenici imaju pravo da očekuju od sebe i jedni od drugih. Diskriminatorско neprimereno postupanje je posebno loše jer je obeleženo dodatnom motivacijom maltretiranja određenih grupa i pojedinaca isključivo na osnovu neke karakteristike, bilo da je to, na primer, rasa, veroispovest ili seksualna orijentacija. S obzirom na neprimerenost, ova postupanja moraju se rešavati bez odlaganja i delotvorno. U zavisnosti od prirode i stepena prestupa, može biti dovoljno davanje saveta, upozorenje i nadgledanje. Međutim, u ozbiljnijim slučajevima to može zahtevati hitnu suspenziju ili čak hapšenje, sve do krivičnog gonjenja. Kakav god da je odgovarajući mehanizam za istragu neprimerenog postupanja (a idealno bi bilo da uključuje telo nezavisno od policije), on mora da ispuni određene utvrđene međunarodne standarde, a posebno treba da bude nepristrastan i sposoban da identifikuje počiniocе i privede ih pravdi. Važno je poslati jasnu, nedvosmislenу poruku javnosti, ali i samim policijskim službenicima, da policija neće tolerisati diskriminatorско neprimereno postupanje ni u kom obliku.

Da bi pravilno postupali, policijski službenici moraju znati šta je ispravno postupanje. Oni moraju u potpunosti da razumeju vrstu postupanja koja se od njih zahteva i očekuje. Ovo se postiže kroz obuku, nadzor i funkcionisanje delotvornih metoda odgovornosti, kao i kroz usmeravanje i jasna objašnjenja šta je nedozvoljeno i šta bi moglo predstavljati neprimereno postupanje. Sve to je navedeno u propisima policijske službe i svim objavljenim standardima profesionalnog postupanja i/ili u etičkom kodeksu. Ovi propisi i standardi treba da odražavaju principe i da budu u skladu sa principima istaknutim u Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima i Kodeksu policijske etike Saveta Evrope¹. Takođe, treba ih potkrepiti Preporukom opšte politike Evropske komisije protiv rasizma i netolerancije (ECRI) br. 11 o borbi protiv rasizma i rasne diskriminacije u radu policije.²

Takva pravila i uputstva moraju naglasiti da svaki oblik diskriminacije od strane policijskog službenika predstavlja neprimereno postupanje. Štaviše, sami policijski službenici moraju shvatiti da ovo šteti i efikasnosti policije i javnoj percepciji poverenja u policiju. To posao svakog policijskog službenika čini težim, a istovremeno podriva percepciju ličnog integriteta svakog službenika u očima zajednice. Pojedinačna akcija jednog policijskog službenika može imati nesrazmerno negativan uticaj na postizanje policijske misije. Jedan čin diskriminatorског neprimerenog postupanja može odjeknuti u celoj zajednici i potkopati poverenje i podršku koja se trenutno daje celoj policijskoj organizaciji.

Ovo ukazuje na to zašto se takvim postupanjem mora odmah stati na put, zašto se moraju prijaviti i bez odlaganja istražiti. To su odgovornosti koje snosi svaki policijski službenik, jer su takve intervencije ključne za uspostavljanje i održavanje poverenja javnosti u integritet i profesionalizam policije, bez čega se poverenje narušava. Tamo gde se ne smatra da je policija na čelu borbe protiv diskriminacije, bilo da je vode drugi ili je sprovode njeni pripadnici, na nju će se gledati kao na deo problema pristrasnosti, predrasuda i netolerancije u društvu. Ne treba potcenjivati poteškoće koje se javljaju pri suprotstavljanju ovakvoj vrsti neprimerenog postupanja, kao i teškoće do kojih bi moglo doći ako bi osoba lično iskazala isto neprimereno ponašanje kroz aktivno ili pasivno postupanje. Organizaciona kultura rada policije u mnogim jurisdikcijama suviše je često bila institucionalno diskriminatorска sa mnogo dokaza, posebno o endemskom seksizmu i rasizmu. Takvo kulturno okruženje otežava pojedinim službenicima da odbace preovlađujuće stavove, uverenja i norme koje mogu da utiču na njihovu profesionalnu praksu na negativan način. Prisutna je i želja da osoba bude prihvaćena u grupi,

¹ Preporuka Komiteta ministara Saveta Evrope Rec(2001)10, usvojena 19. septembra 2001, <https://polis.osce.org/european-code-police-ethics>

² Preporuka opšte politike ECRI br. 11 o borbi protiv rasizma i rasne diskriminacije u radu policije, usvojena 27. juna 2007. godine, www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/recommendation-no.11

što se često pretvara u nesuprotstavljanje postupanju za koje se zna da je pogrešno. Međutim, ne može se dozvoliti izobličavanje smisla drugarstva kada službenici smatraju da duguju veću lojalnost čak i kolegama prestupnicima nego javnosti kojoj služe. Lojalnost ne bi trebalo da prevaziđe integritet.

Ovaj modul istražuje načine kako policijski službenici u okviru diskriminatorske prakse mogu naići na neprimereno postupanje ili učestvovati u njemu. Razmatra kako i naizgled blage i podmukle prakse mogu imati izuzetno negativan uticaj na život ljudi kojima policijski službenici služe i na profesionalnu praksu samih policijskih službenika.

Ishodi učenja

Učesnici će:

- Oceniti dalekosežne posledice neprimerenog postupanja policije u smislu kako ono utiče na njihovu sposobnost delotvornog obavljanja posla i, na ličnom nivou, kako ono utiče na lični integritet u očima njihove zajednice,
- Prepoznati da pogrešno usmerena lojalnost kolega u policiji koji nisu osporili diskriminatorsko postupanje i nisu mu se suprotstavili nije samo nezakonita, već i da predstavlja povredu poverenja zajednice, što dodatno podriva rad policije,
- Shvatiti uticaj koji nepravično i neuvažavajuće postupanje policije ima na život ostalih, i pojedinaca i zajednice,
- Oceniti svoju ulogu u osporavanju diskriminacije i zaštiti ranjivih lica i, na taj način, pomoći stvaranje kulture protiv diskriminacije i ponositi se posebnim položajem i ovlašćenjima koja su im dodeljena,
- Steći znanja o Evropskom kodeksu policijske etike i Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima,
- Saznati vrednost angažovanja i stvaranja partnerstva sa organizacijama civilnog društva kako bi se bolje shvatio i dao odgovor na uticaj diskriminatorskog rada policije,
- Saznati kako mogu reagovati na diskriminatorsko postupanje i imati u vidu da im je na raspolaganju nekoliko načina za delovanje.

Pregled aktivnosti i predviđenog vremena

Aktivnost 2.1: Šta podrazumevamo pod diskriminatorskim postupanjem?	(30 minuta)
Aktivnost 2.2: Neprimereno postupanje, diskreciono pravo i diskriminacija – Praktično razmatranje	(90 minuta)
Aktivnost 2.3: Neprimereno postupanje i diskriminacija prema osumnjičenima	(90 minuta)
Aktivnost 2.4: Prepreke u prijavljivanju diskriminatorskog postupanja unutar policijske organizacije	(90 minuta)
Aktivnost 2.5: Povezivanje sa žrtvama diskriminatorskog postupanja policije	(120 minuta)
Aktivnost 2.6: Diskusija sa liderima organizacije o analizama diskriminatorskog postupanja policije i javnom iskustvu o radu policije	(120 minuta)

Priprema

Pored oslanjanja na Procenu potreba, u pripremi ovog modula tim za obuku treba da:

- pripremi kopije relevantnih organizacionih politika i uputstava u oblasti neprimerenog postupanja policije,
- obavi istraživanje i identifikuje relevantnu statistiku, izveštaje, informacije OCD o temi,
- proveriti tačnost i prikladnost prevoda.

Svaku aktivnost prate određene tačke o neophodnim pripremnim koracima, po potrebi. Takođe, tokom aktivnosti modula navode se i napomene i preporuke za predavače.

Opis aktivnosti

Aktivnost 2.1: Šta podrazumevamo pod diskriminatorским postupanjem?

Svrha učenja: Ova aktivnost treba da navede učesnike na razmišljanje o diskriminatorском neprimerenom postupanju. To je kratka sesija posvećena fokusiranju na temu, ali se u okviru nje učesnici polako upoznaju jedni sa drugima i sa osnovnom temom ovog modula.

Vreme: 30 minuta

Potreban materijal: flipčart tabla i markeri
papir za flipčart tablu, hemijske olovke, Blu Tack
video projektor (opciono)

Uputstva

1. Počnite tako što ćete naglasiti potrebu za otvorenošću, iskrenošću i poverljivošću ako sami učesnici žele da izvuku maksimum iz vremena i napora koje će uložiti u rad na ovoj aktivnosti.
2. Pre sesije napišite na papiru na flipčart tabli „Diskriminatorско postupanje policije“ (ili prikažite taj naslov na PowerPoint slajdu).
3. Zamolite učesnike da odvoje pet minuta i razmisle o tome šta bi, po njihovom mišljenju, moglo predstavljati diskriminatorско neprimereno postupanje policijskih službenika.
4. Podelite učesnike u male grupe, idealno bi bilo u četiri ili pet grupa. Možete koristiti nešto jednostavno kao što je odbrojanje da biste to brzo postigli. Kod ove metode, za četiri grupe, prvi učesnik broji „1“, drugi „2“, treći „3“ i četvrti „4“, a zatim se proces ponavlja (broji se do 5 ako želite 5 grupa). Zatim stavljate sve brojeve 1 u jednu grupu, sve brojeve 2 u drugu grupu itd. Kada se učesnici odvoje u grupe, zamolite ih da objedine svoje ideje kako bi došli do jedinstvene radne definicije diskriminatorског postupanja policije. Trebalo bi da razmisle o primerima koji će im pomoći u definiciji koju kreiraju. Dajte svakoj grupi flomaster i papir sa flipčart table da zapišu radnu definiciju diskriminatorског postupanja policije njihove grupe. Oni mogu navesti i jedan primer na stranici, u ilustrativne svrhe.
5. Kada završe, svaka grupa treba da donese stranicu sa svojom definicijom i primerom u prednji deo prostorije, gde predavač pričvršćuje svaku stranicu na zid koristeći Blu Tack. Predavač zatim vodi diskusiju koja će omogućiti svim učesnicima da rade zajedno kako bi se usaglasili oko jedne definicije, oslanjajući se na definicije koje je dala svaka grupa, a i na osnovu datih primera.
6. Brojni su primeri neprimerenog postupanja policije: uzimanje mita, lažno hapšenje, upotreba prekomerne sile, izmišljanje dokaza, lažno svedočenje i seksualno neprimereno ponašanje. Međutim, predavač bi trebalo da usmeri diskusiju na diskriminatorско neprimereno postupanje i da se osloni na primere koji pokazuju diskriminaciju, kao što su rasno profilisanje, selektivno izvršenje, nepravedno postupanje na osnovu posebnih karakteristika osobe, poput etničke pripadnosti, seksualnog identiteta, veroispovesti itd.

7. Zaključite aktivnost tako što ćete pitati učesnike šta misle o tome koliko je takvo neprimereno postupanje rasprostranjeno u njihovoj policijskoj službi, čak i na onome što bi se moglo opisati kao niži nivoi (npr. nazivanje imenima, grubost i pokazivanje nepoštovanja), ali što je, ipak, i dalje neprihvatljivo ponašanje.
8. Da li su učesnici svesni da se takva postupanja (a) istražuju u policijskoj službi ili na višim nivoima, na primer preko suda, i (b) da su dovela do kažnjavanja policijskih službenika?
9. Završni komentari bi trebalo da budu o tome koliko je često teško da se takvim postupanjima u policiji stane na put i da se ona kazne. Nekoliko je razloga za to, između ostalog i postojanje policijske kulture neprijavlivanja kolega policijskih službenika za neprimereno postupanje. Ta se oblast obrađuje kasnije u ovom modulu.

Aktivnost 2.2: Neprimereno postupanje, diskreciono pravo i diskriminacija – Praktično razmatranje

Svrha učenja: Ova aktivnost podrazumeva da se učesnici postave u hipotetički policijski scenario i da se od njih zatraži da razmisle o svojim verovatnim radnjama i razlozima za te radnje. Iako je sam scenario hipotetički, on se zasniva na iskustvima iz stvarnog života i stoga bi trebalo da ima odjeka kod mnogih učesnika koji su se možda našli u sličnim situacijama tokom svoje policijske karijere.

Rad kroz ovaj scenario pruža policijskim službenicima priliku da razmisle o tome i da shvate kako mogu biti pristrasni u svom profesionalnom postupanju i praksi kroz naizgled normalno korišćenje diskrecionih ovlašćenja. To je prilika da se sagledaju efekti nesvesne i svesne pristrasnosti. Pored toga, službenici će shvatiti kako predrasude lako mogu uticati na diskrecona ovlašćenja ako se ne kontrolišu, što rezultira diskriminatorским neprimerenim postupanjem.

Vreme: 90 minuta

Potreban materijal: Kodeks policijske etike odnosno Profesionalni standardi i Evropski kodeks policijske etike³ (zbog reference)
bela flipčart tabla i flomasteri
Radni list 2.2.1 Informacije o scenariju – Zaustavljanje automobila (ovaj radni list se može podeliti učesnicima na papiru ili te informacije možete unapred pripremiti i prikazati na monitoru)
Radni list 2.2.2 Informacije o scenariju – Opcioni list (ovaj radni list se takođe može podeliti učesnicima na papiru ili te informacije možete unapred pripremiti i prikazati na monitoru)
Radni list 2.2.3 Primena diskrecionog prava: Prekoračenje brzine
papir, hemijske olovke
video-projektor (opciono)

Pre sesije proverite da li ste upoznati sa scenarijom i pratećim radnim listovima i napomenama za ovu aktivnost. Pročitajte ih kako biste mogli bolje da odgovorite na sva pitanja koja će biti postavljena i kako biste mogli da proširite objašnjenja tamo gde je to potrebno.

Pripremite tri strane na flipčart tabli:

- Naslov prve strane neka bude „Odabrane opcije”. Ona će se koristiti da se zabeleže pravci radnji koje policijski službenici preferiraju u scenariju koji sledi.
- Naslov druge strane neka bude „Opravdanja za preduzete mere”. Ona će se koristiti za beleženje obrazloženja za napravljene izbore.
- Naslov treće strane neka bude „Implikacije na profesionalni rad policije”. Ona će se koristiti za beleženje najvažnijih tačaka debate o implikacijama koje izabrane akcije imaju na profesionalnu policiju. To će omogućiti predavaču da se osvrne na ponašanje koje se očekuje od profesionalnog rada policije kako je navedeno u bilo kom nacionalnom kodeksu policijske etike i/ili profesionalnim standardima i da kod odgovarajućih tačaka naglasi potrebu za poštenim, nediskriminatorским postupanjem policije.

³ Preporuka Komiteta ministara Saveta Evrope Rec(2001)10, usvojena 19. septembra 2001, <https://polis.osce.org/european-code-police-ethics>

Uputstva

1. Počnite tako što ćete učesnicima predstaviti Radni list: 2.2.1 Informacije o scenariju – Zaustavljanje automobila (u nastavku). Preporučuje se da podelite papirne kopije scenarija učesnicima dok istovremeno prikazujete scenario na ekranu.
2. Predstavite učesnicima listu opcija navedenih na Radnom listu 2.2.2. To možete da uradite tako što ćete odštampati šest mogućih pravaca delovanja i dati svakom učesniku kopiju i/ili prikazati opcije pomoću grafoskopa ili drugih sredstava. Zamolite učesnike da pročitaju predstavljene opcije i da odluče koja najbolje odgovara akcijama koje bi oni preduzeli. Ako im nijedna od radnji nije prihvatljiva, onda mogu da zapišu pravac delovanja koji bi sami izabrali u datim okolnostima. Treba naglasiti da ne tražite „pravi“, već „iskren“ odgovor, odnosno ono što bi oni najverovatnije smatrali odgovorom u datoj situaciji. Dajte im pet do sedam minuta da razmisle o svim opcijama.
3. Na prvoj strani na flipčart tabli zabeležite odgovore učesnika, upoređujući ih sa opcijama. Pitajte učesnike da li mogu da uoče neke nove obrasce u vezi sa češće preferiranim opcijama, na primer, da li imaju tendenciju da ukažu na učesnika koji službeniku koji je zaustavljen daje neki vid specijalnog postupanja (opcije 2, 3 i 5) ili pokazuju sklonost prema praćenju policijskih procedura (opcije 1 i 4).
4. Na drugoj strani na flipčart tabli zapišite razloge koje učesnici nude za izabrane akcije. Predavač treba da zabeleži razloge koji se navode i razmotri da li postoje dokazi da učesnici pokazuju bilo kakvu posebnu lojalnost prema tom službeniku, što oblikuje njihov odgovor. Ako je to slučaj, skrenite im na to pažnju i postavite im sledeća pitanja: 1) Da li je ovo profesionalno prihvatljivo? 2) Da li smatrate da postoje načini na koje se ovo postupanje može opravdati? Ako pak iz odgovora primeti da većina učesnika ukazuje da bi poštovali proceduralna pravila, predavač treba da ih upita da li je to zaista tako: da li je to nešto što bi zaista izabrali da urade u praksi ili je to nešto za šta smatraju da bi trebalo da kažu da bi uradili u trenutnom kontekstu. Kao i kod svih obuka, vi kao predavač treba da naglasite poverljivost okruženja za obuku i da učesnici moraju da budu iskreni i otvoreni kako bi izvukli maksimum iz vežbi. Međutim, da bi to postigli, treba da im bude prijatno, što je deo izazova obuke.
5. Sada uvedite novu dinamiku u scenario. Pitajte učesnike kakve bi verovatno bile njihove reakcije da osoba koju su zaustavili nije kolega iz policije, već jednostavno neko koga poznaju kao komšiju, bliskog prijatelja ili rođaka. Kako bi se ponašali kada bi zaustavili takvog pojedinca? Da li bi se ponašali na sličan način kako su se ponašali kada su zaustavili službenika van dužnosti? Iako je ovde u igri očigledno drugačija dinamika, i dalje je verovatno da bi ovi „preferirani“ pojedinci dobili neku vrstu preferencijalnog postupanja ili posebnog priznanja. Kada učesnici navedu da se preferirani pojedinci tretiraju drugačije, treba da prihvatite da je takvo ponašanje nešto što smo, kao ljudi, predisponirani da pokažemo. Razumljivo je da smo skloni da se tako ponašamo. Međutim, iskoristite priliku da naglasite da ćemo, kao policijski službenici, često morati da potisnemo svoja instinktivna osećanja i reakcije da bismo delovali na profesionalan i nediskriminatorski način.
6. Zatim pitajte učesnike da li bi pristup bio drugačiji da je osoba koju su zaustavili poznati kriminalac, sa dugim krivičnim dosijeom za manje prekršaje. Na kraju, pitajte ih kako bi postupali da je osoba pripadnik romske zajednice ili neke manjinske i marginalizovane grupe u njihovoj nadležnosti za čije se odnose sa policijom zna da su problematični. Iz ove diskusije trebalo bi da postane očigledno da će učesnici pokazati različite stavove i ponašanja prilikom zaustavljanja osumnjičenog pijanog vozača u zavisnosti od karakteristika osobe koju su zaustavili.
7. Idite na treću stranu na flipčart tabli, koja ima naslov „Implikacije na profesionalni rad policije“. Zamolite učesnike da odvoje 10 minuta i napišu koje su, po njihovom mišljenju, implikacije na profesionalni rad policije ako rade na ovakav „diferencijalni“ način.

8. Podsetite učesnike da su obavezni da poštuju zakon bez favorizovanja bilo koga. Kada koriste diskreciono pravo da favorizuju neke pojedince u odnosu na druge na osnovu ovih vrsta karakteristika, onda sprovode nepravednu diskriminaciju. Recite im, mada bi to već trebalo da znaju, da se vesti mogu vrlo brzo proširiti u zajednicama. Obavestite ih da je vrlo verovatno da će ljudi brzo saznati kada policija postupi na ovaj način. Takvo postupanje će ojačati uverenje unutar zajednice da policija primenjuje jedan zakon za neke ljude, a drugi zakon za druge.
9. Završite diskusiju pozivajući se na nacionalni etički kodeks policije i sve važeće nacionalne profesionalne standarde za policiju. Skrenite pažnju učesnika na to u kojim situacijama diskriminatorsko postupanje krši postojeće principe i pravila. Takvo postupanje predstavlja zloupotrebu policijskih ovlašćenja. To je neprimereno postupanje i podriiva poverenje u policiju. Naglasite da ako policijski službenici žele da se prema njima postupi sa poštovanjem, onda moraju pokazati da zaslužuju poštovanje. To zahteva od njih da se ponašaju na etički način.
10. Možete zaključiti ovaj odeljak govoreći učesnicima da se neki policijski službenici možda bore i suočavaju sa sopstvenom pristrasnošću, s obzirom na njihovu ličnu istoriju i okruženje u kojem deluju. Moguće je da neke od pristrasnosti i ponašanja koje ona izaziva ispoljavaju nesvesno. Međutim, na kraju krajeva, pristrasnost može da ugrozi policijsku misiju da se prema svima odnosi jednako, jer je lako da preferencijalno postupanje sklizne u diskriminatorsko neprimereno postupanje. U isto vreme, treba biti čvrst prema učesnicima i suočiti ih sa činjenicom da se neki policijski službenici ne bore sa kontrolisanjem pristrasnosti i predrasuda u svom profesionalnom radu, već da aktivno daju krila sopstvenoj netrpeljivosti i netoleranciji. Takvi službenici mogu biti rasisti, homofobični, seksisti itd. i aktivno dozvoljavaju svojim iskrivljenim stavovima da oblikuju način na koji postupaju sa pojedincima ili grupama ljudi, bolje rečeno, način na koji ih maltretiraju. Za takve policijske službenike nema mesta u profesionalnoj policijskoj službi koja poštuje ljudska prava. Njihovom ponašanju treba stati na put bez izuzetka i oni treba da snose posledice za svoja dela. Javnost treba da vidi da policija prednjači u borbi protiv diskriminatorskog neprimerenog postupanje policijskih službenika. To nije nešto što treba posmatrati kao odgovornost drugih. To je prvenstveno odgovornost policije i, posebno, rukovodstva unutar policijske organizacije. Policija ne može da vrši ulogu koju društvo zahteva od nje ako toleriše diskriminatorsko neprimereno postupanje.
11. Ako imate vremena, podsetite ukratko učesnike na korišćenje diskrecionog prava policije. Podelite učesnicima Radni list 2.2.3 Primena diskrecionog prava – Prekoračenje brzine (ili ga prikažite na monitoru) kako bi svi mogli da ga pročitaju. Dajte učesnicima oko pet minuta da pročitaju scenario, pa im postavite pitanje 1) Kako biste postupali prema ženi vozaču? Zabeležite odgovore na flipčart tabli. Zatim ih upitajte 2) Kako biste postupali prema muškarcu vozaču? Opet zabeležite odgovore na odvojenoj strani na flipčart tabli. Uporedite odgovore i zabeležite sve razlike.
12. U svakom slučaju, verovatno je da će policajac koji uoči i zaustavi vozilo imati određeni stepen diskrecionih ovlašćenja da upozori, opomene, izrekne novčane kazne ili prosledi detalje tužilaštvu ako smatra da je to potrebno u datim okolnostima. I pored toga što postoje diskreciona ovlašćenja, ona se moraju koristiti pošteno, osetljivo i sa legitimnom svrhom. Podsetite učesnike da korišćenje diskrecionih ovlašćenja u korist kolega, prijatelja i rođaka ili stavljanje u nepovoljan položaj onih koji vam se ne sviđaju predstavlja neprimerenu upotrebu ovog policijskog ovlašćenja i može predstavljati diskriminatorsko neprimereno postupanje. Diskreciona ovlašćenja mogu lako postati diskriminacija. Lakoća sa kojom se to može desiti dodatno se istražuje u trećem modulu, koji se bavi profilisanjem.
13. U zaključku, biće veoma korisno naglasiti da misija policije zahteva od policijskih službenika da deluju uz određeni stepen diskrecionih ovlašćenja. Policijski službenici svakodnevno primenjuju diskreciona ovlašćenja, ali je odavno poznato da je to moć koja se mora osetljivo koristiti i pravično primenjivati.

Aktivnost 2.3: Neprimereno postupanje i diskriminacija prema osumnjičenima

Evropsku konvenciju za sprečavanje mučenja i nečovečnih ili ponižavajućih kazni ili postupaka⁴ ratifikovalo je svih 47 država članica Saveta Evrope (SE).

Na osnovu Konvencije osnovan je Komitet za prevenciju torture (CPT) u cilju istraga o postupanju prema licima lišenim slobode i u pritvorima u zemljama članicama SE. Ovo podrazumeva pažljivo razmatranje slučajeva osoba koje se nalaze u policijskom pritvoru, pri čemu Komitet može da vodi privatne razgovore sa pritvorenicima i postavlja im pitanja u vezi sa njihovim iskustvima. Tokom rada koji je podrazumevao preko 470 poseta različitim državama, CPT je utvrdio da su najčešće okolnosti u kojima policija fizički zlostavlja ljude (1) u trenutku hapšenja, (2) za vreme transporta do pritvorske jedinice i (3) tokom trajanja policijskog zadržavanja i tokom ispitivanja radi pribavljanja dokaza ili dobijanja priznanja. Ovo ima implikacije na policijske službenike koji treba da se suprotstave ovakvom neprimerenom postupanju prema osumnjičenom u trenutku kada do njega dođe, pre nego što se intenzivira. Štaviše, zlostavljanje je vrlo često povezano sa diskriminacijom.

Svrha učenja: Ova aktivnost uključuje učesnike u hipotetički policijski scenario u kojem je kolega umešan u neprimereno postupanje u obliku zlostavljanja osumnjičenog. To je način da se istraži kako se učesnici osećaju u vezi sa ovom vrstom incidenata, koji su i dalje uobičajeni u mnogim jurisdikcijama, i da li imaju motivaciju da im stanu na put. Takođe, ova aktivnost pruža platformu za diskusiju o tome koliko teško može biti da se učini prava stvar. Međutim, koliko god to bilo teško u dominantnim okolnostima, službenici moraju pronaći način da se neprimereno postupanje reši u nekoj fazi i na neki način. Policijskim službenicima može biti izuzetno teško da prijave neprimereno postupanje kolega, iako u skoro svim jurisdikcijama postoje zahtevi da to urade. Pored toga, neprijavlivanje neprimerenog postupanja drugih vrlo često samo po sebi predstavlja kršenje profesionalnih standarda i izlaže službenika koji ga ne prijavi mogućnosti da bude kažnjen za sopstveno neprimereno postupanje.

Vreme: 90 minuta

Potreban materijal: za referencu – najnoviji izveštaj Komiteta za prevenciju torture za zemlju u kojoj se obuka održava i nacionalni kodeks postupanja policije ili profesionalni standardi
kratak video-zapis u produkciji Udruženja za prevenciju torture u kritičnim trenucima u policijskom pritvoru, dostupno na: www.apr.ch/en/resources/publications/prevention-torture-and-ill-treatment-police-custody i to na engleskom, francuskom, portugalskom, španskom i ruskom jeziku
bela flipčart tabla, flomasteri i
Blu Tack papir, hemijske olovke

Priprema: Pripremite dve strane na flipčart tabli. Naslov prve strane neka bude „Odgovori“, a na drugoj strani napišite dva podnaslova: (1) „Kada?“ (2) „Kako?“
Svatom učesniku dajte kopiju Radnog lista 2.3.1, List sa informacijama o scenariju – Hapšenje i prevoz osumnjičenog.
Svatom učesniku dajte kopiju Radnog lista 2.3.2 o Evropskom kodeksu policijske etike

⁴ Savet Evrope, Evropska konvencija za sprečavanje mučenja i nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, 26. novembar 1987, ETS 126, dostupno na: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b36314.html>

Uputstva

1. Dajte učesnicima kopije Radnog lista 2.3.1, Informacije o scenariju. Scenario istovremeno možete prikazati i na ekranu. Dajte učesnicima pet do 10 minuta da pročitaju scenario i u potpunosti ga razumeju.
2. Kada učesnici pročitaju scenario, pokažite prvu stranu „Odgovori“ i zabeležite da li učesnici misle da bi u takvom scenariju osporili postupanje svog kolege ili bi pustili da to prođe tako. Pitajte učesnike da li smatraju da je ponašanje kolege njihova lična odgovornost ili ne. Ima li to veze sa njima? Da li veruju da nisu sami krivi za neprimereno postupanje ako ne intervišu i ne suprotstave se svom kolegi?
3. Vodite diskusiju o scenariju i pitajte učesnike da li je, po njihovom mišljenju, ovakvo postupanje trivijalno ili ozbiljno. Pitajte učesnike zašto je njihova procena takva? Kada se diskusija završi, pređite na drugu stranu na flipčart tabli. Ovde učesnike koji su rekli da će se suprotstaviti takvom postupanju navedite da vam kažu preciznu situaciju u kojoj bi intervenisali. Da li bi to bilo prilikom (1) prvog udarca nogom, (2) udarca u automobilu ili (3) šamara u hodniku policijske stanice? Sve su to fizičke radnje. Da li bi se neko suprotstavio svom kolegi zbog verbalnih primedbi koje je izrekao prilikom hapšenja i dovođenja osumnjičenog u stanicu?
4. Zatim skrenite pažnju učesnika na podnaslov „Kako“. Kako bi sami učesnici intervenisali? Da li bi to bila direktna konfrontacija ili bi radije porazgovarali sa kolegom, možda u drugom trenutku i na drugom mestu, u prijateljskom okruženju? Bilo bi korisno ne samo da se otkrije kako učesnici više vole da intervišu već i da se razgovara o rečima koje bi koristili. Da li bi se bilo koji učesnik odlučio da preduzme zvaničnu akciju i prijavi postupanje nadređenima? Kroz diskusiju i razmenu stavova i rečnika učesnika možete dati priliku policijskim službenicima da razmisle i da se pripreme kako bi se na najbolji način suočili sa takvim situacijama ako se pojave u budućnosti i kako bi intervenisali na najbolji način.
5. Sada predstavite kratak video-snimak koji razmatra kritične momente za vreme trajanja policijskog zadržavanja, u produkciji APT, a bavi se i sprečavanjem mučenja i zlostavljanja. Objasnite učesnicima da ove situacije u video-snimku razmatraju Lowell Patricia Goddard (ranije sudija Visokog suda Novog Zelanda i članica Potkomiteta Ujedinjenih nacija za sprečavanje torture) i general Charbel Mattar (tadašnji savetnik za ljudska prava i mučenje u libanskoj vladi). Prikažite video-snimak.

Napomene za predavače

Video-snimak se može prikazati čak i ako nemate mogućnost prevoda izgovorenog sadržaja na vaš maternji jezik. Naime, postoji dovoljno grafičkog materijala predstavljenog u snimku koji će ukazati na poznate policijske prakse. Učesnici treba da na osnovu sopstvenog profesionalnog iskustva uoče šta se dešava. U ovom slučaju trebalo bi ipak da grupi predstavite govornike, naglašavajući da je Lowell Patricia Goddard bila sudija Visokog suda Novog Zelanda i članica Potkomiteta Ujedinjenih nacija za sprečavanje torture, a da je general Charbel Mattar tada bio savetnik za ljudska prava i mučenje u libanskoj vladi. U tom slučaju morate reći učesnicima ključne poruke video-snimka:

- 1) Ljudi doživljavaju povećanu ranjivost zbog zlostavljanja od strane policijskih službenika odmah nakon odvođenja u pritvor ili hapšenja.
- 2) Sama policija ima velike koristi ukoliko je otvorena i transparentna u pogledu pritvora; jedan način da se to postigne jeste omogućavanje pristupa ovlašćenih posmatrača koji mogu da obezbede pravilno postupanje.

6. Na kraju video-snimka pitajte učesnike šta su po njihovom mišljenju bile ključne poruke. Vodite diskusiju i obratite pažnju na sledeće bitne stavke:
 - Video-snimak ističe ono o čemu je ranije bilo reči, naime, da su kritični trenuci u postupanju prema osumnjičenima, kada su oni najpodložniji zlostavljanju, trenuci hapšenja, transporta i prvog saslušanja.
 - Učesnici moraju biti svesni da će oni i njihovi podređeni biti uključeni u rad policije u ovim trenucima i moraju biti psihički spremni da stanu na put svakom neprimerenom postupanju u trenutku kada do njega dođe. Oni treba da prihvate da profesionalni rad zahteva hitnu intervenciju u interesu ne samo pojedinca ili pojedinaca na koje se to odnosi i šire zajednice kojoj služe, već i u interesu policije, kojoj takvo ponašanje ne donosi dobro.
 - Policija je dužna da se suprotstavi neprimerenom postupanju, da ga zaustavi i prijavi.
 - Nadziranje lica tokom policijskog zadržavanja je jedan od načina da se osigura adekvatno postupanje prema njima, ali radnje same policije su takođe važne i ukazuju na njenu odgovornost da osigura da se profesionalni standardi postupanja primenjuju na sve.
7. Učesnicima sada treba da podelite Radni list 2.2.2 o Evropskom kodeksu policijske etike. Podelite grupu u podgrupe od po četiri osobe i dajte svakoj od njih 10 minuta da razmotri ovaj odlomak, koji izrazito naglašava zajedništvo rada policije, a posebno etičke standarde i imperativne koje policija mora poštovati u demokratskim društvima.
8. Recite učesnicima da izaberu izvestioca koji će izneti njihove odgovore na sledeća pitanja:
 - U kojoj meri smatraju da je ova etika u skladu sa standardima rada policije koje vide u praksi u svojoj jurisdikciji?
 - Sa kakvim se poteškoćama i izazovima oni, kolege i njihova organizacija suočavaju u ispunjavanju ovih standarda?
 - Ko su, prema mišljenju učesnika, glavne ranjive grupe i pojedinci unutar njihove nadležnosti ili regiona?
 - Gotovo neizbežno će biti nekih slučajeva diskriminatorskog rada policije. Da li postoje određeni načini na koje će se ova diskriminacija najverovatnije dešavati?
 - Da li postoje određene grupe ili pojedinci koji će najverovatnije biti meta takve diskriminacije?

9. Kada učesnici daju povratne informacije o svojim odgovorima, zabeležite ih na flipčart tabli i zalepite listove sa flipčart table na zid ili drugu odgovarajuću površinu na kojoj se mogu videti tokom cele sesije.
10. Na kraju ove sesije pitajte učesnike da li imaju bilo kakve komentare, zapažanja ili pitanja. Obratite pažnju na njih ili ih, ako je potrebno, rešite.

Aktivnost 2.4: Prepreke u prijavljivanju diskriminatorskog postupanja unutar policijske organizacije

Svrha učenja: Ova aktivnost podstiče učesnike da razmisle o poteškoćama prilikom prijavljivanja diskriminatorskog neprimerenog postupanja pojedinaca i unutar određene organizacione strukture policije i policijske kulture. Ona daje priliku da se razmisli o preprekama u prijavljivanju, ali i da se grupa iskoristi za istraživanje načina na koje se ove prepreke mogu prevazići.

Vreme: 90 minuta

Potreban materijal: bela flipčart tabla i flomasteri
video-projektor

Potreban materijal: Radni list 2.4.1: Opcije prijavljivanja neprimerenog postupanja (ovaj radni list se može podeliti učesnicima na papiru ili te informacije možete unapred pripremiti i prikazati na ekranu)
Radni list 2.4.2: Razumevanje policijske kulture i kopija politike u vezi sa „uzbunjivačima“ koja možda postojati u vašoj jurisdikciji.

Uputstva

1. Podelite učesnike u grupe. U idealnom slučaju grupe ne bi trebalo da imaju više od četiri ili pet učesnika kako bi svaka osoba imala priliku da doprinese grupnoj diskusiji u zadatom vremenu. Dajte učesnicima 15 minuta da međusobno porazgovaraju tako što će odgovoriti na brojna pitanja, pa i na pitanje šta su po njihovom mišljenju najveće prepreke za prijavljivanje neprimerenog postupanja kolega u njihovoj policijskoj službi. Pitanja se mogu prethodno napisati na pojedinačnim stranicama na flipčart tabli ili ih možete prikazati na ekranu pomoću projektor:

- Kao pojedinca, šta bi vas sprečilo da prijavite diskriminatorsko neprimereno postupanje?
- Šta bi vam olakšalo prijavljivanje?
- Ako je potrebno izvršiti promene da bi se olakšalo prijavljivanje, kako bi te promene izgledale?

Ako se aktivnost može izvesti u okviru dostupnog fizičkog prostora, pokušajte da je uredite tako da svaka grupa bude udaljena od drugih grupa, tj. da ima određenu privatnost. Dajte svakoj grupi parče papira sa flipčart table. Recite svakoj grupi da treba da imenuje portparola koji će celu grupu obavestavati o nalazima i da mogu da koriste papir sa flipčart table da zapišu svoja mišljenja i podele ih sa širom grupom/oddeljenjem.

2. Kada učesnici završe diskusiju u malim grupama, zamolite svaku grupu da predstavi svoje odgovore. U kontekstu ove diskusije, kao zaključak, pokrenite pitanje sposobnosti policijskih službenika da prijave diskriminatorsko neprimereno postupanje van uobičajenih aranžmana za nadzor rukovodstva policije i disciplinskih procesa.
3. Pitajte učesnike da li su svesni nekih drugih koraka koje bi mogli da preduzmu kako bi prijavili neprimereno postupanje, ako ne žele da ga prijave direktno nadređenim ili nekom specijalističkom internom disciplinskom režimu. Zapišite njihove odgovore na flipčart tablu.
4. Zatim podelite kopije Radnog lista 2.4.1, Opcije prijavljivanja neprimerenog postupanja. Dajte učesnicima pet minuta da pročitaju ovaj radni list.

5. Pitajte učesnike da li bi ikada razmišljali o tome da primene neki od ovih načina kada bi se od njih zahtevalo da prijave neprimereno postupanje policije. Napravite dve kolone na flipčart tabli: 1) Zašto biste primenili ove načine 2) Zašto NE biste primenili ove načine. Pokušajte da uključite što više učesnika u razgovor, navedite ih da daju povratne informacije i potrudite se da dobijete odgovore od nekih pojedinaca koji možda ne žele da daju svoj doprinos, tamo gde je to neophodno.
6. Iz odgovora ćete moći da primetite preovlađujuće stavove učesnika. Iskoristite to da završite ovaj deo diskusije na sledeći način.

Ako većina kaže da bi koristila predložene alternativne metode, istaknite da ih je, ipak, važno imati, jer naprosto nedovoljno policijskih službenika prijavljuje kolege interno u meri u kojoj bi trebalo; kultura koja dozvoljava strah i naklonost je nesumnjivo deo razloga za to.

Ako većina kaže da ne bi koristila ove metode, podsetite učesnike da postoji potreba za promenom kulture i okruženja koji otežavaju službenicima prijavljivanje i da je uvođenje ovih promena takođe njihova odgovornost, posebno ako su na rukovodećim položajima. Bez obzira na njihov položaj u policijskoj organizaciji, oni su odgovorni za svoje postupanje u praksi i treba da služe kao primer drugima.

7. Priznajte da su, uopšte uzev, policijski službenici često oprezni u pogledu poveravanja trećim licima. Tako je delimično i zbog toga što policijski službenici imaju malo veza sa tim drugim akterima, pa im stoga nedostaju i poverenje i sigurnost. Postoji potreba da i sami policijski službenici budu otvoreni u svojim vezama i odnosima i da počnu da saraduju sa pojedincima i grupama koji su zainteresovani za promovisanje policijske odgovornosti.
8. Završite diskusiju tako što ćete podeliti primerke Radnog lista 2.4.2, Razumevanje policijske kulture. Dajte učesnicima 10 do 15 minuta da ga pročitaju. Ovo je resurs koji može da pokrene dužu i dublju diskusiju o uticaju policijske kulture na odnose u zajednici, poverenje i sigurnost. Ta pitanja se mogu postaviti direktno učesnicima, podeljenim u grupe, a dobijene odgovore treba beležiti na papiru na flipčart tabli radi dalje diskusije. Ako nemate dovoljno vremena, sesiju možete završiti jednostavno tako što ćete pitati učesnike da li su se ikada osećali obaveznim da se ponašaju na način na koji nisu bili voljni da se ponašaju, ali su to ipak učinili zbog pritiska koji su osećali jer su deo policijskog tima. Oni ne moraju da daju primere (jer to za njih može biti teško), već ih zamolite da razmisle o uticaju toga na standarde profesionalne policije i njihovu dužnost prema zakonu i javnosti.

Aktivnost 2.5: Povezivanje sa žrtvama diskriminatorskog postupanja policije

- Svrha učenja:** Ova aktivnost daje učesnicima priliku da se uključe u konstruktivan dijalog sa pojedincima koji su pretrpeli diskriminaciju od strane policije. Diskriminacija je možda bila u formi korišćenja uvredljivog jezika ili u izlaganju neprimerenom korišćenju policijskih ovlašćenja (zaustavljanje i pretres). U svim slučajevima te osobe veruju da su bile podvrgnute neopravdanom postupanju po osnovu jedne ili više svojih zaštićenih karakteristika, kao što su rasa, veroispovest, seksualna orijentacija, invaliditet itd.
- Ova aktivnost omogućava policijskim službenicima da iz prve ruke vide efekte diskriminatorskog postupanja na život onih koji su direktno pogođeni time. Ona omogućava policijskim službenicima da razmisle i razmotre uticaj diskriminatorskog neprimerenog postupanja na emotivnijem nivou. Može se koristiti za otvaranje „razgovora” i kanala komunikacije sa diskriminisanim grupama i pojedincima koji prevazilaze neposredno okruženje za obuku, što se kasnije može koristiti za razvoj partnerstava u zajednici kako bi se poboljšali policijska praksa i policijsko iskustvo.
- Vreme:** 120 minuta
- Potreban materijal:** papir, hemijske olovke
- Priprema:** Ovo je posebno izazovna aktivnost i sa njom treba pažljivo postupati. Možete dobiti pomoć u njenom moderiranju tako što ćete uspostaviti partnerstvo sa relevantnom organizacijom civilnog društva koja može obezbediti svog stručnjaka koji će zajedno sa vama voditi ovu sesiju. Ovo donosi dodatnu korist jer vam omogućava da počnete da uspostavljate pozitivne radne odnose sa OCD i da stvarate puteve za komunikaciju koji mogu bolje potkrepiti policijsku praksu i pomoći u razvoju i održavanju kontakta sa grupama koje su generalno otuđene od policije.⁵
- Prvi korak u planiranju ove aktivnosti je da identifikujete odgovarajuću OCD koja može da sarađuje sa vama u realizaciji ovog dela obuke i koja može identifikovati i uključiti pojedince voljne da učestvuju. Prethodno ćete morati da se sastanete sa predstavnicima OCD kako biste isplanirali aktivnost i podelili zadatke i odgovornosti. Veoma je važno da sve bude jasno, pa ovaj sastanak treba da bude prilika da utvrdite i dogovorite se šta treba postići, kako će se to postići i da uspostavite sva osnovna pravila koja se moraju poštovati. OCD takođe treba da se pobrine da učesnici budu svesni toga šta se od njih očekuje i parametara u okviru kojih će dati doprinos celom procesu.
- Onima koji govore o svojim iskustvima mora se unapred staviti do znanja da ovo nije forum za istragu njihovih pritužbi ili za rešavanje grešaka iz prošlosti. Ovo je, zapravo, prilika za njih, kao žrtvi neprimerenog postupanja policije, kao pojedinaca koji su bili izloženi pristrasnom ili diskriminatorskom ponašanju (uključujući uvredljiv jezik), da porazgovaraju sa policijskim službenicima o svojim iskustvima i osećanjima.
- Takođe, policijskim službenicima koji učestvuju u radu moraćete da objasnite da, u skladu s tim, ovo nije forum na kome bi oni trebalo da osete potrebu da se brane i pokušaju da objasne nešto, da umanje

⁵ Ovaj oblik aktivnog, pozitivnog angažovanja zajednice može pomoći da se smanji kriminal, strah od kriminala i uspostavi poverenje u policiju, posebno među onima čija su prethodna iskustva sa radom policije bila negativna. Prednosti i mehanizmi povezivanja dalje se razmatraju u ovom modulu u delu koji se bavi radom policije sa zajednicom.

značaj ili čak da opravdaju prethodne postupke svojih kolega. Za njih je to prilika da slušaju i razumeju efekte ovakvog ponašanja na pojedince, ali i na samu policijsku misiju. Opet, ovo je prilika da se naglasi kako je taj oblik neprimerenog postupanja posebno destruktivan po sposobnost policije da ispuni svoje ciljeve.

U idealnom slučaju trebalo bi da postoji pet ili šest pojedinaca koji su voljni i sposobni da govore o svojim prošlim iskustvima. Ove osobe treba da budu odraz grupa unutar šire zajednice i da odražavaju neke od karakteristika navedenih u članu 14 Konvencije koji zabranjuje diskriminaciju „zasnovanu na prepoznatljivoj, objektivnoj ili ličnoj osobini ili ‘statusu’ po kojem se osobe ili grupe osoba razlikuju od drugih”, uključujući pol, rasu, boju kože, jezik, veroispovest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno poreklo, imovinski, rodni i drugi status, npr. invaliditet, rodni identitet i seksualnu orijentaciju. Neki pojedinci su možda bili diskriminirani zbog više karakteristika, a njihove priče bi trebalo da budu posebno poučne jer ističu složenost i opseg diskriminacije koju su pretrpeli.

Uputstva

1. Ukratko navedite svrhu otkrivanja informacija i diskusije koja će uslediti. Ovo je takođe trenutak da se svi prisutni upoznaju sa osnovnim pravilima i formatom sesije, o čemu ste vi i OCD prethodno razgovarali i dogovorili se.
2. Razgovori su poverljivi, tako da se posle niko neće citirati, mada je dozvoljeno govoriti uopšteno ili iznositi komentare koji se ne mogu povezati sa određenim pojedincima. Svakoj osobi će biti dozvoljeno da govori bez prekida pet do 10 minuta. Potrebno je pokazati određenu fleksibilnost, ali ipak treba voditi računa o vremenu kako bi se održala zainteresovanost učesnika i kako bi svi govornici osećali da im se pruža fer prilika da iznesu svoja iskustva.
3. Kada poslednji govornik završi, pitajte učesnike kako su se osećali dok su slušali svedočenja. Podsetite ih da mogu slobodno da govore i da ne moraju da brane ponašanja drugih ili policije uopšte. Da li neki učesnici otvoreno prepoznaju i navode pogrešna postupanja? Pitajte ih kako se to može sprečiti u budućnosti. Postoji li nešto što mogu da urade u svojoj praksi u budućnosti što bi moglo pomoći?
4. Pozovite govornike da se vrate na debatu. Da li bi nešto hteli da kažu nakon što su čuli odgovore učesnika iz policije?
5. Zahvalite svima na doprinosu izazovnoj sesiji i na otvorenosti. Podsetite ih na potrebu za poverljivošću.
6. Možda biste želeli da date reč koprezenteru iz OCD za završne napomene.

Napomene za predavače

Veoma je važno da se dobro pripremite za ovu sesiju kako bi ona bila uspešna. Pre svega, treba jasno da stavite do znanja šta želite da postignete i način na koji ćete to uraditi. Ko dolazi? Zašto oni dolaze? Na koji način će dati doprinos?

Treba biti spreman za emotivne reakcije koje su moguće kada pojedinci govore o uznemirujućim iskustvima iz prošlosti, odnosno kada ih ponovo proživljavaju. Ako smatrate da niste u stanju da se izborite sa ovim ili da niste u stanju da vladate situacijom, najbolje je da se pripremite tako što će vam u prezentaciji pomoći osoba koja je obučena u ovoj oblasti i koja može da reaguje na ovakve situacije ukoliko dođe do njih. Najbolje je da se pripremite i da unapred stavite ljudima do znanja da je potpuno prihvatljivo da naprave pauzu ukoliko im je potrebna

Aktivnost 2.6: Diskusija sa liderima organizacije o analizi diskriminatorskog postupanja policije i javnom iskustvu o radu policije

Svrha učenja: Sledeća tema se odnosi na podizanje svesti o važnosti analize postojećih podataka i stvaranja novih tokova informacija koje treba analizirati u borbi protiv diskriminatorskog postupanja policije. Predviđeno je da ovaj odeljak bude osnova za razgovor sa onim višim policijskim rukovodiocima i službenicima odeljenja koji imaju zadatak da odrede strateški pravac policije, posebno tamo gde postoji poseban interes da se poboljšaju poverenje zajednice i pouzdanost u radu policije.

Ova sesija će obuhvatiti preliminarnu procenu postojećih izvora informacija i postavljanje niza ključnih pitanja o tome koje informacije imamo, zašto se prikupljaju, kako se prikupljaju, kako se koriste i kakvi su rezultati, ako ih ima, njihove upotrebe. U toku sesije učesnicima će se dati prilika za diskusiju o tome da li sadašnji sistemi zadovoljavaju potrebe za informacijama ili se moraju menjati, uključujući procenu potrebe za dobijanjem dodatnih informacija putem novih i različitih kanala.

Diskusija bi trebalo da se zasniva na razmatranju važnosti analize informacija i može početi razmatranjem analize pritužbi i stavova javnosti kao dva glavna puta ka boljem razumevanju i rešavanju ovog problema.

Vreme: 120 minuta

Potreban materijal: bela flipčart tabla, flomasteri, Blu Tack
Radni list 2.6.1: Uticaj policijske kulture na prijavljivanje i istragu pritužbi

Napomene za predavače

Kada je reč o diskriminatorskom postupanju policijskih službenika, neophodno je u potpunosti sagledati prirodu, stepen i funkcionisanje takvog postupanja. Ovo zahteva pristupanje izvorima informacija i razvijanje izvora informacija koji će najbolje potkrepiti pokušaje da se takvom postupanju stane na put i da se poboljša pružanje usluga javnosti.

Vodite računa o tome da budete informisani za vođenje diskusije tako što ćete prvo pročitati odeljke o „Anketiranju javnog mnjenja” i „Ankete o pritužbama” koji se daju u nastavku. Upoznajte se sa postojećim anketama u okviru sopstvene nadležnosti i sa njihovim najnovijim nalazima, ukoliko su dostupni.

Uputstva

1. Ostavite prve dve strane sa flipčart table prazne za početna dva pitanja, koja se navode u nastavku. Na treću i četvrtu stranu stavite naslove „Anketa o pritužbama” i „Anketiranje javnog mnjenja”. Ovo su dva izvora informacija o kojima će se govoriti u toku diskusije.
2. Podelite kopije Radnog lista 2.6.1 Uticaj policijske kulture na prijavljivanje i istragu pritužbi. Recite učesnicima da će ocenjivati uticaj koji kultura može imati na prijavljivanje i neprimereno postupanje. Radni list pokriva mnoge od ovih problema, ali takođe naglašava ulogu koju lideri imaju u rešavanju pitanja kulture i promovisanju pozitivnih promena.
3. Skrenite pažnju na važnost otvorenog i poštenog pristupa kako bi ova sesija bila korisna i za učesnike i za organizaciju.

4. Dajte učesnicima 10 minuta da pročitaju radni list. Pripremite praznu stranicu na flipčart tabli i pitajte učesnike kako misle da kultura u njihovoj organizaciji doprinosi neprimerenom postupanju, a istovremeno potkopava verovatnoću prijavljivanja neprimerenog postupanja. Zabeležite njihove odgovore na flipčart tabli. Odvojte ovu stranu i pričvrstite je na zid tako da se može videti tokom cele sesije.
5. Okrenite novu stranu na flipčart tabli. Pitajte učesnike šta misle da mogu da urade lično, u okviru svoje profesionalne uloge, kako bi poboljšali ovu situaciju i počeli da unose promene u kulturu organizacije. Zabeležite odgovore na stranici i ponovo je odvojte i stavite na vidno mesto.
6. Prokomentarišite odgovore na odgovarajući način. Odgovori će ukazati na stepen do kojeg učesnici prepoznaju ulogu koju kultura može odigrati u diskriminatorskom neprimerenom postupanju. Odgovori će takođe ukazati na stepen do kojeg učesnici osećaju da mogu nešto da urade ili da moraju nešto da urade kako bi uneli promene u prevlađujuću kulturu.
7. Najavite učesnicima da se sledeći deo diskusije odnosi na prikupljanje i analizu podataka o neprimerenom postupanju. Počnite tako što ćete pitati učesnike koje podatke trenutno imaju odnosno kojih su podataka trenutno svesni, a koji se mogu koristiti u ovu svrhu. Zabeležite odgovore na flipčart tabli i ponovo odvojte stranu sa zabeleženim odgovorima i stavite je na vidno mesto.
8. Postavite pitanja koja se odnose na to da li učesnici, kao rukovodioci, veruju da postoje praznine u njihovom sadašnjem znanju i kako se te praznine mogu popuniti i zabeležite odgovore na drugoj strani. Opet zabeležite odgovore na flipčart tabli, odvojte stranu sa zabeleženim odgovorima i stavite je na vidno mesto kada završite.
9. Zatim otvorite diskusiju o upotrebi u okviru organizacije 1) Ankete o pritužbama (ili analize informacija o pritužbama) i 2) Anketiranja javnog mnjenja.
10. Postavite sledeća pitanja: Da li ovi izvori podataka postoje? Da li se koriste? Kako se koriste? Da li postoji potreba ili način da se poboljša njihova upotreba?
11. Završite pitanjem kako se oni mogu koristiti ili bolje iskoristiti u borbi protiv diskriminatorskog neprimerenog postupanja.

Anketa o pritužbama

Anketa o pritužbama je jedan od izvora informacija koji bi policiji trebalo da bude najdostupniji jer se zasniva na njenoj internoj statistici o učestalosti, prirodi i geografiji diskriminatorskog postupanja. Naravno, pretpostavka je da postoji snažan sistem pomoću koga se ove informacije mogu prijaviti, zabeležiti i ispitati. Pripadnici javnosti koji su pretrpeli diskriminatorsko neprimereno postupanje često neće želeći da to prijave organizaciji čiji je član već pokazao predrasudu prema njima. Oni koji su bili meta možda nemaju poverenja u spremnost policije da ispita njihove pritužbe. Oni se takođe plaše odmazde i dalje viktimizacije ili jednostavno ne žele da iznose problem u javnost ili privlače pažnju na sebe ili svoju porodicu.

Analize statistike treba da obezbede organizaciji osnovne informacije kao što su broj prijavljenih slučajeva neprimerenog postupanja, priroda neprimerenog postupanja, okolnosti incidenta, karakteristike žrtava neprimerenog postupanja, lokacija i vreme događaja, detalji o jedinici i o policijskim službenicima za koje se tvrdi da su pokazali predrasude i/ili učestvovali u diskriminatorskom neprimerenom postupanju.

Organizacija tako može da stvori sliku o tome gde treba da interveniše, ne samo na individualnom nivou već i strateški, u suočavanju sa diskriminatorskim neprimerenim postupanjem i radi na njegovom iskorenjivanju. Informacije mogu pomoći da se otkriju obrasci i trendovi te da li je diskriminacija veća prema određenim grupama, u određenim

geografskim područjima, od strane određenih policijskih jedinica, u određenim prilikama (npr. zaustavljanje vozila ili izvršenje naloga za pretres), od strane određenih grupa policijskih službenika itd.

To se ne radi samo na nacionalnom nivou, nego to mogu raditi i članovi rukovodstva u policijskom regionu ili funkcionalnom odeljenju ili jedinici koji su zainteresovani za borbu protiv diskriminacije i žele da njihov tim radi prema najvišim profesionalnim standardima u služenju javnosti. Takva analiza može biti delotvoran alat za upravljanje i pruža kritične informacije koje se mogu koristiti za rešavanje neprimerenog postupanja. Obrasci mogu biti uočljivi i ukazuju na oblasti u kojima treba intervenisati. Do rešenja se može doći poboljšanjem praksi nadzora i upravljanja učinkom ili pružanjem dodatne ili specifične obuke o određenim pitanjima.

Naravno, kvalitet svake takve analize zavisi od jačine i kvaliteta prikupljenih podataka. Kao što je već pomenuto, ako ljudi ne prijavljuju diskriminatorno neprimereno postupanje, onda i time treba pozabaviti. Deo ovoga uključuje sticanje većeg poverenja zajednice, što je detaljnije obuhvaćeno Modulom 6, koji se bavi radom policije u zajednici. Možete pogledati i druge izvore podataka, kao što su ankete javnog mnjenja.

Anketiranje javnog mnjenja

Važno je da, kao ključni pružalac usluga, policija zna šta javnost misli o njoj, kakvo je iskustvo javnosti sa radom policije i šta javnost misli o kvalitetu usluga koje joj policija pruža. Policija treba da zna koliko je javnost uverena da policija prema svima postupa jednako i sa odgovarajućim poštovanjem. Podrška u Evropskom kodeksu policijske etike za „promovisanje i podsticanje istraživanja o policiji“, kako od strane same policije tako i od strane spoljnih institucija, ukazuje na prepoznavanje vrednosti takvog nastojanja za unapređenje rada policije.

Policija treba da ima pristup informacijama koje mere nivo poverenja javnosti u nju i koje joj pomažu da utvrdi percepciju javnosti o stepenu u kome policija ispunjava svoje profesionalne standarde. Policija treba da bude zainteresovana za pronalaženje odgovora na sledeća pitanja: da li policija radi posao koji javnost očekuje od nje i koji javnost smatra da zaslužuje, da li određene klase ili grupe pojedinaca, ljudi sa različitim karakteristikama, podnose prijave u različitoj meri i, ako je tako, kako policija objašnjava ta različita iskustva i šta preduzima u tom pogledu.

Jedan od načina da se otkrije stav javnosti o policiji jeste sprovođenje ankete, koja može da sadrži pitanja poput ovih:

- Verujete li da policija postupa prema vama s poštovanjem?
- Da li policija postupa nepristrasno?
- Imate li poverenja u policiju?
- Da li policija nepristrasno istražuje pritužbe o diskriminaciji?
- Da li se osećate kao da ste trpeli posledice zbog pristrasnosti policije? Ako je tako, zašto to mislite?

Postoji mnogo šablona i primera anketa o kriminalu i anketa o zadovoljstvu policijom⁶ kojima se može pristupiti kako bi se omogućilo policiji ili nekome koga ona angažuje da sastavi instrument za istraživanje po meri kako bi se otkrili stavovi i iskustva javnosti. U idealnom slučaju takve ankete bi trebalo da sprovedu profesionalni i nepristrasni istraživači u koje javnost može imati poverenja radi nepristrasne, tačne i jasne procene.

⁶ Američki primer ankete zajednice o javnoj bezbednosti i sprovođenju zakona dostupan je na: <https://cops.usdoj.gov/RIC/publications/cops-w0743-pub.pdf>. Informacije o nacionalnim regionalnim i globalnim resursima za anketiranje žrtava (koje uključuju stavove prema policiji i iskustva o radu policije) mogu se naći na: www.unodc.org/documents/data-and-analysis/statistics/ICCS/Korea_Module_8_victimization_surveys.pdf. Obe ankete se mogu prilagoditi lokalnim potrebama.

Prilozi i radni listovi

Radni list 2.2.1: Informacije o scenariju – Zaustavljanje automobila

Vedro je letnje več. Kasno je, oko ponoći, a vi ste parkirani u patrolnom automobilu na glavnom putu. Saobraćaja skoro da i nema. U daljini primećujete motorno vozilo koje vozi ka vama, polako i bez upaljenih farova. Palite policijska svetla, izlazite iz vozila i, koristeći lampu ili saobraćajnu palicu, mašete vozilu da se zaustavi. Vozilo skreće ka ivici puta i zaustavlja se.

Prilazite vozilu da objasnite vozaču da vozi bez upaljenih farova i da je to opasno u datim okolnostima. Kada stignete do vozačevih vrata, on spušta prozor. Oseća se veoma jak miris alkohola. Ispitujete ga i pitate ga da li je pio. Kaže da je bio sa prijateljima u baru, ali da je popio samo jedno ili dva pića. Njegov glas i njegovi pokreti uveravaju vas da je konzumirao mnogo više alkohola od toga i da je previše pijan da bi bezbedno vozio auto. Tražite mu vozačku dozvolu ili neki drugi dokument za identifikaciju ako nema vozačku dozvolu. On vam pokazuje policijsku legitimaciju i kaže vam da je kolega policijski službenik i da živi samo jedan kilometar dalje. Proslavljao je penzionisanje kolege iz policije na zabavi u hotelu i sada se vozi kući. Kaže da ćete znati koliko je važno biti tu za kolege i da ćete razumeti da nije mogao da propusti žurku.

Šta ćete sledeće uraditi?

Radni list 2.2.2: Informacije o scenariju – Opcioni list

1. Zamolite ga da izađe iz automobila i podvrgnete ga propisanim testovima za utvrđivanje prisustva alkohola u organizmu sa namerom da ga uhapsite zbog vožnje pod dejstvom alkohola ukoliko padne na testovima.
2. Obavestite ga da je veoma glupo što ovako vozi i da ćete mu sada uzeti ključeve i ostaviti ih u stanici. Može da ih preuzme sutra, a kući će morati ode pešice ili taksijem.
3. Reći ćete mu da izađe iz auta. Bezbedno ćete parkirati auto, a zatim ćete ga odvesti kući jer vam za to treba samo pet minuta.
4. Pozvaćete svog pretpostavljenog u stanici i pitaćete ga za savet šta da radite.
5. Pustićete ga da se odveze kući, pošto je blizu i na putu nema saobraćaja, ali ćete ga upozoriti da upali svetla, vozi oprezno i da to više ne radi.
6. Preduzećete neku drugu radnju. (Objasnite šta bi to bilo.)

Radni list 2.2.3: Informacije o scenariju – Prekoračenje brzine

Vi ste policijski službenik i kasno uveče patrolirate svojim motornim vozilom. Vedra je i suva noć i nema mnogo saobraćaja na putu. Dok vozite, automobil prolazi pored vas vozeći najmanje 30 kilometara na sat iznad ograničenja brzine za tu oblast. Palite svetla i sirenu i zaustavljate vozilo pored puta. Napuštate vozilo i prilazite vozaču, tražeći od njega da spusti prozor. Otkrivате da je vozač:

(1) žena, stara otprilike 28 godina, koja priznaje da žuri u noćni klub da se tamo nađe sa prijateljima; želi da dođe u klub pre nego što njeni prijatelji odu na drugo mesto;

(2) muškarac, star oko 40 godina, koji priznaje da žuri u bolnicu sa bolesnim detetom jer hitna pomoć nije mogla odmah da dođe i previše je uplašen da bi je čekao u slučaju jer to može biti opasno za dete.

Kako se ponašate prema (1) ženi vozaču i (2) muškarcu vozaču?

Da li postoji razlika u tome šta biste rekli i/ili šta biste uradili?

Napomene za predavače

Neki policijski službenici će možda tvrditi da nemaju ovlašćenja da koriste svoje diskreciono pravo, jer smatraju da su pod zakonskom obavezom da sprovode zakon u svim okolnostima i da im nije ostavljeno prostora za lično rasuđivanje. Na prvi pogled ovo se može činiti tačnim, ali svakodnevna praksa u radu policije pokazuje da policijski službenici imaju značajan stepen diskrecionih ovlašćenja u pogledu toga da li da zaustave, pretresu, pa čak i uhapse pripadnike javnosti.

Na korišćenje ovih diskrecionih ovlašćenja utiču mnogi faktori, uključujući lične vrednosti i preovlađujuću policijsku kulturu. Važno je napomenuti da je malo verovatno da diskreciono pravo postoji za svaki aspekt rada policije i da može biti ograničeno ili onemogućeno zakonom. Dok, na primer, policijski službenik može odlučiti da upozori (ili čak ignoriše) nekoga ko vozi bicikl bez svetla noću umesto da izda kaznu ili opomenu, isti službenik verovatno neće imati diskreciono pravo da odluči da li će uhapsiti nekoga za koga utvrdi da je upravo počinio ubistvo. Ipak, kad god se primeni diskreciono pravo, to ne može biti motivisano lošom namerom, već mora biti u interesu pravičnosti i pravde. Prema tome, diskreciona ovlašćenja nikada ne bi trebalo da se koriste za nepravедno davanje prednosti jednoj grupi pojedinaca u odnosu na drugu grupu ili, obrnuto, za stavljanje ljudi u nepovoljan položaj ili diskriminaciju na osnovu njihovih karakteristika. Jedan od načina na koji policijski službenici mogu da se suprotstave rasizmu u policiji i da se bore protiv njega jeste stvaranje „okvira za dijalog i saradnju između policije i pripadnika manjinskih grupa”⁷ kako bi bolje razumeli ljude za koje rade.

Na kraju krajeva, tumačenje zakona i njegova potrebna primena je stvar suda, pa iako policija ima diskreciono pravo, opšteprihvaćen stav je da i to pravo ima svoje granice. Policija je odgovorna za primenu svojih diskrecionih ovlašćenja i od nje se može zatražiti da opravda razloge za činjenje ili nečinjenje u bilo kojim posebnim okolnostima. U idealnom slučaju korišćenje diskrecionog prava zasnivaće se na principima i etici profesionalnog rada policije i služiće za ispunjavanje ciljeva policije i zahteva pravde.

⁷ Preporuka opšte politike ECRI br. 11 (2007) o borbi protiv rasizma i rasne diskriminacije u radu policije, st. 18. i 20, dostupna na: <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-11-on-combating-racism-and-racia/16808b5adf>.

Radni list 2.3.1: List sa informacijama o scenariju – Hapšenje i prevoz osumnjičenog

Vi i kolega ste zaustavili grupu od tri mladića iz romskog naselja. Uradili ste to jer vam je iskusniji kolega rekao: „Ovakvi mladići su uvek umešani u neko krivično delo. Oni su vešti lopovi. Prosto su takvi kakvi su i neće se promeniti jer, znaš, oni su vešti lopovi.” Pretresate mladiće i nalazite kod jednog od njih skup telefon. On kaže da ga je dobio od strica na poklon. Vaš kolega mu ne veruje i hapsi ga zbog krađe, a ostalim mladićima govori da se „raziđu”. Dok kolega stavlja osumnjičenog u zadnji deo policijskog auta, šutira ga i kaže: „Vi Cigani lopovi nikad ništa ne naučite.” Dok se vozite do policijske stanice, čujete kako kolega pozadi upozorava osumnjičenog da je bolje da prizna da je ukrao telefon. To će biti najbolje za njega i njegovu porodicu, inače bi mogli upasti u veće nevolje. Bacate pogled kroz retrovizor i vidite da kolega udara osumnjičenog u rebra dok mu preta. U stanici, dok vi i kolega sprovodite osumnjičenog niz hodnik da ga predate službeniku zaduženom za pritvor, kolega zastaje i kaže osumnjičenom: „Bolje da se ne žališ ako znaš šta je dobro za tebe.” Dok to govori, udara ga u potiljak. Kada predate osumnjičenog u stanici i iznesete svoje dokaze, vi i kolega odlazite u zadnji deo stanice na pauzu za kafu. Tamo vam kolega kaže da ne misli da će se osumnjičeni žaliti na hapšenje jer se plaši policije, ali ako se žali, onda ćete obojica reći da kolega nije upotrebio fizičku silu. Kolega vam kaže: „Ako postoji neki fizički dokaz, modrica ili crvena mrlja, onda to neće biti problem jer se Cigani stalno tuku i bave grubim poslovima pa su takvi tragovi očekivani.” Čestita vam obojici što ste dobro radili za zajednicu tako što ste uhapsili ovog tipa i stavili ga tamo gde mu je mesto.

Radni list 2.3.2: Kratak pregled ključnih tačaka iz Evropskog kodeksa policijske etike

Komitet ministara usvojio je 19. septembra 2001. godine Evropski kodeks policijske etike. Taj kodeks postavlja okvir za vrednosti i standarde koji se zahtevaju od policije u modernom, demokratskom društvu. I njemu se ističe da, čak i uz različitost policijskih službi i institucija kakva se javlja među članicama Saveta Evrope, postoji skup etičkih principa koji bi trebalo da bude zajednički za sve službe. Kodeks utvrđuje detaljne standarde koje policija treba da poštuje u naporima da ispuni svoje osnovne dužnosti.

U stavu 40. Kodeksa ističe se da će „policija svoje zadatke obavljati na pravičan način, rukovodeći se, posebno, principima nepristrasnosti i nediskriminacije“. Ovo je od suštinskog značaja za cilj ovog priručnika, koji treba da istakne potrebu za etičkim radom policije koji nije samo sam po sebi nediskriminatoran, već se i aktivno suprotstavlja slučajevima diskriminacije i rešava ih na brz i pozitivan način.

U stavu 44. se navodi da će „policijsko osoblje postupati sa integritetom i poštovanjem prema javnosti uz naročito uvažavanje situacije pojedinaca koji pripadaju posebno ranjivim grupama“. Ovo naglašava posebnu osetljivost koju policijski službenici treba da pokažu u ophođenju sa određenim pojedincima i grupama. To je u jasnoj suprotnosti sa diskriminatorским postupanjem, uključujući uvredljiv jezik koji neki policijski službenici koriste u ophođenju sa takvim ljudima.

Stav 46. potvrđuje da će se „policijsko osoblje suprotstavljati svim oblicima korupcije u policiji. Ono će obavještavati nadređene i druge odgovarajuće organe o korupciji u policiji.“ Ova korupcija se prirodno proteže na sve oblike neprimerenog postupanja, kao što su diskriminatorско i uvredljivo postupanje prema ljudima na osnovu određenih karakteristika.

U stavu 49. se ističe da „policijske istrage moraju biti objektivne i pravične. One moraju da budu osetljive i prilagodljive posebnim potrebama osoba kao što su deca, maloletnici, žene, manjine, uključujući etničke manjine i ranjiva lica.“ Objektivnost i pravičnost policijskih istraga trebalo bi da se prošire na sve aspekte rada policije koji se tiču angažmana policije u javnosti.

Ova objektivnost predstavlja ključni zahtev otvorenosti sa kojom policijski službenici treba da pristupe svakoj situaciji koju treba da istraže.

U stavu 52. se navodi da „policija pruža neophodnu podršku, pomoć i informacije žrtvama krivičnih dela, bez diskriminacije“. Neki policijski službenici se prečesto ponašaju prezrivo i bezosećajno kada rade sa žrtvama zločina koje se ne uklapaju u stavove tog policijskog službenika o tome da li je neko žrtva odnosno da li ga treba prihvatiti kao žrtvu. Ovo može dovesti do toga da mnoge žrtve odbiju da prijave zločin zbog očekivanog postupanja policije.

Napomene za predavače

Radni list 2.3.2 na jednom mestu prikazuje ključne aspekte Evropskog kodeksa policijske etike radi diskusije među učesnicima u kontekstu zajedničkih principa i standarda koji se zahtevaju od policijskih službenika. Iako se ovo pre svega odnosi na postupanje sa osumnjičenima, očigledno je da se šire odnosi na sve oblasti policijske prakse, uključujući postupanje sa žrtvama i svedocima. Sve ovo je izuzetno relevantno za uspešnu istragu zločina (dodatne informacije vidi u Modulu 4), pri čemu je poštovanje prema svima u svakom kontekstu ključni zahtev koji se postavlja pred svakog policijskog službenika.

Radni list 2.4.1: Opcije prijavljivanja neprimerenog postupanja

U većini slučajeva je moguće i poželjno da policijski službenik prijavi bilo kakvo neprimereno postupanje kolega službenika koristeći postojeće interne disciplinske procese. U drugim prilikama pojedincu može biti veoma teško da prijavi takvo postupanje kroz interni sistem, posebno kada ima istinski strah da će biti viktimizovan ili zato što veruje da njegova prijava neće biti rešena na odgovarajući način, odnosno da uopšte neće biti rešena. Kada policijski službenik uz sve to veruje da je prijavljivanje u javnom interesu jer, na primer, prijavljuje krivično delo ili bitna povreda sudskog postupka ili prikrivanje neprimerenog postupanja, onda on može osetiti potrebu da potraži druge načine da prijavi ono čemu je svedočio ili šta je uvideo iz sopstvenog iskustva. Takav oblik komunikacije se često naziva uzbunjivanjem. U mnogim jurisdikcijama uzbunjivači su, kada to rade sa dobrim namerama, zaštićeni zakonom od svih negativnih posledica čina prijavljivanja.

Tamo gde ne postoji politika uzbunjivanja, policijski službenik i dalje može poverljivo (pa čak i anonimno) da prijavi slučaj nekoj od brojnih organizacija ili tela koja su zainteresovana za istragu upravo tih vrsta problema koje policijski službenik želi da prijavi. Policijski službenik može, na primer, da se obrati nadzornom telu ili organizaciji civilnog društva koja ima poseban interes za policijsku odgovornost. Taj policijski službenik takođe može da prijavi slučaj kancelariji ombudsmana, ili grupi koja se bavi promocijom prava građana, ili grupi za zagovaranje koja se bavi pitanjima policije. Nacionalne organizacije i zastupnici za ljudska prava takođe mogu da posavetuju policijskog službenika o tome kako najbolje da prosledi svoju zabrinutost na način koji mu nudi najbolju zaštitu i istovremeno pomaže u rešavanju pokrenutog pitanja.

Radni list 2.4.2: Razumevanje policijske kulture

Uopšteno govoreći, organizaciona kultura se može opisati kao način na koji ljudi unutar određene organizacije rade, kako obavljaju zadatke i prihvaćene prakse i norme na kojima se zasniva njihov rad. Posle nekog vremena to postaje prihvaćeno kao način na koji se stvari obavljaju. Kada se pogleda policija, često se uočava da, čak i u različitim jurisdikcijama, postoji slična specifična organizaciona kultura. Nešto od ovoga je veoma pozitivno. Policija je među profesionalcima dobro poznata po visokom stepenu drugarstva i kohezije. Ovo se promoviše bliskošću zajedničkog rada, pripadnošću timu i veoma realnom uzajamnom zavisnošću policijskih službenika. Policija svakodnevno prima hiljade poziva za pomoć, ali se, generalno, ni na jedan poziv za pomoć ne odgovara brže nego na poziv kolege policajca. Ovo odražava podršku koju oni pružaju kolegama i od koje sami zavise. Policajci imaju poverenje u svoje kolege i sigurni su da će uvek dobiti tu podršku.

Međutim, ta odanost može se izobličiti i narušiti kada službenici svoju poslušnost zakonu i posvećenost služenju javnosti zamene većom lojalnošću nepoštenim i nemoralnim kolegama. Ovaj aspekt policijske kulture, koji može ozbiljno povećati verovatnoću da se diskriminatorско neprimereno postupanje nastavi nekažnjeno, ponekad se naziva plavim zidom ćutanja.

Plavi zid ćutanja odnosi se na nepisani dogovor ili sporazum među policijskim službenicima da treba da podrže kolege policajce čak i kada to znači da ne govore protiv kolega koji su možda krivi za neprimereno postupanje ili druga krivična dela ili kršenja zakona. Ovo je čvrsto ukorenjeno u mnogim policijskim kulturama. Postoje, na primer, mnogi dobro dokumentovani slučajevi istraga o neprimerenom postupanju policije u situacijama javnog reda u kojima policijski službenici tvrde da nisu videli slučajeve neprimerenog postupanja čak i kada su pripadnici javnosti, novinari, aktivisti za ljudska prava i drugi nezavisni posmatrači bili svedoci i snimili policajce koji na istim događajima ispoljavaju nepotrebnu i prekomernu silu. Ova nespремnost da se progovori primećuje se iznova i iznova, čak i u jurisdikcijama gde su službenici prema internim pravilima i/ili po zakonu obavezni da prijave takvo neprimereno postupanje. Kada propuste da prijave šta su videli u takvim okolnostima, policijski službenici koji su bili svedoci događaja i sami su krivi za neprimereno postupanje.

Jasno je da postoji potreba da se reši ovaj negativni aspekt policijske kulture. Tu postoji još jedan izazov, koji je podjednako važan. Mora se priznati da se policijska kultura u mnogim zemljama smatra institucionalno rasističkom, seksističkom i diskriminatorском na nekoliko drugih načina. Ovo se može rešiti samo tamo gde se to otvoreno priznaje i gde se protiv toga vodi borba kroz specifične programe i akcije na svim nivoima unutar organizacije.

To se ne može postići samo donošenjem novih pravila i propisa ili uspostavljanjem novih kodeksa ponašanja. To zahteva više od jednostavnog davanja usmenih izjava ili slova na papiru. Ne vredi mnogo pokušavati da se redefiniše kultura postavljanjem nove vizije i vrednosti organizacije ako ih njeno rukovodstvo ne personifikuje svojom svakodnevnom praksom i ako se ulaže malo ili se ne ulaže nimalo napora da se te vrednosti primene kod drugih. Promena se mora pokrenuti i promena se mora meriti.

Na kraju, vredi napomenuti da će policijske snage u svojim redovima imati izvestan broj službenika iz manjinskih grupa i manjinu žena. Međutim, taj mali broj članova sam po sebi ne može imati značajan uticaj na dominantnu kulturu unutar policijske organizacije.

Ti službenici će možda čak morati da potčine, potisnu ili drže u tajnosti neke svoje karakteristike kako bi bili prihvaćeni i kako bi se uklopili u uobičajenu policijsku kulturu kakva se trenutno promovira. Veća inkluzivnost i veće prihvatanje različitosti predstavljaju neke od načina kako se kultura može promeniti, ali samo tamo gde se takva različitost otvoreno i iskreno prihvata i veliča. A ovo, opet, rukovodstvu policijske organizacije daje ključnu ulogu u izazovu da pokrene promene i da pokaže spremnost da se i samo promeni.

Radni list 2.6.1: Uticaj policijske kulture na prijavljivanje i istragu pritužbi

Viši policijski rukovodioci i odgovorni službenici odeljenja treba da razmisle o pozitivnim i negativnim aspektima policijske kulture i da ih prepoznaju i prihvate. Konkretno, svaka diskusija o ponašanju policije treba da ima u vidu da u okviru operativnog okruženja policije preovlađujuća kultura visoko ceni delovanje tima, u kome kolege zavise jedni od drugih, veruju jedni drugima i pružaju međusobnu podršku. Policijski službenici treba da shvate razumljivu lojalnost do koje to dovodi, ali u isto vreme i da njihova lojalnost mora biti u okviru odgovarajuće hijerarhije koja na vrh stavlja poslušnost zakonu i poštovanje ljudskog dostojanstva. Elementi ovih diskusija mogu se izvući kako bi se analizirale promene (ako ih ima) koje učesnici smatraju potrebnim u postojećoj policijskoj kulturi da bi se unapredila policija i kako bi se takve promene najbolje mogle sprovesti.

Kao što je gore navedeno, u policiji prečesto postoji „plavi zid ćutanja” koji sprečava policajce da govore o neprimerenom postupanju njihovih kolega kome su svedočili ili za koje su znali. Ovo je inherentan deo mnogih policijskih supkultura i predstavlja narušavanje poverenja i pomoći koju službenici s pravom mogu da očekuju od kolega kada obavljaju težak i opasan posao, gde je međusobna podrška neophodna. Iako ovaj kodeks ćutanja može imati oblik pasivnog prihvatanja ili pristanka na neprimereno postupanje, on takođe može uključivati radnje ili propuste koji ometaju istrage i otežavaju identifikaciju i uspešno sankcionisanje krivih policijskih službenika.

Rešavanje ovog problema zahteva više od davanja izjava o potrebnom ponašanju u kodeksima ponašanja ili vodičima za profesionalne standarde. Za to je potrebno snažno rukovodstvo koje ne samo da postavlja standarde ponašanja, već ih i primenjuje kroz svakodnevnu profesionalnu praksu. To zahteva pravičan i odgovarajući sistem upravljanja učinkom koji aktivno nadgleda i nagrađuje dobru praksu, ali i osporava lošu praksu i neprimereno postupanje.

To zahteva organizaciju koja pokazuje nultu toleranciju na diskriminaciju i svaki oblik zlostavljanja. To zahteva snažna, ali osetljiva sredstva koja omogućavaju da se saslušaju pritužbe i tvrdnje o nepoštovanju i diskriminatorskom postupanju i sredstva za istragu takvih slučajeva, identifikaciju počinitelaca i rešavanje slučajeva na način koji održava poverenje i osećaj sigurnosti javnosti.

Modul 3

SPREČAVANJE DISKRIMINATORSKOG PROFILISANJA I REAGOVANJE NA NJEGA

AUTORI: MÓNICA DINIZ, JOANNA PERRY, NICK GLYNN I DAVID MARTÍN ABÁNADES

Uvod i osnovne informacije	92
Ishodi učenja	93
Pregled aktivnosti i predviđenog vremena	93
Priprema	94
Opis aktivnosti	95
<i>Aktivnost 3.1: Naše zajedničke vrednosti</i>	95
<i>Aktivnost 3.2: Uticaj policijskog profilisanja na zajednice</i>	97
<i>Aktivnost 3.3: Zaustavljanje – Od stereotipa do diskriminacije</i>	101
<i>Aktivnost 3.4: Zaustavljanje – Stručna praksa</i>	103
<i>Aktivnost 3.5: Upoznavanje sa pravom (pravima)</i>	104
<i>Aktivnost 3.6: Liderstvo</i>	106
Prilozi i radni listovi	107
<i>Radni list 3.1a: Kartice za sortiranje vrednosti</i>	107
<i>Radni list 3.1b: Vrednosti prilikom održavanja reda u multikulturalnim zajednicama</i>	109
<i>Prilog 3.2</i>	110
<i>Radni list 3.3: Ciklus samoispunjavajućeg proročanstva</i>	112
<i>Radni list 3.4: Policijska ovlašćenja i dužnosti prilikom zaustavljanja, provere lične karte i pretresa lica</i>	113
<i>Prilog 3.4: Napomene za predavače</i>	115
<i>Prilog 3.6: Napomene za predavače</i>	117

Uvod i osnovne informacije

„Rasno profilisanje predstavlja specifičan oblik rasne diskriminacije i mora biti izričito zabranjeno zakonom. To stvara osećaj poniženja i nepravde u grupama koje su mu izložene, rezultira njihovom stigmatizacijom, negativnim stereotipima i otuđenjem i ometa dobre odnose u zajednici. Uz to, kako je zaključio Evropski sud za ljudska prava, percepcija policijskih službenika o osobama koje pripadaju određenoj zajednici kao 'kriminalcima' i posledična praksa rasnog profilisanja mogu rezultirati 'institucionalizovanim rasizmom'.¹

Izjava Evropske komisije protiv rasizma i netolerancije, 2020

Preporuka opšte politike ECRI br. 11 o borbi protiv rasizma i rasne diskriminacije u policiji definiše „rasno profilisanje“ kao „korišćenje od strane policije, bez objektivne i razumne opravdanosti, osnova kao što su rasa, boja kože, jezik, veroispovest, nacionalnost ili nacionalno ili etničko poreklo u aktivnostima kontrole, nadzora ili istrage”.² Specijalni izvestilac UN za savremene oblike rasizma, rasne diskriminacije, ksenofobije i srodnih tipova netolerancije objašnjava „rasno profilisanje“ kao „oslanjanje osoblja organa za sprovođenje zakona, bezbednost i graničnu kontrolu na rasu, boju kože, poreklo ili nacionalno ili etničko poreklo kao osnov za podvrgavanje lica detaljnim pretresima, proverama identiteta i istragama ili za utvrđivanje da li je pojedinac učestvovao u kriminalnoj aktivnosti”.³ Dok je profilisanje legitimna policijska praksa za sprečavanje, istragu i procesuiranje krivičnih dela, diskriminatorno profilisanje doprinosi stigmatizaciji manjinskih grupa, umanjuje poverenje u policiju, podiže tenzije između policije i zajednica i protivzakonito je.

Druge strategije policije na ulici nisu samo zakonite, nego su i delotvornije. To uključuje „policiju na vrućim tačkama“, gde su njihove aktivnosti usmerene na veoma mala geografska područja u kojima je koncentrisan kriminal, problemski orijentisane pristupe radu policije koji se oslanjaju na metode rešavanja problema i fokusirane pristupe odvracanja koji koriste različite strategije za unapređenje praksi odvracanja od kriminala kada su u pitanju pravi počinioci sa visokom stopom izvršenih krivičnih dela.⁴

Ovaj modul istražuje glavne principe i strategije koje mogu pomoći u sprečavanju i smanjenju rizika od diskriminatornog profilisanja od strane policije u kontekstu najčešćih policijskih radnji, uključujući proveru ličnih dokumenata, zaustavljanje u saobraćaju i pretrese. Jedan od glavnih ciljeva je da se poveća svest policijskih službenika o tome kako upotreba takvih ovlašćenja utiče na ljude. Za policiju su legitimisanje i zaustavljanje rutinski deo posla i stoga policajci možda neće razumeti uticaj svojih postupaka na građane. Za osobu koja je zaustavljena, iskustvo može biti neprijatno, ponižavajuće i, ako se ponovi, može imati duboko negativan uticaj na njeno poverenje u policiju. Policija je dužna da bude oprezna u pogledu svojih predrasuda i pristrasnosti i „da se zaustavi, da razmisli i da objasni“ pre nego što iskoristi ovlašćenja. Neophodno je da policija stane na put rasizmu i drugim oblicima diskriminacije u svakodnevnoj praksi i da ih eliminiše.

¹ Nedavna „Izjava Evropske komisije o borbi protiv rasizma i netolerancije (ECRI o rasističkom zlostavljanju policije, uključujući rasno profilisanje i sistemski rasizam“, koju je ECRI usvojila na svom 82. plenarnom sastanku (30. jun – 2. jul 2020), dostupna na: <https://rm.coe.int/statement-of-ecri-on-racist-police-abuse-including-racial-profiling-an/16809eee6a>.

² Preporuka opšte politike ECRI br. 11 (2007) o borbi protiv rasizma i rasne diskriminacije u radu policije, stav 13, dostupna na: <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-11-on-combating-racism-and-racia/16808b5adf>.

³ Ruteere, M. (2015), „Izveštaj Specijalnog izvestioca o savremenim oblicima rasizma, rasne diskriminacije, ksenofobije i srodnih oblika netolerancije“, A/HRC/29/46, stav 2, Generalna skupština Ujedinjenih nacija, dostupno na: www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Racism/A-HRC-29-46.pdf

⁴ Vidi, na primer, Braga, A. A. et al. (2012), Efekti policijskog rad na žarištima kriminala: Ažurirani sistematski pregled i meta-analiza, *Justice Quarterly*, 31 (4), dostupno na: www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/07418825.2012.673632.

Ishodi učenja

Učesnici će:

- Shvatiti uticaj koji profilisanje od strane policije ima na pojedince, pa i šire, na one koji su nesrazmerno targetirani, pre svega ljude koji su rasno obeleženi, kao i na ostale grupe stigmatizovane u društvu, sa posebnim fokusom na zaustavljanje od strane policije,
- Shvatiti ključne koncepte profilisanja u kontekstu sprovođenja zakona,
- Prepoznati glavne nacionalne politike, pravila i postupke reagovanja na pritužbe u vezi sa profilisanjem u sprovođenju zakona,
- Shvatiti vrednost poštovanja principa ljudskih prava u praksama profilisanja,
- Prepoznati prihvatljive i neprihvatljive prakse u profilisanju prilikom sprovođenja zakona, provere lične karte i zaustavljanja od strane policije,
- Steći znanja o dobrim praksama za sprečavanje diskriminatorskog profilisanja,
- Primenjivati strategije za promovisanje jednakosti u praksi profilisanja.

Pregled aktivnosti i predviđenog vremena

Aktivnost 3.1: Naše zajedničke vrednosti	(30 minuta)
Aktivnost 3.2: Uticaj policijskog profilisanja na zajednice	(60 minuta)
Aktivnost 3.3: Zaustavljanje – Od stereotipa do diskriminacije	(30-45 minuta)
Aktivnost 3.4: Zaustavljanje – Stručna praksa	(60 minuta)
Aktivnost 3.5: Upoznavanje sa pravom (pravima)	(90 minuta)
Aktivnost 3.6: Liderstvo	(60 minuta)

Priprema

Pored oslanjanja na Procenu potreba, u pripremi ovog modula predavač odnosno tim za obuku treba da obave istraživanje i prikupe sledeće materijale:

- Policijska uputstva i smernice koje su relevantne za praksu profilisanja, posebno za proveru ličnih dokumenata, zaustavljanje i pretres, i definiciju „razumne sumnje“
- Sve relevantne zakone, na primer nacionalni zakon protiv diskriminacije i/ili zakon o ljudskim pravima,
- Sve dostupne podatke o proverama ličnih karti, zaustavljanju i pretresima,
- Značajne izveštaje i istraživanja koja su sprovele specijalizovane nevladine organizacije i tela za ravnopravnost o rasprostranjenosti i uticaju policijske prakse u ovoj oblasti, uključujući ključne preporuke za unapređenje.

Tim za obuku takođe treba da identifikuje ključne društvene i lokalne organizacije koje rade na podizanju svesti o diskriminatorskoj policijskoj praksi i da bude spreman da stupi u kontakt sa njima. Aktivnost 3.2 podrazumeva uključivanje predstavnika zajednice u povećanje svesti učesnika o uticaju rada policije na ljude u ovoj oblasti.

Svaku aktivnost prate određene tačke o neophodnim pripremnim koracima, po potrebi. Takođe, tokom aktivnosti modula navode se i napomene i preporuke za predavače.

Opis aktivnosti

Aktivnost 3.1: Naše zajedničke vrednosti

- Svrha učenja:** Ova aktivnost podstiče diskusiju i delovanje u pogledu osnovnih vrednosti u radu policije u različitim zajednicama tako što promoviše zakonite prakse profilisanja koje poštuju dostojanstvo i prava građana.
- Vreme:** 30 minuta
- Potreban materijal:** flipčart tabla, papir za flipčart tablu, bela tabla, flomasteri, video-projektor
Radni list 3.1a i Radni list 3.1b
4 kompleta od 16 kartica za sortiranje vrednosti
papir (A4), hemijske olovke, Blu Tack lepljiva traka / selotejp
- Priprema:** Napravite četiri kopije 16 kartica za sortiranje vrednosti. Isecite kartice i napravite 4 kompleta (Radni list 3.1a). Napravite i četiri kopije stranice „Vrednosti prilikom održavanja reda u multikulturalnim zajednicama“ (Radni list 3.1b).
- Takođe možete pregledati „materijal za dodatno čitanje“ i uključiti u materijale za obuku sve što mislite da bi bilo korisno, odnosno što bi moglo da podstakne diskusiju.
- Pre početka obuke prilagodite prostoriju za rad u grupama, sa četiri stola i sa stolicama oko njih. Na sredinu svakog stola stavite samolepljive papiriće, olovke, papira i Blu Tack za grupnu vežbu.

Uputstva

1. Podelite učesnike u četiri grupe.
2. Objasnite učesnicima da je svaka grupa sada novoformirani policijski patrolni tim. Podelite svakom timu komplet od 16 kartica za sortiranje vrednosti (Radni list 3.1a) i Radni list 3.1b.
3. Objasnite timovima da treba da sortiraju kartice po važnosti (najvažnije, važne, najmanje važne), prema tome kako bi svaki tim rangirao važnost svake vrednosti prilikom vršenja profilisanja i zaustavljanja i pretresa. Objasnite da ne postoji nužno jedan tačan odgovor i da će tokom diskusije verovatno pomisliti da je nekoliko vrednosti podjednako važno. Objasnite da je svrha vežbe da pokrene diskusiju i uspostavi veze. Obavestite učesnike da će imati 15 minuta da završe zadatak.
4. Pokrenite tajmer i idite do svakog tima da razjasnite sve nedoumice i da se uverite da svi učestvuju u diskusiji. Obavestite učesnike kada vreme istekne.
5. Zamolite svaki tim da istakne koje vrednosti njegovi članovi smatraju „najvažnijim“ i „najmanje važnim“ i da objasni zašto. Kada sve grupe podele svoje odgovore s drugima, pitajte učesnike da li žele da dodaju još nešto.
6. Prikažite izjavu o etničkom profilisanju (koja se daje u nastavku) na ekranu i dajte učesnicima vremena da je pročitaju. Zamolite grupu da podeli sva razmišljanja o policijskim vrednostima i praksi koja su relevantna za ovu temu.

„[...] Većina nas želi da bude slobodna da se bavi svojim poslom, bilo da se radi o odlasku u supermarket ili metro, o žurenju na posao ili o zaustavljanju na trgu radi ćaskanja. Mi želimo da se ophodimo jedni prema drugima sa poštovanjem i da se drugi ophode prema nama sa poštovanjem bez obzira na veroispovest, etničku pripadnost ili seksualni identitet. Da bi se ovo desilo, moramo da znamo da su policijski službenici tu da štite našu slobodu, a ne da je oduzimaju. Trebalo bi da budemo u mogućnosti da im priđemo kada to odlučimo ili kada treba, znajući da će sa nama postupati na ljudski način.“

Butler, I. (2021), Kako govoriti o etničkom profilisanju: vodič za aktiviste, Liberties⁵

⁵ Butler, I. (2021), Kako govoriti o etničkom profilisanju: vodič za aktiviste, Civil Liberties Union for Europe, dostupno na: https://dq4n3btxmr8c9.cloudfront.net/files/uLHnjY/ethnic_profiling.pdf.

Aktivnost 3.2: Uticaj policijskog profilisanja na zajednice

Svrha učenja: Cilj ove aktivnosti je da učesnici shvate uticaj koji zaustavljanje od strane policije ima na pojedince, kao i šire, na one koji su nesrazmerno targetirani u pogledu zaustavljanja, pre svega ljude koji su rasno obeleženi, kao i ostale grupe stigmatizovane u društvu.

Vreme: 90 minuta

Potreban materijal: Prilog 3.2

Priprema: Ova aktivnost ima nekoliko pripremnih koraka i četiri alternativne metode realizacije. Pažljivo pregledajte ovaj odeljak kako biste imali vremena da planirate i odlučite koji je najbolji metod za obavljanje ove važne aktivnosti.

Korak 1: priprema izjava zajednice

Ova sesija zavisi od svedočenja iz prve ruke o iskustvima ljudi koje je policija zaustavila. Cilj je da se na najbolji mogući način podrže polaznici iz redova policije kako bi razumeli uticaj njihovog delovanja na pripadnike javnosti, a posebno na pripadnike manjinskih zajednica.

Ovo su četiri glavne metode za prikupljanje iskustava ljudi:

1. Pozovite predstavnike da direktno iznesu svoja iskustva učesnicima tokom obuke.
2. Prikupite pisana, audio ili video svedočenja.
3. Koristite primere iz Priloga 3.2. Oni se detaljnije navode u nastavku. Preporučuje da tim za obuku pokuša da dobije barem jedno ili dva svedočenja iz nacionalnog konteksta. Ovaj pristup će ojačati kredibilitet i relevantnost obuke u očima učesnika.
4. Hibridni pristup – u zavisnosti od toga šta ste uspeli da prikupite na nacionalnom nivou, možete koristiti nacionalni materijal, kao i materijal iz Priloga 3.2.

Da biste stekli uvid u to koja je vrsta svedočenja potrebna za ovu aktivnost, ukratko pregledajte materijal iz Priloga 3.2. Videćete da on sadrži kratke, snažne izjave koje ukazuju na učestalost policijskog zaustavljanja, sama iskustva, uticaj na osobu koja je zaustavljena i dugoročne posledice. Ako imate vremena, pogledajte sledeće video-zapise (prvi video je kraći od 5 minuta; drugi traje oko sat vremena.)

Open Society Foundations (2013), Koliko puta ste zaustavljeni od strane policije, www.youtube.com/watch?v=7Tx7sK54y2Y&t=1s

Hollandse Heldon (2019), Osumnjičeni, <https://vimeo.com/287690617/94f9af66cc>.

Prva metoda: Pozovite predstavnike da direktno iznesu svoja iskustva učesnicima tokom obuke

Uspeh ove metode zavisi od toga da li postoje odgovarajuće društvene organizacije koje poznaju i mogu da podrže pojedince sposobne i zainteresovane da svoja iskustva podele sa policijom, a zavisi i od toga koliko se tim predavača dobro organizovao. Ako se izabere ovaj pristup, preporučuje se da se tim za obuku sastane sa pojedincima koji će učestvovati u obuci i detaljno objasni aktivnost, pa i način kako bi moglo da izgleda svedočenje pred učesnicima. Bilo bi korisno da se podeli Prilog 3.2 kao primer vrsta iskustava koja se mogu razmeniti. Ako pojedinac ili pojedinci mogu da prisustvuju, razjasnite njihove preferencije u pogledu toga kako bi želeli da iznesu svoje iskustvo i uverite ih da ćete, kao moderator, redovno proveravati da li se osećaju prijatno. Razgovarajte o ključnim elementima priče koju bi želeli da podele sa drugima. Preporuka je da se izbegne detaljan opis incidenta zato što se učesnici obuke mogu fokusirati na proces i tehničke tačke policijske procedure, a ne na svrhu učenja – razumevanje uticaja i posledica policijskog zaustavljanja i provera ličnih dokumenata.

Ako vreme dozvoljava i ako su informacije dostupne, tim za obuku može da pozove organizaciju iz zajednice koja bi iznela sve informacije relevantne za temu koje ima, na primer, podatke koje je prikupila o aktivnostima profilisanja policije i njihovom uticaju na zajednicu.

Uključivanje organizacija u zajednici može predstavljati konstruktivan pristup uspostavljanju odnosa sa policijom generalno (vidi Modul 6).

Druga metoda: Prikupite pisana, audio ili video svedočenja

Uspeh ovog pristupa zavisi od toga da li postoje odgovarajuće društvene organizacije koje poznaju i mogu da podrže pojedince sposobne i zainteresovane da svoja iskustva podele sa policijom. U ovom slučaju njihove izjave se mogu prikupiti lično, u pisanoj formi ili u formi kratkih audio ili video zapisa. Imajte na umu svoju odgovornost da u svakom trenutku zaštitite pravo na anonimnost i poverljivost i da tražite odgovarajuću saglasnost i dozvole.

Treća metoda: Korišćenje postojećih primera (vidi Prilog 3.2)

Prilog 3.2 navodi nekoliko primera iskustava zajednice. Imajte na umu da se može koristiti i kombinacija ovih metoda (četvrta metoda). Na primer, možda ćete pribaviti samo jedno ili dva iskustva u zajednici iz zemlje u kojoj se obuka odvija. U tom slučaju možete koristiti i izjave iz Priloga 3.2.

Korak 2: priprema za obuku

Sada morate da pripremite izjave zajednice i materijale za sesiju. Ako koristite samo prvu metodu, proverite sa partnerom u zajednici da li želi da kopirate i delite neki materijal tokom sesije pa uradite to pre nego što aktivnost počne.

Ako koristite drugu, treću i/ili četvrtu metodu, potrebno je da pripremite materijale kako bi učesnici mogli da ih koriste. Ako imate audio ili vizuelni materijal, obezbedite tehnologiju za reprodukciju materijala. Ako imate pisane materijale, preporučuje se da svaku izjavu odštampate na jednom papiru. Ovo će omogućiti svakom učesniku da pročita izjavu tokom obuke.

Uputstva

1. Stavite stolice u krug, bez stolova.
2. Otvorite sesiju objašnjavajući da je svrha aktivnosti da se poveća razumevanje učesnika o uticaju ponovljenih i eventualno diskriminatorских provera ličnih dokumenata, policijskih zaustavljanja i pretresa na pojedinačne članove zainteresovane javnosti.
3. U zavisnosti od metode koju koristite (vidi gore), započnite sesiju deljenjem iskustava iz zajednice. Ako koristite prvu metodu, predstavite gostujućeg prezentera i vodite njegovu obraćanje; ako koristite drugu metodu, podelite audio/vizuelni materijal. Ako koristite pisane materijale (druga/treća/četvrta metoda), dajte bar po jednu izjavu svakom učesniku i zamolite ih da pročitaju izjavu naglas grupi.
4. Nakon što se podele izjave iz zajednice, povedite diskusiju. Za prvu metodu ovo bi moglo da podrazumeva vođenje sesije pitanja i odgovora sa gostujućim prezenterom. Vodite računa da razgovor usmerite dalje od detalja incidenta, odnosno ka tačkama i uvidima o iskustvima i uticaju. Pobrinite se da prema zajednici koju predstavlja u svakom trenutku postupate s poštovanjem.
5. Tokom sesije povratnih informacija postavljajte sledeća pitanja da biste istražili glavnu svrhu učenja. Za vođenje diskusije mogu biti korisni i naslovi iz Priloga 3.2 (iskustvo, uticaj, posledice):
 - a. Šta mislite, koja je glavna emocija i kakav je uticaj proizvelo iskustvo ovih pojedinaca koje je policija zaustavila? (Odgovori se mogu odnositi na osećanja poniženja, stida, zbunjenosti.) Možete li da istaknete jednu ili dve izjave koje odražavaju tu emociju i takav uticaj?
 - b. Šta su, po vašem mišljenju, glavne posledice stalnog zaustavljanja od strane policije? (Odgovori se mogu odnositi na gubitak poverenja u policiju, osećaj da se prema vama postupa drugačije nego prema drugim članovima zajednice.)
 - c. Kako ljudi žele da policija postupa sa njima? (Odgovori se mogu odnositi na postupanje s poštovanjem, postupanje kao prema članu društva.)
 - d. Da li je vas, vašeg člana porodice ili prijatelja nekada zaustavila policija? Kakvo je bilo to iskustvo? Možete li još nešto da podelite sa svojim kolegama?
 - e. Da li mislite da ste učestvovali u diskriminatorskoj upotrebi policijskih ovlašćenja prilikom provere ličnih dokumenata, zaustavljanja i/ili vršenja pretresa ili da ste bili svedoci toga? Da li želite da podelite više informacija? (Uverite učesnike da su u bezbednom prostoru. Takođe imajte na umu da će, ako se iznese primer neprimerenog postupanja policije, možda biti potrebno da se pokrene postupak u skladu sa ovim informacijama)
 - f. Imate li još neke stavove o onome što je izneto? Šta ste naučili iz ovih iskustava?
6. Tokom moderiranja diskusije usprotivite se izjavama koje generalizuju stvari ili izražavaju predrasude prema bilo kojoj zajednici i budite posebno pažljivi ako imate gostujućeg prezentera. Sekundarna viktimizacija (tj. ako se gost drugi put oseti diskriminisanim u procesu iznošenja svoje priče) ne može se tolerisati. Živa diskusija i debata su u redu, ali nepoštovanje se mora osporiti.
7. Završite aktivnost isticanjem ključnih tačaka do kojih ste došli. Podsetite grupu da je rasno i drugo diskriminatorско profilisanje nezakonito, da stvara osećaj poniženja i otuđenja i da ometa dobre odnose u zajednici. Postoje bolji i delotvorniji načini, koji su u skladu sa zakonom, da se obave osnovne policijske funkcije zaštite zajednica, a mi ćemo ih istražiti u kasnijim aktivnostima.

8. Možda želite da istaknete da se i u policiji, kao i u opštoj populaciji, sreću predrasude. Razlika između policije i ostalih je u tome što su policijski službenici dobili posebna ovlašćenja, koja im je dalo društvo, da se zakonito mešaju u prava ljudi. Ovo je velika odgovornost i znači da svaki policijski službenik treba dvaput da razmisli i da bude siguran da ima objektivne dokaze da zaustavi, pretrese, profiliše i ometa prava građana.
9. Zatvorite sesiju zahvaljujući se svima na učešću. Posebno se zahvalite svim gostujućim presenterima.

Aktivnost 3.3: Zaustavljanje – Od stereotipa do diskriminacije

- Svrha učenja:** Ova aktivnost istražuje važnost samosvesti te kako lični stavovi i potvrđivanje predrasuda negativno utiču na profesionalni pristup policijskom zaustavljanju u različitim zajednicama.
- Vreme:** 30-45 minuta
- Potreban materijal:** Radni list 3.3
bela flipčart tabla
papir za belu flipčart tablu
flomasteri za belu tablu
video-projektor i kompjuter
papir
hemijske olovke
- Priprema:** Unapred pripremite slajd „Ciklus samoispunjavajućeg proročanstva“⁶ i potreban broj Radnih listova 3.3. Istražite sve dostupne podatke o proverama ličnih dokumenata, zaustavljanjima i pretresima. Istražite značajne izveštaje i istraživanja koja su sprovele specijalizovane nevladine organizacije i tela za ravnopravnost o rasprostranjenosti i uticaju policijske prakse u ovoj oblasti, uključujući ključne preporuke za poboljšanje. Prikupite ključne podatke iz ovog istraživanja koje možete podeliti sa učesnicima tokom aktivnosti. Pre početka obuke prilagodite prostoriju za rad u grupama, sa četiri stola i sa stolicama oko njih.

Uputstva

1. Podelite Radni list 3.3 i predstavite slajd „Ciklus samoispunjavajućeg proročanstva“. Dajte učesnicima nekoliko minuta da pročitaju materijal. Istaknite ključne tačke i pitajte učesnike da li imaju neka pitanja.
2. Formirajte četiri grupe i zamolite učesnike da nastave sa diskusijom o logici „ciklusa samoispunjavajućeg proročanstva“.
3. Obavestite grupe da će imati 15 minuta za diskusiju i da treba da zapišu primer koji ilustruje tu logiku (na osnovu ličnog znanja i iskustva učesnika).
4. Idite od grupe do grupe da razjasnite sve nedoumice. Potrudite se da svi učestvuju u diskusiji.
5. Kada prođe 15 minuta, zamolite svaku grupu da podeli sa ostalima svoje rezultate.
6. Kada sve grupe iznesu svoja razmišljanja i daju primer, pitajte učesnike da li žele da daju još neke komentare ili da postave pitanja.

⁶ Agencija Evropske unije za osnovna prava (FRA) (2018), Sprečavanje nezakonitog profilisanja danas i u budućnosti: vodič, str. 49, dostupno na: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2018-preventing-unlawful-profiling-guide_en.pdf.

7. Moderirajte završnu diskusiju ističući sledeće tačke:

- Kada se na manjinsku grupu primenjuju široki profili, to doprinosi riziku da se ona percipira kao „sumnjiva zajednica” koja je povezana sa kriminalom i može dovesti do povećanja predrasuda prema njenim članovima. U takvim slučajevima, nesrazmerna količina policijskih resursa može biti usmerena na rad policije u manjinskim zajednicama, što će dovesti do većeg broja hapšenja ili provera. U ovom slučaju može se utvrditi samoispunjavajuća veza između intenzivnog rada policije i veće stope hapšenja.
- Rizik od „samoispunjavajućeg proročanstva” javlja se kada policijski službenici svoje profilisanje ne zasnivaju na razumnim osnovama, već na ovim predrasudama, tumačeći informacije na način koji potvrđuje njihove sopstvene pristrasnosti. Ovo se zove „potvrđivanje pristrasnosti” i događa se kada predrasude policijskih službenika znače da oni očekuju da se pojedinac ponaša nezakonito na osnovu njegove stvarne ili pretpostavljene rase, etničkog porekla, pola, seksualne orijentacije, veroispovesti ili drugog. Zbog toga je verovatnije da će policijski službenici sa takvim predrasudama zaustavljati pojedince koji odgovaraju tom opisu.
- U isto vreme, pošto je veća verovatnoća da će se dokazi o kriminalu naći među pojedincima koji su zaustavljeni nego onima koji nisu zaustavljeni, ovo profilisanje zasnovano na pristrasnosti jača stereotipe policijskih službenika. Ovaj obmanjujući „dokaz” da je odluka da se te osobe zaustave bila ispravna predstavlja „samoispunjavajuće proročanstvo”. Takvo profilisanje zasnovano na pristrasnosti je diskriminatorско, nezakonito i nedelotvorno i održava stereotipe, što produžava kriminalizaciju tih pojedinaca.

8. Sada iznesite podatke koje ste prikupili o učestalosti policijskog zaustavljanja, pretresa vozila i ličnih pretresa na nacionalnom nivou, ako su dostupni i adekvatni.

9. Podsetite učesnike na uticaj ovih radnji na pojedince koje policija zaustavlja, kao što je istraženo u Aktivnosti 3.2.

Aktivnost 3.4: Zaustavljanje – Stručna praksa

Svrha učenja: Cilj ove aktivnosti je da istraži policijska ovlaštenja i obaveze u vezi sa policijskom proverom ličnih dokumenata i drugim razlozima za zaustavljanje te sa pretresom vozila i ličnim pretresima.

Vreme: 60 minuta

Potreban materijal: Radni list 3.4

Potreban materijal: Prilog 3.4 (napomene za predavače)

Potreban materijal: flipčart tabla
papir za belu flipčart tablu
flomasteri za belu tablu
video-projektor i računar
hemijske olovke
fluorescentni flomasteri različitih boja
samolepljivi papirići
Blu Tack lepljiva traka / selotejp

Priprema: Pažljivo istražite postojeće domaće pravo, policijske smernice i smernice o proveri ličnih dokumenata, zaustavljanju i pretresima, kao i definicije „opravdane sumnje“. Uključite pregled nacionalnih zakona o diskriminaciji koji se primenjuju na policijske akcije u ovoj oblasti. Pregledajte i napravite beleške na tabeli u Radnom listu 3.4 koji će biti osnova aktivnosti i u okviru tima za obuku popunite tabelu na osnovu informacija koje imate.
Unapred izradite kopije Radnog lista 3.4.
Pre početka obuke prilagodite prostoriju za rad u grupama, sa četiri stola i sa stolicama oko njih.

Uputstva

1. Formirajte grupe od 4-5 osoba.
2. Svakom stolu dajte kopiju Radnog lista 3.4 i list sa flipčart table. Sada pažljivo prođite kroz uputstva i proverite da li ih svi razumeju. Podsetite učesnike da mogu postavljati pitanja odmah kada ih budu imali.
3. Obavestite grupe da imaju 30 minuta da završe zadatak.
4. Obidite svaku grupu da razjasnite sve nedoumice i potrudite se da svi učestvuju u diskusiji.
5. Sada vratite učesnike u veliku grupu.
 - Zamolite svaku grupu da predstavi svoju tabelu i ohrabrite druge da učestvuju u diskusiji.
 - Dok vodite diskusiju, imajte na umu napomene za predavače iz Priloga 3.4.
6. Završite diskusiju isticanjem ključnih tačaka.

Aktivnost 3.5: Upoznavanje sa pravom (pravima)

Svrha učenja: Ova aktivnost je osmišljena za policiju u prvim redovima koja se rutinski sreće sa scenarijima u kojima treba da ustanovi opravdanu sumnju i reaguje na osnovu nje. Aktivnost podrazumeva igru uloga o scenariju zaustavljanja i pretresa, koji modelira dobru i lošu praksu. Sledeća aktivnost, 3.6, namenjena je starijim policajcima koji su odgovorni za utvrđivanje politike i smernica u ovoj oblasti.

Vreme: Najviše 90 minuta

Potreban materijal: bela flipčart tabla
papir za belu flipčart tablu
flomasteri za belu tablu
video-projektor i računar
Radni list 3.4

Priprema: Pre nego što obuka počne, postavite u prostoriji za trening stolice u krug, bez stolova.

Uputstva

1. Formirajte grupe od najviše 5 osoba.
2. Objasnite grupama da će jedni sa drugima odglumiti scenario zaustavljanja i pretresa koji obuhvata glavne tačke koje su do sada naučili. Podsetite učesnike koje su to tačke (možete da se pozovete na Radni list 3.4 iz prethodne aktivnosti kao koristan vodič).
3. Objasnite učesnicima da biste želeli da razmisle o situaciji u koju su bili uključeni ili za koju znaju i da razmisle o sledećem: Šta je dobro prošlo? Šta nije dobro prošlo? Šta je moglo drugačije da se uradi? Zamolite ih da iskoriste ovo iskustvo, lekcije iz aktivnosti i materijale koje imaju kako bi odigrali kratku igru uloga prema scenariju zaustavljanja i pretresa koji uključuje jednog ili više policijskih službenika i člana zajednice. Objasnite da scenario traje samo nekoliko minuta, ali da treba da pokrije što je moguće više glavnih tačaka iz svrhe učenja.

Zamolite učesnike da se fokusiraju na:

- a. pokazivanje ispravne ili neispravne primene „standarda razumne sumnje“;
 - i. Podsetite ih na definiciju obuhvaćenu prethodnom aktivnošću: stav 3. Preporuke opšte politike ECRI br. 11: „Uvesti standard opravdane sumnje, po kojem se ovlašćenja u vezi sa kontrolom, nadzorom ili istražnim aktivnostima mogu vršiti samo na osnovu sumnje koja je zasnovana na objektivnim kriterijumima.“ Evropski kodeks policijske etike u stavu 47. predviđa da se „policijske istrage, u najmanju ruku, zasnivaju na opravdanoj sumnji o stvarnom ili mogućem krivičnom delu ili zločinu“. Kao što je objašnjeno u Memorandumu sa objašnjenjima Kodeksa, to znači da mora postojati sumnja u krivično delo ili zločin koja je opravdana nekim objektivnim kriterijumima kako bi policija mogla da pokrene istragu.⁷
- b. pokazivanje primera kolege koji osporava rasističku izjavu ili radnju kolege tokom policijskog zaustavljanja.

⁷ Preporuka opšte politike ECRI br. 11 (2007) o borbi protiv rasizma i rasne diskriminacije u radu policije, dostupna na: <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-11-on-combating-racism-and-racia/16808b5adf>.

4. Proverite da li neko ima pitanja, a zatim dajte učesnicima 30 minuta.
5. Dok učesnici rade u malim grupama, proverite da li imaju pitanja ili su zbog nečega zastali.
6. Posle 30 minuta proverite da li je grupama potrebno više vremena.
7. Kada grupe završe, pozovite ih da predstave svoju igru uloga. Nakon svake igre uloga dajte reč ostatku grupe radi pohvala, pitanja i tema za diskusiju.
8. Zatvorite aktivnost tako što ćete istaći glavnu svrhu učenja iz svake aktivnosti.
9. Moderirajte završnu diskusiju naglašavajući da policija predstavlja moć i autoritet, a da istovremeno ima misiju da štiti osnovna prava građana. Zamolite učesnike da prokomentarišu koliko je važno da policija sa svim članovima zajednice komunicira s poštovanjem i dostojanstvom.

Aktivnost 3.6: Liderstvo

Svrha učenja: Ova aktivnost uključuje identifikaciju ključnih strateških pitanja u izradi okvira za osiguranje poštene i zakonite prakse profilisanja policije, sa fokusom na policijsko zaustavljanje. Namijenjena je višim policijskim rukovodiocima koji su odgovorni u ovoj oblasti.

Vreme: 60 minuta

Potreban materijal: bela flipčart tabla
papir za belu flipčart tablu
hemijske olovke

Priprema: Osvrnite se na istraživanje sprovedeno u pripremi za ovu obuku, uključujući informacije o postojećem domaćem pravu, politici, smernicama i podacima u ovoj oblasti. Pregledajte napomene za predavače u Prilogu 3.6 i ažurirajte ih i revidirajte po potrebi kako biste podržali aktivnost u nacionalnom kontekstu.

Uputstva

1. Postavite stolice u prostoriji u krug, bez stolova
2. Otvorite sesiju objašnjavajući da je svrha aktivnosti da se identifikuju „sastavni elementi“ zakonite, delotvorne i poštene politike profilisanja, sa fokusom na policijsko zaustavljanje.
3. Vodite diskusiju koristeći napomene za predavače iz Priloga 3.6 i praveći beleške na flipčart tabli. Razmislite o tome da upitate učesnike da li bi neko od njih želeo da pomogne u vođenju beleški.
4. Dok prolazite kroz sastavne elemente, objašnjene u Prilogu 3.6, pitajte učesnike da li nešto nedostaje ili da li su zabrinuti da neka od identifikovanih radnji nije moguća u nacionalnom kontekstu. Ako se ovo pitanje pokrene, otvorite diskusiju o rešavanju problema na ovu temu. Na primer, ako ne postoje zakonske ili regulatorne smernice o rasnom ili diskriminatorском profilisanju, kako se to može rešiti? Da li je moguće da policija izda uputstvo ako nema zakona? Podstaknite učesnike da razmišljaju van okvira i da identifikuju šta mogu da urade u okviru institucije policije kako bi napredovali u ovoj oblasti.

Prilozi i radni listovi

Radni list 3.1a: Kartice za sortiranje vrednosti

<p>Profesionalizam</p> <p>Ponašate se odgovorno i pošteno, u skladu sa kodeksom ponašanja, u svim ličnim i radnim aktivnostima.</p>	<p>Poštovanje</p> <p>Verno i bez pristrasnosti poštujete obaveze prema zajednici i postupate sa drugima onako kako biste želeli da se drugi ophode prema vama.</p>
<p>Integritet</p> <p>Posvećeni ste najvišim standardima poštenja i etičkog ponašanja i održavate poverenje građana.</p>	<p>Saradnja</p> <p>Podstičete zainteresovane strane i manjinske zajednice na praćenje i borbu protiv upotrebe rasnog i etničkog profilisanja i radite sa njima na tome.</p>
<p>Odgovornost</p> <p>Odgovorni ste za svoje odluke, postupke i propuste.</p>	<p>Poštenje</p> <p>Istinoljubivi ste i ulivate poverenje.</p>
<p>Liderstvo</p> <p>Vodite druge dobrim primerom.</p>	<p>Objektivnost</p> <p>Donosite odluke na osnovu dokaza i svojih najboljih profesionalnih stavova.</p>

<p style="text-align: center;">Otvorenost</p> <p>Otvoreni ste i transparentni u postupcima i odlukama.</p>	<p style="text-align: center;">Nesebičnost</p> <p>Delujete u javnom interesu.</p>
<p style="text-align: center;">Zakornitost</p> <p>Svoje moći i ovlašćenja koristite zakonito i srazmerno, poštujući prava svih pojedinaca.</p>	<p style="text-align: center;">Jednakost</p> <p>Ponašate se nepristrasno i borite se protiv rasizma i diskriminacije u svom radu.</p>
<p style="text-align: center;">Suprotstavljanje neprimerenom postupanju</p> <p>Osporavate postupanje kolega koje je ispod standarda profesionalnog postupanja ili preduzimate mere protiv takvog postupanja.</p>	<p style="text-align: center;">Upotreba sile</p> <p>Koristite silu samo kao deo svoje uloge i odgovornosti, i to samo u meri u kojoj je to neophodno, srazmerno i razumno u svim okolnostima.</p>
<p style="text-align: center;">Odgovornost</p> <p>Marljivo izvršavate svoje dužnosti i odgovornosti.</p>	<p style="text-align: center;">Poverljivost</p> <p>Prema informacijama postupate sa poštovanjem i pristupate im ili ih otkrivete samo u skladu sa svojim dužnostima.</p>

Najmanje važno

Stavite 4 kartice

Važno

Stavite 8 kartica

Najvažnije

Stavite 4 kartice

Prilog 3.2

Sledeće izjave su dali ljudi afričkog, severnoafričkog i južnoazijskog porekla u Holandiji, Francuskoj i Ujedinjenom Kraljevstvu. Među njima su nastavnik u školi, dva policijska službenika, nekoliko učenika, omladinski radnik, muzičar i univerzitetski predavač. Svi su više puta zaustavljeni; neki su zaustavljeni više od 30 puta.⁸

Učestalost

„Ne mogu da izbrojim koliko sam puta bio zaustavljen. Razgovaram sa ljudima koji kažu da ih nikada u životu nisu zaustavili i kažem sebi – ali kako je to moguće?”

„Boli ponavljanje. To se desilo toliko puta.”

„Ne mogu da izbrojim.”

„U jednom periodu sam uvek imao spremnu ličnu kartu. Rekao bih: ‘Evo ti!’”

„Mora postojati pravni i objektivni razlog. Ali u nekom trenutku se naviknete.”

„Zastrašujuće je kada se na vas stalno gleda sa sumnjom.”

Iskustva

„Pitao sam policijskog službenika za pravac, a on je odjednom rekao: ‘Izvinite, gospodine. Moramo da vas pretresemo.’”

„Dodiruju te svuda... od glave do pete. Veoma je neprijatno.”

„Nije mi se svidelo što su sve pretpostavljali. Pretpostavili su da sam ukrao telefon..., a ljudi su prolazili i to je bilo veoma neprijatno.”

„Zaustavlja me policija. Svi koji prolaze peške ili kolima misle da sam kriminalac. Što se mene tiče, zaustavljen sam jer sam crnac koji vozi auto.”

„Oni ne razumeju činjenicu da možeš biti mladić koji se oblači na neformalan način, a da zapravo nisi kriminalac.”

⁸ Ove izjave su prilagođene iz sledećih izvora: Human Rights Watch (2012), Koren poniženja, Zloupotrebe provere identiteta u Francuskoj, dostupno na www.hrw.org/report/2012/01/26/root-humiliation/abusive-identity-checks-france; Open Society Foundations (2013), Koliko puta ste zaustavljeni od strane policije, www.youtube.com/watch?v=7Tx7sK54y2Y&t=1s; Hollandse Heldon (2019), Osumnjičeni, <https://vimeo.com/287690617/94f9af66cc>.

Uticaj

„Osećao sam se kao da mi treba tuš posle toga. Osećao sam se zaista neadekvatno. Osećao sam se prljavo, zaista jesam. Bilo je jako loše.” „Gledaju te na određeni način. Prema vama se postupa na određeni način.”

„To ima užasan efekat na vas.”

„To je omalovažavanje.”⁹

„Osećao sam se zastrašeno, bespomoćno, omalovaženo.”

„[Postupaju sa tobom kao da] ne pripadaš..., da si drugačiji.”

„To me čini nemoćnim. Ne samo tada, već i danima, nedeljama, mesecima nakon toga. To nikada ne zaboravite.”

„Poniženje. Prvoklasno poniženje. Naučio sam u mladosti: nikad ne dozvoli da završiš u policijskoj stanici.”

„To se gomila u tebi i ti to proživljavaš. Vidiš i osećaš i čuješ to. Na kraju, formira neku vrstu tumora.”

Posledice

„[Kao pripadnik javnosti] ja sam klijent. Trebalo bi da postupate prema klijentu s poštovanjem dok se ne dokaže suprotno.”

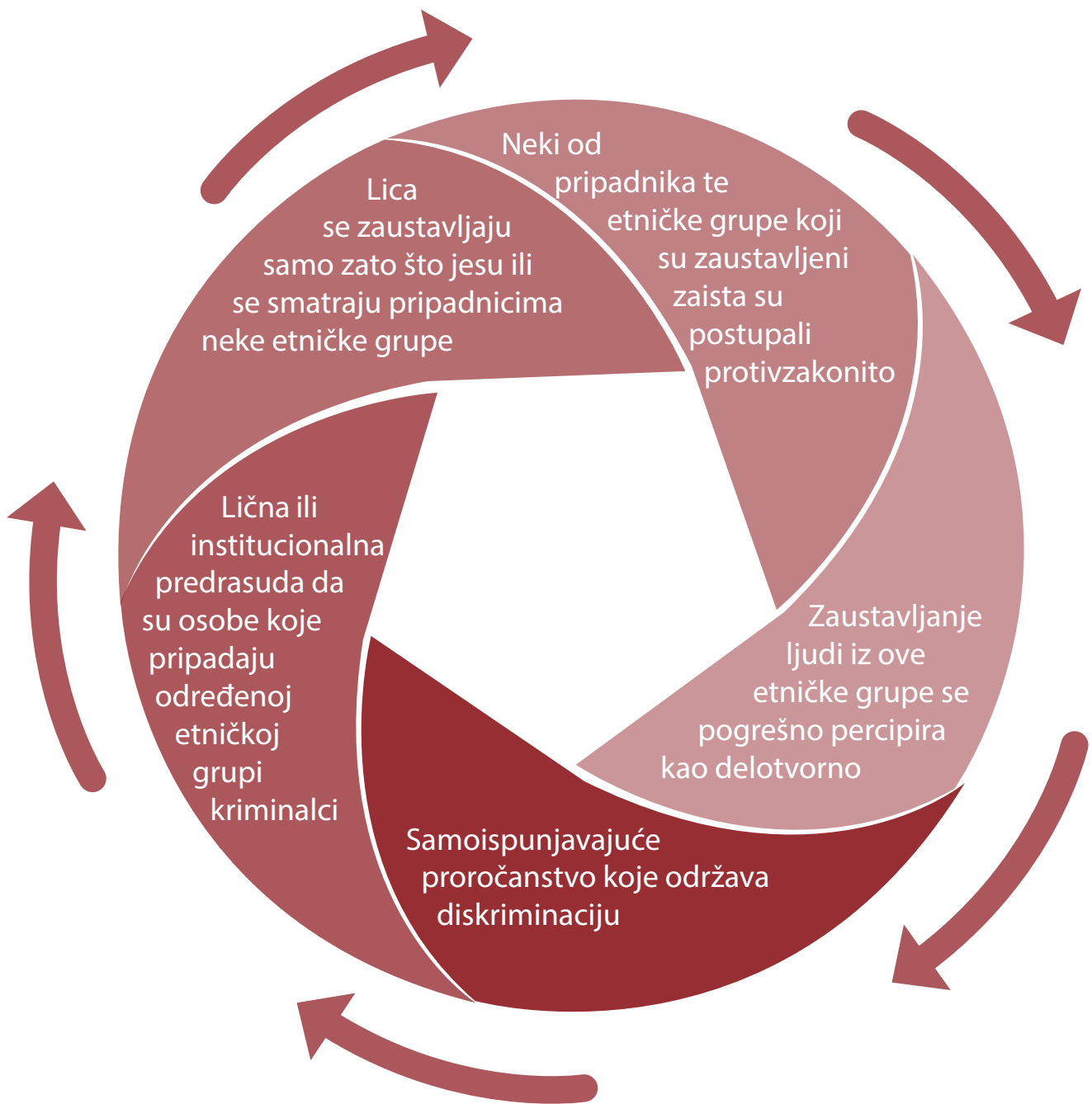
„Pokušavate da ih odbranite govoreći sebi da je to neznanje druge strane. Da to proizilazi iz toga i ne treba da [ih] krivite... [Ali] ako ste bili svedok ili čak žrtva, manje je verovatno da ćete se obratiti policiji da ispričate svoju priču, jer im ne verujete.”

„Ne smatram policiju svojim neprijateljem. Uopšte ne. Ali postoje neki policijski službenici koji se ponašaju kao neprijatelji... A cela ideja je da je policija tu da zaštiti ljude... Važno je da se vratimo na to. Svako treba da se oseća bezbedno kada prođe policijski auto. Ne bi trebalo automatski da misle – o, ne, dobiću kaznu ili će me uhapsiti nizašta.”

„Želim da ljudi shvate da svi, bez obzira na izgled, dajemo svoj doprinos društvu.”

„Zaista prodire do srži... Kako bih rekao? Idealizam me je naterao da odaberem ovo sjajno zanimanje [policija]. I očekujem da moje kolege daju dobar primer, a kada se ovako nešto desi, ja to ne mogu da razumem... Ne mogu da reagujem racionalno jer je to osećaj koji izbija iz dubine i, mislim, kuda nas ovo vodi?”

⁹ „Koliko puta vas je zaustavila policija?”, www.youtube.com/watch?v=7Tx7sK54y2Y&t=1s.

FRA, Priručnik – Sprečavanje nezakonitog profilisanja danas i u budućnosti: vodič¹⁰

¹⁰ Agencija Evropske unije za osnovna prava (FRA) (2018), Sprečavanje nezakonitog profilisanja danas i u budućnosti: vodič, dostupno na: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2018-preventing-unlawful-profiling-guide_en.pdf.

Radni list 3.4: Policijska ovlašćenja i dužnosti prilikom zaustavljanja, provere lične karte i pretresa lica

	Zakonska obaveza policije (prema domaćem pravu)	Etička obaveza / obaveza dobre policijske prakse (ako već nije obuhvaćena domaćim pravom)
Provere lične karte		
Pitanja o tome šta osoba radi u toj oblasti i kuda ide		
Zaustavljanje vozila		
Pretres osobe ili vozila		
Hapšenje		

Uparite izjave sa kolonama „Zakonska obaveza policije“ i „Etička obaveza / obaveza dobre policijske prakse“. Razgovarajte sa kolegama o tome da li domaće pravo, međunarodni standardi i/ili drugi standardi ili etika propisuju policijska ovlašćenja i obaveze.

Pokušajte da razmišljate kreativno i imajte na umu sledeće:

- Da li ste upoznati sa svim policijskim uputstvima koja se odnose na zaustavljanje, proveru ličnih dokumenata i pretres osoba/vozila? Ako niste, gde biste pronašli te informacije?
- Da li ste upoznati sa domaćim pravom u oblasti ljudskih prava? Da li se ono primenjuje na policijske aktivnosti?
- Slično tome, da li ste upoznati sa domaćim pravom o rasnoj diskriminaciji i drugim oblicima diskriminacije, na primer, po osnovu roda ili invaliditeta?

Zabeležite to u tabeli. Dodajte dužnosti i ovlašćenja za koje mislite da nedostaju i razgovarajte o njima sa kolegama učesnicima.

- a. Dužnost da se ne diskriminiše
- b. Dužnost osporavanja svakog rasističkog jezika i/ili diskriminatorskih radnji u toku zaustavljanja, provere/pretrisa
- c. Dužnost da se prema pojedincima postupa sa poštovanjem
- d. Obaveza postupanja samo na osnovu opravdane sumnje
- e. Dužnost da se objasni osnov pretresa (na primer, oružje / droga / ukradena roba)
- f. Obaveza pribavljanja informacija od pojedinca – ime, starost, adresa, etnička pripadnost
- g. Obaveza izdavanja zapisnika o radnji policije
- h. Obaveza unošenja zapisnika o incidentu u policijsku bazu podataka
- i. Pretres mora izvršiti policijski službenik istog pola
- j. Pretres može da dozvoli da se ukloni verska odeća (npr. marama/turban)
- k. Obaveza sprovođenja fizičkog pretresa van vidokruga javnosti
- l. Obaveza da se pojedincu pruže pisane informacije o njegovim pravima tokom pretresa i/ili policijske provere.

Prilog 3.4: Napomene za predavače

Sve dužnosti/obaveze treba da budu pokrivene nacionalnim policijskim smernicama, nacionalnim standardima ljudskih prava ili nacionalnim zakonima protiv diskriminacije. Ako nisu, sve su to etičke obaveze i obaveze dobre prakse. Kada moderirate ovu tačku, pitajte učesnike da li su upoznati sa policijskim smernicama odnosno domaćim pravom i gde misle da postoje praznine.

Podstaknite učesnike da vode beleške na radnim listovima i da ih sačuvaju da bi kasnije mogli da ih koriste.

- a. Dužnost da se ne diskriminiše
 - Primenjuje se na sve radnje prema međunarodnim standardima i nacionalnim antidiskriminatorским okvirima većine zemalja.
- b. Dužnost osporavanja bilo kakvog rasističkog jezika i/ili diskriminatorских radnji u toku zaustavljanja, provere, pretresa
 - Važi za sve postupke barem kao etička praksa
- c. Dužnost da se prema pojedincima postupa sa poštovanjem
 - Važi za sve postupke barem kao etička praksa
- d. Obaveza postupanja samo na osnovu razumne sumnje
 - Odnosi se na sve radnje osim hapšenja, kada treba da postoji viši standard. Dok raspravljate o „opravdanoj sumnji“, osvrnite se na sledeće tačke
 - Pitajte učesnike da li je „rasa“, etnička pripadnost ili neka druga karakteristika deo definicije. Odgovor je, naravno, ne. Moderirajte diskusiju o fundamentalnoj važnosti ove tačke. Ako policijski službenik zaključi da se sprema kriminalna radnja ili da je ona izvršena na osnovu osobina „osumnjičenog“ i ako policijski službenik postupi na osnovu svog zaključka, postupanje policije je diskriminatorско. Kada vodite ovu diskusiju, pokušajte da dovedete što više učesnika i stvorite mogućnosti da oni međusobno uspostave veze.
 - Stav 3. Preporuke opšte politike ECRI br. 11 glasi: „Uvesti standard razumne sumnje po kojem se ovlašćenja u vezi sa kontrolom, nadzorom ili istražnim aktivnostima mogu vršiti samo na osnovu sumnje koja je zasnovana na objektivnim kriterijumima.“
 - Evropski kodeks policijske etike u stavu 47. predviđa da se „policijske istrage, u najmanju ruku, zasnivaju na razumnoj sumnji o stvarnom ili mogućem krivičnom delu ili zločinu“. Kao što je objašnjeno u Memorandumu sa objašnjenjima Kodeksa, to znači da mora postojati sumnja u krivično delo ili zločin koja je opravdana nekim objektivnim kriterijumima kako bi policija mogla da pokrene istragu. ECRI veruje da je uvođenje standarda razumne sumnje u vršenju policijskih istražnih ovlašćenja i u vršenju policijskih ovlašćenja u vezi sa aktivnostima kontrole i nadzora posebno važno sredstvo u borbi protiv rasnog profilisanja. Stoga preporučuje da se takav standard uvede u pravne ili regulatorne okvire koji, u različitim državama članicama, regulišu vršenje ovih policijskih ovlašćenja.¹¹
- e. Dužnost da se objasni osnov pretresa (na primer, oružje / droga / ukradena roba)
 - Odnosi se na „pretres osobe ili vozila“

¹¹ Preporuka opšte politike ECRI br. 11 (2007) o borbi protiv rasizma i rasne diskriminacije u radu policije, dostupna na: <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-11-on-combating-racism-and-racia/16808b5adf>

- f. Obaveza pribavljanja informacija od pojedinca i objašnjenje da će se te informacije čuvati u tajnosti – ime, starost, adresa, etnička pripadnost
 - Ovo važi za sve osim hapšenja. Verovatno će biti neke rasprave o ovom pitanju. Mnoge jurisdikcije ne prikupljaju te informacije iz istorijskih razloga. Međutim, postoji sve veći konsenzus da je prikupljanje i anonimizacija ovih informacija od suštinskog značaja za institucije za sprovođenje zakona kako bi se identifikovali dokazi o nesrazmernosti prilikom zaustavljanja, provera ličnih dokumenata i pretresa.
- g. Obaveza izdavanja zapisnika o policijskoj radnji
 - Važi za sve osim hapšenja
- h. Obaveza unošenja zapisnika o incidentu u policijsku bazu podataka
 - Važi za sve
- i. Pretres mora izvršiti policijski službenik istog pola
 - Ovo se odnosi na tačke poštovanja i dostojanstva.
- j. Pretres može dozvoliti da se ukloni verska odeća (npr. marama/turban)
 - Ovo se odnosi na tačke poštovanja i dostojanstva.
- k. Obaveza sprovođenja fizičkog pretresa van vidokruga javnosti
 - Ovo se odnosi na tačke poštovanja i dostojanstva.
- l. Obaveza da se pojedincu pruže pisane informacije o njegovim pravima tokom pretresa i/ili policijske provere.
 - Može razgovarati i o tome da neke jurisdikcije imaju mogućnost da obezbede elektronski zapis o zaustavljanju/proveri.

Prilog 3.6: Napomene za predavače

Ovaj prilog se uglavnom oslanja na Preporuku opšte politike ECRI br. 11.¹² Preporučuje se da predavači tokom pripreme za ovu aktivnost pročitaju odeljke o „Rasnom profilisanju“. Proverite na veb-stranici ECRI da li postoji verzija na nacionalnom jeziku koja se može deliti sa učesnicima.

Prilog se oslanja i na sledeće dokumente:

FRA (2018), Sprečavanje nezakonitog profilisanja danas i u budućnosti: vodič.¹³

Open Society Justice Initiative (2021), Suzbijanje etničkog profilisanja u Evropi: vodič za aktiviste i organizatore¹⁴

Izveštaj Specijalnog izvestioca za savremene oblike rasizma, rasne diskriminacije, ksenofobije i srodne netolerancije.¹⁵

Ove **sastavne elemente** treba da obuhvati pravična strategija u ovoj oblasti usklađena sa zakonom:

1. Zakon

- Jasno definisati rasno profilisanje u zakonu.
- „U svrhu ove preporuke, rasno profilisanje označava: situacije kada, bez objektivne i razumne opravdanosti, policija koristi osnove kao što su rasa, boja kože, jezik, veroispovest, nacionalnost ili nacionalno ili etničko poreklo u vezi sa aktivnostima kontrole, nadzora ili istrage.“¹⁶

2. Pripremiti i izdati uputstva koja sadrže:

- definicije rasnog profilisanja i razumne sumnje,
- zabranu rasnog profilisanja i zahtev za razumnom sumnjom,
- posledice bavljenja nezakonitim radnjama,
- proces izdavanja zapisnika pojedincu kada je zaustavljen,
- očekivanje da prema svim članovima javnosti treba postupati sa poštovanjem,
- informacije o prikupljanju podataka i kako se oni mogu koristiti u svrhe praćenja i upravljanja.

3. Obuka

Sprovesti obuku policiju o:

- pitanjima rasnog profilisanja,
- primeni standarda opravdane sumnje,
- zaustavljanju u skladu sa zakonom uz poštovanje, proveriti lične karte, pretresu vozila i osoba,
- pripremi zapisnika za pojedinca koji se izdaje prilikom zaustavljanja,
- osporavanju loše ili diskriminatorne prakse kolega.

¹² Ibid

¹³ Agencija Evropske unije za osnovna prava (FRA) (2018), Sprečavanje nezakonitog profilisanja danas i u budućnosti: vodič, dostupno na: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2018-preventing-unlawful-profiling-guide_en.pdf.

¹⁴ Open Society Justice Initiative (2021), Suzbijanje etničkog profilisanja u Evropi: vodič za aktiviste i organizatore, dostupno na: www.justiceinitiative.org/publications/challenging-ethnic-profiling-in-europe-a-guide-for-campaigners-and-organizers.

¹⁵ Ruteere, M. (2015), „Izveštaj Specijalnog izvestioca za savremene oblike rasizma, rasne diskriminacije, ksenofobije i srodne netolerancije“, A/HRC/29/46, stav 2, Generalna skupština Ujedinjenih nacija, dostupno na: www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Racism/A-HRC-29-46.pdf

¹⁶ Preporuka opšte politike ECRI br. 11 (2007) o borbi protiv rasizma i rasne diskriminacije u radu policije, dostupna na: <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-11-on-combating-racism-and-racia/16808b5adf>

4. Zapisnik za pojedinca

- Stvoriti sistem za deljenje zapisnika o policijskom zaustavljanju sa pojedincem na koga se ta mera primenjuje. To može biti obrazac (pogledajte primer FRA u nastavku), potvrda i/ili neki metod izdavanja digitalnih potvrda odnosno pristupa informacijama o zaustavljanju. Treba uočiti da će u nekim zemljama bolje funkcionisati drugačiji pristupi.

5. Podaci (pogledajte i preporuke Otvorenog društva u nastavku)

- Sprovesti istraživanje o rasnom profilisanju i pratiti policijske aktivnosti u oblastima kontrole, nadzora ili istražnih aktivnosti kako bi se identifikovale prakse rasnog profilisanja.
- Uspostaviti procese koji omogućavaju prikupljanje podataka, kategorisanih prema osnovima kao što su nacionalno ili etničko poreklo, jezik, veroispovest i nacionalnost u pogledu relevantnih policijskih aktivnosti.
- Osigurati zaštitu podataka.
- Policijski rukovodioci treba da preuzmu odgovornost za tačnost podataka dobijenih tokom policijskog zaustavljanja, transparentnost i dostupnost informacija široj javnosti, na primer, putem onlajn portala.
- Policijski rukovodioci treba da omoguće i podrže spoljnu kontrolu i kritiku upotrebe policijskih ovlašćenja za zaustavljanje (vidi takođe Modul 6).
- Uspostaviti odgovornost lokalnih i regionalnih policijskih timova za podatke o policijskom zaustavljanju i preduzeti mere tamo gde postoje dokazi o nesrazmernosti i/ili diskriminaciji.
- Ovde pogledajte onlajn pristup informacijama o zaustavljanju i pretresu osoba: <https://data.police.uk/data>.

6. Ponašanje

- Govoriti javno protiv diskriminacije i izbegavati davanje izjava koje povezuju rasu ili etničku pripadnost sa kriminalnim ponašanjem, iregularnom migracijom ili terorizmom. (Pogledajte Preporuke Saveta za ljudska prava Ujedinjenih nacija u nastavku.)

Ostale korisne informacije

„(...) Prvo, policijske akademije bi trebalo da obučavaju policijske službenike da koriste ovlašćenja samo kada imaju stvarne dokaze. Policija treba da zaustavi nekoga samo kada može da ukaže na činjenice koje joj daju razumnu sumnju da je učinjeno krivično delo. Jedan od načina da pomognemo našim službenicima da to urade jeste da oni popune obrazac o zaustavljanju sa detaljima o zaustavljanju. Policija tada može da proveri da li policijski službenici ipak zaustavljaju previše nevinih ljudi ili se previše fokusiraju na ljude iz etničkih manjina. Policajci koji su počeli da koriste obrasce o zaustavljanju kažu da su im pomogli da bolje obavljaju posao. Prateći dokaze, oni zaustavljaju više pravih osumnjičenih i manje nevinih ljudi.“

Civil Liberties Union for Europe – Kako govoriti o etničkom profilisanju: vodič za aktiviste¹⁷

¹⁷ Butler, I. (2021), Kako govoriti o etničkom profilisanju: vodič za aktiviste, Civil Liberties Union for Europe, dostupno na: https://dq4n3btxmr8c9.cloudfront.net/files/uLHnjY/ethnic_profiling.pdf.

Dobre prakse obrazaca o zaustavljanju i pretresu

Fokusirajte se na ono što čini dobar obrazac o zaustavljanju i pretresu

Obrasci o zaustavljanju i pretresu moraju biti dobro osmišljeni da bi bili korisni. Prvo, popunjavanje obrazaca stvara dodatno opterećenje za policijske službenike. Ako obrazac nije jasno osmišljen i prihvatljivo kratak, postoji rizik da policijski službenici neće popuniti ceo obrazac ili će ga površno popuniti. Drugo, dobri obrasci omogućavaju da se podaci lako izdvoje i uporede radi praćenja i evaluacije akcija zaustavljanja i pretresa.

Kad god je to moguće, obrasci o zaustavljanju i pretresu treba:

- da sadrže polja sa višestrukim izborom koja se brže popunjavaju i koja se lakše statistički obrađuju;
- da navode iscrpne liste opcija za svaku stavku;
- da izbegavaju dvosmislene stavke;
- da budu lako razumljivi, i za policijskog službenika i za osobu koja je zaustavljena.
- da obuhvate:
 - a. pravni osnov za pretres; poželjna su jednostavna objašnjenja, a ne lista pravila;
 - b. datum, vreme i mesto pretresa lica ili vozila;
 - c. predmet pretresa, npr. predmet ili predmete koje službenici traže;
 - d. ishod zaustavljanja;
 - e. ime i policijsku stanicu službenika koji vrše pretres;
 - f. podaci o ličnosti pretresenog lica, poput imena, adrese i nacionalnosti, mogu se zabeležiti. Međutim, lice može odbiti da pruži ove informacije.

Da bi bili delotvorni, obrasci treba da se popune u trenutku zaustavljanja.

Kopiju treba dati zaustavljenom licu ili licu koje vozi pretreseno vozilo. U Ujedinjenom Kraljevstvu pojedinci koji su zaustavljeni imaju pravo da traže kopiju zapisnika u roku od tri meseca od zaustavljanja. Na ovaj način obrazac ne podržava samo dokaze o zaustavljanju za policiju, već i za zaustavljene pojedince.

FRA (2018), Sprečavanje nezakonitog profilisanja danas i u budućnosti¹⁸

Open Society Justice Initiative (2021), Suzbijanje etničkog profilisanja u Evropi: vodič za aktiviste i organizatore¹⁹

Ova publikacija sadrži niz preporuka zasnovanih na dokazima za policijske rukovodioce i lidere koji razmišljaju o reformama u oblasti policijskih zaustavljanja.

Policija treba da beleži i obelodanjuje podatke prikupljene tokom provere identiteta, zaustavljanja i pretresa – uključujući etničku pripadnost zaustavljene osobe – poštujući standarde zaštite podataka. Prikupljanje podataka je od suštinskog značaja za nadzor i praćenje nesrazmernih uticaja, kao i za procenu delotvornosti policijskih zaustavljanja i pretresa.

Podaci pružaju važne dokaze za ustanovljavanje odgovornosti i za pravne radnje u kojima se traže pravni lekovi za ljude koji su zaustavljeni bez valjanog razloga. Sistemi za prikupljanje, analizu i skladištenje podataka moraju biti u skladu sa nacionalnim i regionalnim standardima zaštite podataka. Podaci su od suštinskog značaja za poboljšanje prakse upravljanja, ali su takođe ključni za javnu odgovornost i dijalog.

¹⁸ Agencija Evropske unije za osnovna prava (FRA) (2018), Sprečavanje nezakonitog profilisanja danas i u budućnosti: vodič, str. 49, dostupno na: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2018-preventing-unlawful-profiling-guide_en.pdf.

¹⁹ Open Society Justice Initiative (2021), Suzbijanje etničkog profilisanja u Evropi: vodič za aktiviste i organizatore, dostupno na: www.justiceinitiative.org/publications/challenging-ethnic-profiling-in-europe-a-guide-for-campaigners-and-organizers

Prikupljanje podataka, a posebno prikupljanje etničkih podataka, mora biti transparentno, uključujući deljenje anonimnih statističkih podataka sa javnošću. Ovo je neophodno za dobijanje podrške javnosti, poboljšanje legitimiteta policije i omogućavanje eksterne procene upotrebe ovih ovlašćenja.

Polijska odeljenja treba da razgovaraju o podacima o zaustavljanju sa zajednicom i da budu otvorena za promene kao odgovor na eventualno iskazanu zabrinutost kako bi dobila veću podršku zajednice i odražavala prioritete zajednice.²⁰

Obučite menadžere i supervizore agencija da upravljaju zaustavljanjem na osnovu nalaza analize zaustavljanja. To može značiti izdavanje novih smernica o kriterijumima za zaustavljanje, promenu operativnih prioriteta i odgovornost timova ili pojedinaca za zaustavljanje.

Redovno sprovodite analizu zaustavljanja. Obično bi ovo trebalo da bude na mesečnom nivou. Međutim, kada se zaustavljanje dešava retko (npr. manje od pedesetak zaustavljanja mesečno), indikatori su obično nestabilni. Sprovođenje dvomesečnih ili tromesečnih analiza je jedna od alternativa, a izračunavanje pokretnih proseka druga.

Podelite analizu sa policijskim rukovodiocima, nadzornicima i policijskim službenicima. Ovo će stvoriti transparentnost i promovisati podršku među onima koji su zaduženi za sprovođenje reformi, a može i unaprediti diskusiju o strategijama za rešavanje problema.

Podelite rezultate analize zaustavljanja sa predstavnicima zajednice. Ovo će promovisati poverenje i olakšati saradnju članova zajednice i policije i poboljšaće dijalog između njih, pa i kada je reč o pitanjima kriminala i bezbednosnih potreba.

Osmislite i primenite rešenja za obrasce o problematičnim zaustavljanjima. Ova rešenja treba zasnovati na podacima dobijenim od kolega iz policije i partnera u zajednici. Rešenja se mogu odnositi na izdavanje novih smernica o kriterijumima za zaustavljanje, promenu operativnih taktika, odgovornost timova ili pojedinaca za zaustavljanje i prekvalifikaciju policijskih službenika na prvoj liniji kada je to potrebno.

Preporuke Saveta za ljudska prava Ujedinjenih nacija²¹

67. Specijalni izvestilac poziva političke lidere i šefove agencija za sprovođenje zakona da javno govore protiv diskriminacije i da izbegavaju davanje izjava koje povezuju rasu ili etničku pripadnost sa kriminalnim ponašanjem, iregularnom migracijom ili terorizmom kako bi se popravila šteta nanosena manjinskim zajednicama upotrebom rasnog i etničkog profilisanja i kako bi ove grupe i pojedinci bili u mogućnosti da se u potpunosti integrišu u svoja društva.

68. Specijalni izvestilac preporučuje državama da prikupljaju podatke za sprovođenje zakona, uključujući statističke podatke razvrstane po etničkoj pripadnosti i rasi, koji su neophodni da bi se dokazali postojanje i obim rasnog i etničkog profilisanja. Takvi statistički podaci su suštinski alat za otkrivanje praksi sprovođenja zakona koje se na nesrazmeran i neopravdan način fokusiraju na rasne i etničke manjine na osnovu stereotipa o etničkoj pripadnosti i kriminalu. Radi pravilnog prikupljanja takvih podataka treba pažljivo proučiti tri glavne faze kada su u pitanju prikupljanje, skladištenje i pristup kako bi se sprečila eventualna zloupotreba podataka. Ovo je posebno važno u sprovođenju zakona, gde postoje jasni rizici da se etnički podaci mogu koristiti za olakšavanje rasnog i etničkog profilisanja, a ne za njihovo smanjenje. Standardi zaštite podataka moraju uravnotežiti potrebu organa za sprovođenje zakona da prikupljaju i čuvaju podatke u svrhu otkrivanja, sprečavanja i istrage zločina, sa pravom na privatnost i pretpostavkom nevinosti.

²⁰ Ibid str. 93

²¹ Ruteere, M. (2015), „Izveštaj Specijalnog izvestioca za savremene oblike rasizma, rasne diskriminacije, ksenofobije i srodne vrste netolerancije“, A/HRC/29/46, stav 2, Generalna skupština Ujedinjenih nacija, dostupan na: www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Racism/A-HRC-29-46.pdf

69. Kada su statistički podaci o akcijama organa za sprovođenje zakona razvrstani po rasi i etničkoj pripadnosti dostupni, oni pružaju važan uvid u praksu sprovođenja zakona i predstavljaju kamen temeljac koji dokazuje upotrebu rasnog i etničkog profilisanja. Ti statistički podaci mogu biti korisni za izradu novih politika i praksi, posebno tamo gde podaci popisa nisu dostupni ili se čini da su netačni, odnosno gde nema dostupnih podataka organa za sprovođenje zakona, a postoji zabrinutost u vezi sa rasnim profilisanjem. Slično tome, razmena podataka sa manjinskim zajednicama predstavlja pozitivan korak koji su preduzele neke države i to bi trebalo dalje podsticati.

70. Štaviše, Specijalni izvestilac podstiče istražna nadzorna tela da prate postupanje i praksu agencija za sprovođenje zakona i da istražuju pojedinačne pritužbe. Nadzorna tela bi trebalo da imaju ovlašćenje da se bave tvrdnjama o rasnom i etničkom profilisanju i treba da daju praktične preporuke za promene politike kako bi se eliminisala upotreba rasnog i etničkog profilisanja. Takva tela bi takođe trebalo da prikupljaju podatke za praćenje direktne i indirektno diskriminacije i da sprovode samoinicijativne istrage, jer su one od suštinskog značaja za identifikaciju diskriminacije, kao što je profilisanje od strane agencija za sprovođenje zakona.

Modul 4

IDENTIFIKACIJA I ISTRAGA ZLOČINA IZ MRŽNJE

AUTOR: TINATIN KHATCHVANI

Uvod i osnovne informacije	124
Ishodi učenja	125
Pregled aktivnosti i predviđenog vremena	125
Opis aktivnosti	127
<i>Aktivnost 4.1: Definicija i ključni koncepti zločina iz mržnje</i>	127
<i>Aktivnost 4.2: Razumevanje nacionalnih zakonodavnih okvira i prakse</i>	128
<i>Aktivnost 4.3: Koncepti povezani sa zločinom iz mržnje – Praktična vežba</i>	129
<i>Aktivnost 4.4: Istraživanje pokazatelja pristrasnosti</i>	130
<i>Aktivnost 4.4a: Pogodi pokazatelj</i>	132
<i>Aktivnost 4.4b: Studije slučaja o pokazateljima pristrasnosti</i>	133
<i>Aktivnost 4.5: Istraga zločina iz mržnje – Studija slučaja</i>	134
<i>Aktivnost 4.6: Zločini iz mržnje počinjeni od strane policije i protiv policije</i>	136
Radni listovi i prilozi	137
<i>Radni list 4.1 Šta je zločin iz mržnje i kako se on razlikuje od ostalih zločina?</i>	137
<i>Radni list 4.3: Studije slučaja</i>	142
<i>Prilog 4.3: Napomene za predavače o Aktivnosti 4.3</i>	144
<i>Prilog 4.4a: Napomene za predavače o Aktivnosti 4.4a</i>	146
<i>Radni list 4.4: Pokazatelji pristrasnosti</i>	148
<i>Radni list 4.4a: Vizuelni materijal za pokazatelje pristrasnosti</i>	151
<i>Radni list 4.5: Istraga zločina iz mržnje – Studija slučaja</i>	154
<i>Prilog 4.5: Napomene za predavače o Aktivnosti 4.5</i>	155
<i>Prilog 4.6: Napomene za predavače o Aktivnosti 4.6</i>	160

Uvod i osnovne informacije

Prilikom istrage nasilnih incidenata i, posebno, smrti u kojima su učestvovali državni agenti, državni organi imaju dodatnu dužnost da preduzmu sve razumne korake da razotkriju bilo koji rasistički motiv i da utvrde da li su etnička mržnja ili predrasude možda igrale ulogu u događajima.

Propust da se to uradi i tretiranje rasno izazvanog nasilja i brutalnosti na jednakoj osnovi sa slučajevima koji nisu rasistički obojeni značilo bi zatvaranje očiju pred specifičnom prirodom dela koja su posebno destruktivna za osnovna prava.¹

Policija je ključni akter u sprečavanju i delotvornom reagovanju na zločine iz mržnje. U poređenju sa drugim vrstama zločina, zločini iz mržnje su posebni jer ne utiču samo na pojedinačnu žrtvu, već i na širu grupu koja deli identitet sa žrtvom. Ako se istraga takvih dela ne sprovede propisno, to smanjuje poverenje javnosti u organe za sprovođenje zakona, dovodi do nekažnjivosti i podstiče dalju diskriminaciju. Sprovođenje delotvornih istraga zločina iz mržnje koje dovode do uspešnog ishoda rada krivičnog pravosuđa predstavlja važan deo međunarodnih obaveza države u vezi sa principima jednakosti i nediskriminacije.

Preporuka opšte politike ECRI br. 11 o borbi protiv rasizma i rasne diskriminacije u radu policije kaže da policija, izbegavajući rasizam i rasnu diskriminaciju u radu policije, odgovara na dva važna aspekta svoje misije: da odgovori na izazove koje donosi potreba za suzbijanjem kriminala na način koji istovremeno unapređuje bezbednost ljudi i poštuje prava svih, i drugo, da promovise demokratiju i vladavinu prava.² Izuzetno je važno da policija, kao služba koja prva treba da reaguje na takve situacije, bude opremljena neophodnim alatima za identifikaciju i istragu zločina iz mržnje na adekvatan način. Stoga ovaj modul pruža ključne informacije, veštine i znanja u vezi sa konceptom zločina iz mržnje i delotvornom istragom zločina iz mržnje. Treba napomenuti da informacije koje sadrži ovaj modul, uprkos tome što imaju primarni fokus na istrazi, mogu biti podjednako korisne i istražiteljima i onima koji imaju druge uloge, npr. licima koja odgovaraju na pozive, policijskim službenicima na prvoj liniji / u zajednici i koordinatorima za saradnju sa svedocima i žrtvama.

Modul počinje uvodom u definiciju zločina iz mržnje i srodnih koncepata, uključujući motiv pristrasnosti, zaštićene karakteristike i incidente iz mržnje koji ne predstavljaju krivična dela. Teorijske informacije su podržane plenarnom diskusijom o nacionalnom kontekstu i različitim studijama slučaja koje podstiču učesnike da svoje znanje primene u praksi. Modul se nastavlja istraživanjem pokazatelja pristrasnosti koji su ključni alati za uspešnu istragu zločina iz mržnje. Učesnici se upoznaju sa slikama koje prikazuju pokazatelje pristrasnosti, zajedno sa praktičnim vežbama. Konačno, modul se bavi istragom zločina iz mržnje, u kojoj vežbe pružaju podršku učesnicima u grupama u planiranju i sprovođenju delotvorne istrage.

¹ ESLJP, Nachova i ostali protiv Bugarske, 43577/98 43579/98, stav 160

² Preporuke opšte politike ECRI br. 11, stav 23

Ishodi učenja

Učesnici će:

- Jasno razumeti definiciju zločina iz mržnje sa svim njegovim sastavnim elementima,
- Saznati nešto o ključnim konceptima: metama zločina iz mržnje, pogrešnoj percepciji i zločinima počinjenim na osnovu povezanosti/pripadnosti,
- Biti u stanju da razlikuju zločine iz mržnje i druge incidente koji imaju veze sa mržnjom koji ne predstavljaju krivično delo,
- Razviti znanje o pokazateljima pristrasnosti kao glavnim alatkama u obezbeđivanju prepoznavanja i istraživanja zločina iz mržnje,
- Razumeti lokalni/nacionalni kontekst rada policije,
- Uvideti uticaj koji zločini iz mržnje imaju na društvo,
- Prepoznati dobru praksu u istraživanju zločina iz mržnje, uključujući i planiranje razgovora sa žrtvama ovih zločina.

Pregled aktivnosti i predviđenog vremena

Aktivnost 4.1: Definicija i ključni koncepti zločina iz mržnje	(30 minuta)
Aktivnost 4.2 : Razumevanje nacionalnih zakonodavnih okvira i prakse	(20 minuta)
Aktivnost 4.3: Koncepti povezani sa zločinom iz mržnje – Praktična vežba	(50 minuta)
Aktivnost 4.4: Istraživanje pokazatelja pristrasnosti	(40 minuta)
Aktivnost 4.4a : Pogodi pokazatelj	(30 minuta)
Aktivnost 4.4b: Studije slučaja o pokazateljima pristrasnosti	(50 minuta)
Aktivnost 4.5: Istraga zločina iz mržnje – Studija slučaja	(30 minuta)
Aktivnost 4.6: Zločini iz mržnje počinjeni od strane policije i protiv policije	(20 minuta)

Priprema

Pored oslanjanja na procenu potreba, predavač bi pre izvođenja ovog modula trebalo da pročita osnovne informacije o definiciji zločina iz mržnje i svim povezanim konceptima. Sve relevantne informacije mogu se naći u radnim listovima i literaturi. Pored toga, predavači se podstiču da se upoznaju sa lokalnim zakonodavstvom i praksom o zločinima iz mržnje, kao i sa strateškim dokumentima u vezi sa istragom zločina iz mržnje i rešavanjem incidenata iz mržnje. Za pribavljanje relevantnog materijala uvek je bolje zatražiti pomoć od lokalnih partnera (npr. policijske akademije, ministarstva unutrašnjih poslova, nevladine organizacije itd.) nego koristiti otvorene veb-izvore koji mogu sadržati zastarele informacije.

Dobra ideja je da se tokom prezentacije koristiti PowerPoint. Pre projekcija slajdova predavači treba da provere računar i projektor i, ako je moguće, urade probni prikaz kako bi se uverili da sve dobro funkcioniše. Preporučuje se da se prezentacija prekopira na radnu površinu računara, a ne da se pokreće sa USB-a, iz e-pošte itd.

Format i sadržaj slajdova zavise od predavača; međutim, broj slajdova treba da bude razuman i izvodljiv u zadatom vremenu. Sadržaj treba da obuhvati glavne koncepte teme i da bude napisan na jednostavan način. Ako prikazivanje slajdova nije moguće, prezentacija se može napraviti sa štampanim verzijama materijala i uz korišćenje flipčart table.

Svaka aktivnost je praćena uputstvima o pripremnim koracima i, po potrebi, napomenama za predavače.

Opis aktivnosti

Aktivnost 4.1: Definicija i ključni koncepti zločina iz mržnje

Svrha učenja: Ova aktivnost podrazumeva kratku prezentaciju koncepta zločina iz mržnje i srodnih pitanja, kao što su delimična motivacija, zaštićene karakteristike, mete zločina iz mržnje, pogrešna percepcija, zločin iz mržnje na osnovu povezanosti/pripadnosti i razlike između zločina iz mržnje i incidenata iz mržnje koji ne predstavljaju krivična dela, a koji su objašnjeni na Radnom listu 4.1. Informacije u ovom Radnom listu, zajedno sa opštim definicijama, trebalo bi prilagoditi lokalnim sesijama obuke. Prilagođavanje treba da se zasniva na postojećem znanju o ciljnoj publici i nivou detalja koji se zahteva, u skladu sa vremenskim uslovima i detaljima planirane obuke. Predavač treba da pregleda materijal i odabere one delove koji su najrelevantniji kako bi policijski službenici koji učestvuju u aktivnosti što bolje razumeli svrhu učenja.

Vreme: 30 minuta

Potreban materijal: računar sa projektorom
papir za belu flipčart tablu
Radni list 4.1
hemijske olovke i papir

Uputstva

1. Unapred pripremite list papira sa naslovom „Definicija zločina iz mržnje“.
2. Započnite sesiju tražeći od učesnika da svojim rečima objasne definiciju zločina iz mržnje.
3. Slušajte učesnike i zapišite na flipčart tablu ključne odgovore koje je dala grupa. Ovo će vam pomoći da kasnije predstavite i objasnite dvodelnu definiciju zločina iz mržnje koja se nalazi na Radnom listu 4.1.
4. Na osnovu Radnog lista 4.1 predstavite pojmove zločina iz mržnje, kombinovanih motiva, zaštićenih karakteristika, pogrešne percepcije, zločina na osnovu povezanosti/pripadnosti i incidenata. Preporučuje se da poštuju zadati redosled. Prezentaciju bi generalno trebalo napraviti uz korišćenje PowerPointa (pogledajte uputstva za izradu slajdova ranije u tekstu, u odeljku Priprema); tamo gde to nije moguće koristite flipčart tablu.
5. Recite grupi da vodi beleške o onome što uoči iz prezentacije i ohrabrite učesnike da postavljaju pitanja ako im nešto nije jasno.
6. Da bi se olakšalo dalje razumevanje ove oblasti, po završetku aktivnosti 4.1 učesnicima treba podeliti Radni list 4.1.

Aktivnost 4.2: Razumevanje nacionalnih zakonodavnih okvira i prakse

Svrha učenja: Ova aktivnost ima za cilj da uključi grupu u aktivnu diskusiju o temama koje su predstavljene tokom prezentacije (Aktivnost 4.1). Plenarna diskusija će omogućiti učesnicima da podele svoje stavove i iskustva o temama prezentacije sa kolegama i predavačima. Uprkos prethodnom poznavanju domaćeg pravnog okvira, predavači će se takođe bolje upoznati sa lokalnim kontekstom zločina iz mržnje, pošto će praktičari raspravljati o pravnim mehanizmima.

Vreme: 20 minuta

Potreban materijal: bela flipčart tabla i flomaster
hemijske olovke i papir

Napomene za predavače

Upoznajte se sa nacionalnim zakonodavstvom i praksom kako biste olakšali diskusiju. Pre obavljanja ove aktivnosti potražite informacije o nacionalnim zakonima koji se odnose na zločine iz mržnje (npr. relevantni odeljci Krivičnog zakonika i Zakona o krivičnom postupku, Zakona o upravnim sporovima, Zakona o sprečavanju diskriminacije, istražne ili tužilačke smernice u vezi sa pitanjima nediskriminacije i zločina iz mržnje itd.). Osim toga, bilo bi korisno istražiti relevantnu statistiku, na primer iz anketa o viktimizaciji, broj zločina iz mržnje evidentiranih u policiji, informacije o suđenju i izricanju kazne, kao i relevantne izveštaje nevladinih organizacija i organizacija civilnog društva.

Sprovedite ovu aktivnost u velikoj grupi ili podelite učesnike u manje grupe (4-5 osoba u grupi).

Postavite učesnicima sledeća pitanja:

- Da li krivično zakonodavstvo vaše zemlje prepoznaje zločin iz mržnje kao posebnu odredbu? Koje su odredbe koje se mogu koristiti kada se radi o zločinima iz mržnje?
- Da li pravni okvir vaše zemlje sadrži listu zaštićenih karakteristika? Ako je tako, da li je ona otvorena ili zatvorena? Koje su zaštićene karakteristike? Da li smatrate da je ova lista sveobuhvatna ili su joj potrebne izmene?
- Da li vam zakon ili praksa dozvoljavaju da istražujete zločin kao zločin motivisan mržnjom u slučaju kombinovanih motiva?
- Kakav je pristup zemlje pogrešnoj percepciji ili zločinima iz mržnje na osnovu povezanosti?
- Da li imate sistem koji beleži incidente iz mržnje koji ne predstavljaju krivično delo? Koji pravni sistemi se bave takvim pritužbama?
- Kakva je uloga tužilaca i sudija kada je u pitanju delotvoran odgovor na zločine iz mržnje?

Dajte učesnicima malo vremena da razmisle o ovim pitanjima pre nego što započnu diskusiju. Ako niko nije voljan da započne diskusiju, ponudite svoje mišljenje na osnovu poznavanja lokalnog konteksta. Ako se obuka vodi zajedno sa lokalnim predavačem, zamolite njega da započne diskusiju.

Aktivnost 4.3: Koncepti povezani sa zločinom iz mržnje – Praktična vežba

Svrha učenja: Ova aktivnost ima za cilj da angažuje celu grupu i proceni kako su učesnici razumeli koncepte objašnjene tokom prezentacije.

Vreme: 50 minuta

Potreban materijal: dovoljan broj odštampanih studija slučaja (Radni list 4.3)
Prilog 4.3 Napomene za predavače o Aktivnosti 4.3
hemijske olovke i papir

Uputstva

1. Podelite učesnike u četiri grupe i svakoj grupi dajte relevantnu studiju slučaja, prema broju koji im je dodeljen.
2. Predstavite aktivnost grupi. Objasnite im da je njihov zadatak da pročitaju studije slučaja i da odgovore na postavljena pitanja. Ohrabrite ih da vode aktivnu diskusiju unutar grupe.
3. Dajte grupama 10 minuta za čitanje i diskusiju o slučajevima i još 10 minuta za prezentaciju. Objasnite im da moraju izabrati jednog portparola. Svi ostali članovi grupe mogu slobodno da prošire odgovor.
4. Učesnici treba da budu u stanju da identifikuju važne aspekte svakog scenarija, naime, prilikom rešavanja slučajeva moraju da saznaju da li se situacije kvalifikuju kao zločini iz mržnje ili ne i koje su zaštićene karakteristike. Takođe imajte na umu da će učesnici morati da porazgovaraju o tome kako bi se pravosudni sistemi njihove zemlje pozabavili ovim situacijama.
5. Podsetite ih da se ovi slučajevi koriste kasnije, tokom Aktivnosti 4.4b, kada se raspravlja o pokazateljima pristrasnosti pa bi trebalo da se pridržavaju uputstava iz ove aktivnosti kako bi se izbegla preklapanja. Koristite napomene iz Priloga 4.3 za smernice o potencijalnim odgovorima.

Aktivnost 4.4: Istraživanje pokazatelja pristrasnosti

Svrha učenja: Ova aktivnost se sastoji od plenarne prezentacije i diskusije. Njen cilj je da predstavi pokazatelje pristrasnosti koji su glavni elementi za dokazivanje motiva pristrasnosti tokom istrage.

Vreme: 40 minuta

Potreban materijal: računar sa projektorom
Radni list 4.4
bela flipčart tabla i flomaster
hemijske olovke i papir

Priprema: Ova aktivnost se obavlja korišćenjem dva formata: projekcija slajdova i rad na flipčart tabli. Prezentacija putem slajdova treba da sadrži kratke informacije o pokazateljima pristrasnosti na osnovu materijala iz Radnog lista 4.4, dok će se na flipčart tabli beležiti primeri pokazatelja koje je dala grupa. Ovaj kombinovani format osigurava da učesnici ne budu samo pasivni slušaoci informacija, već da proaktivno dele mišljenja o konceptima o kojima se raspravlja. Pre nego što započnete prezentaciju, pripremite četiri stranice na flipčart table, a svaku podelite u dve kolone sa naslovima dva pokazatelja (vidi dole).

Stranica 1 na flipčart tabli

Percepcija žrtve ili svedoka	Verbalne ili pisane izjave i/ili gestovi

Stranica 2 na flipčart tabli

Podrška ili pripadnost organizovanim grupama mržnje	Lokacija i vreme dela

Stranica 3 na flipčart tabli

Obrasci ili učestalost prethodnih zločina ili incidenata	Priroda nasilja

Stranica 4 na flipčart tabli

Razlika između počinioca i žrtve	Nedostatak drugih motiva

Uputstva

1. Započnite sesiju projekcijom slajdova. Prvi slajd bi trebalo da bude posvećen definiciji pokazatelja pristrasnosti, dok ostali slajdovi treba da opisuju po jedan pokazatelj ponuđen u Radnom listu 4.4, istim redosledom.
2. Dok prikazujete odgovarajući slajd, pitajte učesnike da li mogu da daju primer iz sopstvene prakse ili neki uopšten primer. Stavite odgovore u odgovarajuću kolonu na flipčart tabli.

Na primer, kada prikazete slajd u vezi sa pokazateljem „**Verbalne ili pisane izjave i/ili gestovi**”, pitajte učesnike da li mogu da se sete nadimaka ili drugih verbalnih izjava koji se mogu koristiti kao pokazatelj pristrasnosti. Podsetite ih da izbegavaju upotrebu rasnih i drugih uvreda, na primer, da koriste skraćenice koje drugi mogu da prepoznaju (primer za to je „reč koja počinje na 'C'”). Napišite odgovore na prvoj stranici na flipčart tabli (pogledajte dole).

Stranica 1 na flipčart tabli

Percepcija žrtve ili svedoka	Verbalne ili pisane izjave i/ili gestovi
	F\$%£ „Ciganin” reč koja počinje na „C” „muslimanski terorista”

3. Kada popunite svaku kolonu i završite projekciju slajdova, rezimirajte sesiju govoreći da su pokazatelji ključni elementi uspešnih ishoda u slučajevima zločina iz mržnje; stoga praktičari treba da budu u stanju da ih identifikuju i efikasno rade na njima tokom istrage.

Aktivnost 4.4a: Pogodi pokazatelj

Svrha učenja: Ova aktivnost obuhvata moderiranu diskusiju dok se učesnicima predstavljaju različite fotografije pokazatelja.

Vreme: 30 minuta

Potreban materijal: računar sa projektorom za projekciju slajdova ili štampane verzije slika iz Radnog lista 4.4a
Prilog 4.4 Napomene za predavače o Aktivnosti 4.4

Priprema: Pripremite i koristite projekciju slajdova koja prikazuje slike iz Radnog lista 4.4a. Ako prezentacija nije moguća, odštamajte slike (po mogućnosti verzije u boji) i podelite ih članovima grupe.

Uputstva

1. Prikazujte učesnicima jednu po jednu sliku (pokušajte da svakoj slici posvetite najviše pet minuta) i moderirajte diskusiju postavljajući sledeća pitanja:
 - Šta vidite na slici? Može li se to koristiti kao pokazatelj pristrasnosti?
 - Šta se krije iza toga? Koja je ciljna grupa?
 - Kada je reč o slikama 1–4, nemojte unapred pominjati o kojoj vrsti zgrade se radi. Posle diskusije pitajte učesnike da li je bitno što je to zid javnog parka (N1), privatno vlasništvo (N2), crkva (N3) i kancelarija LGBT+ organizacije (N4)?
 - Možete li da se setite primera takvih pokazatelja iz vašeg iskustva?
2. Tokom diskusije dodajte priču uz sliku i pitajte učesnike da li dodatne informacije menjaju njihove odgovore. Oslonite se na Prilog 4.4a koji će vam pomoći da vodite diskusiju.

Aktivnost 4.4b: Studije slučaja o pokazateljima pristrasnosti

Svrha učenja: Ova aktivnost ima za cilj da proveri da li su učesnici u stanju da efikasno identifikuju pokazatelje pristrasnosti u hipotetičkim scenarijima.

Vreme: 50 minuta

Potreban materijal: odštampane studije slučaja
hemijske olovke i papir

Uputstva

1. Zamolite grupe napravljene tokom **Aktivnosti 4.3** da pročitaju iste studije slučaja i identifikuju pokazatelje pristrasnosti. Dajte učesnicima 10 minuta za čitanje i diskusiju te po 10 minuta za izlaganje odgovora. Ovog puta ih zamolite da promene portparola grupe.
2. Kada grupe završe diskusiju i iznesu svoje nalaze, pitajte svaku od njih da li su dati pokazatelji dovoljni da se slučaj kvalifikuje kao zločin iz mržnje ili su im potrebni dodatni dokazi.
3. Pokazatelji pristrasnosti koji se mogu naći su sledeći:
 - **Slučaj 1 – Verbalne izjave:** „Ruski pas“; „Ukrao si nam Krim. Sad opet kradeš moju zemlju. Vрати se u svoju zemlju, nasilniče“
 - **Slučaj 2 – Lokacija:** Džamija, mesto bogoslužjenja za muslimane; Grafit na zidu „Hristos je Gospod“; Učestalost napada – nekoliko puta u kratkom periodu
 - **Slučaj 3 – Verbalne izjave:** rasističke uvrede, odsustvo drugih motiva
 - **Slučaj 4 – Verbalne izjave:** pitanje o „pravoj ribi“, komentar za Mariju „Zar ne možeš da nađeš pravu ortakinju, a ne ovu veštačku drolju?“, vreme – 17. maj, Međunarodni dan borbe protiv homofobije, transfobije i bifobije; Priroda nasilja – skidanje perike.

Aktivnost 4.5: Istraga zločina iz mržnje – Studija slučaja

Svrha učenja: Ova aktivnost ima za cilj da podstakne učesnike da primene teorijsko znanje stečeno tokom prethodnih sesija.

Vreme: 30 minuta

Potreban materijal: računar sa projektorom
odštampane studije slučaja
hemijske olovke i papir
Radni list 4.5
Prilog 4.5: Napomene za predavače o Aktivnosti 4.5

Uputstva

1. Podelite učesnike u dve grupe i predstavite studiju slučaja iz **Radnog lista 4.5**. Ako su dostupni računar i projektor, prikažite je grupi na ekranu, ako nisu, podelite im štampane verzije. Svaka grupa treba da izabere jednog portparola. Svi ostali članovi grupe mogu slobodno da prošire odgovor.
2. Dajte svakoj grupi 10 minuta za čitanje/pripremu i 10 minuta za prezentaciju.
3. Zamolite **Grupu 1** da reši sledeća pitanja:
 - Utvrdite da li se zločin dogodio. Kakva bi bila pravna kvalifikacija? Da li je to zločin iz mržnje?
 - Odredite prve korake kada stignete na mesto događaja.
 - Identifikujte dokaze o pokazateljima pristrasnosti.
 - Koje istražne radnje treba sprovesti?
4. Zamolite **Grupu 2** da isplanira i obavi razgovor sa žrtvom. Dajte joj sledeće dodatne informacije: „*Rašid je u policijskoj stanici. Izuzetno je uznemiren.*“ Zamolite učesnike da urade sledeće:
 - Odredite da li su vam potrebne bilo kakve pripreme pre nego što započnete intervju.
 - Napravite plan intervjua. Koje glavne aspekte treba uzeti u obzir?
 - Navedite pitanja koja biste postavili.
 - Koje biste mu usluge ponudili?
5. Možete koristiti dva papira sa flipčart table da navedete pitanja ili zamolite učesnike da ih zapišu pre nego što započnu diskusiju.
6. Dok dajete odgovore, uverite se da grupe obrađuju sledeće tačke:

U ovom slučaju postoje najmanje dve epizode koje su osnov za pokretanje istrage – materijalna šteta i fizički napadi na Rašida. Pravna kvalifikacija zavisiće od nacionalnog zakonodavstva, ali učesnici moraju da razgovaraju o oba elementa zločina iz mržnje. Što se tiče motiva pristrasnosti, postoji nekoliko pokazatelja pristrasnosti:

- **Razlike između počilaca i meta:** radikalne hrišćanske grupe naspram muslimanskih grupa
- **Učestalost napada:** bilo je nekoliko ranijih incidenata
- **Priroda napada:** svinjska glava (svinjetina je zabranjena u islamu)
- **Vreme:** proslava muslimanske zajednice – Ramazanski bajram
- **Lokacija:** Zgrada muslimanske škole
- **Grafiti na zidu:** „U našoj zemlji nema mesta za muslimane“
- **Pisane izjave:** aktivnosti lidera radikalne grupe na društvenim mrežama
- **Verbalne izjave:** prethodno verbalno zlostavljanje, izjave tokom napada na Rašida
- **Podrška grupi mržnje: povezanost napadača sa radikalnom grupom (Rašidova epizoda).**

Pošto će učesnici biti profesionalni policijski službenici, oni imaju slobodu da odlučuju o strategiji istrage; međutim, o određenim aspektima relevantnim za zločine iz mržnje treba detaljno razgovarati. Da bi efikasno moderirali diskusiju, predavači treba da se upoznaju sa Prilogom 4.5 i obrate pažnju na najvažnije tačke navedene u njemu. Na primer, ako je Grupa 1 propustila da obezbedi mesto zločina, skrenite im pažnju na to i pitajte koje bi radnje preduzeli da obezbede mesto zločina. Grupi 2 pomozite da formuliše pitanja prikladna za intervju žrtve.

Aktivnost 4.6: Zločini iz mržnje počinjeni od strane policije i protiv policije

Svrha učenja: Ova aktivnost se sastoji od grupne diskusije o zločinima iz mržnje koje su počinili policijski službenici odnosno koji su počinjeni protiv njih.

Vreme: 20 minuta

Potreban materijal: Prilog 4.6 Napomene za predavače o Aktivnosti 4.6

Instructions

1. Podelite učesnike u dve grupe. Grupama treba dodeliti sledeće teme:
 - Zločini iz mržnje koje je počinila policija (Grupa 1)
 - Zločini iz mržnje koji su počinjeni protiv policije (Grupa 2)
2. Postavite grupama sledeća pitanja:
 - Mislite li da su ovi zločini česti u stvarnosti vaše zemlje?
 - Ako je tako, koje su vrste zločina iz mržnje najčešće?
 - Sa kojim se izazovima istraga može suočiti dok radi na ovim slučajevima?
 - Šta su mogući ishodi i posledice neefikasnih istraga takvih zločina?
3. Dajte svakoj grupi 10 minuta da porazgovara o ovim pitanjima i da iznese svoje stavove. Trebalo bi da istaknete neke tačke date u Radnom listu za predavača 2, po potrebi.

Radni listovi i prilozi

Radni list 4.1 Šta je zločin iz mržnje i kako se on razlikuje od ostalih zločina?

Zločini iz mržnje mogu imati veći uticaj na žrtve od drugih zločina jer ti napadi ciljaju na najvažnije aspekte njihovog identiteta.³ Zločini iz mržnje se takođe nazivaju „zločinima porukama“ – da se određeni ljudi ne prihvataju i da ih treba isključiti iz društva. Zločini iz mržnje mogu eskalirati u užasna dela kao što je genocid. Nažalost, brojni primeri u ljudskoj istoriji dokazuju da incidenti, ako se ne rešavaju efikasno u ranoj fazi, mogu eskalirati i dovesti do katastrofalnih rezultata. „Bezopasne“ šale, stereotipi ili ponižavajuće opaske, ako se prihvate u svakodnevnom životu, mogu postati osnova za mnogo ozbiljnije ispoljavanje diskriminacije. Okruženje puno pristrasnosti podstiče pojedinačne akte predrasuda koji mogu prerasti u diskriminaciju. Do diskriminacije može doći u svakoj oblasti – zapošljavanju, obrazovanju, politici i drugde. Ako se diskriminatorski stavovi ne reše na odgovarajući način, oni mogu postati akutniji oblici diskriminacije – zločini iz mržnje. Dakle, policija, u okviru svojih nadležnosti, treba da bude uključena od samog početka u borbu protiv diskriminatorskih stavova. Pristrasnost i predrasude se takođe mogu sresti u policiji: posebno je važno imati odgovarajuće mehanizme za sprečavanje i reagovanje na problem, kao što je obuka, i delotvorne disciplinske mehanizme za njegovo rešavanje.⁴

Prema međunarodno priznatoj definiciji organizacije OEBS, zločini iz mržnje su krivična dela počinjena sa motivom pristrasnosti. Stoga oni uvek sadrže **dva elementa**:

- krivično delo i
- motiv pristrasnosti.⁵

Krivična dela mogu uključivati pretnje, oštećenje imovine, napad, ubistvo. Zločin mora biti sankcionisan domaćim krivičnim zakonodavstvom. Kada je u pitanju drugi element, cilj krivičnog dela mora biti odabran zbog specifične karakteristike. Motiv pristrasnosti se dalje istražuje u odeljku koji sledi. Zločini iz mržnje se mogu odražavati u domaćem pravu sa različitim varijacijama, na primer, opšta odredba o kazni, materijalna krivična dela ili smernice za izricanje kazni.⁶

Međutim, izraz „zločin iz mržnje“ opisuje vrstu zločina, a ne konkretno delo u okviru krivičnog zakona, tj. opisuje koncept, a ne pravnu definiciju.⁷ Čak i u slučajevima u kojima zakonodavstvo neke države ne kažnjava posebno zločine iz mržnje, Evropski sud za ljudska prava je utvrdio da oni mogu i treba da se istraže i procesuiraju. U predmetu *Angelova i Iliev protiv Bugarske*, Evropski sud za ljudska prava je primetio da, uprkos činjenici što nacionalno zakonodavstvo ne inkriminiše rasno motivisano ubistvo niti sadrži eksplicitne odredbe koje povećavaju kazne za takva krivična dela, domaće zakonodavstvo predviđa druga sredstva za adekvatan odgovor na rasno motivisano nasilje, koja je, u ovom slučaju, nadležni organi trebalo da primene, ali nisu.⁸

³ OSCE ODIHR. (2018) Manual on Joint Hate Crime Training for Police and Prosecutors, p. 23

⁴ Vidi i Modul dva, Diskriminatorsko postupanje policije

⁵ OSCE ODIHR. (2009) Hate Crime Laws – A Practical Guide, p. 16

⁶ Detaljne informacije vidi u OSCE ODIHR (2009), Hate Crime Laws – A Practical Guide

⁷ OSCE ODIHR. (2009) Hate Crime Laws – A Practical Guide, p. 16

⁸ ESLJP, *Angelova and Iliev v. Bulgaria*, 55523/00, §104

Motiv pristrasnosti

Osim elementa *zločina*, drugi glavni element definicije zločina iz mržnje je motiv pristrasnosti. U stvari, upotreba reči *mržnja* može dovesti ljude u zabludu da pomisle kako optuženi mora da mrzi žrtvu ili grupu žrtve da bi se krivično delo smatralo zločinom iz mržnje. Međutim, faktor koji običan zločin pretvara u zločin iz mržnje jeste to što počinilac bira žrtvu na osnovu pristrasnosti prema grupi kojoj žrtva pripada ili za koju se smatra da joj žrtva pripada.⁹

Motivi pristrasnosti mogu se široko definisati kao „unapred stvorena negativna mišljenja, stereotipne pretpostavke, netolerancija ili mržnja usmerena prema određenoj grupi koja deli zajedničku karakteristiku”.¹⁰ Stereotip je „pojednostavljena i standardizovana koncepcija ili slika kojoj je dato posebno značenje i koja je zajednička za članove grupe”.¹¹ Jednostavno rečeno, predrasuda je „sud, obično negativan, koji donosimo o drugoj osobi ili drugim ljudima a da ih stvarno ne poznajemo”.¹² Ovakve stavove mogu deliti mnogi pojedinci i mogu biti proizvod društvenih, obrazovnih ili porodičnih normi.

Kao što je već pomenuto, dovoljno je pokazati da je žrtva izabrana zbog pripadanja zaštićenoj grupi. Štaviše, počinilac i žrtva mogu biti članovi iste grupe.¹³

Na primer, počinilac bi mogao da izabere osobu sa invaliditetom kao žrtvu jer se ponaša prema uobičajenom stereotipu o osobama sa invaliditetom: da je manje verovatno da će se odupreti ili prijaviti incident. Počinilac ne deluje iz mržnje prema osobama sa invaliditetom, već postupa po diskriminatorskom stereotipu koji je ipak veoma štetan za osobe sa invaliditetom u smislu bezbednosti i sigurnosti.

Pristrasnost kao jedini ili dodatni motiv zločina

Motiv se odnosi na ideju *zašto* je počinilac izabrao određenu metu za svoje delo. U slučajevima zločina iz mržnje, identifikovanje i dokazivanje motiva pristrasnosti ima centralni značaj za istragu. Bez tog koraka, puna kriminalnost dela ne može biti krivično gonjena, što potencijalno znači da organi vlasti krše međunarodne standarde.

Treba napomenuti da pristrasnost može obuhvatiti jedan ili više motiva zločina. U predmetu **Balázs protiv Mađarske**, ESLJP je naveo da se „ne mogu samo dela zasnovana jedino na karakteristikama žrtve klasifikovati kao zločini iz mržnje. Za Sud, počinioци mogu imati kombinovane motive, pod uticajem situacionih faktora podjednakih ili jačih od njihovog pristrasnog stava prema grupi kojoj žrtva pripada”.¹⁴ Stoga je važno, čak i ako su drugi motivi već utvrđeni i ima dovoljno dokaza da bi se slučaj izneo pred sud, da se preduzmu dodatni koraci u istrazi kako bi se identifikovao i dokazao motiv pristrasnosti.

⁹ OSCE ODIHR. (2014) Procesuiranje zločina iz mržnje - Praktični vodič, p.20

¹⁰ OSCE ODIHR Hate Crime Reporting web page, dostupno na: <https://hatecrime.osce.org/what-hate-crime>

¹¹ Online dictionary, dostupno na: www.dictionary.com/browse/stereotype (pristupljeno: 02. 10. 2021)

¹² Savet Evrope, Kompas: Priručnik za obrazovanje mladih o ljudskim pravima, dostupno na: www.coe.int/en/web/compass/Discrimination-and-intolerance (pristupljeno: 02. 10. 2021)

¹³ Perry, J. and Franey, P. (2017) Rad policije u oblasti zločina iz mržnje protiv LGBTI osoba: Obuka za profesionalni odgovor policije, p. 34

¹⁴ ESLJP, Balázs v. Hungary, 15529/12, §70

S obzirom na poteškoće u dokazivanju motiva i realnost da mnogi počinioci imaju više motiva, zakoni o zločinima iz mržnje bi trebalo da dozvoljavaju kombinovane motive. Zahtev da pristrasnost bude jedini motiv drastično bi ograničio broj krivičnih dela koja bi se mogla okarakterisati kao zločin iz mržnje.¹⁵

Zaštićene karakteristike

„Zaštićena karakteristika” je specifična kategorija ili oznaka koju deli neka grupa, poput starosti, invaliditeta, „rase” / etničke pripadnosti, veroispovesti, pola, seksualne orijentacije, rodnog identiteta itd., a koja je na meti počinitelja zločina iz mržnje.

Zaštićene karakteristike moraju:

- stvarati zajednički grupni identitet i
- odražavati dubok i fundamentalni aspekt identiteta osobe.¹⁶

Grupne karakteristike su često očigledne ili приметne drugima, npr. jezik, rod ili etnička pripadnost, i često su nepromenljive; ne mogu se menjati odlukom onih koji ih imaju.¹⁷

Karakteristike koje zaslužuju posebnu zaštitu zavise od pojedinačnih država; međutim, postoje neke karakteristike koje se smatraju gotovo univerzalno zaštićenim, kao što su „rasa”, nacionalno poreklo / etnička pripadnost i veroispovest. U nacionalnom zakonodavstvu lista može biti kompletna (zatvorena lista) ili otvorena sa „drugom” opcijom koja državnim organima daje prostor za tumačenje kada je to potrebno, obično u skladu sa utvrđenim principima protiv diskriminacije. Osim ograničavanja osnova, postoje zemlje koje biraju uska značenja navedenih termina, dok neke biraju da koriste te termine šire.

Meta zločina iz mržnje

Meta zločina iz mržnje mogu biti pojedinac, grupa ljudi ili imovina. Za policiju je posebno važno da bez odlaganja identifikuje metu zločina iz mržnje kako bi pravilno planirala istražne radnje i dobila početne informacije. Bilo da se radi o napadu na pojedinca

ili na imovinu, to ima uticaj na pripadnike grupe koji dele iste zaštićene karakteristike. U verskim, rasnim ili anti-LGBTI zločinima iz mržnje meta počinitelja vrlo često postaje imovina, što šalje signal straha široj javnosti.

Na primer, pisanje „smrt svim hrišćanima” na zidu crkve predstavlja zločin. Ovim činom šalje se poruka straha celoj hrišćanskoj zajednici.

S druge strane, odgovornost državnih organa, a posebno policije, jeste da počiniocima pošalju kontrasignal da se takva dela ne tolerišu. Delotvorne mere države će uticati na javnost i uveriće je da je zaštićena.

¹⁵ OSCE ODIHR. (2009) Zakoni o zločinima iz mržnje - Praktični vodič, p. 55

¹⁶ OSCE ODIHR. (2014) Procesuiranje zločina iz mržnje - Praktični vodič, p.21

¹⁷ OSCE ODIHR. (2014) Procesuiranje zločina iz mržnje - Praktični vodič, p.21

Pogrešna percepcija

Postoje situacije kada napadnuta osoba zapravo nije pripadnik ciljane grupe, već je počinilac smatra takvom. U tim situacijama zločini iz mržnje su počinjeni kao rezultat pogrešne percepcije. Ovde je važna motivacija počinioaca, a ne da li žrtva stvarno deli iste zaštićene karakteristike sa ciljanom grupom.

Na primer, žrtva može biti heteroseksualni muškarac koji se pridružio maršu „Ponosa” i doživeo ozbiljan fizički napad od grupe prestupnika koji su pogrešno shvatili da je on gej.

„Činjenične greške” o stvarnom identitetu žrtve (tj. pogrešno uverenje o identitetu žrtve) ne bi trebalo da spreče da se delo kategoriše i procesuirira kao zločin iz mržnje. Većina zakona o zločinima iz mržnje sastavlja se u smislu motiva počinioaca, a ne u smislu stvarnog statusa žrtve.¹⁸

Zločin iz mržnje na osnovu povezanosti ili pripadnosti

Kao što je već pomenuto, zločini iz mržnje mogu biti počinjeni zbog pogrešne percepcije da je osoba pripadnik određene grupe. Slično tome, neki zločini iz mržnje uključuju ciljanje žrtava ne zbog njihovih ličnih karakteristika, već zbog povezanosti sa osobom ili ljudima prema kojima počinilac gaji pristrasnost.¹⁹ Za razliku od slučajeva kada su žrtve ciljane na osnovu pogrešne percepcije, u drugom scenariju počinilac je svestan činjenice da meta nije pripadnik grupe. Takvi slučajevi su česti kod branitelja ljudskih prava koji se zalažu za prava manjinskih grupa. Povezanost može biti kroz porodicu, prijateljstvo, članstvo u nekim organizacijama itd.

Evropski sud za ljudska prava je 2017. godine uspostavio standard da se obaveza delotvornog istraživanja pristrasnosti u krivičnom predmetu ne primenjuje samo kada je žrtva zapravo pripadnik grupe, već i kada je žrtva pridružena takvoj grupi ili povezana sa njom.²⁰ Na primer, počinilac motivisan antisemitizmom fizički napada političara koji otvoreno podržava jevrejske zajednice i redovno govori protiv antisemitizma.

Razlike između zločina iz mržnje i incidenata iz mržnje koji ne predstavljaju krivično delo

Važno je napomenuti da nisu svi scenariji koji uključuju izraze pristrasnosti krivična dela. Mogu postojati situacije kada počinjena dela ne podležu krivičnom postupku. To mogu biti incidenti iz mržnje, odnosno „incidenti, radnje ili manifestacije netolerancije počinjene sa motivom pristrasnosti koji možda ne dostižu prag da bi bili klasifikovani kao zločini iz mržnje jer nema dovoljno dokaza koji bi predstavljali dokaz na sudu o krivičnom delu ili motivu pristrasnosti, odnosno zato što samo delo možda nije bilo krivično delo prema nacionalnom zakonodavstvu”.²¹ Otuda se incidenti iz mržnje razlikuju od zločina iz mržnje po prvom elementu zločina iz mržnje – samom zločinu.

Drugi element – pristrasnost – zajednički je i zločinima iz mržnje i incidentima iz mržnje. Slično zločinima iz mržnje, i incidenti iz mržnje su motivisani netolerancijom prema određenim karakteristikama mete, kao što su invaliditet, rod, rasa itd. Dodatne informacije o konceptima koji se odnose na zločine iz mržnje, ali nisu krivične prirode, mogu se naći u Modulu 1.

¹⁸ OSCE ODIHR. (2014) Procesuiranje zločina iz mržnje - Praktični vodič, p.51

¹⁹ OSCE ODIHR. (2014) Procesuiranje zločina iz mržnje - Praktični vodič, p.55

²⁰ ESLJP, Skorjanec v. Croatia, 25536/14

²¹ Perry, J and Franey, P. (2017) Rad policije u oblasti zločina iz mržnje protiv LGBTI osoba: Obuka za profesionalni odgovor policije, p. 33

Incidenti iz mržnje²² mogu imati različite oblike:

- verbalno zlostavljanje, kao što su nazivanje pogrdnim imenima i uvredljive šale,
- uznemiravanje,
- lažni pozivi, uvredljive telefonske ili tekstualne poruke, pošta iz mržnje,
- onlajn zlostavljanje, na primer, na Fejsbuku ili Tviteru,
- prikazivanje ili distribucija diskriminatorne literature ili plakata,
- bacanje smeća u baštu.²³

Uz zločine iz mržnje, prepoznavanje značaja incidenata koji ne predstavljaju krivično delo omogućava državi da stekne širu sliku o nacionalnim i lokalnim obrascima diskriminacije i da adekvatno planira buduće politike. U stvari, Preporuka opšte politike ECRI br. 11 podstiče države da uspostave sistem za evidentiranje i praćenje rasističkih incidenata i upravljaju njime te da utvrde stepen do kog se ti incidenti iznose pred tužioce i na kraju kvalifikuju kao rasistička krivična dela.²⁴

²² Takođe je važno napomenuti da neki oblici incidenata iz mržnje koje ne predstavljaju krivično delo mogu takođe biti primeri za govor mržnje koji ne predstavlja krivično delo. Vidi Preporuku opšte politike ECRI 15 o govoru mržnje.

²³ Citizen's advice web page, dostupno na: www.citizensadvice.org.uk/law-and-courts/discrimination/hate-crime/what-are-hate-incidents-and-hate-crime/ (pristupljeno: 02. 10. 2021)

²⁴ Preporuka opšte politike ECRI br. 11, stav 12

Slučaj br. 1

Taras živi u predgrađu Kijeva. Ukrajinac je. Nikada nije bio u dobrim odnosima sa Vladimirom, koji je po nacionalnosti Rus. Oni su godinama vodili spor oko parcele između njihovih bašti. Jednog dana Vladimirov pas je doneo neke pocepane cipele na „spornu teritoriju“. To je razbesnelo Tarasa koji je pozvao Vladimira da reši spor „jednom zauvek“. Dok se dijalog zahuktavao, Taras je fizički napao Vladimira, nazivajući ga „ruskim psom“. Komšije koje su konačno prekinule tuču čule su Tarasa kako viče: „Ukrali ste nam Krim. Sad opet kradeš moju zemlju. Vрати se u svoju zemlju, nasilniče.“

- Da li je Taras počinio zločin iz mržnje? Ako je odgovor da, o kojoj zaštićenoj karakteristici se ovde radi?
- Kako je ovaj akt regulisan zakonodavstvom vaše zemlje?

Slučaj br. 2

U petak uveče, kada su se muslimani okupili na nedeljnoj molitvi ispred džamije, otkrili su da su vrata oštećena. Bila su polomljena, prekrivena crvenom bojom, a na vratima je ispisana poruka „Hristos je Gospod“. To je bio treći put tog meseca da je zgrada napadnuta. U prethodnim slučajevima prozori su bili razbijeni.

- Da li je to zločin iz mržnje? Ako je odgovor „da“, o kojoj zaštićenoj karakteristici se ovde radi?
- Šta/ko je meta?
- Kako je ovaj akt regulisan nacionalnim zakonodavstvom?

Slučaj br. 3

Jedna žena, pripadnica Inuita*, šetala je psa ulicama Montreala kada je kinula, zbog sezonskih alergija. Čovek u blizini je čuo kijanje i počeo da uzvikuje rasističke uvrede o azijskim ljudima i kovidu-19, nakon čega je počeo da je udara pesnicama u lice.

- Da li je to zločin iz mržnje? Ako je odgovor „da“, o kojoj zaštićenoj karakteristici se radi?
- Kako je ovaj akt regulisan zakonodavstvom vaše zemlje?

* Inuiti su grupa kulturološki sličnih urođenika koji naseljavaju arktičke regione Grenlanda, Kanade i Aljaske. Njihove crte lica su slične sa ljudima iz istočne Azije.

Slučaj br. 4

Marija je heteroseksualna žena i radi kao advokat za nevladinu organizaciju koja pruža besplatnu pravnu pomoć LGBTI osobama. Ona smatra da su svi jednaki i da zaslužuju da žive život bez diskriminacije. Ujutro 17. maja sedela je u kafiću sa drugaricom Tarom, koja je transrodna žena.

Ćaskale su kada su dva muškarca koja su sedela za susednim stolom počela da zadirkuju njenu prijateljicu, pitajući je da li je imala operaciju da bi postala „prava riba“. Marija i njena prijateljica su odlučile da napuste to mesto, ali su im momci prišli i pokušali da skinu Tarinu periku. Marija je pokušala da pomogne prijateljici, a jedan momak je pljunuo Mariji u lice i rekao: „Zar ne možeš da nađeš pravu prijateljicu, a ne ovu veštačku drolju?“

- Da li je to zločin iz mržnje? Ako je odgovor „da“, o kojoj zaštićenoj karakteristici se radi? Ko je ovde žrtva?
- Kako je ovaj akt regulisan nacionalnim zakonodavstvom?

Prilog 4.3: Napomene za predavače o Aktivnosti 4.3

Slučaj br. 1

Ovaj slučaj je posvećen delimičnoj motivaciji. Učesnici bi trebalo da pretpostave da je, na osnovu Tarasovih komentara, motiv pristrasnosti takođe očigledan, iako se čini da se radi o dugotrajnom sporu komšija oko zemljišta; stoga se delo može okvalifikovati kao zločin iz mržnje počinjen uz delimičnu motivaciju.

Da li je Taras počinio zločin iz mržnje?

Da, prisutna su oba elementa zločina iz mržnje – zločin i motiv pristrasnosti. Taras je vršio verbalne i fizičke napade, a motiv njegovog dela, zajedno sa komšijskim sporom, bila je pristrasnost na nacionalnoj osnovi u odnosu na Vladimira.

Ako je odgovor „da“, o kojoj zaštićenoj karakteristici se ovde radi?

Zaštićena karakteristika je etnička pripadnost. Iz verbalnih izjava Tarasa („ruski pas“, „ukrali ste nam Krim“, „nasilnik“) očigledno je da on ima problema sa ruskim poreklom svoga suseda.

Slučaj br. 2

Ovaj slučaj je posvećen metama zločina iz mržnje. Učesnici treba da pretpostave da je u ovoj situaciji meta imovina koja je značajna za muslimansku zajednicu. Oni treba da shvate da napadi na imovinu mogu biti zločini iz mržnje i da imaju uticaj na grupe. Dakle, ovakva dela ne treba tretirati kao obične sitne zločine.

Da li je to zločin iz mržnje?

Da, prisutna su oba elementa zločina iz mržnje – zločin i motiv pristrasnosti. Materijalna šteta je počinjena zbog verske mržnje.

Ako je odgovor „da“, o kojoj zaštićenoj karakteristici se ovde radi?

Zaštićena karakteristika je veroispovest. Napadnuta imovina je džamija, a grafiti na zidu takođe navode na versku konotaciju tog čina.

Šta/ko je meta?

Meta je imovina koja je povezana sa muslimanskom zajednicom.

Slučaj br. 3

Ovaj slučaj je posvećen pogrešnoj percepciji. Iako Inuitkinja nije Azijka, počinilac je pogrešno shvatio da jeste.

Da li je to zločin iz mržnje?

Da, prisutna su oba elementa zločina iz mržnje – zločin i motiv pristrasnosti. Žena je verbalno i fizički napadnuta zbog pristrasnosti po osnovu „rase“.

Ako je odgovor „da“, o kojoj zaštićenoj karakteristici se radi?

Zaštićena karakteristika je „rasa“ (ili „etnička pripadnost“). Smatra se da je poreklom iz istočne Azije, što postaje jasno iz komentara u vezi sa kovidom-19 tokom incidenta.

Slučaj br. 4

Ovaj slučaj je posvećen zločinu iz mržnje po osnovu povezanosti. Učesnici treba da zaključe da su u ovom scenariju i transrodna žena i njena prijateljica žrtve. Prijateljica je žrtva „po osnovu povezanosti“.

Da li je to zločin iz mržnje?

Treba razmotriti da li su skidanje perike, pljuvanje nekome u lice i davanje primedbi krivična dela. To mogu, ali ne moraju biti zločini, u zavisnosti od lokalnog zakonodavstva. Stoga učesnici ovde mogu da razviju različite tačke diskusije. Međutim, prisutan je drugi element – motiv pristrasnosti. To su takođe veoma štetna dela, čak i ako se ne smatraju krivičnim delom.

Ako je odgovor „da“, o kojoj zaštićenoj karakteristici se radi?

Zaštićena karakteristika je „rodni identitet“. Uvredljive primedbe su se odnosile na rodni identitet transrodne žene.

Ko je ovde žrtva?

Ova studija slučaja obuhvata dve potencijalne žrtve zločina iz mržnje – transrodnu ženu i Mariju, koja je bila povezana sa njom.

Prilog 4.4a: Napomene za predavače o Aktivnosti 4.4a

Ove priče stoje iza slika:

Slika 1

Nakon pobjede Donalda Trampa na predsjedničkim izborima 2016. godine, na zidu parka u Njujorku je ispisana ogromna svastika sa natpisom „Učinite Ameriku ponovo belom“.

Odgovarajući na pitanja, učesnici treba da obrate pažnju na činjenicu da se na zidu nalazi rasistička izjava zajedno sa nacističkim simbolom – kukastim krstom. Izjava je igra reči koja pokazuje prevlast belaca i upućuje na poznati slogan predsjedničke kampanje Donalda Trampa „Učinimo Ameriku ponovo velikom“. U ovoj situaciji mete su svi ljudi koji nisu belci, a žive u Americi. Dok razgovaraju o imovini, učesnici treba da napomenu da, za potrebe identifikacije motiva pristrasnosti, nije bitno da li je imovina javna ili privatna. Međutim, to može uticati na prvu komponentu zločina iz mržnje, jer vrsta imovine može promeniti pravnu kvalifikaciju.

Slika 2

Dom jedne kinesko-australijske porodice bio je na meti vandala dve noći zaredom, posle čega je njihova garaža prekrivena rasističkim grafitima o pandemiji kovida-19. Jedan od prozora je takođe razbijen velikim kamenom (Melburn, Australija).

Natpis na zidu „Kino, umri“ demonstrira antiazijaska osećanja. Tokom pandemije došlo je do porasta incidenata iz mržnje prema Aziji, jer su neki okrivljavali Kinu za širenje koronavirusa. Učesnici treba da razgovaraju i o pitanjima vezanim za imovinu. Činjenica da imovina pripada kinesko-australijskoj porodici očigledno stvara dodatne dokaze da su vandali delovali pristrasno.

Slika 3

Fotografija objavljena na Fejsbuk stranici crkve Schoolfield Church of the Brothren (Virdžinija, SAD) prikazuje simbol anarhije, pentagram i naopaki krst obojen crvenom bojom na pozadini crkve. Ispod slika je ispisano „Ave Satanas“ (na latinskom „Zdravo, Satano“).

Na slici su prikazane dve vrste pokazatelja – pisana izjava „Ave Satanas“ i satanski simboli (pentagram, obrnuti krst i anarhija). Učesnici treba da pogode da ta slika pokazuje potencijalne pokazatelje verske mržnje. Informacija da je imovina hrišćanska crkva je dodatni pokazatelj mogućeg zločina iz mržnje.

Slika 4

Homofobični demonstranti vandalizovali su eksterijer kancelarije organizacije Tbilisi Pride bacajući crnu boju na zastavu boje duge koja je visila sa balkona. Demonstranti su se svakodnevno, više od dve nedelje, okupljali ispred kancelarija ove organizacije koja se bori za prava homoseksualaca.

Zastava duge je simbol LGBTI zajednice. Zastava na slici je umrljana crnom bojom. Ovo bi mogao biti pokazatelj anti-LGBTI incidenta/zločina. Dodatni pokazatelj je i činjenica da se radi o kancelariji organizacije za prava homoseksualac.

Slika 5

Nacionalni odbojkaški savez dotične zemlje uputio je zvanično izvinjenje svojim kolegama iz Južne Koreje nakon rasističkog gesta zaposlene u Savezu na kraju utakmice između dve zemlje.

Zaposlena je fotografisana kako pravi rasistički gest nakon pobede njene zemlje. Objasnila je da nije želela nikoga da uvredi; uradila je to jer je bila srećna i emotivna zbog pobede tima.

Osoba na slici rasteže kapke, što je u ovom kontekstu rasistički gest kojim se ismevaju ljudi azijskog porekla. Učesnici treba da pogode da je to pokazatelj antiazijskih osećanja.

Slika 6

Tokom fudbalske utakmice Galatasaraj–Fenerbahçe, pristalice Fenerbahčea mahale su bananama i pevale rasističke pesme zvezdi Galatasraja iz Obale Slonovače Didijeu Drogbi.

Mahanje ili bacanje banana je dobro poznato rasističko ponašanje tokom sportskih događaja. Takvi gestovi se često koriste za uvredu crnih igrača jer impliciraju poređenje sa majmunima. Mahanje bananom će verovatno biti pokazatelj rasne mržnje.

Napomene za predavače

Imajte u vidu da je cilj ove aktivnosti rasprava o pokazateljima predrasuda, a ne o konceptu zločina iz mržnje. Međutim, učesnici mogu u diskusiji da pokrenu pitanje prvog elementa – postojanja krivičnog dela. U zavisnosti od nacionalnog konteksta, radnje opisane na slikama mogu se kvalifikovati kao zločini, prestupi, upravni prekršaji, ostale vrste lakših prestupa ili se uopšte ne kvalifikuju kao zločini.

Na primer, prljanje zastave prikazano na slici 4 može, zbog nižeg stepena ozbiljnosti, da bude van domašaja zakonskog reagovanja.

U ovoj situaciji bi predavač trebalo da podseti učesnike da je cilj ove aktivnosti diskusija o vrstama pokazatelja. Međutim, može se dodati da nije važno da li su neke radnje predviđene Krivičnim zakonikom ili drugim vrstama pravnih izvora; bitna je činjenica da bi država trebalo da ima delotvoran sistem za postupanje sa izraženim predrasudama.

Predavači mogu slobodno zameniti slike drugim vizuelnim materijalom koji smatraju prikladnijim za lokalni kontekst, ali bi taj materijal trebalo da bude relevantan za ovu aktivnost i da se odnosi na diskusiju o pokazateljima pristrasnosti.

Radni list 4.4: Pokazatelji pristrasnosti

Uprkos svojoj specifičnoj prirodi, zločini iz mržnje su i dalje zločini, tako da će njihova istraga zahtevati korišćenje istih istražnih tehnika kao i svi drugi zločini. S obzirom na prethodno razmatranu dvokomponentnu definiciju, prva komponenta – zločin – zahtevaće korišćenje rutinskih istražnih radnji kao što su obezbeđenje mesta zločina, prikupljanje forenzičkih i tehničkih dokaza, vršenje pretresa i zaplene i mnoge druge tehnike i radnje koje se preduzimaju u toku rutinske istrage zločina. Ono po čemu se istrage zločina iz mržnje razlikuju jeste zahtev da se dokaže motiv pristrasnosti. Da bi se efikasno identifikovala moguća pristrasnost u zločinu, istražni organi se podstiču da koriste takozvane „pokazatelje pristrasnosti” kao glavno sredstvo za istražitelje.

Pokazatelji pristrasnosti su „objektivne činjenice, okolnosti ili obrasci koji prate krivično delo / krivična dela, a koji, sami ili u kombinaciji sa drugim činjenicama ili okolnostima, sugerišu da su radnje počinioca bile motivisane, u celini ili delimično, nekim oblikom pristrasnosti”.²⁵ Uopšteno govoreći, najčešći indikatori pristrasnosti su:

- percepcija žrtve ili svedoka,
- verbalne ili pisane izjave i/ili gestovi,
- podrška organizovanim grupama mržnje,
- lokacija i vreme dela,
- obrasci ili učestalost prethodnih zločina ili incidenata,
- priroda nasilja,
- razlika između počinioca i žrtve,
- nepostojanje drugih motiva.

U okviru predmeta može postojati jedan ili više pokazatelja koji mogu navesti policiju i tužilaštvo na pretpostavku da su radnje počinioca motivisane pristrasnošću. Pokazatelji pristrasnosti mogu biti prisutni odmah na početku istrage ili se mogu pojaviti tokom procesa kao rezultat različitih istražnih radnji i pojavljivanja različitih dokaza. Odluke o tome koje pokazatelje koristiti i kako potkrepiti tvrdnje o zločinima motivisanim mržnjom na sudu treba da se donesu tokom istražnog procesa.

Percepcija žrtve ili svedoka

Ovo je jedan od najvažnijih pokazatelja u početnoj fazi istrage. Informacije koje pruži žrtva ili svedok mogu značajno uticati na proces identifikacije motiva i povećati šanse za uspešan ishod. Zbog toga je sprovođenje odgovarajućih intervjuova od posebnog značaja za organe koji sprovode zakon. Pored toga, ovaj pokazatelj je koristan za evidentiranje incidenata iz mržnje i zločina iz mržnje jer je, prema Preporuci opšte politike ECRI br. 11, rasistički incident „svaki incident za koji žrtva ili neka druga osoba smatra da je rasistički”. Ova definicija jasno pokazuje važnost percepcije.

²⁵ OSCE ODIHR. (2019) Korišćenje indikatora pristrasnosti - Praktičan alat za policiju, p.4

Verbalne ili pisane izjave i/ili gestovi

Izjave, bilo usmene bilo pisane, jaki su pokazatelji pristrasnosti i važni izvori dokaza koje organi za sprovođenje zakona treba da prikupe. Takve izjave su prilično uobičajeni pokazatelji u slučajevima zločina iz mržnje jer počinioци uglavnom žele da otvoreno prenesu poruke straha. Verbalne izjave date pre, tokom ili nakon incidenta su jaki pokazatelji da je zločin motivisan mržnjom. Pisane izjave (npr. šabloni, grafiti) mogu se naći u blizini mesta zločina, na stranicama društvenih medija (npr. statusi ili komentari počinioца na Fejsbuku) ili na drugim srodnim mestima.

Pored toga, gestovi koji imaju specifično značenje (npr. nacistički pozdrav) mogu biti dodatna podrška istrazi. Dokazi o gestovima obično se prikupljaju kroz izjave žrtava i svedoka i preko snimaka kamera.

Podrška ili pripadnost organizovanim grupama mržnje

Podaci o počinioциu su važan aspekt koji treba proveriti tokom istrage. Počinioци zločina iz mržnje često su povezani sa organizovanim grupama mržnje ili su njihovi pripadnici. Oni možda podržavaju takve grupe svojim izjavama ili radnjama otvoreno u oflajn i onlajn prostoru. Takva povezanost sa grupom ili faktička pripadnost grupi mogu biti jak pokazatelj za dokazivanje pristrasnosti.

Lokacija i vreme dela

Ponekad se počinioци odluče da počine zločin u vreme ili na lokaciji koji su značajni za ciljanu grupu. Postoje slučajevi kada je ovaj pokazatelj lako vidljiv, na primer, kada je mesto zločina mesto bogoslužjenja ili kancelarija grupe u zajednici, a vreme se poklapa sa datumom neke proslave. Međutim, ako to nije tako očigledno, istražitelji bi trebalo da obrate pažnju na takve detalje.

Obrasci ili učestalost prethodnih zločina ili incidenata

Ovaj pokazatelj zahteva da postoji široka perspektiva konteksta incidenta koji se istražuje. Ako postoji više napada koji uključuju istu žrtvu ili incidenti imaju isti „potpis“, to može biti jak pokazatelj. Dok rade na ovom pokazatelju, istražitelji će možda morati da sarađuju sa drugim kolegama iz policije ili tužilaštva, kao i sa drugim lokalnim, državnim i regionalnim obaveštajnim odeljenjima kako bi identifikovali sve obrasce, organizovane grupe mržnje i osumnjičene koji su potencijalno umešani u krivično delo.²⁶

Priroda nasilja

Ponavljajući ideju da su zločini iz mržnje „zločini porukama“, počinioци često čine dela na specifičan način. Na primer, kao izraz superiornosti i odbacivanja ciljane grupe, zločini iz mržnje mogu uključivati posebno ponižavajuće postupanje sa ciljem da se umanjí dostojanstvo žrtava.²⁷

²⁶ IACP. (2016) Law Enforcement Policy Center, Istraživanje zločina iz mržnje, p.2

²⁷ OSCE ODIHR. (2019) Korišćenje indikatora pristrasnosti - Praktičan alat za policiju, p.20

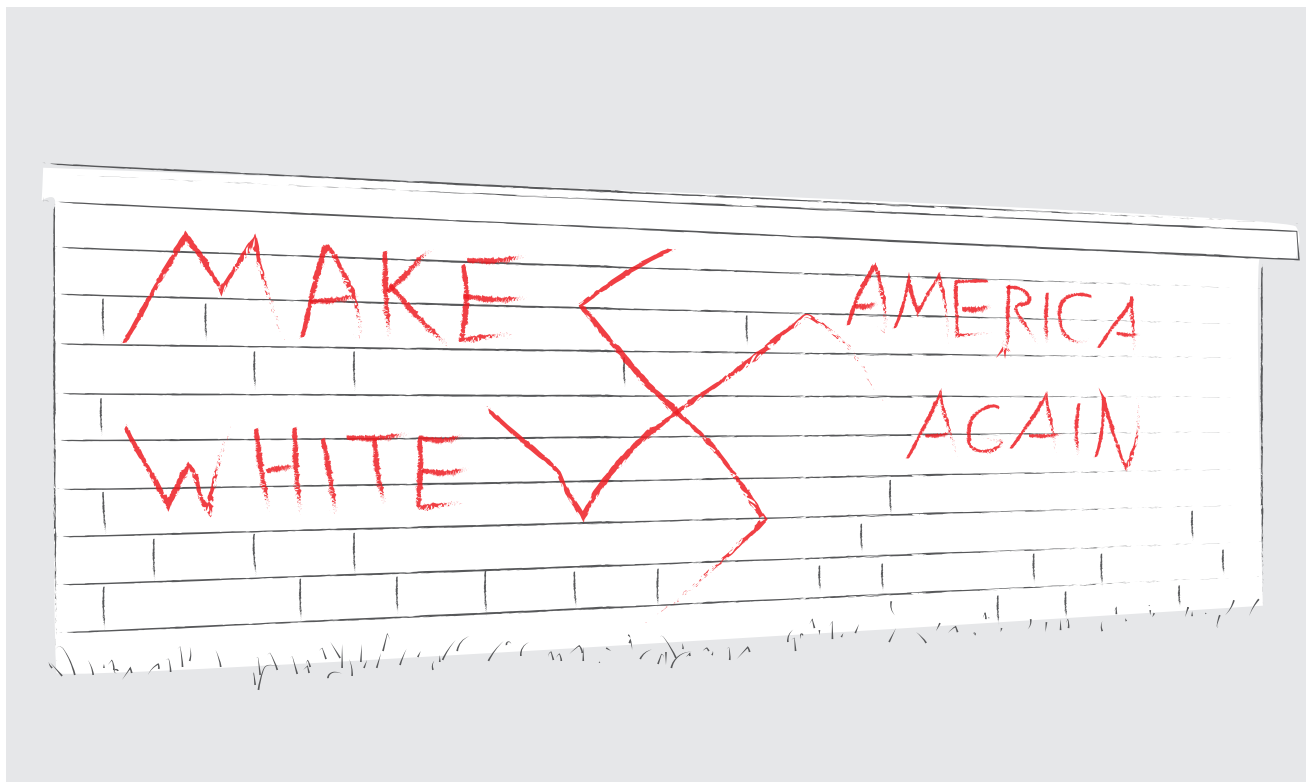
Razlika između počinioca i žrtve

Ako počinitelj i žrtva pripadaju različitim verskim, etničkim ili kulturnim grupama, to može navesti istražne organe da provjere moguću pristranost. Međutim, ovaj pokazatelj će verovatno biti preslab sam po sebi da bi potkrepio motiv pristranosti i trebalo bi da ga podržavaju drugi pokazatelji.

Nedostatak drugih motiva

Ovaj pokazatelj takođe treba da podrže drugi dokazi; međutim, ako ne postoji drugi motiv i žrtva pripada grupi „zaštićenih karakteristika“, pokazatelj pristranosti ne treba odbaciti.

Slika 1

Slika 2

Slika 3

Slika 4

Slika 5

Slika 6

Radni list 4.5: Istraga zločina iz mržnje – Studija slučaja

Organizacija pod nazivom „Zajednička muslimanska unija” dobila je 1. avgusta 2014. godine pravo da koristi parcelu sa zgradom na osnovu ugovora o zakupu. Planirano je da se tu otvori muslimanski internat. Pre toga, u junu 2014. godine, kada je lokalno pravoslavno stanovništvo saznalo za plan, počeli su protesti protiv otvaranja muslimanske škole u naselju. Mjesecima su lokalne radikalne hrišćanske grupe podizale barikade na ulazu zgrade i sprečavale članove organizacije da uđu u nju i završe potrebne radove. Pored toga, neki ljudi povezani sa takvim grupama bili su aktivni na platformama društvenih medija, gde su stalno objavljivali video-snimke sa antimuslimanskim narativima. Policija je obavještena o nekoliko incidenata verbalnog i fizičkog zlostavljanja od strane meštana koji su muslimanima pretili da će zapaliti školu; međutim, do danas ništa nije preduzeto.

Na dan Ramazanskog bajrama, koji slavi kraj ramazanskog posta, Rašid (sekretar Unije) trebalo je da otvori školsku zgradu da proslavi praznik, ali je primetio svinjsku glavu prikovanu na ulazna vrata. Na zidu su bili i grafiti na kojima je pisalo: „U našoj zemlji nema mesta za muslimane”. Rašid je odlučio da ode u kancelariju Unije i okupi članove kako bi prijavili incident. Na putu do kancelarije, Rašida su napala četvorica muškaraca (navodno povezanih sa pomenutim grupama) koji su ga žestoko pretukli.

Prilog 4.5: Napomene za predavače o Aktivnosti 4.5

Organi za sprovođenje zakona treba da tretiraju navodne zločine iz mržnje veoma ozbiljno i daju im visok prioritet. Dalekosežne negativne posledice ovih zločina i dugotrajni uticaj na žrtve logično zahtevaju visoke standarde istrage. Prema Preporuci opšte politike ECRI br. 11, države treba da obezbede delotvorne istrage o navodnim slučajevima rasne diskriminacije ili rasno motivisanog neprimerenog postupanja od strane policije, kao i da adekvatno kazne počinioce.

Važno je napomenuti da ono što definiše uspešnu istragu nije nužno istraga koja rezultira krivičnim gonjenjem i osudom. Identifikacija i hapšenje osumnjičenog je najbolji ishod; međutim, ponekad to nije moguće. Ono što pravi razliku je kada istražni organi uzmu u obzir mogući motiv pristrasnosti i iscrpu sva sredstva da otkriju relevantne dokaze tokom istrage. U velikom broju slučajeva Evropski sud za ljudska prava je istakao da dokazivanje rasističkog motiva može biti izuzetno teško; prema tome, „obaveza tužene države da istraži moguću rasističku obojenost akta nasilja je obaveza u pogledu upotrebljenih sredstava, a ne obaveza da se postigne određeni rezultat”.²⁸ Drugim rečima, „obaveza države da istraži moguću rasističku obojenost nasilnog čina je obaveza ulaganja najsnažnijih napora i nije apsolutna [...]. Organi vlasti moraju da urade ono što je razumno u datim okolnostima kako bi prikupili i obezbedili dokaze, da istraže sva praktična sredstva za otkrivanje istine i da donesu potpuno obrazložene, nepristrasne i objektivne odluke, ne izostavljajući sumnjive činjenice koje mogu biti indikativne za nasilje izazvano rasnom netrpeljivošću.”²⁹

Obezbeđivanje mesta zločina

Kao i za svaku krivičnu istragu, obezbeđenje mesta zločina je jedna od prvih radnji koje treba preduzeti. Zločini iz mržnje su zločini poruka; stoga počinioци često ostavljaju „znakove” ili dokaze koji se kasnije mogu koristiti kao pokazatelji pristrasnosti. S obzirom na različite domaće propise, prilikom dolaska na mesto zločina savetuje se sledeće:

1. Pre nego što započnete istražne radnje, proverite da li je nekome na mestu zločina potrebna hitna medicinska pomoć i odmah je pozovite.
2. Zaštitite žrtve i svedoke i bez odlaganja ih sklonite ako su u opasnosti.
3. Fokusirajte se na žrtve i postupajte prema njima sa saosećanjem i dostojanstvom. Za više informacija o postupanju prema žrtvama pogledajte Modul 5.
4. Fizički obezbedite mesto događaja što je pre moguće kako biste izbegli svaku priliku da se dokazi kontaminiraju, izgube ili unište. Identifikujte žrtvu i relevantne svedoke kako biste nastavili sa istražnim merama uz njihovo učešće, kao što su uzimanje izjava i naknadni intervjui.
5. Snimite fotografije ili video-zapise da biste zabeležili prvobitni izgled mesta zločina.
6. Pozovite sve potrebne stručnjake (npr. forenzičare, tumače, stručnjake za kamere).
7. Uzmite odgovarajuće uzorke i/ili fizičke dokaze (literatura na temu mržnje, kante sa sprejom u boji i simbolični predmeti kao što su kukasti krstovi i krstovi).
8. Prikupite snimke kamere (ako je moguće).

²⁸ ESLJP, *Skorjanec v. Croatia*, 25536/14, §54

²⁹ ESLJP, *Nachova and Others v. Bulgaria*, 43577/98, 43579/98, §§ 156-159

Ova lista je indikativna i treba je prilagoditi lokalnim propisima i okolnostima slučaja. Obezbeđenje mesta zločina i efikasno prikupljanje dokaza posebno su važni kada su pokazatelji vidljivi, na primer, komentari mržnje na zidu, određene lokacije kao što su grobovi, verski objekti, priroda nasilja (na primer, gde je kukasti krst urezan na lešu pokojnika), leci koji sadrže rasistički jezik itd.

Uzimanje usmenih izjava

Izjave žrtava/svedoka su glavni izvor dokaza u smislu dokazivanja motiva pristrasnosti u slučajevima zločina iz mržnje. Iako izjave svedoka mogu doneti nove detalje o slučaju i postati osnova za čitav niz akcija, istražitelji treba da budu posebno pažljivi u identifikaciji i lociranju svedoka budući da će uspeh vrlo često zavisiti od informacija i podataka koje oni mogu da pruže. Dobro isplaniran intervju je veliki korak ka obezbeđivanju uspešnog ishoda. Istražitelji treba da poznaju pravu veštinu intervjuisanja i/ili da primenjuju relevantnu ekspertizu i pristup fokusiran na žrtvu kako bi otkrili stvarne motive krivičnog dela.

Važnost verbalnih dokaza naglašava i ESLJP. Sud napominje da „kada se u istrazi otkriju bilo kakvi dokazi o rasističkom verbalnom zlostavljanju, oni se moraju proveriti i, ako se potvrde, treba preduzeti temeljno ispitivanje svih činjenica kako bi se otkrili svi mogući rasistički motivi”.³⁰

Prilikom uzimanja izjava, istražni organi ne bi trebalo da izražavaju osuđujući stav, jer to može imati nepovratan uticaj na buduće postupke. Ako žrtva oseća da je ispitanik osuđuje, to može uticati ne samo na ishod konkretnog slučaja, već može ometati buduću saradnju cele zajednice sa državnim organima. Više informacija o pojedinačnoj proceni potreba žrtve i osetljivoj komunikaciji može se naći u Modulu 5.

Što se tiče strukture intervjua, važno je da se proces dobro isplanira i izvede. U tu svrhu ispitivač treba da sledi određeni obrazac. Uopšte uzev, faze intervjua su **planiranje, priprema i uvod; priča i pitanja; zatvaranje i evaluacija**.³¹

Planiranje, priprema i uvod

Da bi se povećale šanse za uspešan ishod, svaku istražnu radnju, uključujući i intervju, treba pažljivo planirati i pripremiti. Planiranje i priprema omogućavaju istražiteljima da postave ciljeve i da odrede svoja očekivanja od ispitanika. Pored toga, kvalitetna priprema znatno povećava šanse da se kasnije izbegnu problemi.

Dok planira i priprema intervju o slučaju zločina iz mržnje, istražitelj treba da:

- Analizira postojeće činjenice slučaja i planira pitanja u skladu sa tim, koristi odgovarajuće termine/zamenice (posebno u odnosu na LGBTI+ zajednicu) i proveriti njihovu ispravnu upotrebu sa sagovornikom, ako je u nedoumici;
- Utvrdi da li je potrebno angažovanje dodatnih ljudi, kao što su prevodioci, advokati odbrane, koordinatori žrtava i svedoka, odrasli u pratnji (u slučaju maloletnika i ranjivih odraslih), i pozove ih u skladu sa tim;
- Identifikuje potrebe ispitanika (posebno žrtve) i pripremi informacije o relevantnim službama kojima bi ga mogao uputiti;
- Obavi intervju u udobnoj prostoriji bez ometanja (treba da budu prisutni samo oni koji će učestvovati u intervjuu);
- Pripremi sav materijal i tehnička sredstva (npr. uređaj za video-snimanje, kompjuter) ako se intervju snima.

³⁰ ESLJP, Skorjanec v. Croatia, 25536/14, §65

³¹ Ovaj odeljak koristi sledeći izvor: Boyle, M. and Vullierme, J.C. (2018) Kratak uvod u istražno intervjuisanje: Vodič za praktičare

Nakon završenih priprema, istražitelj treba da se pravilno predstavi sagovorniku. Ovo je faza u kojoj strane stižu prve utiske jedna o drugoj. Dobar uvod i iskrenost ispitivača mogu podstaći žrtvu, svedoka ili osumnjičenog na dalju saradnju sa organima za sprovođenje zakona. Tokom uvoda istražitelj treba da:

- Predstavi sebe i sve strane koje prisustvuju intervjuu,
- Objasni kako će teći proces,
- Obavesti učesnike da li je planirano video-snimanje,
- Navede prava i obaveze ispitanika,
- Proveri da li ima pitanja pre nego što započne stvarno ispitivanje.

Priča i pitanja

U početnoj fazi intervjuja, osobi koja se intervjuje treba dati priliku da slobodno ispriča tok događaja. Ispitivač treba da podstiče priču i pokazuje interesovanje odgovarajućim govorom tela i tehnikama aktivnog slušanja. Nakon što se priča završi, ispitivač može postavljati pitanja (otvorena ili zatvorena, u zavisnosti od procene). Veoma je važno da istraživači postavljaju pitanja o pokazateljima pristrasnosti ako o njima nije bilo reči tokom prepričavanja, na primer:

- Recite mi tačno šta je osumnjičeni izgovorio pre, tokom i posle incidenta i koliko često.
- Da li znate zašto ste bili na meti?
- Opišite osumnjičenog sa što više detalja, uključujući tetovaže ili odeću.³²
- Koliko dugo živite u tom području? Da li ste jedini pripadnik (ili jedan od nekoliko pripadnika) [zaštićene grupe] koji živi u tom području?
- Da li je bilo prethodnih incidenata?
- Da li je nedavno bilo nekih javnih aktivnosti koje bi vas učinile metom?
- Da li ste u prošlosti bili žrtva zločina iz mržnje?³³

Pošto su žrtve zločina iz mržnje verovatno posebno traumatizovane i ranjive, ispitivač treba da:

- Izbegava sekundarnu viktimizaciju okrivljavanjem žrtve; pitanja ne bi trebalo da budu osuđujuća, na primer, „Zašto ste nosili šarenu odeću?“, „A šta ste očekivali kada izgledate ovako“ itd.;
- Ima na umu da zaštićene karakteristike ili pripadnost žrtve nisu nužno relevantne za istragu, pa stoga nije obavezno da ih ispituje o tome; u slučajevima zločina iz mržnje u fokusu istrage je motivacija počinioca, uključujući pretpostavke počinioca o identitetu žrtve, i zato utvrđivanje zaštićenih karakteristika žrtve samo po sebi nije nužno ključno za uspeh istrage;
- Bude veoma oprezan kada je u pitanju „otkrivanje“ identiteta žrtve ili svedoka, posebno kada se radi o pripadnicima LGBTI zajednice;
- Postavlja relevantna pitanja da bi identifikovao pokazatelje pristrasnosti i da se posebno interesuje da li su incident pratili komentari mržnje pre, tokom ili posle incidenta;
- Koristi odgovarajući, jednostavan jezik i izbegava profesionalni žargon;
- Dozvoli ispitaniku da odabere tempo i jezik intervjuja;
- Koristi odgovarajuće zamenice i imena kada ima posla sa seksualnim manjinama (ako više vole da ih neko oslovljava drugačije nego imenom iz pasoša, ispitivač treba da koristi imena i zamenice koje je odabrala žrtva; međutim, u službenoj evidenciji zbog zahteva domaćeg pravnog poretka mogu se navesti oba imena (ono iz pasoša i ono željeno).

³² Napomena: Imajte na umu koliko je važno da budete pažljivi u sugerisanju konkretnih sećanja svedoku/žrtvi. Na primer, sugerisanje tetovaža može dovesti do lažnih sećanja. Postavljajte dodatna pitanja u vezi sa specifičnim opisima i detaljima i donesite sud o potencijalnoj tačnosti ovih informacija.

³³ National Center for Hate Crime Prevention, Education Development Center Inc. (2000), Odgovor na zločin iz mržnje: Multidisciplinarni nastavni plan i program za profesionalce za sprovođenje zakona i podršku žrtvama, pp.165-166

Evo nekoliko primera „loših“ i „dobrih“ pitanja pri intervjuisanju osoba o mogućem zločinu iz mržnje prema LGBTI osobama:

Istražitelj: Da li ste gej?

Žrtva odbija da odgovori.

Istražitelj: Da li ste bili napadnuti zbog vašeg LGBTI identiteta?

Žrtva odbija da odgovori.

U obe situacije formulacija pitanja istražitelja je neprihvatljiva jer zahteva otkrivanje osetljivih informacija od žrtve. Vrlo često, čak i ako osoba zaista pripada seksualnoj manjini, ona to ne želi da otkrije strancima. Dakle, pravilno formulisanje pitanja čini stvarnu razliku i podiže poverenje u istražne organe. Štaviše, postoji i šansa da će se odbrana požaliti pred sudom da je došlo do navođenja žrtve/svedoka na odgovor.

Istražitelj: Zašto ste, po vašem mišljenju, bili meta?

Žrtva: Mislím da se pretpostavljalo da sam gej.

U drugom primeru žrtva je spremnija da saraduje sa istražnim organima jer se njen stvarni identitet ne otkriva. Odgovor se zasniva isključivo na individualnoj percepciji i pitanje ne navodi žrtvu da odgovori na unapred određen način.

Uz uzimanje izjava žrtava/svedoka, jedna od ključnih faza u dobroj istrazi jeste pravilno ispitivanje osumnjičenih. Važno je zapamtiti da su „policijски službenici dužni da ispituju osumnjičene uz pretpostavku njihove nevinosti“.³⁴ Policijski službenici su, kada ispituju osumnjičene, često motivisani da koriste taktike intervjuisanja koje su prinudne i imaju za cilj dokazivanje njihove unapred određene verzije događaja. Osumnjičenima treba dozvoliti da iznesu svoju priču koju policijski službenici mogu da testiraju i ospore njenu istinitost u odnosu na dostupne dokaze i informacije, uz istovremenu potrebu da se teži daljim korisnim putevima istrage. Zajedno sa potkrepljivanjem osnovnog zločina, ključno je postaviti pitanja koja se fokusiraju na pokazatelje pristrasnosti. Ovo mogu biti pitanja za identifikaciju motiva pristrasnosti:

- Zašto ste izabrali ovu metu? Šta vas je motivisalo?
- Šta mislite o ovoj osobi ili grupi?
- Da li je grupa žrtve povredila vas ili vaše prijatelje?
- Da li ste pisali ove komentare onlajn? Kako ih objašnjavate?
- Da li ste ofarbali imovinu? Šta se krije iza ovih simbola?

Ova lista je samo indikativna, a pitanja se mogu razlikovati u zavisnosti od činjenica slučaja. Osumnjičeni – posebno ako je advokat odbrane već uključen u postupak – možda neće odgovarati na takva direktna pitanja. Međutim, njihovi odgovori mogu otkriti nove i zanimljive činjenice. Stoga ispitivači treba da budu veoma pažljivi i da zabeleže svaki detalj koji se potencijalno može povezati sa motivom pristrasnosti.

³⁴ Boyle, M. and J.C. Vullierme. (2018) Kratak uvod u istražno intervjuisanje: Vodič za praktičare, p.16

Zatvaranje i evaluacija

U ovoj fazi ispitivač treba da pita osobu da li ima nešto da doda odnosno da li bi želela da postavi neka pitanja. Štaviše, istražitelj procenjuje primljene informacije i planira dalje radnje. Ako su informacije o pokazateljima pristrasnosti dostavljene, istražitelj treba da pokuša da prikupi dodatne dokaze o tome kako bi potkrepio motiv pristrasnosti.

Pretvaranje pokazatelja pristrasnosti u dokaze

Uprkos teoretskom znanju o pokazateljima pristrasnosti, postoje situacije kada se istražni organi mogu suočiti sa poteškoćama da ih pretvore u dokaze koji dokazuju pristrasnost. Ponekad takve poteškoće izazivaju sami službenici za sprovođenje zakona, dok su u drugim situacijama glavni problemi pravne ili administrativne prepreke.

Na primer, policija dobija informacije o materijalnoj šteti na imovini jevrejskog para koji živi u blizini. Policijski službenici koji su otišli na adresu zatekli su na ogradi nacrtan kukasti krst. Oni istražuju mesto, ispituju par i komšije, ali zaboravljaju da fotografišu ogradu. Sledećeg dana se vraćaju na lice mesta kako bi prikupili vizuelne dokaze, ali ih je već odnela jaka kiša koja je padala tog jutra.

U ovoj situaciji je, zbog nemara istražitelja, uništen glavni pokazatelj pristrasnosti. Umesto toga, oni mogu da koriste izjave svedoka, ali one možda nemaju istu snagu dokaza. Iako navedeni primer pokazuje nemar, postoje mnoge situacije kada istražitelji namerno ignorišu pokazatelje pristrasnosti, pod pretpostavkom da su već prikupili dovoljno dokaza za uspešno krivično gonjenje. Takve radnje mogu biti inspirisane različitim razlozima (prekomerno opterećenje, strah od dodatnih instrukcija tužilaca, interna pristrasnost itd.). Veštine i znanja u vezi sa diskriminatorским postupanjem policije obuhvaćeni su u Modulu 2.

Za razliku od prethodno navedenih primera, može doći do situacija kada službenike za sprovođenje zakona ometa slabo zakonodavstvo. U nekim zakonodavstvima je dozvoljeno da se snimci kamera koriste kao dokaz samo ako počinjeno krivično delo spada u određenu kategoriju (npr. teška krivična dela). Takva ograničenja mogu biti problematična kada se pribavljaju dokazi o motivima pristrasnosti za zločine koji ne ispunjavaju zakonske uslove. Pored toga, kada su u pitanju elektronski dokazi, mnoga zakonodavstva imaju vrlo specifična pravila za njihovu prihvatljivost, jer zahtevaju proveru autentičnosti. Stoga se istražitelji, kada treba da koriste izjave date na društvenim mrežama kao pokazatelje pristrasnosti, mogu suočiti sa pravnim problemima u pokušaju da te izjave unesu u spise predmeta.

Posebnu pažnju treba obratiti na pretvaranje izjava žrtve/svedoka u dokaze. Uprkos činjenici da su intervjui jedan od najčešćih vidova istražnih radnji i da daju jake i pouzdane dokaze, oni mogu biti subjektivni, a samim tim ih i odbrana može lako osporiti. Stoga bi istraga, osim percepcije žrtve/svedoka, uvek trebalo da potraži dodatne dokaze kako bi se ojačao slučaj navodnog zločina iz mržnje.

Prilog 4.6: Napomene za predavače o Aktivnosti 4.6

Zločini iz mržnje koje je počinila policija

Tvrđnje o neprimerenom postupanju policije motivisanom mržnjom su česte. Postoje desetine slučajeva pred ESLJP koje su različite države izgubile jer nisu uspele da pravilno istraže nezakonite radnje policijskih službenika. Propust da se to uradi dovodi do kršenja člana 14. Konvencije, u vezi sa drugim članovima (uglavnom, članom 2. (pravo na život) ili članom 3. (zabrana mučenja)).

Zločini iz mržnje koje počinila policija izuzetno su štetni po imidž cele institucije, jer je policija glavni akter koji je odgovoran za održavanje pravnog poretka i borbu protiv ovakvih prekršaja. Stoga je adekvatna, sveobuhvatna, temeljna, brza, ekspeditivna i nezavisna istraga o neprimerenom postupanju policije od suštinskog značaja da bi se povratilo poverenje javnosti. Ova pitanja su detaljnije istražena u Modulu 2.

Apsolutno je neophodno da istragu tvrđnji o neprimerenom postupanju vodi nepristrasno i nezavisno telo, jer žrtve generalno nemaju poverenja u sisteme za podnošenje pritužbi koje obezbeđuje policija ili čak tužilaštvo. Preporuka opšte politike ECRI br. 11 zahteva od država „da osnuju telo, nezavisno od policije i tužilaštva, zaduženo za istragu navodnih slučajeva rasne diskriminacije i rasno motivisanog neprimerenog postupanja od strane policije“. Preporučuje se da policija uz nezavisno telo ima i interne provere kvaliteta i disciplinske mehanizme (policijski inspektorat, odeljenje u ministarstvu unutrašnjih poslova itd.).

Zločini iz mržnje protiv policije

Policijski službenici nisu izuzeti od toga da postanu žrtve zločina iz mržnje. Formula za izvršenje krivičnog dela je ista. Oni su na meti zbog njihove stvarne ili pretpostavljene pripadnosti određenoj grupi koja ima specifične zaštićene karakteristike, kao što su etnička pripadnost, rod, rasa, invaliditet, LGBTI identitet itd. Pored toga, dok obavljaju svoje dužnosti, policijski službenici mogu postati mete zločina iz mržnje i po osnovu povezanosti. Na primer, ako štite demonstracije verske manjine, a radikalni kontrademonstranti odluče da napadnu demonstracije, policijski službenici lako mogu postati mete tih nasilnih grupa.

Policijski službenici mogu postati žrtve maltretiranja, diskriminacije, pa čak i zločina iz mržnje od strane svojih kolega. Na primer, muška supkultura policije može naterati gej policajce da kriju svoju seksualnu orijentaciju i da se pridržavaju „pravila“. Stoga se takođe treba pozabaviti stereotipnim okruženjem unutar policije koje može biti diskriminatorско prema određenim pripadnicima institucije.

U idealnim okolnostima trebalo bi da postoje jasne smernice unutar policije da se zločini iz mržnje prema policijskim službenicima neće tolerisati. Na primer, policija Saseksa je 2021. godine uvela posebnu politiku sa planom od sedam tačaka kako bi osigurala dosledan pristup istrazi i evidentiranju napada i zločina iz mržnje na policijske službenike.³⁵ Prema strateškom dokumentu, zločini iz mržnje protiv policije su neprihvatljivi i treba ih shvatiti ozbiljno. Takve radnje nikada ne bi trebalo smatrati „delom posla“.

³⁵ Sussex Police, Istraga napada i zločina iz mržnje na policijske službenike, policijsko osoblje i volontere dok su na dužnosti (903/2021)

Modul 5

UVAŽAVAJUĆE I NEDISKRIMINATORSKO POSTUPANJE SA ŽRTVAMA

AUTOR: MARHARYTA ZHESKO

Uvod i osnovne informacije	162
Ishodi učenja	164
Pregled aktivnosti i predviđenog vremena	164
Priprema	165
Opis aktivnosti	166
<i>Aktivnost 5.1: Potrebe žrtava diskriminatorskog uznemiravanja i nasilja</i>	166
<i>Aktivnost 5.2: Zauzimanje unakrsnog pristupa</i>	171
<i>Aktivnost 5.3: Sekundarna viktimizacija kao diskriminacija</i>	173
<i>Aktivnost 5.4: Procena i ispunjavanje potreba žrtava</i>	175
<i>Aktivnost 5.5: Osetljiva i uvažavajuća interakcija sa žrtvama</i>	177
Prilozi i radni listovi	179
<i>Prilog 5.1: Svedočanstva žrtava zločina iz mržnje</i>	179
<i>Radni list 5.2a: Cvet identiteta</i>	181
<i>Radni list 5.2b</i>	182
<i>Prilog 5.b: Napomene za predavače</i>	183
<i>Radni list 5.3: Štampana svedočenja žrtava o njihovoj interakciji sa policijom</i>	186
<i>Radni list 5.4a</i>	188
<i>Radni list 5.4b</i>	189
<i>Radni list 5.5a</i>	194
<i>Radni list 5.5b: Razmatranja osetljive interakcije sa žrtvom</i>	195

Uvod i osnovne informacije

Jednu od ključnih uloga policije predstavlja uvažavajuće i nediskriminatorno postupanje sa žrtvama. To je takođe važno kako bi se individualne potrebe žrtava identifikovale i zadovoljile na delotvoran i osetljiv način i kako bi se sprečio ili smanjio potencijal za sekundarnu viktimizaciju i traumu, do čega često može doći kada se žrtva uključi u istražni i krivičnopравни proces. Postupanje prema žrtvama s poštovanjem i odgovaranje na njihove potrebe takođe pomaže u uspostavljanju poverenja između žrtava i policije. Veća je verovatnoća da će u istrazi saradivati i da će sa policijom razmenjivati informacije žrtve i svedoci koji veruju policiji; na taj način povećavaju se šanse za delotvorne ishode krivičnog postupka. U širem smislu, poverenje i delotvornost sistema krivičnog pravosuđa može da podstakne više žrtava, iz svih sredina, da prijavljuju zločine, čime se povećava bezbednost pojedinaca, zajednica i društva u celini.

Uvažavajuće i nediskriminatorno postupanje znači da policija i profesionalci krivičnog pravosuđa svojim postupcima ne izazivaju diskriminatorne ishode, da se trude da budu svesni i da se suprotstavljaju sopstvenoj pristrasnosti i da obraćaju pažnju na pojedinačnu ranjivost žrtava, svedoka i njihovih članova porodice. Pošto je svaki pojedinac drugačiji i pošto je ranjiv na različite načine i drugačije doživljava zločine ili incidente, policija treba da ima individualni pristup svakoj žrtvi. Drugim rečima, trebalo bi da usvoji pristup fokusiran na žrtve. U tom cilju policijski službenici moraju biti u stanju da procene potrebe i rizike žrtava i da imaju veštine da sa njima komuniciraju na odgovarajući način. Pored toga, osetljivo i profesionalno postupanje zahteva temeljno razumevanje diskriminacije i njenog kompleksnog uticaja na žrtve i policijske obaveze da eliminiše diskriminaciju i promoviše jednakost.

Iz perspektive jednakosti i ljudskih prava postoje dva skupa pitanja koja treba razmotriti u osetljivom i profesionalnom postupanju prema žrtvama:

1. Poseban uticaj i potrebe koje proizilaze iz toga što je osoba žrtva zločina iz mržnje ili zločina počinjenih sa diskriminatornim motivom;
2. Opštiji izazovi sa kojima se suočavaju pripadnici manjinskih zajednica kada se susretnu sa policijom odnosno kada odluče da se obrate policiji kao žrtva nekog zločina. Ove dve grupe imaju mnoga iskustva koja se preklapaju. Na primer, obe grupe mogu biti zabrinute zbog diskriminatornog ili lošeg odgovora policije. Pored toga, obe grupe mogu imati potrebe za pristupom koje nisu nužno povezane sa prirodom krivičnog dela, poput usluga prevođenja, uključujući znakovni jezik, ili druge potrebe koje se odnose, konkretno, na rod, seksualnu orijentaciju, veroispovest ili invaliditet. U isto vreme, priroda i uticaj zločina iz mržnje su jedinstveni i dovode do specifičnih rizika, potreba za podrškom i uticaja..

Ovaj modul ima za cilj da podigne svest policije o opštoj jednakosti i ljudskim pravima prilikom reagovanja na neki zločin čija je žrtva iz manjinske zajednice, kao i o specifičnim pitanjima vezanim za postupanje sa žrtvama zločina iz mržnje. Da bi se ti ciljevi ostvarili, tematsku strukturu ovog modula čine tri podteme. Aktivnost 5.1 i Aktivnost 5.2 usredsređene su na potrebe žrtava, naročito žrtava diskriminatornih incidenata i zločina i žrtava iz manjinskih grupa, kao i na ukršteni pristup usmeren na žrtve prilikom postupanja sa njima. Aktivnost 5.3 usredsređena je na to kako policijsko postupanje ili nepostupanje mogu dovesti do sekundarne viktimizacije. Aktivnost 5.4 i Aktivnost 5.5 usredsređene su na to kako policija može na osetljiv i profesionalan način da prepozna specifične potrebe i rizike sa kojima se suočavaju žrtve i da reaguje na njih na osetljiv i profesionalan način.

Ovaj modul koristi termin „žrtva“ za pojedinca pogođenog zločinom ili incidentom, a koji se odražava u terminologiji međunarodnog i evropskog okvira zasnovanog na ljudskim pravima i domaćim pravnim sistemima. Međutim, termin „žrtva“ treba koristiti oprezno jer se mnoge žrtve ne identifikuju kao „žrtve“ iako to jesu u pravnom smislu. Za neke od njih nazivanje „žrtvom“ implicira obespravljeno i znači poricanje njihove otpornosti i sposobnosti da prevaziđu posledice viktimizacije. Termin „žrtva“ može dovesti do dalje stigmatizacije, jer može biti povezan sa slabošću i bespomoćnošću. Zato neke žrtve više vole da koriste izraz „preživeli“, termin koji priznaje otpornost i delovanje. Policijski službenici treba da budu svesni takve osetljivosti kada komuniciraju sa žrtvama.

Glavni međunarodni standardi koji podupiru ovaj modul proizilaze iz Direktive EU o pravima žrtava¹, koja uspostavlja minimalne standarde o pravima, zaštiti i podršci žrtvama zločina i zahteva od domaćih vlasti da ugrade perspektivu žrtve u rad sistema krivičnog pravosuđa. Direktiva naglašava važnost razmatranja ličnih karakteristika žrtve prilikom komuniciranja i procene njihovih potreba. Pored toga, Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS)² poziva domaće vlasti da žrtvama zločina iz mržnje obezbede delotvoran pristup pravdi, kao i da izgrade kapacitete organa za sprovođenje zakona obučavajući policijske službenike u prvim redovima kako bi se povećala pozitivna interakcija između policije i žrtava zločina iz mržnje, uključujući pružanje preporuka za pomoć žrtvama i zaštitu žrtava. Preporuka opšte politike ECRI br. 11 o borbi protiv rasizma i rasne diskriminacije u radu policije³ podstiče domaće vlasti da garantuju osetljivost u postupanju prema žrtvi kada se prijavi rasistički incident. Najzad, preporuke Komiteta ministara Saveta Evrope o pomoći žrtvama⁴ predviđaju niz standarda u postupanju sa žrtvama, uključujući potrebu da se spreči ponovna viktimizacija, posebno za žrtve koje pripadaju ranjivim grupama.

Pošto se ovaj modul fokusira na žrtve, trebalo bi da bude prilagođen i realizovan u bliskoj saradnji sa lokalnim NVO partnerima koji imaju jake veze u zajednici. Te organizacije treba da poseduju duboko razumevanje iskustava svojih zajednica u vezi sa zločinima, zločinima iz mržnje i policijskim reakcijama u nacionalnom ili lokalnom kontekstu. Štaviše, te organizacije će biti u najboljoj poziciji da daju savete o određenim prazninama i izazovima u komunikaciji sa policijom koje bi trebalo rešiti kroz ovu obuku. Na kraju, njihov doprinos će posebno naglasiti potrebu da se čuju perspektive i potrebe žrtava i zajednica, a poslaće i snažnu poruku učesnicima o važnosti i dodatnoj vrednosti saradnje sa lokalnim civilnim društvom i organizacijama u zajednici.

¹ Direktiva EU kojom se utvrđuju minimalni standardi u pravima, podršci i zaštiti žrtava krivičnih dela – Direktiva 2012/29/EU, usvojena 25. oktobra 2012, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A32012L0029>.

² Ministarski savet OEBS-a, Odluka 9/09, Borba protiv zločina iz mržnje, Atina, 2. decembar 2009, www.osce.org/cio/40695. Ministarski savet OEBS-a, Odluka 13/06, Borba protiv netolerancije i diskriminacije i unapređenje međusobnog poštovanja i razumevanja, Brisel, 5. decembar 2006, www.osce.org/mc/23114.

³ Preporuka opšte politike ECRI br. 11 o borbi protiv rasizma i rasne diskriminacije u radu policije, usvojena 27. juna 2007. godine, www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/recommendation-no.11.

⁴ Savet Evrope, Preporuka Komiteta ministara Rec(2006)8, „O pomoći žrtvama zločina“, 14. jun 2006, <https://rm.coe.int/16805afa5c>.

Ishodi učenja

Učesnici će:

- Shvatiti potrebe žrtava, naročito žrtava diskriminatorskih zločina i incidenata, kao i žrtava iz manjinskih grupa,
- Shvatiti značaj zauzimanja ukrštenog pristupa prilikom postupanja sa žrtvama,
- Saznati kako diskriminatorsko i nevažavajuće postupanje policije sa žrtvama može da izazove sekundarnu viktimizaciju žrtava,
- Saznati kako se obezbeđuje da se razmotre i ispune specifične potrebe žrtava,
- Steći znanja i veštine o tome kako se obezbeđuje uvažavajuće i nediskriminatorsko postupanje sa žrtvama, svedocima i članovima porodice.

Pregled aktivnosti i predviđenog vremena

Aktivnost 5.1: Potrebe žrtava diskriminatorskog uznemiravanja i nasilja	(60 minuta)
Aktivnost 5.2: Unakrsni pristup	(60 minuta)
Aktivnost 5.3: Sekundarna viktimizacija kao diskriminacija	(30 minuta)
Aktivnost 5.4: Procena i ispunjavanje potreba žrtava	(60 minuta)
Aktivnost 5.5: Osetljiva i uvažavajuća interakcija sa žrtvama	(90 minuta)

Priprema

Pored oslanjanja na Procenu potreba, u pripremi ovog modula tim za obuku treba da preduzme sledeće korake.

Tim za obuku treba blisko da saraduje sa lokalnim partnerskim organizacijama civilnog društva, posebno kada su u pitanju Aktivnost 5.1, Aktivnost 5.2, Aktivnost 5.3 i Aktivnost 5.4. Priručnik pruža primere svedočenja žrtava za ove aktivnosti; međutim, znanje i iskustvo lokalnih partnerskih organizacija civilnog društva mogli bi biti dragoceni za verifikaciju relevantnosti i primenljivosti ovih primera u lokalnom ili nacionalnom kontekstu.

Pored toga, posebno kada je u pitanju Aktivnost 5.4, tim za obuku treba da proveri, sa svojim kolegama iz nacionalnog tima, relevantnu nacionalnu politiku i policijska operativna uputstva o potrebama i proceni rizika žrtava, pravila upućivanja podrške žrtvama i tehnike intervjuisanja (takođe unakrsno upućivanje na Modul 4 o istragama zločina iz mržnje) i njihovu primenu od strane policijskih službenika. Predavač takođe treba da istraži dostupne nacionalne usluge podrške žrtvama, koje nude i državni akteri i akteri iz organizacija civilnog društva.

Za Aktivnost 5.5 tim za obuku treba da razjasni, sa svojim kolegama iz nacionalnog tima, postojanje relevantnih nacionalnih zakonskih ili političkih odredbi koje zahtevaju od policije da informiše žrtve o njihovim pravima (kao što su prava na informacije, komunikaciju i zaštitu prema domaćem pravu i politikama), kao i o relevantnim lecima ili drugim gotovim materijalima o pravima žrtava.

Svaku aktivnost prate određene tačke o neophodnim pripremnim koracima, po potrebi. Napomene i preporuke za predavače, primenljive na specifične aktivnosti, daju se u celom modulu.

Opis aktivnosti

Aktivnost 5.1: Potrebe žrtava diskriminatorskog uznemiravanja i nasilja

Svrha učenja: Uticaj diskriminatorskog uznemiravanja i nasilja te potrebe žrtava, uključujući žrtve diskriminatorskih zločina i incidenata i žrtve iz manjinskih grupa

Vreme: 60 minuta

Potreban materijal: bela flipčart tabla
papir za belu flipčart tablu
flomasteri
projektor
štampana svedočenja o potrebama žrtava, Prilog 5.1
PowerPoint prezentacija o izazovima sa kojima se suočavaju žrtve diskriminatorskih zločina i žrtve iz manjinskih grupa

Priprema: Zajedno sa lokalnom OCD, predavač treba da pripremi svedočenja žrtava naglašavajući potrebe žrtava.

Uputstva

1. Aktivnost počinje razgovorom o uticaju diskriminatorskog uznemiravanja i nasilja i po čemu se ono razlikuje od drugih zločina i incidenata, uključujući njegov uticaj na članove porodice i zajednice koji dele istu zaštićenu karakteristiku. Da biste razgovarali o tome, na plenarnom sastanku predstavite sledeću studiju slučaja (zasnovanu na svedočenju žrtve) i zamolite učesnike da utvrde kakav je uticaj tog zločina na žrtvu i kako se on razlikuje od drugih vrsta zločina koji nemaju motiv pristrasnosti. Zamolite učesnike da razmisle o trenutnom i mogućem dugoročnom uticaju.

Samo što sam izašao iz autobusa, kada sam začuo slab zvuk usmeren ka meni sa leve strane preko puta. Skinuo sam slušalice koje sam nosio da ne bih slušao buku, a neki momci su vikali „Koronavirus! Koronavirus! Ha, ha!” u lice i snimali me. Nisam imao priliku da kažem bilo šta – „Molim te prestani” ili „Zašto ovo radiš?” – jer mi je jedan od njih oteo slušalice sa vrata. U tom trenutku ovo nije ličilo na pljačku, već na maltretiranje i koškanje. Posle nekih 50 metara pretrčali su put, a ja sam potrčao za [jednim od njih] vičući: „Zašto ovo radiš?” Kada sam stigao do pešačkog ostrva, on se okrenuo i udario me, a ja sam pao na zemlju. Krvi je bilo svuda. Doživao sam prolaznike, ali u početku se činilo da niko nije mario niti obraćao pažnju. Napadači se nisu trudili da napuste lice mesta, pa sam ih slikao da bih to predao policiji. To me je učinilo veoma opreznim, užasan je osećaj znati da su još uvek tamo. Nije to samo pljačka, tu je i saznanje da sam na meti zbog svoje nacionalnosti i da su me snimali da bi me ponizili, kao da svi istočni Azijci treba da budu pokorni i lake mete... Nije važno koliko sam postigao ili koliko sam naporno radio. Ništa od toga ne štiti mene niti bilo koga drugog. I dalje sam samo meta jer sam istočni Azijac. – Muškarac, 24 godine, istočni Azijac⁵

2. Nadovežite se na odgovore iz grupe i istaknite sledeće tačke. Dok se tačke razmatraju, beležite ih na flipčart tabli:
- Diskriminatorsko uznemiravanje i nasilje boli više od drugih vrsta zločina jer se napada sam identitet žrtve. To šalje poruku odbacivanja identiteta žrtve i da žrtva nije prihvaćen član društva ili zajednice.

⁵ www.theguardian.com/world/2020/feb/16/they-yelled-coronavirus-first-british-attack-victim-east-asian-man.

- Dobro utvrđen korpus istraživanja pokazuje da uticaj incidenata i zločina motivisanih pristrasnošću može biti veći i trajati duže od uticaja zločina bez diskriminatorskog motiva.⁶ Veća je verovatnoća da će žrtve takvih zločina i incidenata patiti od većeg nivoa depresije, anksioznosti, ranjivosti i straha od budućih napada i da će imati ekstreman osećaj izolacije.
 - Konkretno, žrtve diskriminatorskog uznemiravanja i nasilja mnogo teže stiču poverenje u ljude, što utiče na njihovu sposobnost da potraže pomoć ili da prijave zločin. Štaviše, kod njih preovlađuju simptomi budnosti, napetosti i brige da će biti ponovo meta. Ovo često navodi žrtve da promene svakodnevno ponašanje, npr. da izbegavaju prisustvo bogosluženjima ili događajima u zajednici, da ne nose versku odeću ili simbole odnosno određenu vrstu odeće koja bi mogla da otkrije njihov identitet, da se ne drže za ruke sa svojim istopolnim partnerom, da izbegavaju da koriste svoj jezik ili da se uzdržavaju da se u javnosti identifikuju kao pripadnici neke veroispovesti, etničke grupe ili zajednice.⁷
 - Diskriminatorsko uznemiravanje i nasilje mogu imati sličan štetan uticaj na porodicu žrtve i na druge koji dele isti identitet sa osobom koja je bila predmet diskriminatorskog napada. Ostali članovi ciljne grupe ne samo da mogu iskusiti strah od budućih napada na njih, već mogu biti psihički i emocionalno pogođeni kao da su oni sami primarne žrtve.
 - Važno je imati na umu da različiti ljudi različito doživljavaju diskriminatorске incidente i zločine, u zavisnosti od različitih faktora: vrsta incidenata, prethodnog iskustva neke osobe sa marginalizacijom, diskriminacijom i nepovoljnim položajem; postojanja krugova socijalne podrške te ekonomske i psihološke otpornosti osobe. Na osnovu ovih različitih faktora, žrtve imaju različite potrebe. Uloga policije je da ispravno proceni situaciju i identifikuje individualne potrebe svake žrtve.
 - Da bi stekla bolje razumevanje razmera diskriminatorskih incidenata i zločina i njihovog uticaja na ljude u zajednicama, policija bi trebalo da **blisko saraduje sa civilnim društvom i organizacijama u zajednici**.⁸ Na osnovu bliske povezanosti sa zajednicama, ove organizacije često imaju mnogo informacija i znanja o preovlađujućim trendovima i uticajima na članove zajednice i zajednicu u celini. Te informacije možda nikada neće stići u policiju jer je verovatnije da će žrtve češće prijaviti svoja iskustva organizacijama zajednice nego policiji. Iako, istorijski gledano, nivo saradnje između civilnog društva i policije varira od zemlje do zemlje, policija uvek treba da uzme u obzir uspostavljanje odnosa poverenja sa takvim organizacijama i da ih prepozna kao važne partnere u rešavanju problema zločina i incidenata iz mržnje, kao i svih zločina koji uključuju manjinske zajednice.
3. U nastavku pomenite da, pored posebnih ranjivosti žrtava diskriminatorskih zločina koje su gore istaknute, policijski službenici takođe treba da vode računa o ranjivosti žrtava manjinskog porekla. Pripadnici manjinskih grupa suočavaju se sa sličnim izazovima u interakciji sa policijom i u pristupu zaštiti, podršci i pravdi. Koristeći PowerPoint prezentaciju, predstavite donju tabelu grupi i objasnite izazove slične obema grupama i izazove jedinstvene za žrtve zločina iz mržnje.

⁶ Na primer, pogledajte „Izveštaj o žrtvama zločina iz mržnje“, Misija OEBS-a u Skoplju, 2019, dostupan na www.osce.org/mission-to-skopje/424193, i „Anketa o prirodi i razmerama neprijavljenih zločina iz mržnje protiv pripadnika odabranih zajednica u Poljskoj“, OEBS/ODIHR, Komesar za ljudska prava Poljske 2019, dostupna na: www.osce.org/odihr/412445.

⁷ Više informacija o tome kako zločini i incidenti iz mržnje mogu uticati na pripadnike određenih manjinskih grupa pronaći ćete u dokumentima OEBS/ODIHR o zločinima iz mržnje na www.osce.org/odihr/hate_crime_factsheets.

⁸ Modul 6 detaljno razmatra pitanja rada policije u zajednici.

	Specifičan ili dodatni uticaj „dodatnog faktora“ „mržnje“?	Specifične ili dodatne potrebe u vezi sa rizikom i bezbednošću?	Specifične potrebe u vezi sa podrškom i pristupom?	Suočavanje sa preprekama u prijavljivanju?	Rizik od lošeg ili diskriminatornog odgovora policije?
Žrtve zločina iz mržnje koje su manjinskog porekla	Da. Meta su zbog toga ko su, dokaz pojačanih psiholoških (strah, anksioznost, bes, izolacija) i psihosomatskih uticaja u poređenju sa istim prekršajem bez „elementa mržnje“.	Da. Na osnovu uticaja zločina iz mržnje i rizika ponovne viktimizacije, zastrašivanja i odmazde.	Da. Posebne potrebe za podrškom na osnovu uticaja zločina iz mržnje i potreba zasnovanih na identitetu u vezi sa podrškom. Potrebe zasnovane na identitetu u pogledu pristupa (npr. rod, veroispovest, jezik, invaliditet).	Da. Nedostatak poverenja u policiju zbog loših prethodnih iskustava, nedostatak znanja o tome gde otići, sramota i konfuzija nakon viktimizacije iz mržnje.	Da. Sam značaj incidenta se može svesti na minimum, žrtvi se možda neće verovati; potrebe za pristupom možda neće biti zadovoljene; uticaj sekundarne viktimizacije može biti ozbiljan zbog prvobitnog uticaja.
Žrtve manjinskog porekla koje su žrtve zločina koji nisu počinjeni iz mržnje.	Ne.	Ne.	Da. Potrebe zasnovane na identitetu u pogledu pristupa (npr. rod, veroispovest, jezik, invaliditet).	Da. Nedostatak poverenja u policiju zbog loših prethodnih iskustava, nedostatak znanja o tome kako i gde prijaviti slučaj.	Da. Sam značaj incidenta se može svesti na minimum, žrtvi se možda neće verovati; potrebe za pristupom možda neće biti zadovoljene.

- Zatim pređite na razgovor o različitim potrebama koje žrtve mogu imati. Ova diskusija će se fokusirati na potrebe žrtava diskriminatornih zločina (zločina iz mržnje) i žrtava zločina koji nisu počinjeni iz mržnje, a koje pripadaju manjinskim grupama. Ova aktivnost predviđa bliski rad sa lokalnim OCD partnerom. Ako je OCD partner kompetentan i voljan, ovu aktivnost treba da sprovede on. Postoji nekoliko opcija za ovu aktivnost, u zavisnosti od resursa i materijala koji lokalni OCD partner ima. Opšta ideja je da učesnici saslušaju svedočenja žrtava, a zatim razgovaraju o tome koje trenutne i srednjoročne potrebe žrtve mogu da imaju i kako policija može da odgovori na te potrebe u okviru svojih dužnosti. Što se tiče formata svedočenja, to može biti ili 1) „živa biblioteka“ (stvarna žrtva se pridružuje sesiji i iznosi svoju priču učesnicima); ovu opciju treba koristiti samo ako lokalni OCD partner ima odgovarajuće iskustvo da moderira učešće i diskusiju; 2) video-svedočenje žrtve; OCD često imaju unapred snimljena svedočenja koja koriste za podizanje svesti i u obrazovne svrhe; 3) čitanje izvoda iz pisanog svedočenja – iz stvarnog slučaja kojim se bavi NVO partner. Ako nema lokalne OCD koja bi podržala ovu aktivnost, mogu se koristiti svedočenja iz Priloga 5.1. Ova svedočenja takođe mogu da se koriste za usmeravanje OCD partnera u davanju doprinosa i/ili kao dodatak doprinosu OCD.

5. Zamolite učesnike da rade u parovima, podelite jedno ili dva svedočenja žrtava zločina iz mržnje svakom paru, u zavisnosti od veličine grupe, i dajte učesnicima pet minuta da pročitaju i identifikuju potrebe žrtava na osnovu primera koje su dobili. Zatim zamolite svaki tim učesnika da pročita svoja svedočenja i da navede potrebe koje su uspeali da identifikuju i kako policija može da reaguje na njih. Otvorite diskusiju o tačkama koje su istaknute u povratnim informacijama timova sa glavnom grupom. Kada se identifikuju potrebe, zabeležite ih na flipčart tabli.⁹ Za svaku od identifikovanih potreba ponovo razgovarajte sa učesnicima o tome kako policija može da reaguje na njih. Zatim podelite svedočenja žrtava zločina iz mržnje manjinskog porekla. Zamolite dobrovoljce da ih pročitaju naglas celoj grupi i zamolite grupu da identifikuje potrebe. Potrebe su iste kao i neke od potreba žrtava zločina iz mržnje o kojima su grupe ranije raspravljale. Dakle, one bi već trebalo da su na flipčart tabli.
6. Na osnovu odgovora iz grupe rezimirajte diskusiju o potrebama žrtava, ističući sledeće vrste potreba i policijske akcije za reagovanje na njih:¹⁰
 - **Lična bezbednost i sigurnost:** Tokom i neposredno nakon incidenta većina žrtava se oseća potpuno nesigurno, izloženo i u opasnosti. Potreba da se oseća bezbedno i zaštićeno od dalje štete je duboka. U tom cilju policija treba da preduzme sve neophodne mere za bezbednost i sigurnost žrtve, kao i da uveri žrtvu da će biti preduzete radnje za podršku njoj i za njenu zaštitu.
 - **Praktična pomoć:** Nekim žrtvama će biti potrebna praktična podrška za suočavanje sa neposrednim posledicama i uticajem zločina. Ovo se može odnositi na pravne savete, medicinsku pomoć, popravke i bezbednosne mehanizme za imovinu i podršku porodici. Za podršku koja prevazilazi dužnost policije, policija treba da uputi žrtvu relevantnim institucijama i organizacijama koje pružaju takvu podršku.
 - **Emocionalne i psihosocijalne potrebe:** Emocionalne i psihosocijalne potrebe žrtava će se razlikovati od osobe do osobe. Jednoj će možda biti potrebna intervencija profesionalnog terapeuta, dok će drugoj možda biti potrebno samo da pokaže svoje emocije i ispriča svoju priču. Uopšte uzev, međutim, postoji potreba da se osoba sluša i čuje, da joj se veruje i da se shvati ozbiljno. U tom cilju policijski službenik treba da vodi računa o svojim rečima, govoru tela i ponašanju sa žrtvom kako bi je uverio da se prema njoj postupa ozbiljno. Ovo takođe podrazumeva pažljivo slušanje gledišta žrtava o zločinu, uključujući sagledavanje mogućeg motiva pristrasnosti, kao i priznavanje uticaja zločina. Ako je potrebno, policija treba da uputi žrtvu organizacijama koje pružaju psihološku podršku.
 - **Poverljivost i poverenje:** Iskustvo zločina, a posebno diskriminatorskog zločina, može slomiti poverenje osobe u širu zajednicu i njen osećaj za pravedan svet. Uspostavljanje odnosa poverenja i poverljivosti sa žrtvama je suštinsko za proces oporavka. Stoga policija treba da uveri žrtvu da je shvata ozbiljno i da će učiniti sve što je u njenoj moći da ostvari pravdu. Ovo takođe podrazumeva da policija treba da bude svesna da diskriminatorski ili neprofesionalni odgovor policije može dodatno pogoršati traumu žrtve.

⁹ Imajte na umu da se beleške na flipčart tabli iz ove aktivnosti kasnije koriste u Aktivnosti 5.4 kao osnova zadatka.

¹⁰ Na osnovu ODIHR/OEBS (2020), Razumevanje potreba žrtava zločina iz mržnje, dostupno na: www.osce.org/odihr/463011.

- **Informacije i saveti:** Nakon krivičnog dela, žrtve mogu biti savladane situacijom i možda neće znati šta treba da rade ili šta mogu da očekuju. Zabrinute su zbog učešća u procesu i praktičnih i materijalnih aspekata medicinske, pravne podrške itd. Policija može pomoći da se ublaži deo ovog stresa tako što će žrtvi pružiti informacije, na primer, o pravima žrtve, o koracima koji slede, o učešću žrtve u istrazi i postupku te o svim dostupnim službama podrške.
 - **Pristup pravosuđu i kretanje kroz procese krivičnog pravosuđa:** Pristup i kretanje u sistemu krivičnog pravosuđa može implicirati određeni napor za žrtvu. To može biti zbog prethodnog iskustva žrtve sa policijom i samim tim zbog straha od policije, ili zbog istorije nezakonitog postupanja prema zajednici žrtve od strane policije (npr. rasno profilisanje) i samim tim nedostatka poverenja, ili zbog činjenice da je sistem krivičnog pravosuđa kao takav previše složen i nedostupan. Stoga je žrtvama potrebna pomoć da u potpunosti shvate krivičnopravne postupke uključene u procesuiranje njihovog slučaja. Uloga policije je da obezbedi da žrtva bude blagovremeno obavешtena o koracima i napretku slučaja, uključujući i obavешtenje o tome kada je potrebno učešće žrtve. Uloga policije je i u omogućavanju pristupa potrebnoj pravdi, u zavisnosti od individualnih karakteristika žrtve. Ovo se, na primer, može odnositi na potrebe za pristupom usled invaliditeta, kao što je fizički pristup prostorijama ili pristup znakovnom tumaču, ili angažovanje tumača za potrebe prevođenja.
 - **Uvažavajuće i dostojanstveno postupanje:** S obzirom na to da se među žrtvama diskriminatorских zločina ili žrtvama iz manjinskih grupa može javiti akutni osećaj povrede prava, izuzetno je važno da se policija ponaša profesionalno, sa poštovanjem i na način koji štiti žrtve od ponovne viktimizacije. Takvo postupanje takođe podrazumeva da policija treba da pošalje poruku da se zločini iz mržnje shvataju ozbiljno. Štaviše, aktivna istraga, krivično gonjenje i osuda počinitelaca zločina iz mržnje šalju važnu poruku pravde za žrtve i osudu motiva i postupaka počinitelaca.
7. Pomenite i da policija treba da vodi računa o potrebama žrtava koje se menjaju tokom vremena. Neke potrebe postoje neposredno nakon krivičnog dela, dok druge potrebe nastaju tokom istražnog i krivičnopravnog procesa. Druge potrebe mogu nastati čak i kada se ovaj proces završi.

Pored toga, navedite da je, kada se identifikuju i procenjuju potrebe žrtve, važno da se zauzme **pristup usmeren na žrtvu**. Iako žrtve diskriminatorског uznemiravanja i nasilja dele neke zajedničke potrebe, mora se razumeti i priznati da je svaka žrtva osoba sa individualnim potrebama. Individualna procena potreba treba da bude u središtu odgovora policije kada se bavi žrtvama diskriminatorског uznemiravanja i nasilja.

Aktivnost 5.2: Zauzimanje unakrsnog pristupa

Svrha učenja: Svaki pojedinac ima više identiteta, a jedinstveni presek ovih identiteta takođe čini njegovo iskustvo diskriminatorских incidenata i zločina jedinstvenim. Profesionalni odgovor prepoznaje takvu intersekcionalnost i stoga je individualan za svaku žrtvu.

Vreme: 60 minuta

Potreban materijal: bela flipčart tabla
papir za belu flipčart tablu
flomasteri
Radni list 5.2a i Radni list 5.2b Prilog 5.2b
studije slučaja

Priprema: Zajedno sa lokalnom OCD, predavač treba da prilagodi studije slučaja i osnovne informacije nacionalnom kontekstu i praksi radi lakše interpretacije studije slučaja.

Uputstva

- Počnite tako što ćete navesti da se **intersekcionalnost (unakrsnost)** odnosi na činjenicu da svi imamo više identiteta koji nas čine onim što jesmo. Ovi identiteti takođe utiču na naša iskustva, čineći ih različitim za svaku osobu. **Unakrsni pristup** prepoznaje da, iako grupe dele neke karakteristike, individualna iskustva člana grupe mogu biti različita zbog složene interakcije između njihovih drugih kategorija identiteta. Diskriminatorски stavovi i radnje mogu obuhvatiti različite kategorije identiteta.
- Na plenarnom sastanku zamolite učesnike da daju primere kategorija identiteta. Radi lakše vizuelizacije, nacrtajte šemu cveta, kao na Radnom listu 5.2, na komadu papira na flipčart tabli i popunite je dok učesnici imenuju kategorije identiteta (svaka latica je kategorija identiteta). Navedite sve preostale kategorije sa ove liste ako ih učesnici nisu spomenuli:
 - rasa / etnička pripadnost / nacionalno poreklo / jezik,
 - migrantski ili izbeglički status,
 - veroispovest ili uverenja,
 - seksualna orijentacija / rodni identitet / rodno izražavanje / polne karakteristike,
 - invaliditet,
 - zdravlje,
 - starost,
 - politička pripadnost,
 - urbana/ruralna sredina,
 - socio-ekonomski status / beskućništvo.

3. Zatim dajte šemu cveta svakom učesniku (Radni list 5.2) i zamolite ih da je sami dopune, ispunjavajući je svojim identitetima u skladu sa kategorijama identiteta o kojima ste upravo razgovarali. Ako učesnici više vole, oni mogu uneti i identitete svoje porodice ili bliskih prijatelja. Istaknite da učesnici neće morati ni sa kim da dele cvetove, već je na njima samo da razmisle o svom identitetu i identitetu bliskih ljudi. Kada učesnici popune cvetove, pitajte ih kako su se osećali dok su ih popunjavali svojim identitetima. Nakon toga zaključite da ova vežba pokazuje a) da svi imaju više identiteta i da su ti identiteti sastavni deo njih i b) da se identiteti ukrštaju. Imajte na umu da se u tom pogledu učesnici ovog kursa obuke ne razlikuju od ljudi koji su na meti zbog svog identiteta. Učesnici takođe mogu biti meta diskriminatorских zločina ili incidenata. Oni mogu imati potrebe koje proizilaze iz načina na koji njihov identitet stupa u interakciju sa okruženjem, na primer osobe sa invaliditetom imaju posebne potrebe u interakciji sa policijom i sistemom krivičnog pravosuđa.
4. Naglasite da ne postoji hijerarhija u aspektima nečijeg identiteta, jer je svaki sastavni deo identiteta određenog pojedinca i tako utiče na nečija iskustva. Ukrštanje identiteta žrtve utiče na to kako žrtva doživljava incident, kako on na nju utiče, kako i da li ga prijavljuje i na njen pristup pravdi. Cilj razumevanja identiteta koji se ukrštaju jeste da se prepozna da različita ukrštanja proizvode različita iskustva diskriminatorskog postupanja, incidenata i zločina. Policija bi to trebalo da uzme u obzir i treba da ima unakrsni, a ne jednoosni pristup. Da bi bolje rešila pitanje intersekcionalnosti, policija treba da stavi žrtvu u središte svojih akcija.
5. Da biste demonstrirali gorenavedene tačke, podelite učesnike u tri grupe koje će raditi na studijama slučaja. Podelite im studije slučaja (Radni list 5.2b) i dodelite svakoj grupi po jedan slučaj. Zamolite ih da diskutuju i odgovore na pitanja 1, 2 i 3. Dajte grupama 10 minuta za rad na slučajevima.
6. Grupe treba da predstave svoje odgovore.
7. Kada svaka grupa predstavi odgovore, podelite informacije o intersekcionalnim pitanjima iz napomena za predavače koje se nalaze u Prilogu 5.2b.
8. Sada postavite grupno pitanje 4 i razgovarajte o njemu sa celom grupom.
9. Na kraju, zaključite diskusije tako što ćete podeliti sledeće informacije. Svaki od drugih unakrsnih identiteta žrtve može uticati na njen doživljaj diskriminatorskog incidenta ili nekog zločina, odnosno može uticati na njen pristup pravdi. Od policijskih službenika se ne očekuje da imaju saznanja o svim aspektima mogućih unakrsnih identiteta određene žrtve. To je nemoguće. Međutim, da bi postupala sa žrtvom s poštovanjem i osetljivošću, policija treba da stavi žrtvu u središte svojih akcija. Samo slušajući žrtvu policija može saznati i razumeti njene potrebe. Opšte znanje o različitim zajednicama i njihovim ranjivostima, stečeno kroz kontinuirani kontakt sa organizacijama u zajednici i saradnju sa njima, neophodno je svakom policijskom službeniku u početnom postupanju sa žrtvom, ali i za naknadnu interakciju. Modul 6 se bavi veštinama i znanjima za efikasno angažovanje zajednice.

Aktivnost 5.3: Sekundarna viktimizacija kao diskriminacija

Svrha učenja: Policijsko postupanje i/ili nepostupanje mogu dovesti do sekundarne viktimizacije.

Vreme: 30 minuta

Potreban materijal: bela flipčart tabla
papir za belu flipčart tablu
flomasteri
Radni list 5.3, štampana svedočenja žrtava o njihovoj interakciji sa policijom

Priprema: Zajedno sa lokalnom OCD, predavač treba da pripremi svedočenja žrtava naglašavajući iskustva sekundarne viktimizacije u interakciji sa policijom relevantna za nacionalni/lokalni kontekst.

Uputstva

1. Počnite tako što ćete objasniti koncept sekundarne viktimizacije, zašto je važno da policijski službenici budu svesni toga i kako policijsko delovanje može dovesti do sekundarne viktimizacije. Koristite informacije iz pasusa koji sledi.

Šta je sekundarna viktimizacija? Sekundarna viktimizacija je diskriminatorско ili neuvažavajuće postupanje koje otežava ili pogoršava uticaj prvobitnog zločina. Kod mnogih žrtava sekundarna viktimizacija može da produbi traumu prvobitnog zločina, da dovede do još većeg poniženja i izolacije i da rezultira većim emocionalnim i psihološkim uticajem. Ponašanje policije i stručnjaka iz oblasti krivičnog pravosuđa stoga može imati direktan uticaj na žrtve.

2. Zatim podelite svedočenja žrtava dobrovoljcima (Radni list 5.3). Svedočenja se odnose na interakciju žrtava sa policijom ili na iskustva žrtava iz procesa krivičnog pravosuđa. Pre kursa obuke, zajedno sa lokalnom OCD, pripremite svedočanstva koja su relevantna za nacionalni/lokalni kontekst. Svedočanstva koja se daju u nastavku mogu se koristiti za obogaćivanje pripreme.

Zamolite dobrovoljce da pročitaju svedočanstva naglas celoj grupi i zamolite grupu da identifikuje policijske prakse/ponašanja koja su mogla da dovedu do sekundarne viktimizacije.

3. U nastavku rada grupe, zapišite ponašanje policije koje može dovesti do sekundarne viktimizacije na flipčart tabli.¹¹
- Nedostatak odgovora ili beskoristan i omalovažavajući odgovor
 - Pripisivanje odgovornosti za zločin žrtvama (okrivljavanje žrtve)
 - Minimiziranje ozbiljnosti prijavljenog zločina i banalizovanje individualnog iskustva i posledica
 - Iskazivanje negativnih stavova ili jačanje predrasuda počinioca i postupanje prema žrtvi u skladu s tim
 - Izražavanje saosećanja i razumevanja za počinioca
 - Negiranje perspektive žrtve u oceni i evaluaciji zločina, bez uvažavanja motivacije pristrasnosti ili odbacivanje motivacije pristrasnosti kao irelevantne
 - Pretpostavka da izjava žrtve neće biti verodostojna na osnovu zaštićene karakteristike, na primer, zato što ima mentalni ili psihosocijalni invaliditet
 - Nedostatak odgovarajućeg znanja, iskustva i veština da se prizna značaj identiteta žrtve za zločin koji je pretrpela
 - Nedostatak uvažavanja individualnih potreba, posebno potrebe za informacijama i pravdom.
4. Završite ovu vežbu napomenom da policijski službenici treba da budu svesni kako njihovi postupci (i nečinjenje) i reči mogu uticati na žrtvu i podriti njeno poverenje i spremnost da prijavi zločin i saraduje u bilo kakvoj istrazi. Policija takođe treba da bude svesna da neke od radnji koje se preduzimaju u ovoj aktivnosti predstavljaju diskriminaciju i mogu predstavljati disciplinske predmete. Šire gledano, to ne utiče samo na pojedinačni slučaj, već i na poverenje u celoj zajednici. Vodeći računa o delima i rečima žrtava i postupajući prema žrtvama profesionalno i sa poštovanjem, policija može poboljšati imidž u javnosti i povećati poverenje zajednice. Zbog toga će komunikacija i protok informacija biti bolji, što će dovesti do efikasnijeg rada policije i pozitivnih istražnih rezultata.

¹¹ Imajte na umu da se beleške na flipčart tabli iz ove aktivnosti kasnije koriste u Aktivnosti 5.4 kao osnova zadatka za grupu.

Aktivnost 5.4: Procena i ispunjavanje potreba žrtava

Svrha učenja: Policija treba da izvrši individualnu procenu potreba i rizika za svaku žrtvu. Ova aktivnost predstavlja razmatranja i informacije koje treba prikupiti tokom takve procene.

Vreme: 60 minuta

Potreban materijal: bela flipčart tabla
papir za belu flipčart tablu
flomasteri
studija slučaja
Radni list 5.4a
Radni list 5.4b

Priprema: Predavač treba da proveri relevantnu nacionalnu politiku i operativna policijska uputstva o potrebama žrtava i proceni rizika te njihovu primenu od strane policijskih službenika. Uz to, predavač treba da se upozna sa nacionalnim uslugama podrške koje nude i državni i OCD akteri. Sarađujte, koliko god je moguće, sa organizacijama civilnog društva kako biste uneli informacije o njihovim uslugama.

Uputstva

1. Počnite tako što ćete reći da pristup fokusiran na žrtvu podrazumeva **individualnu procenu potreba i rizika žrtve**. Takva procena je posebno važna u slučajevima zločina i incidenata iz mržnje jer ti slučajevi nose rizik od kontinuirane ili ponovljene viktimizacije, zastrašivanja i odmazde. Slično tome, žrtve koje pripadaju manjinskim zajednicama imaju posebnu ranjivost koju bi policija takođe trebalo da uzme u obzir. Da bi policija ispunila svoju funkciju zaštite života, individualnu procenu potreba i rizika treba posmatrati kao sastavni deo interakcije sa žrtvama. Prvo, individualna procena osigurava da policija razume potrebe žrtve i rizike sa kojima se žrtve suočavaju ili mogu suočiti, a pomaže policiji da odredi zaštitne mere i mere podrške koje treba da preduzme. Štaviše, odgovarajući na potrebe žrtve, jačaju se njene sposobnosti i volja za saradnju sa policijom na slučaju i za razmenu informacija. Ovo je važan element za uspešnu istragu.
2. Da biste pokazali važnost procene rizika i potreba, pozovite učesnike da porazgovaraju o studiji slučaja (Radni list 5.4a). Zamolite učesnike da rade u parovima. Dajte im 10 minuta da pročitaju slučaj i porazgovaraju o njemu, kao i da odgovore na pitanja iz studije slučaja.
3. Vratite učesnike u veliku grupu i zamolite ih da podele svoje odgovore sa ostalima i porazgovaraju o njima.
4. Nakon rasprave o studiji slučaja, naglasite da **policija treba da stavi žrtvu u središte svojih akcija**. Procena rizika i potreba žrtve treba da se obavi što pre kako bi se sve potrebne mere zaštite i podrške uspostavile bez odlaganja. Važno je da procena bude individualna za svaku žrtvu, uzimajući u obzir njene **lične karakteristike**, kao što su starost, rodni identitet ili izražavanje, etničku pripadnost, rasu, veroispovest, seksualnu orijentaciju, invaliditet itd., kao i sve posebne ranjivosti povezane sa tim karakteristikama.

5. Zatim podelite učesnike u tri ili četiri grupe da biste se pozabavili jednom hipotetičkom situacijom:

Scenario: Žrtva koja pripada manjinskoj zajednici dolazi u policijsku stanicu da prijavi zločin odmah nakon incidenta.

Zadatak: Uzimajući u obzir tipove potreba žrtava, rizike od sekundarne viktimizacije i važnost pristupa usmerenog na žrtvu, pripremite listu ideja i pitanja koja treba da postavite žrtvi kako biste procenili njene potrebe i rizike u pogledu zaštite, pristupa i podrške. Fokus ovog zadatka je kako postaviti pitanja da bi se utvrdile ove potrebe a da se istovremeno ne naruši poverenje žrtve i da bi se razvila svest o potencijalnim ranjivostima žrtve.

Kada objašnjavate zadatak, skrenite učesnicima pažnju na beleške na flipčart tabli iz Aktivnosti 5.1 (potrebe žrtava) i Aktivnosti 5.3 (sekundarna viktimizacija). Dajte grupama 10 minuta da porazgovaraju o odgovorima, a zatim svaka grupa treba da predstavi svoj odgovor celoj grupi, nakon čega sledi diskusija u celoj grupi. Svrha ove vežbe je da se znanja iz prethodnih odeljaka (potrebe žrtve, intersekcionalnost, procena potreba i rizika) unesu u kontekst rada policije. Primer odgovora nalazi se na Radnom listu 5.4b.

Napomene za predavače

Države članice EU obavezane su Direktivom EU o pravima žrtava¹² koja zahteva od policije da obavi postupak procene pojedinačnih potreba (INA) radi prepoznavanja rizika od sekundarne i ponovne viktimizacije, zastrašivanja i odmazde. Ta direktiva izričito definiše žrtve zločina iz mržnje kao potkategoriju „naročito ranjivih žrtava” i naglašava njihova prava na zaštitu i pomoć u skladu sa pojedinačnim potrebama, pa su neke države članice EU možda već usvojile nacionalne obrasce za INA i srodne politike. Stoga je važno obaviti prethodno istraživanje i saznati da li takvi obrasci i politike postoje. Ti obrasci i politike će najverovatnije zahtevati samo procenu rizika, bez sagledavanja potreba žrtava. Zato bi predavač trebalo da istakne specifične aspekte i razmatranja u vezi sa potrebama žrtava zločina i incidenata iz mržnje, kao i žrtava koje pripadaju manjinskim grupama.

Korisni resursi za ovaj odeljak:

- OSCE/ODIHR (2021), Model vodiča za procenu individualnih potreba žrtava zločina iz mržnje, dostupno na: www.osce.org/odihr/489782.
- Kampanja protiv homofobije, Projekat Ne više mržnje, Priručnik za organe za sprovođenje zakona: Zadovoljenje potreba žrtava homofobičnih i transfobičnih zločina iz mržnje, dostupno na: https://kph.org.pl/publikacije_kph.
- Direktiva EU o pravima žrtava, dostupna na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A32012L0029>.

¹² Direktiva EU kojom se utvrđuju minimalni standardi u pravima, podršci i zaštiti žrtava krivičnih dela – Direktiva 2012/29/EU, usvojena 25. oktobra 2012. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A32012L0029>.

Aktivnost 5.5: Osetljiva i uvažavajuća interakcija sa žrtvama

Svrha učenja: Policija treba da komunicira sa žrtvama na osetljiv i uvažavajući način.

Vreme: 90 minuta

Potreban materijal: bela flipčart tabla
papir za belu flipčart tablu
flomasteri
Radni list 5.5a i Radni list 5.5b

Priprema: Odšampajte uputstva za igru uloga za svaku ulogu (Radni list 5.5a) i Radni list 5.5b. Pre aktivnosti obuke proverite sa kolegom iz policije da li postoje relevantne nacionalne pravne ili političke odredbe koje zahtevaju od policije da obavesti žrtve o njihovim pravima te da li postoje odgovarajući leci ili drugi pripremljeni materijali o pravima žrtava koji su dostupni policiji. (Više informacija potražite u napomenama za predavače na kraju ove aktivnosti.)

Uputstva

1. Objasnite grupi da je fokus ove aktivnosti na uvežbavanju interakcije sa žrtvama kroz praktične vežbe i na prenošenju znanja iz prethodnih odeljaka (uticaj zločina i incidenata iz mržnje, potrebe žrtve, sekundarna viktimizacija) u kontekst rada policije.
2. Recite grupi da je sledeća vežba igra uloga procesa intervjuisanja i zamolite četiri dobrovoljca da se uključe – dva da igraju žrtve, a dva policajce. Ostatak grupe će posmatrati igru i svaki „posmatrač“ će morati da ponudi povratne informacije posle vežbe. Navedite da je, iako je ovo igra uloga sa obe strane, glavni fokus vežbe na postupcima i rečima „policijskih službenika“, a ne na učinku „žrtava“.
3. Podelite Radni list 5.5a svim učesnicima.
4. Kada se uloge podele, dajte „policijskim službenicima“ i „žrtvama“ pet minuta da se pripreme. Zatim ih zamolite da sednu ispred grupe i da obave intervju. Odvojte 10–15 minuta za ovaj zadatak. Tokom samog intervjua beležite glavne aspekte koji su dobro prošli i one koji nisu, kao i sve što je propušteno.
5. Kada se intervju završi, zamolite „policijske službenike“ da razmisle o svom iskustvu. Šta je bilo teško? Za koje aspekte intervjua su znali da se moraju sprovesti ili moraju izgovoriti, ali nisu znali kako to da urade? Da li su osećali da im nedostaje određeno znanje? Gde bi mogli da steknu to znanje?
6. Zamolite „žrtve“ da razmisle o vežbi. Kako ste se osećali? Iz njihove perspektive, koji su ih aspekti intervjua podstakli da veruju „policijskim službenicima“ i daju im više informacija, a koji su ih aspekti odvratili od toga? Šta je, po njihovom mišljenju, nedostajalo u postupanju?
7. Zamolite članove grupe da svako ponaosob pruži povratne informacije o tome kako su se osećali. Šta je prošlo dobro, a šta nije? O kojim drugim pitanjima su „policijski službenici“ morali da vode računa?
8. Podelite Radni list 5.5b grupi i zajedno prođite kroz proces intervjua, pominjući tačke iz Radnog lista 5.5b.

9. Zatim pređite na drugu praktičnu vežbu, koja se fokusira na komunikaciju o pravima žrtve i koracima procesa. Zamolite grupu da radi u parovima. Njihov zadatak je da svom kolegi jednostavnim jezikom, kao žrtvi, objasne šta su njegova prava i šta treba da očekuje od procesa nakon prijave krivičnog dela (na primer, mogući problemi koji bi se mogli pojaviti, očekivane procesne radnje, šta žrtva treba i/ili ima pravo da uradi, vremenski okvir itd.). Dajte učesnicima 15 minuta za ovaj zadatak, a zatim otvorite diskusiju sa celom grupom. Pitajte učesnike da li je bilo teško objasniti takve informacije jednostavnim, pristupačnim jezikom? Da li su mogli da objasne sve što je bilo potrebno ili su morali da urade neko istraživanje da bi se podsetili?

Napomene za predavače

Iako se ova vežba odnosi na komunikaciju i interakciju sa žrtvama, ona daje samo mali uvid u predmet i način rada policijskih službenika, odnosno u ono što oni ne bi trebalo da rade kako bi se osiguralo da se prema žrtvi postupa na osetljiv način i nediskriminatorski. Policijskim službenicima će, u zavisnosti od stepena njihovog kontakta sa žrtvama i njihove specijalizacije, možda biti potrebna specijalizovana obuka za razgovor sa žrtvama, za stavljanje žrtve u središte procesa i razumevanje psihologije žrtava. Ovo se može pomenuti kao preporuka policijskim rukovodiocima koji su zahtevali datu obuku.

Direktiva EU o žrtvama zahteva od država članica EU da imaju brošure ili informacione listove sa navedenim pravima žrtava prema domaćem pravu i da te informacije podele žrtvama prilikom prijavljivanja zločina. To su obično dokumenti koji sadrže pravnu terminologiju i pisani su nerazumljivim jezikom. Pre kursa obuke raspitajte se da li postoje takve brošure. Ukoliko postoje, donesite ih na obuku. Ukoliko ne postoji odgovarajući nacionalni materijal spreman za upotrebu, raspitajte se kod osobe za kontakt u policiji o relevantnim pravnim ili političkim dokumentima o pravima žrtava koji od policije zahtevaju da žrtve obaveste o njihovim pravima. Potrudite se da upotrebite taj materijal za ovu vežbu. Svrha ove vežbe jeste a) da obezbedi da se policijski službenici upoznaju sa pravima žrtava, da znaju da treba da obaveste žrtve o njihovim pravima i da znaju gde da dobiju informacije ukoliko one već nisu dostupne u vidu brošura i b) da obezbedi da policijski službenici umeju da objasne prava žrtava i postupak jednostavnim jezikom koji žrtva može lako razumeti..

Prilozi i radni listovi

Prilog 5.1: Svedočanstva žrtava zločina iz mržnje¹³

- a. Samo želim da me neko sasluša i ne osuđuje, da saoseća sa mnom, da me razume.
- b. Potreban vam je neko ko će samo sedeti i slušati vas. Mislim da je najvažnije da razgovarate o tome da biste to izbacili iz svog sistema. Neko treba da vam ponudi empatiju, brigu i sigurnost.
- c. Emocionalna podrška tu ne bi pomogla. Trebala mi je praktična podrška. Znaite, trebala mi je policija sa svojim ovlašćenjima da uđe tamo, izvuče je i stavi negde drugde.
- d. To treba shvatiti ozbiljnije. Nije kao kada nekoga napadnu i vidite štetu. Žrtve zločina iz mržnje pate iznutra i to utiče na njihovo mentalno zdravlje.
- e. Tamo gde sam pitao ili tražio podršku, to je bila kombinacija emotivnih i praktičnih rešenja koja bi onda eliminisala ili otežala nastavak zlostavljanja ili viktimizacije... Pozvao sam lokalne vlasti i organizaciju za podršku žrtvama.
- f. Mogućnost oporavka od svake vrste „zločina iz mržnje“ ne zavisi samo od mogućnosti da ga prijavite i govorite o njemu, već i od toga da budete u toku sa svim događajima koji slede. Takve informacije će pomoći žrtvi da se oporavi.
- g. Moraju postojati savetnici koji mogu pružiti podršku prikladnu za pojedinca. Svako drugačije shvata stvari, drugačije se nosi sa tim, rešava stvari drugačije. Savetnici imaju više slobode da pravilno razumeju i pomognu žrtvama koje pate.
- h. Ranije sam bio rasno zlostavljan i zaista sam se plašio da prijavim zločin zbog mogućnosti da mi policija ne poveruje.
- i. Zbog toga se nisam osećao bezbedno ni kod kuće. Plašio me je povratak kući. Kada bih čuo njen auto kako se zaustavlja, odmah bih osetio tenziju. Bilo je užasno... Plašio sam se svakog dana svog života i, znaš, nisam spavao.
- j. Zločini iz mržnje zahtevaju posebnu pažnju jer to zapravo povređuje osobu psihički, verovatno više nego fizički... Zločin iz mržnje definitivno može biti gori od provale u stan ili u automobil. Zločin iz mržnje je lični napad, bilo da je fizički ili verbalni.
- k. Mislim da zločin iz mržnje zahteva dodatnu podršku. Ako ste napadnuti zbog svog identiteta, zbog onoga što jeste, to podriva samu suštinu onoga što jeste.

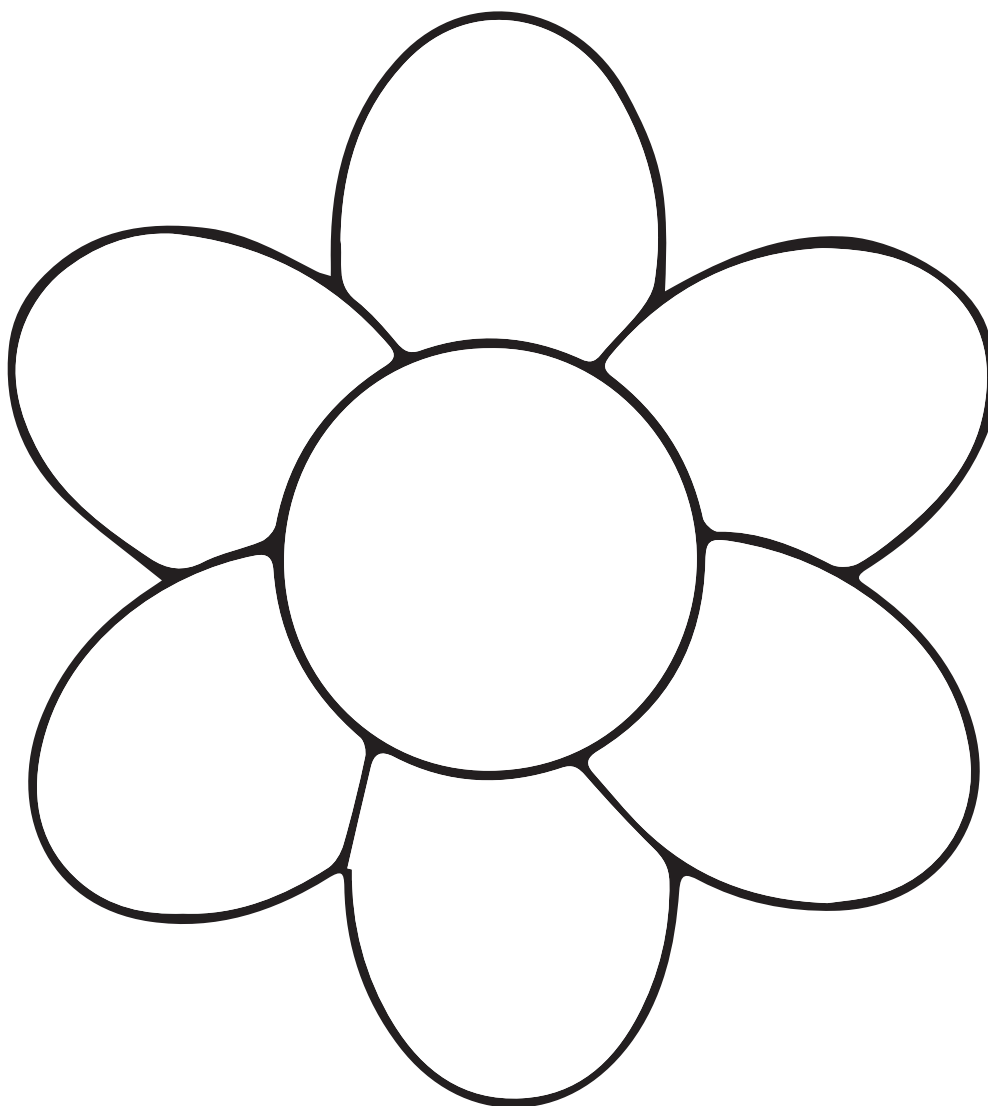
¹³ Svedočenja su preuzeta iz izveštaja Lečenje štete: Identifikovanje kako najbolje podržati žrtve zločina iz mržnje, University of Leicester, The Centre for Hate Studies, dostupno na: www2.le.ac.uk/departments/criminology/hate/documents/healing-the-harms-of-hate-report.

Svedočenja žrtava koje pripadaju manjinskim grupama (žrtve zločina koji nisu počinjeni iz mržnje)

- a. Moram da se oslonim na sistem krivičnog pravosuđa, u koji nemam poverenja, jer me ovi ljudi neprestano zaustavljaju bez razloga da provere moja dokumenta.
- b. Razumem da sam morao da prijavim slučaj policiji da bih to zaustavio, ali kako sam to mogao da uradim? Jednom sam otišao, rekli su mi da ne govore farsi i da nemaju prevodioca.
- c. Partner me je nekoliko puta maltretirao, a kada sam se sabrala da odem u policiju, tamošnji policijski službenik mi je rekao da se ne može mešati jer je ovo porodična stvar i tipično romsko ponašanje.
- d. Kao transrodni muškarac, pokušavam da izbegnem svaku interakciju sa policijom ili nekim zvaničnim organom vlasti po tom pitanju, jer moja lična dokumenta ne odražavaju moj rodni identitet i ne mogu da zamislim da prolazim kroz poniženje zbog njihovih reakcija.

Radni list 5.2a: Cvet identiteta

Uputstva: Popunite ovaj cvet svojim identitetima iz kategorija identiteta kao što su rasa / etnička pripadnost / nacionalno poreklo / jezik, migrantski ili izbeglički status, veroispovest ili uverenje, seksualna orijentacija / rodni identitet / rodno izražavanje / polne karakteristike, invaliditet, zdravlje, starost, politička opredeljenja, urbana/ruralna sredina, socio-ekonomski status / beskućništvo itd., koji formiraju vaš identitet i važni su za to kako se osećate i kako komunicirate sa drugima. Ako želite, ne morate da mapirate svoj identitet. Umesto toga možete uneti identitet nekog člana porodice ili nekoga bliskoga koga dobro poznajete. Dodajte latice po potrebi.

Radni list 5.2b

Ovim pitanjima se treba pozabaviti u svakom pojedinačnom slučaju:

- Koji su identiteti ovde ukršteni?
- Kako se iskustvo razlikuje kada više identiteta žrtve stupi na scenu?
- Kako bi ukršteni identiteti žrtava mogli da utiču na njihove potrebe za pristupom, na primer, informacijama, zaštiti, podršci ili komunikaciji? Kako ovo saznanje utiče na vaše odluke kao policijskog službenika / predstavnika policije?
- Zamislite da treba da uzmete izjavu od ove osobe. Šta treba da uzmete u obzir? Koja biste prilagođavanja obavili u svom redovnom procesu?

Slučaj br. 1: Homoseksualac je napadnut dok je izlazio iz gej kluba usred noći.

Razmotrite njegovo iskustvo kroz prizmu starosti i etničke pripadnosti.

Slučaj br. 2: Žena je bila seksualno uznemiravana dok je hodala auto-putem, gde je radila kao seksualna radnica.

Razmotrite njeno iskustvo kroz prizmu rodnog identiteta i migrantskog statusa.

Slučaj br. 3: Ženu sa fizičkim invaliditetom napao je njen staratelj kada su ostali sami u sobi.

Razmotrite njeno iskustvo kroz prizmu invaliditeta, roda i seksualne orijentacije.

Prilog 5.b: Napomene za predavače

Ovim pitanjima se treba pozabaviti u svakom pojedinačnom slučaju:

1. Koji su identiteti ovde ukršteni?
2. Kako se iskustvo razlikuje kada više identiteta žrtve stupi na scenu?
3. Kako bi ukršteni identiteti žrtava mogli da utiču na njihove potrebe za pristupom, na primer, informacijama, zaštiti, podršci ili komunikaciji? Kako ovo saznanje utiče na vaše odluke kao policijskog službenika / predstavnika policije?
4. Zamislite da treba da uzmete izjavu od ove osobe. Šta treba da uzmete u obzir? Koja biste prilagođavanja obavili u svom redovnom procesu?

Slučaj br. 1: Homoseksualac je napadnut dok je izlazio iz gej kluba usred noći.

Razmotrite njegovo iskustvo kroz prizmu starosti i etničke pripadnosti.

Napomene za predavače

1. Seksualna orijentacija i rod. Poredeći rodni aspekt, gej muškarci i lezbejke su generalno izloženi različitim stepenima uznemiravanja i vrstama nasilja. Na primer, istraživanje LGBTI osoba koje je sprovedla Agencija EU za osnovna prava (FRA)¹⁴ otkrilo je da se 39% lezbejki oseća diskriminisano zbog svoje seksualne orijentacije, u poređenju sa 32% gej muškaraca. Postoje značajne razlike u pogledu vrsta napada između gej muškaraca i lezbejki: 44% ispitanih biseksualnih žena kaže da je najnoviji incident uključivao seksualni napad; s druge strane, ovo kaže 18% gej muškaraca. Lezbejke su češće izložene seksualizovanim i rodnim uvredama nego gej muškarci. Nivo uznemiravanja, a samim tim i uticaj, zavisi i od stepena otvorenosti osobe o svojoj seksualnoj orijentaciji.
2. Starost. Istraživanje FRA o LGBTI osobama pokazalo je da mladi (u starosnoj grupi od 15 do 24 godine) u proseku češće prijavljuju da su doživeli uznemiravanje ili fizički ili seksualni napad zbog toga što su LGBTI osobe nego starije grupe: 14% mladih (u starosnoj grupi od 18 do 24 godine) doživelo je fizički ili seksualni napad u periodu od pet godina pre istraživanja, u poređenju sa 7% među ispitanicima starijim od 55 godina. Pored toga, mladi ljudi koji se identifikuju ili se smatraju LGBTI osobama u većoj su opasnosti od porodičnog odbacivanja ili maltretiranja u školi. Ovo može dovesti do veće stope napuštanja škole, zavisnosti od alkohola i droga i beskućništva.
3. Etnička ili verska manjinska grupa. Istraživanje FRA o LGBTI osobama pokazalo je da je 28% pripadnika verske manjine navelo veroispovest kao dodatni osnov za diskriminaciju, a 40% onih koji se identifikuju kao pripadnici etničke manjine kao dodatni osnov za diskriminaciju navelo je etničko poreklo. Štaviše, diskriminatorско ponašanje možda ne dolazi samo iz glavnih društvenih tokova; homofobija postoji i unutar etničkih ili verskih manjina. To znači da bi gej muškarac, na primer, mogao da doživi diskriminaciju i od strane većinske zajednice i od članova svoje zajednice.

¹⁴ Izveštaj Agencije EU za osnovna prava (FRA), (2020), Dug put do ravnopravnosti LGBTI osoba, dostupno na: <https://fra.europa.eu/en/publication/2020/eu-lgbti-survey-results>.

Slučaj br. 2: Žena je bila seksualno uznemiravana dok je hodala auto-putem, gde je radila kao seksualna radnica.

Razmotrite njeno iskustvo kroz prizmu rodnog identiteta i migrantskog statusa.

Napomene za predavače

1. Rod i socio-ekonomski status. Seksualno nasilje nesrazmerno pogađa one koji pripadaju od davnina marginalizovanim grupama, a posebno žene i devojke. Intersekcionalnost takođe može igrati ulogu u pristupu žrtve pravdi: na primer, u nekim kontekstima seksualni radnici prijavljuju da ih otpuštaju, diskredituju ili okrivljuju kada prijave nasilje policiji; u drugim kontekstima same seksualne radnike optužuju, hapse ili pritvaraju kada se obrate policiji da prijave nasilje koje doživljavaju; u nekim kontekstima seksualni radnici bivaju izloženi policijskom nasilju kada pokušaju da prijave nasilje.¹⁵ Ponekad i policija može da bude počinitelj i da redovno tuče seksualne radnike, prisiljava ih na seks i iznuđuje novac od njih.¹⁶
2. Rodni identitet. Istraživanje FRA o LGBTI osobama pokazalo je da se 55% transrodnih osoba oseća diskriminisano zbog svog rodnog identiteta, a 17% transrodnih osoba je bilo fizički ili seksualno napadnuto u periodu od pet godina pre istraživanja zbog svog rodnog identiteta. Štaviše, istraživanje FRA je pokazalo da je odsustvo volje da se prijavi fizički napad policiji bilo najveće među transrodnim osobama zbog njihovog straha od transfobičnih reakcija. Intersekcionalnost statusa seksualne radnice i transrodni identitet impliciraju još veću ranjivost na nasilje, uključujući i nasilje od strane policije, nego u slučaju cisrodnih seksualnih radnika.^{17,18}
3. Migrantski status. Pojedinci koji nisu državljani zemlje u kojoj su viktimizirani mogu se plašiti da bi njihov kontakt sa policijom ili vladom, čak i kao žrtve zločina, mogao dovesti do njihovog hapšenja i/ili deportacije. Migranti koji dolaze iz zemalja sa niskim nivoom poverenja u policiju možda neće biti voljni da prijave slučaj i otvoreno komuniciraju sa policijskim službenicima u svojoj novoj zemlji. Pristup pravdi je takođe otežan tražiocima azila ako ne govore nacionalni jezik. Intersekcionalnost između statusa seksualnih radnika i migranata znači da se seksualni radnici migranti mogu suočiti sa pretnjama deportacijom i srodnim policijskim iznudama, što znači da ne mogu da pristupe pravdi ili traže pravdu a da ne rizikuju ozbiljne kazne ili ne dovedu u pitanje svoj boravak u zemlji.¹⁹

Slučaj br. 3: Ženu sa fizičkim invaliditetom napao je njen staratelj kada su ostali sami u sobi.

Razmotrite njeno iskustvo kroz prizmu invaliditeta, roda i seksualne orijentacije.

¹⁵ Crago, A-L. et al (2021), Pristup seksualnih radnika policijskoj pomoći u hitnim situacijama i načini bekstva iz situacija nasilja i zatvaranja prema modelu kriminalizacije "Smanjenje potražnje": Studija u pet gradova Kanade, Social Sciences, MDPI, Open Access Journal, vol. 10(1), pp. 1-15, January, dostupno na: <https://ideas.repec.org/a/gam/jscscx/v10y2021i1p13-d476550.html>.

¹⁶ SWAN (2009), Uhapsiti nasilje: Kršenja ljudskih prava seksualnih radnika u 11 zemalja Centralne i Istočne Evrope i centralne Azije, Mreža za zastupanje prava seksualnih radnika, dostupno na: <https://swannet.org/resources>.

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Cisrodna osoba je osoba čiji je rodni identitet isti kao njen pol dodeljen pri rođenju, za razliku od transrodne osobe, čiji se rodni identitet razlikuje od pola koji joj je dodeljen pri rođenju.

¹⁹ Mreža za zastupanje prava seksualnih radnika (SWAN) (2021), Seksualni rad i migracije u CEECA (zemlje Centralne i Istočne Evrope), Informativni dokument, dostupno na: <https://swannet.org/resources>.

Napomene za predavače

1. Invaliditet. Prema Konvenciji UN o pravima osoba sa invaliditetom (CRPD), „invalidnost je koncept koji se razvija, a sama invalidnost proističe iz interakcije osoba sa oštećenjima sa preprekama u okruženju i preprekama koje se odražavaju u stavovima zajednice, a otežavaju puno i delotvorno učešće osoba sa invaliditetom u društvu na osnovu jednakosti sa ostalim članovima tog društva”.²⁰ Postoje različite vrste oštećenja – fizička, psiho-socijalna, intelektualna i/ili senzorna, ili neka njihova kombinacija. Ova oštećenja u interakciji sa fizičkim preprekama i preprekama zasnovanim na stavovima (npr. uverenja da osoba sa invaliditetom neće biti verodostojan svedok) omogućavaju deprivirajuće ishode. Na primer, nepristupačne policijske stanice onemogućavaju pristup pojedincima čija mobilnost zavisi od invalidskih kolica. Verovanje da neko sa psiho-socijalnim oštećenjem nije u stanju da pruži verodostojne dokaze onemogućava tu osobu da pristupi pravdi. Identiteti i potrebe osobe sa invaliditetom se razlikuju i ne treba ih pretpostavljati. Zajednička karakteristika napada na osobe sa invaliditetom i uznemiravanja tih osoba jeste da se mnogi napadi ponavljaju godinama i da podrazumevaju ljude koji su bliski žrtvama,²¹ npr. roditelje, druge članove porodice ili staratelje sa kojima žive. U takvim slučajevima žrtva može biti posebno izložena riziku kada se zločin dogodi u privatnom ili zatvorenom okruženju, što stvara dodatne prepreke za prijavljivanje zločina i pristup pravdi.
2. Rod. Ableistički stavovi²² umanjuju svedočenja žena sa invaliditetom koje prijavljuju nasilje, uključujući seksualno uznemiravanje.²³
3. Seksualna orijentacija. Rodni identitet i seksualna orijentacija osobe sa invaliditetom se često čine nevidljivim. Sasvim su uobičajene pretpostavke da osobe sa invaliditetom nemaju seksualnost ili da su heteroseksualne i cisrodne osobe.²⁴ To znači da se seksualni i rodni identitet osoba sa invaliditetom često ne poštuje. Ovo može stvoriti dodatne prepreke kada osobe sa invaliditetom sarađuju sa policijom kao žrtve, bilo kada treba otvoreno komunicirati bilo kada policija treba da udovolji njihovim potrebama.
4. Diskusiju zaključite tako što ćete podeliti sledeće informacije. Svaki identitet žrtve koji se ukršta može uticati na njen doživljaj diskriminatornog incidenta ili nekog zločina, kao i na njen pristup pravdi. Od policijskih službenika se ne očekuje da imaju saznanja o svim aspektima mogućih unakrsnih identiteta određene žrtve. To je nemoguć zadatak. Međutim, da bi postupala sa žrtvom s poštovanjem i osetljivošću, policija treba da stavi žrtvu u središte svojih akcija. Samo slušajući žrtvu policija može saznati i razumeti njene potrebe. Međutim, opšte znanje o različitim zajednicama i njihovim ranjivostima, stečeno kroz kontinuirani kontakt sa organizacijama u zajednici i saradnju sa njima, neophodno je svakom policijskom službeniku u početnom postupanju sa žrtvom, ali i za naknadnu interakciju. Modul 6 se bavi veštinama i znanjima za efikasno angažovanje zajednice.

²⁰ Konvencija UN o pravima osoba sa invaliditetom, preambula.

²¹ OSCE/ODIHR, dokument o zločinima iz mržnje protiv osoba sa invaliditetom, dostupan na www.osce.org/odihr/hate-crime-against-people-with-disabilities.

²² Ableizam predstavlja diskriminaciju i društvene predrasude prema osobama sa invaliditetom zasnovane na uverenju da su tipične sposobnosti superiorne. U svojoj srži, ableizam je ukorenjen u pretpostavci da je osobama sa invaliditetom potrebno „popravljanje” i ljude definiše po njihovom invaliditetu. Uključuje štetne stereotipe, zablude i generalizacije o osobama sa invaliditetom. Access Living, www.accessliving.org/newsroom/blog/ableism-101.

²³ UN Women (2020), Premošćavanje jaza: Seksualna eksploatacija, zlostavljanje i uznemiravanje.

²⁴ IGLYO (2014), Priručnik za interseksionalnost.

Svedočenja

Svaki put su [kada prijavimo] pokušali da to banalizuju. Tek na višestruko insistiranje da naglase da smo napadnuti zbog naše orijentacije, da je to bio zločin iz mržnje, a ne običan napad, tek onda bi reagovali i zapisali. Mislim, ranije se to uvek tretiralo kao prekršaj.

Muškarac iz Hrvatske²⁵

Policijski službenik je smatrao da bih ja možda mogla biti dobra osoba za razgovor i rekao mi je nešto poput: „Znači, zato su ti razbili prozore, jer se previše razmećeš ovom tvojom homoseksualnošću.” Bila sam zapanjena, a čovek je nastavio sa svojim tokom misli i rekao mi je da „toga ima previše” i da se razmećemo, a to je zato što... Ponavljao je istu staru priču iznova i iznova... Pitala sam ga šta je mislio kada je rekao da se razmećemo homoseksualnošću, jer nisam razumela šta je hteo da kaže. Na to je on rekao manje-više ovo: „Zar ne mislite da je to moderno ovih dana?” Pa ga upitah: „Ali šta?” A on reče: „Homoseksualnost, znate, baš kao što je bio slučaj sa Jevrejima. Pre nekog vremena je to bilo aktuelno, pa su svi bili Jevreji. Sada je kul biti gej, homoseksualac, i sada su svi gej.”

Žena iz Poljske²⁶

Pa, osećam se gore. Ona [istraga] traje predugo i moram sve ponovo da proživljam, pa često razmišljam da li je uopšte vredelo prijaviti, jer samo produžavate sopstvenu patnju. I znam, sumnjam u to, mislim da neće biti doneta presuda, da će on [počinilac] verovatno biti oslobođen, što će me verovatno rastužiti. Ne znam, stvarno ne znam šta će se time postići. Možda bi bilo najbolje da ne prijavljujete ove napade, ne ulazite ni u kakvo suđenje i pokušate na taj način da svoje ime sakrijete od javnosti i da se nadate da će ljudi vremenom zaboraviti na to, da će prestati, da će ti napadi prestati. Ne znam, pokušavam da smislim pametan način delovanja i još uvek ne mogu, još uvek ne mogu da shvatim šta bi bilo najbolje da uradim.

Učesnica ankete iz Mađarske²⁷

²⁵ Kampanja protiv homofobije, Projekat Ne više mržnje (2016), Razumevanje potreba osoba koje doživljavaju homofobično ili transfobično nasilje ili uznemiravanje, dostupno na: https://eprints.lancs.ac.uk/id/eprint/83775/1/Understanding_the_Needs_of_Persons_Who_Experience_Homophobic_or_Transphobic_Violence_or_Harassment.pdf

²⁶ ibid.

²⁷ ibid.

Ako se pogledaju slučajevi kako bečki policijski službenici postupaju sa Afrikancima, kako postupaju prema Romima – pa ako ja ne treba da idem tamo, neću ići tamo... Postoje slučajevi mučenja i nasilja koje policija sprovodi nad tražiocima azila, postoji slučaj Roma kojeg je policija strašno zlostavljala, koga su vređali i nazivali „C****“ (rasistička uvreda). Moj cimer je prijavio provalu policiji i prvo pitanje je bilo: „Pa? Je li on C**** (rasistička uvreda)?“ Stoga verujem da je rasizam veoma rasprostranjen u policiji.“

Učesnik/učesnica ankete iz Austrije²⁸

Ne kažem da mi pristupaju imajući u vidu moje poreklo. Ali možda jednostavno ne mare mnogo za ovakve slučajeve, ili im ne pridaju veliku važnost, ili ih ne tretiraju kao što bio trebalo, detaljnije, uz više proučavanja ili fokusiranije. [...] I kao u drugom intervjuu sa policijom nakon moje operacije, dolazi momak, policijski službenik, da mi kaže: v islāmu zakázáno alkohol [alkohol je zabranjen u islamu]. Kao da je najbitnije što je u islamu zabranjeno piti alkohol. U to vreme sam se osećao pod visokim pritiskom. Ne znam da li ovi momci dolaze ovde da me intervjuišu da bi saznali istinu ili samo da bi počeli da me osuđuju jer sam musliman koji pije.

Učesnik ankete iz Češke²⁹

Pre svega, kada sam otišao u policiju, bio sam sit svega i prilično iznerviran, besan, moglo bi se reći. Ali onda je bilo lepo što me je policija dočekala s poštovanjem jer je to bilo u [malom gradu na severu Švedske], a tamošnja policija se ne smatra superprofesionalnom. Ali kasnije sam dobio telefonski poziv od ove osobe [tužilac] koja je htela da iznese moj slučaj na sud, a zatim doživeo sam... baš kao što sam mislio: „O moj Bože, je li ovo u Švedskoj?“ Bilo je to tako pozitivno iskustvo.

Učesnik ankete iz Švedske³⁰

²⁸ FRA (2016), Osiguravanje pravde za žrtve zločina iz mržnje: profesionalne perspektive, dostupno na: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2016-justice-hate_crime-victims_en.pdf

²⁹ In Iustitia (2017), Životni ciklus zločina iz mržnje, Nacionalni izveštaj za Češku Republiku, www.iccl.ie/wp-content/uploads/2018/04/Life-Cycle-of-a-Hate-Crime-Country-Report-for-Czech-Republic-English.pdf

³⁰ Umeå University (2017), Životni ciklus zločina iz mržnje, Nacionalni izveštaj za Švedsku, <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1244821/FULLTEXT01.pdf>

Slučaj: Zbog brojnih homofobičnih pretnji smrću, gej muškarac Normunds Kindzulis morao je da se preseli iz Rige u Tukums, miran grad u Letoniji, oko 70 kilometara od Rige. Međutim, i u Tukumsu je postao meta homofobičnog nasilja. Najmanje četiri puta je fizički napadnut i dobijao je pretnje od komšije. Normunds je, zajedno sa još jednom žrtvom, prijavio ove pretnje i zlostavljanje policiji, ali nije bilo reakcije. Dana 23. aprila 2021, dok se Normunds vraćao kući s posla, polili su ga benzinom i zapalili u homofobičnom napadu. Normunds je zadobio opekotine na 85% tela i umro je nekoliko dana kasnije.³¹

Pitanja za diskusiju

- Da li je bilo moguće izbeći smrt žrtve?
- Koje je rizike i potrebe žrtve policija trebalo da identifikuje kada je žrtva prvi put prijavila incident policiji?
- Koje mere je policija trebalo da preduzme kada je žrtva prvi put prijavila incident policiji?

³¹ www.euronews.com/2021/04/30/gay-latvian-man-dies-after-homophobic-attack-campaigners-say; www.pinknews.co.uk/2021/05/01/latvia-gay-paramedic-normunds-kindzulis-death-epoa.

Opšti pristup i pitanja koja treba postaviti tokom individualne procene rizika i potreba žrtve

Procena rizika i potreba žrtve je ugrađena u pristup usmeren na žrtvu koji uzima u obzir individualne okolnosti i ranjivost svake žrtve. Njena svrha je da policija proceni potrebe u pogledu bezbednosti i zaštite žrtve nakon zločina, mogući uticaj zločina na žrtvu i zajednicu i njihove potrebe koje proizilaze iz celog slučaja. Rezultati ove procene pomažu policiji da obezbedi sve potrebne mere bezbednosti, zaštite, pristupa i podrške bez odlaganja. Da bi mogli da odgovore na čitav niz mogućih potreba, policijski službenici treba da budu svesni raspoloživih resursa, uključujući nacionalne službe za podršku žrtvama – opšte i specijalizovane – koje vode državne agencije i organizacije civilnog društva. Policijski službenici treba da vode računa da ne povećaju očekivanja žrtve u pogledu mera koje nisu dostupne.

Opšti pristup

Individualna procena rizika i potreba žrtve treba da se obavi što je pre moguće kako bi se sve potrebne mere zaštite uspostavile bez odlaganja.

Pored toga, to bi trebalo da bude **kontinuirani proces** i trebalo bi da se preispituje u svakoj fazi istrage i krivičnog procesa, jer određene potrebe i rizici mogu postati očigledni tek u određenoj fazi (kao što je prijavljivanje zločina/incidenta, uzimanje izjave, vođenje intervjua, dalji intervjui, priprema za glavni pretres, glavni pretres, faza nakon glavnog pretresa) ili se mogu promeniti tokom vremena u svetlu procesa oporavka.

U određenim slučajevima žrtve možda neće biti u stanju da pruže informacije (npr. jer su zadobile teške povrede ili zbog njihovog emocionalnog stanja nakon napada). U takvim slučajevima rođak ili druga odgovarajuća osoba mogu da pruže informacije ili da prate žrtvu radi moralne podrške, ako ona to želi.

Žrtva treba da bude u centru individualne procene i treba aktivno da učestvuje u procesu. To podrazumeva da policijski službenik koji obavlja procenu treba da objasni žrtvi proces, njegovu svrhu i ishode i da nastavi da pruža objašnjenja tokom same procene. Žrtvino razumevanje procesa i poverenje u proces utiču na saradnju. Da bi se uspostavilo poverenje sa žrtvom, veoma je važno da se **žrtva oseća bezbedno**. To zahteva da se stvori odgovarajuće okruženje, npr. da se pronađe bezbedno okruženje za intervjui i osetljivu komunikaciju.³²

Postoji mnogo načina da se obavi procena, a neke zemlje imaju pripremljene ankete ili upitnike i procedure.³³ Osnova svakog intervjua za procenu sa žrtvom treba da bude davanje prilike žrtvi da saopšti svoje potrebe. To znači da policijski službenik vodi žrtvu kroz proces i da detaljno objašnjava korake procesa tako da žrtva razume njegove implikacije i praktičnu svrhu i da sama iznese svoje potrebe. Ovakav pristup omogućava žrtvi da bude aktivna strana u određivanju neophodnih mera i ne zahteva otkrivanje nepotrebnih privatnih podataka. Uloga policijskog službenika je da se fokusira na potrebe i traži samo informacije koje su relevantne za utvrđivanje potreba.

³² Razmatranja osetljive interakcije sa žrtvom obrađena su u Aktivnosti 5.5 i Radnom listu 5.5.

³³ Resurs za prakse u različitim zemljama – OSCE/ODIHR (2021), Zbornik: Prakse o strukturnim okvirima za procenu individualnih potreba (INA) žrtava zločina iz mržnje i upućivanja, 2021, dostupno na: www.osce.org/odihr/505981.

Proces individualne procene može proizvesti informacije koje su relevantne za istragu. Pitanja koja se postavljaju tokom intervjua stoga treba pažljivo osmisliti kako bi se izbeglo kompromitovanje potencijalnih dokaza i/ili podrivanje kredibiliteta žrtve ili njenog pristupa pravdi traženjem nebitnih ličnih podataka. Poslednji aspekt ima suštinski značaj i u pogledu principa nediskriminacije. Na primer, traženje podataka o državljanstvu ili migracionom statusu može dovesti do toga da se žrtvi koja nema zakonske dokumente ne samo uskrati pristup pravdi, već i da se njen ostanak u zemlji dovede u opasnost, a da ne spominjemo dalju traumatizaciju žrtve. Policija treba da tretira svaku informaciju koju dobije tokom intervjua na nediskriminatorski način i da jasno objasni žrtvi šta će se uraditi sa informacijama koje daje i gde se ne može garantovati poverljivost.

Razmatranja

1. Odredite **komunikacione potrebe** žrtve. Ovo podrazumeva da se žrtvi postavi pitanje da li su joj potrebni prevodilac, slušni uređaji ili specijalistička podrška za osobe sa invaliditetom (npr. za teškoće u čitanju ili govoru). Neke od ovih potreba mogu postati očigledne tokom intervjua.
2. **Objasnite žrtvi** korake procene, zašto se ona obavlja i koji koraci slede nakon procene. Razjasnite žrtvi da pitanja koja se postavljaju tokom procene pomažu da se potrebe žrtve najbolje razumeju i da zahtevaju učešće žrtve. Pitajte žrtvu koje su joj dodatne informacije potrebne u vezi sa procesom i da li joj je u ovom trenutku potrebno nešto da bi se osećala prijatno.
3. Pružite žrtvi informacije o **poverljivosti**, deljenju informacija i smernicama za evidentiranje. **IMAJTE U VIDU** da informacije koje žrtva daje treba tretirati sa najvećom poverljivošću i deliti ih sa drugim stranama samo ako je to neophodno iz operativnih razloga ili je propisano zakonom. Sadržaj procene treba čuvati odvojeno od spisa predmeta tokom prepretnesne istrage i suđenja.
4. Potražite **opšte informacije** o žrtvi, osim ako žrtva ne odluči da ostane anonimna. Ovo se odnosi na ime osobe (razjasnite kojim imenom želi da je oslovljavate i ime koje će se koristiti kada je zovete putem kućnog broja ili broja na poslu), rod, željene zamenice (gde je relevantno), datum rođenja i podatke za kontakt (razjasnite da li je bezbedno da stupate u kontakt sa njom telefonom, imejlom ili putem navedene adrese). Dok postavljate pitanja, dajte objašnjenje zašto su ove informacije potrebne.

Primeri pitanja:

- Kako se zovete? Da li je ovo ime kojim volite da vas oslovljavamo?
 - Ako niste sigurni u vezi sa rodom žrtve i zamenicama, pitajte je: *Kako želite da vam se obraćam?*
 - Kada ste rođeni? Ovo mi treba u svrhu identifikacije.
 - Možda ćemo morati da stupimo u kontakt sa vama u vezi sa vašim slučajem: koji je najbolji način da to uradimo, telefonom, imejlom ili preko osobe za kontakt (u slučaju da niste dostupni)?
1. Utvrdite da li postoji **neposredan rizik za žrtvu** i da li je potrebna **bilo kakva hitna podrška**. Ovo uključuje raspitivanje o trenutnom fizičkom stanju i potrebnoj medicinskoj pomoći, kao i pitanje da li je još uvek u opasnosti ili se plaši bilo kakve neposredne povrede.

Primeri pitanja:

- *Da li ste zadobili fizičke povrede kao rezultat krivičnog dela?*
 - Da li vam je potrebna medicinska pomoć?
 - Da li mislite da ste u opasnosti ili se plašite bilo kakve neposredne štete?
 - Šta vam je potrebno da biste se sada osećali sigurno?
2. Objasnite detaljno korake krivičnog postupka nakon prijave incidenta i šta bi to moglo da zahteva od žrtve. Dok objašnjavate, navedite praktične aspekte uključivanja žrtve u proces tako da žrtva u potpunosti razume proces i bude u stanju da artikulise svoje potrebe u vezi sa tim. Odredite potrebe žrtve za pristupom i podrškom tako što ćete je u svakoj fazi pitati šta bi joj moglo zatrebati.

Primeri pitanja:

- Da li postoji nešto što treba da znam da bih vam olakšao/olakšala proces?
- Možda ćemo vas kasnije pozvati da date izjavu. Da li postoje potrebe za podrškom ili pristupom kojih bi trebalo da budemo svesni? Da li ste zabrinuti zbog toga?
- Kako vaš slučaj bude napredovao, moje kolege će ga preuzeti i možda će morati da stupe u kontakt sa vama. Kada je najbolje vreme da kontaktiramo sa vama? Imate li ograničenja za buduće kontakte ili sastanke sa policijom?

- *Da li imate bilo kakve potrebe za pristupom u vezi sa načinom na koji treba da komuniciramo sa vama ili ako treba da dođete i date izjavu?*
 - *Imamo veliki broj organizacija za podršku na koje bismo želeli da vas uputimo. Da li postoje potrebe za podrškom ili pristupom kojih bi trebalo da budemo svesni?*
3. Zatražite informacije o sledećim **detaljima zločina**: vrsta zločina, okolnosti zločina, cilj zločina i pretrpljena šteta (uključujući fizičku povredu, psihičku povredu ili materijalnu štetu). Imajući na umu pravila o dokazima, razjasnite da li žrtva misli da je bila meta zbog svog specifičnog identiteta, kao što je etnička pripadnost, nacionalnost, veroispovest ili uverenje, jezik, invaliditet, rod, seksualna orijentacija, rodni identitet, rodno izražavanje, starost itd.

Primeri pitanja:

- Ispričajte mi, svojim rečima, šta se dogodilo?
- Zašto ste, po vašem mišljenju, bili meta?
- Da li postoji nešto što se dogodilo pre, tokom ili posle krivičnog dela, a što je, po vašem mišljenju, relevantno za krivično delo?
- *Kako je krivično delo uticalo na vas? Koju fizičku ili psihičku štetu ste pretrpeli?*

4. Procenite **rizik od kontinuirane i ponovljene viktimizacije**. Takve procene treba da budu zasnovane na mnogim faktorima, uključujući ali ne ograničavajući se samo na njih, istoriju krivičnih dela, metod napada i saznanje ko je počinilac.

Primeri pitanja:

- Da li poznajete počinioca ili imate lične veze sa počiniocem?
- Da li ste ranije bili žrtva istog počinioca ili ljudi/organizacija povezanih sa njim?
- Da li se plašite daljih napada istog počinioca ili ljudi/organizacija povezanih sa njim?
- Da li postoje neki faktori koje bi policija trebalo da zna, a koji povećavaju rizik od ponovljene ili kontinuirane štete?

5. Prikupite informacije o **uticaju zločina**, što podrazumeva i postavljanje pitanja kako je zločin uticao na emocionalno i psihičko zdravlje žrtve, uključujući osećaj straha, depresije, izolacije i odbacivanja te ko je još i kako pogođen (naročito članovi porodice i/ili zajednice). Ovaj aspekt procene može biti relevantniji u kasnijim fazama, kada budu jasniji uticaji pojedinca i zajednice. Ovakva procena je važna jer može ukazati na potrebu za daljim merama zaštite za žrtvu i njenu zajednicu. Štaviše, u slučajevima zločina iz mržnje, izjave o uticaju, podnete u pisanoj formi ili iznete tokom krivičnog postupka, mogu pomoći da se potvrdi iskustvo žrtve i prizna diskriminatorna pristrasnost koja stoji iza zločina, kao i da se potkrepi odluka o izricanju kazne.

Kroz navedeni proces procene, policija treba, zajedno sa žrtvom, da identifikuje potrebne **mere zaštite, pristupa i podrške**, što podrazumeva i da se žrtvi postavi pitanje koju podršku ili zaštitne mere želi ili misli da bi joj mogle biti potrebne u budućnosti. Na osnovu procene policija treba da preduzme neophodne mere, u skladu sa domaćim pravom i uputstvima, kao i da uputi žrtvu službama koje nude usluge podrške i pomoći po potrebi.

Scenario: Dve žrtve dolaze u policijsku stanicu da budu ispitane o napadu na njih. Pre nekoliko dana žrtve su šetale pijacom, a onda je došlo do sukoba sa još dvojicom posetilaca pijace koji su ih rasno vređali, fizički napadali i jurili.

Zadatak za „policijske službenike“: U cilju osetljivog postupanja i smanjenja rizika od sekundarne viktimizacije, intervjuišite žrtve o napadu koji su pretrpele. Razmislite o jeziku koji ćete koristiti, praktičnim merama koje možete preduzeti da biste obezbedili osetljivu interakciju te šta treba i šta ne treba raditi u interakciji sa žrtvom.

Zadatak za „žrtve“ (ovaj deo treba podeliti samo sa dve „žrtve“):³⁴ Živite u glavnom gradu jedne od država članica Saveta Evrope. Vi ste dvojica prijatelja i romskog ste porekla. Pre nekoliko dana šetali ste pijacom, a onda je došlo do sukoba sa još dvojicom posetilaca pijace koji su vas vređali, fizički napadali i jurili.

Detalji:³⁵ *Na dan incidenta bili ste na buvljoj pijaci kada su neki prolaznici gurnuli jednog od vas. Taj je shvatio da su to bila dva mladića i rekao je drugom da ih ignoriše jer su bili pijani („odvaljeni“). Jedan od muškaraca je to čuo i okrenuo se govoreći: „Jebem ti c**** majku (rasistička uvreda), ko je odvaljen? Ko si ti da mi to kažeš? Trebalo bi vas sve istrebiti, jebem vam c**** majku (rasistička uvreda).“ Jedan od vas se uspaničio i izvadio nož da bi ih uplašio.*

Međutim, to je izazvalo novi izliv besa kod dvojice muškaraca – od kojih je jedan takođe izvadio nož – i obojica su počeli da jure vas dvojicu. Dok ste bežali, tražili ste pomoć. Međutim, napadači su uspeli da vas sustignu i počeli su da vas tuku govoreći da Rome treba poubijati. U jednom trenutku stigla je policija da uhapsi dvojicu napadača. Na lice mesta stigla je i hitna pomoć. Usled napada, jedan od vas je imao kontuziju koja se videla ispod levog oka. Drugi je zadobio lakše telesne povrede.

Smernice: U vašoj zemlji postoji istorija policijskog zlostavljanja i diskriminacije Roma. Postoje dokazi da policijski službenici redovno ignorišu napade na Rome i da ih ne evidentiraju i ne istražuju na odgovarajući način. Takođe postoje dokazi da policijski službenici redovno izražavaju antiromska osećanja. Stoga je poverenje u policiju u romskoj zajednici izuzetno nisko. U stvari, u vašoj zemlji se samo 5% uznemiravanja i nasilnih zločina nad Romima prijavljuje policiji. Imajući to u vidu, tokom intervjuja ukažite na taj *status quo*, a pritom reagujte na postupanje sa kojim ste suočeni tokom ovog konkretnog intervjuja: obratite pažnju da li policijski službenici pokušavaju da uspostave poverenje i da li se prema vama ponašaju osetljivo; u skladu sa tim objavite detalje incidenta.

Zadatak za ostatak grupe, „posmatrača“: Posmatrajte proces intervjuja i zabeležite stvari koje su dobro išle i one koje nisu, kao i stvari koje je trebalo uraditi ili reći, a nisu urađene ili izgovorene. Od vas će se tražiti da date povratne informacije svojim kolegama – „policijskim službenicima“. Glavni fokus je na profesionalnom postupanju „policijskih službenika“ prema žrtvama, izbegavanju sekundarne viktimizacije i korišćenju osetljive komunikacije.

³⁴ Imajte na umu da će skoro svi policijski ispitivači u svom redovnom radu nastojati da razdvoje svedoke kako bi izbegli kontaminaciju sećanja. Stoga objasnite da se u ovoj vežbi dve žrtve intervjuišu zajedno samo u svrhu obuke („žrtve“ igraju samo pomoćnu ulogu).

³⁵ Scenario je delimično zasnovan na predmetu Evropskog suda za ljudska prava Škorjanec protiv Hrvatske, ali je modifikovan za potrebe ove vežbe. Dostupan je na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22C5%A0korjanec%20v%20Croatia%22%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%22CHAMBER%22%22itemid%22:%5B%222001-172327%22%7D>.

- Izuzetno je važno da se stvori **bezbedno i poverljivo okruženje** za intervju. To se može postići osetljivom komunikacijom i tako što ćete prostorije za intervju prilagoditi žrtvama, omogućiti neophodan stepen privatnosti i laku dostupnost. Ovaj korak je bitan jer omogućava policiji da uspostavi odnos sa žrtvom, što može pomoći a) da policija ispuni potrebe žrtve i b) da se postigne uspeh u istrazi. Žrtvu treba obavestiti da može da bude u pratnji osobe kojoj veruje kada prijavljuje incident ili daje inicijalnu izjavu, ako to želi.
- Policijski službenik ne treba da ostane anonimn, nego **treba da se predstavi** imenom i zvanjem i ukratko objasni svoju ulogu i dužnosti.
- Važno je **uveriti žrtvu da je bezbedna** i da policija brine o njoj tako što ćete voditi računa o rečima, govoru tela i tonu glasa (npr. „Sada ste bezbedni“, „Sad idemo na bezbedno mesto da biste mi rekli šta se desilo“ itd.). Policijski službenik treba da koristi govor tela i ton glasa koji pokazuju zabrinutost, kao što je aktivno slušanje, koje uključuje klimanje glavom, ponavljanje ključnih tačaka, prirodan kontakt očima i govor mirnim, empatičnim glasom.
- Policijski službenik treba da obavesti žrtvu o njenim **pravima** (procesna prava, pravo na tumača itd.), da **pruži informacije o celom procesu** (problemi koji mogu nastati, očekivane procesne radnje itd., šta se od žrtve traži i/ili šta ima pravo da uradi, vremenski okvir), koji su koraci tokom intervjuja i svi dalji koraci. Uz saglasnost žrtve izvršite **individualnu procenu** njenih potreba za zaštitom i pomoći.
- Nakon odlučivanja o **posebnim zaštitnim merama i merama pomoći**, obavestite žrtvu o tome kako će se one sprovoditi, zatražite mišljenje žrtve da li se slaže sa predloženim merama koje treba preduzeti odmah i tokom krivičnog postupka i pitajte je da li će joj možda još nešto trebati. Ako je primenljivo i ako žrtva želi, proverite da li je **upućena na specijalizovane službe** za pravnu, psihološku, medicinsku i druge vrste podrške žrtvama, ako postoje, ili navedite listu kontakata organizacija civilnog društva i drugih pružalaca usluga koji nude usluge podrške žrtvama.
- Policijski službenik treba da dogovori kanale komunikacije sa žrtvom (telefon, imejl, kućna adresa itd.).
- Ako je moguće, trebalo bi osigurati da isti službenik koji je intervjuisao žrtvu ostane zadužen za nju ili služi kao tačka kontakta za žrtvu tokom čitave istrage. Od žrtve ne treba zahtevati da svoju priču iznosi pred više policijskih službenika ili drugih ljudi nego što je potrebno.
- Kada intervjuiše žrtvu, policijski službenik treba da se pridržava pristupa usmerenog ka žrtvi, da **pokaže poštovanje prema žrtvi** i da se prema njoj odnosi dostojanstveno, a takođe treba da izvuče maksimalnu korist iz informacija koje bi pomogle u istrazi.³⁶ Tehnike ispitivanja bi trebalo da obuhvate upotrebu otvorenih pitanja i „ohrabrenja“, uz poštovanje tišine i uvažavanje identiteta, korišćenje odgovarajućeg jezika, potvrđivanje žrtvinih iskustava,

³⁶ Pogledajte u Modulu 4 o istrazi zločina iz mržnje principe intervjuisanja.

dozvoljavanje žrtvi da povрати kontrolu, poštovanje granica žrtve itd. (npr. „Hoćete li čašu vode“, „Ako vam treba više vremena da saberete misli, samo polako, biću ovde“, „Razumem zašto se osećate tako uznemireno i cenim vaše napore da mi to objasnite“ itd.).

- Policijski službenik treba da pokaže da ozbiljno shvata prijavljene zločine. U slučaju potencijalnih zločina iz mržnje, **percepciju žrtve** da je incident počinjen zbog neprijateljstva prema zaštićenoj karakteristici i druge **pokazatelje pristrasnosti** treba uneti u izveštaj. Izjavu treba zabeležiti u skladu sa politikom relevantne jurisdikcije, idealno bi bilo da se zabeleži od reči do reči. Percepciju i status žrtve kao žrtve zločina iz mržnje ne treba odbaciti, već ih treba vrednovati i dalje istraživati u procesu intervjuisanja kako bi se razumela priroda i okolnosti krivičnog dela (npr. „U izjavi kažete da mislite da je ovo bio rasno motivisan napad. Zašto to mislite?“).
- Policijski službenik ne treba da osuđuje i treba da vrednuje emocije žrtve ne dovodeći u pitanje svoju nepristrasnost u istrazi (npr. „Vidim da ste uznemireni zbog onoga što se dogodilo. Želite li da napravimo pauzu od pet minuta?“). Istovremeno, policija treba da pronađe dokaze koji podržavaju percepciju žrtve (npr. „Zaista želim da razumem šta se dogodilo, pa ću vam postaviti nekoliko pitanja koja će mi to razjasniti“). Dakle, policijski službenik **ne treba da postavlja nerealna očekivanja**; drugim rečima, on bi trebalo da poštuje percepciju žrtve, da je zabeleži i razjasni da će to morati dodatno da se dokaže, što podrazumeva i dalje ispitivanje žrtve.
- Policijski službenik treba da se uzdrži od komentara u vezi sa ličnim karakteristikama ili životnim stilom žrtve, kao i od drugih neprikladnih komentara ili ponašanja.

Modul 6

ANGAŽOVANJE ZAJEDNICE, ODNOSI U ZAJEDNICI I RAD POLICIJE U ZAJEDNICI NA LOKALNOM NIVOU

AUTOR: MÓNICA DINIZ

Uvod i osnovne informacije	198
Ishodi učenja	200
Pregled aktivnosti i predviđenog vremena	200
Priprema	200
Opis aktivnosti	201
<i>Aktivnost 6.1: Šta je angažovanje zajednice?</i>	201
<i>Aktivnost 6.2: Izgradnja poverenja od samog početka</i>	205
<i>Aktivnost 6.3: Odabir pravih partnera</i>	208
<i>Aktivnost 6.4: Profilisanje tima za rad policije u zajednici</i>	213
<i>Aktivnost 6.5: Bezbednosno partnerstvo policije i zajednice</i>	215
Prilozi i radni listovi	219
<i>Radni list 6.2: Studija slučaja – Partnerstvo policije i zajednice u zajedničkoj obuci</i>	219
<i>Prilog 6.3b</i>	221
<i>Radni list 6.4a</i>	222
<i>Radni list 6.4b</i>	223
<i>Radni list 6.4c</i>	224
<i>Radni list 6.5a</i>	225
<i>Radni list 6.5b</i>	226
<i>Radni list 6.5c</i>	227

Uvod i osnovne informacije

U ovom modulu razmatra se rad policije u zajednici i angažovanje zajednice kao strategije za rad policije, a navode se i osnovni principi rada policije zasnovanog na ljudskim pravima. Policija je i sama član zajednice i ne može efikasno da obavlja svoje dužnosti bez prihvatanja i podrške zajednica kojima služi. Policija ne može pretpostaviti da su samo njena zakonska ovlašćenja dovoljna za osećaj legitimiteta i poštovanja zajednice. To se mora zaslužiti, a pokazivanje poštovanja prema drugima, svima drugima, i poštovanje u najširem smislu pomažu da se to postigne. Drugi način je da efikasno obavljaju svoje policijske dužnosti, demonstriraju sposobnost da spreče i otkriju zločin, da se izbore sa strahom od kriminala i na taj način stvore poverenje u policiju.

Policija radi u kontekstu koji zahteva čvrstu posvećenost održavanju veze sa lokalnim zajednicama i razumevanju tekućih potreba i izazova sa kojima se ona suočava u održavanju kohezivne, bezbedne, integrisane zajednice. Dakle, reakcije policije moraju se zasnivati na strategijama koje podrazumevaju aktivno i saradničko učešće u identifikovanju i rešavanju izazova po bezbednost zajednice. Uključivanje zajednice je evoluiralo kao deo odgovora na različite krize legitimiteta policije koje su uočene u mnogim jurisdikcijama. Gubitak legitimiteta i poverenja u policiju najčešće se dešava tamo gde se čini da se policija odvojila od zajednice kojoj služi i gde se smatra da ona zloupotrebljava ovlašćenja koja su joj poverena, posebno neprimerenom i nesrazmernom upotrebom sile i diskriminatornim postupanjem, naročito protiv ranjivijih i marginalizovanih. Uporedo sa direktnim reformama za rešavanje problema legitimiteta, kao što je povećanje angažovanja manjina u policijskim službama, poseban fokus treba staviti na angažovanje zajednice i rad policije u zajednici. Ovaj modul se fokusira na model rada policije u zajednici kao strategiju za podršku implementaciji kooperativnih, efikasnih odnosa i odnosa poverenja između policije i zajednica. Poseban naglasak je na zajednicama koje su zabrinute i pogođene pitanjima različitosti u radu policije i na tome kako rad policije u zajednici, kroz angažovanje građana, može pomoći u osmišljavanju strategija za smanjenje i sprečavanje viktimizacije, osećaja nesigurnosti i straha kod najugroženijih grupa zajednice.

Rad policije u zajednici funkcioniše kroz uspostavljanje i održavanje partnerstava u zajednici, što podrazumeva policiju, predstavnike zajednice i imenovana lica iz organizacija (zakonom propisanih i volonterskih) koje imaju ulogu na lokalnom nivou. Kroz saradnju i transparentan rad koji obuhvata principe kao što su različitost i poštovanje ova partnerstva mogu zajedno promišljati zašto se problemi javljaju i osmišljavati strategije za njihovo ublažavanje i prevenciju. Na ovaj način se mogu postići efikasniji i održiviji odgovori na probleme bezbednosti zajednice, posebno kada su sve zainteresovane strane u potpunosti posvećene razmeni svojih resursa, znanja i stručnosti prema potrebi. U osnovi takvog pristupa leži transformacija, prihvatanje obrazovnog aspekta koji može promovisati veću interkulturalnu koheziju i uzajamno razumevanje i prihvatanje među zajednicama. Ovo uključuje identifikovanje načina za rešavanje tih oblika netolerancije i diskriminacije koji mogu dovesti do rasističkih incidenata i zločina iz mržnje, posebno kada se manifestuju protiv ranjivih manjina, marginalizovanih grupa i pojedinaca unutar šire zajednice.

Istovremeno, ova partnerstva, kroz svoje principe i prakse, ističu zajedničke vrednosti i interese i pomažu članovima zajednice da prepoznaju i prihvate bogatstvo razlika i dubinu svoje sličnosti. Upravo ta živahna mešavina daje zajednici vitalnost i kreativnost i doprinosi kvalitetu života za sve, uključujući i policajce koji rade u takvim naseljima. Ova saradnja i inkluzivnost bi trebalo da dodatno pojačaju poverenje u policiju jer olakšavaju građanima da prepoznaju da glavni fokus policijskih službi nije samo na zakonu i redu, već i na održavanju javnog mira te zaštiti i poštovanju osnovnih prava pojedinca.

U ovom modulu istražuje se nekoliko načina kako se može postići angažovanje zajednice i uspostavljanje partnerstava i kako pristup rada policije u zajednici može bolje da odgovori na brige i potrebe različitih zajednica. Takođe, ispituju se načini za pokretanje pristupa rada policije u zajednici ili poboljšanje već uspostavljenih pristupa. Iako primena participativnih pristupa može da oduzme mnogo vremena i zahteva istinsku posvećenost i specifične veštine, ovde je cilj da se učesnicima predstave neke strategije i veštine koje se vremenom mogu pokazati kao održive i efikasne.

Ishodi učenja

Nakon završenog modula učesnici će moći da:

- Opišu karakteristike modela rada policije u zajednici,
- Razumeju vrednost modela rada policije u zajednici zasnovanog na ljudskim pravima,
- Uvide vrednost stalnog promovisanja i održavanja angažovanja zajednice,
- Prepoznaju različite nivoe angažovanja zajednice,
- Formulišu plan za uspostavljanje lokalnih partnerstava za bezbednost zajednice i za prihvatanje zajedničkih ciljeva,
- Formulišu plan za prepoznavanje poželjnog profila timova za rad policije u zajednici,
- Prepoznaju metode rada policije za interakciju pristupačnijim stilom komunikacije sa zajednicama,
- Opišu dobre prakse u uspostavljanju partnerstava između policije i zajednice..

Pregled aktivnosti i predviđenog vremena

Aktivnost 6.1: Šta je angažovanje zajednice?	(60 minuta)
Aktivnost 6.2: Izgradnja poverenja od samog početka	(90 minuta)
Aktivnost 6.3: Odabir pravih partnera	(90 minuta)
Aktivnost 6.4: Profilisanje tima za rad policije u zajednici	(90 minuta)
Aktivnost 6.5: Bezbednosno partnerstvo policije i zajednice	(120 minuta)

Priprema

Pored oslanjanja na Procenu potreba, u pripremi ovog modula tim za obuku treba da razmotri i sledeće tačke:

Cilj je identifikovati najaktivnije NVO koje se bave ovim pitanjima i praksu policijskog angažmana u lokalnim zajednicama.

Realizacija ovog modula doneće koristi ako se članovi zajednice uključe kao učesnici ili pozvani govornici i ako iznesu svoje glavne brige i strahove u vezi sa radom policije u njihovim zajednicama te ako predlože potencijalna rešenja za ova pitanja.

Prostorija za obuku treba da omogući fleksibilnost u razmeštanju stolica i stolova kako bi se postigli najbolji rezultati za trenutnu grupnu vežbu.

Opis aktivnosti

Aktivnost 6.1: Šta je angažovanje zajednice?

- Svrha učenja:** Ova aktivnost istražuje šta je angažovanje zajednice u radu policije i različite nivoe angažovanja zajednice.
- Vreme:** 60 minuta
- Potreban materijal:** bela flipčart tabla
papir za belu flipčart tablu
flomasteri za belu tablu
video-projektor i računar
list za vežbu
papir, hemijske olovke
- Priprema:** Pripremite unapred slajd koji sadrži definiciju „Angažovanja zajednice“ (možete koristiti i ovu definiciju):

Angažovanje zajednice

„Proces omogućavanja učešća građana i zajednica u radu policije na odabranom nivou, od obezbeđivanja informacija i uveravanja do dobijanja ovlašćenja za prepoznavanje i sprovođenje rešenja u slučaju lokalnih problema i vršenja uticaja na strateške prioritete i odluke.

Policija, građani i zajednice moraju imati volju, kapacitete i priliku za učešće. Policijska služba i partnerske organizacije moraju snositi odgovornost za angažovanje i, osim ako ne postoji opravdan razlog, pretpostavlja se da moraju reagovati na informacije dobijene od zajednice.”¹

¹ Myhill, A. (2006). Angažovanje zajednice u radu policije: Lekcije iz literature, Nacionalna agencija za unapređenje rada policije, p. 1, dostupno na: https://whatworks.college.police.uk/Research/Documents/Community_engagement_lessons.pdf.

Pripremite unapred drugi slajd sa informacijama koje se daju nastavku:

Model IAP2 spektra javnog učešća²

POVEĆANJE UTICAJA NA DONOŠENJE ODLUKA

	INFORMISANJE	KONSULTOVANJE	UKLJUČIVANJE	SARADNJA	OSNAŽIVANJE
CILJ JAVNOG UČEŠĆA	Pružiti javnosti uravnotežene i objektivne informacije koje će joj pomoći da razume problem, alternative, mogućnosti i/ili rešenja.	Dobiti povratne informacije javnosti o analizi, alternativama i/ili odlukama.	Sarađivati direktno sa javnošću tokom celog procesa radi doslednog razumevanja i razmatranja zabrinutosti i težnji.	Raditi u partnerstvu sa javnošću u svakom aspektu odlučivanja, uključujući razvoj alternativa i identifikaciju preferiranog rešenja.	Staviti donošenje konačnih odluka u ruke javnosti.

Pripremite unapred list za vežbu kako biste učesnicima omogućili da procene nivo angažovanja za koji veruju da njihova policijska organizacija trenutno ima sa građanima. Možete koristiti primer sa sledeće strane.

² IAP2 Spektar za javnu participaciju, Međunarodno udruženje za javnu participaciju, dostupno na: https://iap2.org.au/wp-content/uploads/2020/01/2018_IAP2_Spectrum.pdf.

List za vežbu

Zadatak: Procenite nivo angažovanja građana u vašoj organizaciji tako što ćete identifikovati primere policijskih metoda za promovisanje angažovanja građana u pitanjima vezanim za bezbednost.

	INFORMISANJE	KONSULTOVANJE	UKLJUČIVANJE	SARADNJA	OSNAŽIVANJE
UKLJUČIVANJE ZAEDNICE					
UKLJUČIVANJE MANJINA					

GRUPA:

DATUM: / /

Uputstva

1. Projektujte slajd „Angažovanje zajednice” na ekranu i zamolite učesnike da pročitaju tekst.
2. Zamolite učesnike da prokomentarišu tekst. Nakon toga pitajte učesnike šta misle o tome koliko je angažovanje zajednice važno za poboljšanje rada policije u zaštiti prava građana.
3. Projektujte slajd „Učešće javnosti” na ekranu i objasnite različite nivoe angažovanja zajednice. Opet zamolite učesnike da prokomentarišu tekst. Nakon diskusije podelite učesnike u četiri grupe. Neka slajd „Učešće javnosti” ostane na ekranu.
4. Dajte svakoj grupi kopiju lista za vežbu i zamolite učesnike da popune prazna polja, uzimajući u obzir praksu njihove organizacije u radu sa zajednicama. Recite im da će imati 30 minuta da završe zadatak.
5. Objasnite na šta se odnosi drugi red, „fokus na manjinske zajednice”. Objasnite da biste želeli da grupe podele i objasne sve konkretne akcije i aktivnosti koje su preduzete sa, na primer, manjinskim etničkim zajednicama, LGBT zajednicom, verskim grupama i zajednicama, kao i osobama sa invaliditetom.
6. Tokom vežbe idite od grupe do grupe da biste razjasnili sve nedoumice i uverili se da svi učestvuju u diskusiji u svojim grupama.
7. Posle 30 minuta zamolite grupe da podele svoje rezultate sa ostalima. Kada ovo završe, pitajte učesnike da li žele da dodaju još nešto.
8. Omogućite završnu diskusiju naglašavajući da angažovanje zajednice igra ključnu ulogu u doprinosu nediskriminatorskim politikama i praksama. Ono promovise bolju komunikaciju između policije i zajednica, podižući na taj način svest policije o potrebama i očekivanjima mnogih različitih zajednica kojima služi.³ Istaknite sva posebna mišljenja i odgovorite na pitanja koja su proizašla iz odeljka o angažovanju u radu sa manjinskim zajednicama.

³ Sprečavanje i suzbijanje rasnog profilisanja ljudi afričkog porekla: Dobre prakse i izazovi (2019), Ujedinjene nacije, dostupno na: www.un.org/sites/un2.un.org/files/preventracialprofiling-en.pdf.

Aktivnost 6.2: Izgradnja poverenja od samog početka

Rad policije u zajednici je model rada policije koji se zasniva na filozofiji da su građani koautori bezbednosti zajednice. Ovaj model zahteva uspostavljanje partnerstva policije i zajednice uz dodeljivanje zadataka policijskim službenicima koji patroliraju samo u određenim naseljima. Iako rad policije u zajednici podrazumeva mnogo različitih oblika angažovanja i saradnje između zajednica i policije, jedan od najefikasnijih modela odnosi se na rano uključivanje lokalnih organizacija i predstavnika zajednice u lokalna bezbednosna partnerstva. Ova partnerstva imaju središnje mesto u procesu planiranja modela rada policije u zajednici za određeno naselje, čak i pre nego što policijski službenici počnu da patroliraju u tom naselju. Ona su ključna za negovanje poverenja policije i zajednice od samog početka.

Svrha učenja: Ova aktivnost omogućava učesnicima da diskutuju i razmisle o načinima kako ljudi mogu da se uključe u rad policije u zajednici u različitim zajednicama.

Vreme: 90 minuta

Potreban materijal: bela flipčart tabla
papir za belu flipčart tablu
flomasteri za belu tablu
video-projektor i računar
list za vežbu
papir, hemijske olovke, Blu Tack
kopije Radnog lista 6.2

Priprema

Pripremite unapred slajd i kopije studije slučaja (vidi Radni list 6.2). Proverite da li je prostorija prilagođena za rad u grupi (npr. stolice oko stolova). Odvojte prostor na zidovima sale za obuku koji se može koristiti za lepljenje listova sa flipčart table sa rezultatima vežbi. Stavite na svaki sto papir, olovke i Blu Tack koji će učesnici koristiti tokom vežbe.

Pripremite unapred tri flipčart stranice sa sledećim pitanjima (po jedno pitanje na svakoj strani; pitanja se nalaze i na Radnom listu 6.2):

1. Koje glavne strategije angažovanja zajednice možete identifikovati u ovoj studiji slučaja
2. Koje strategije bi bile posebno korisne za primenu u vašem kontekstu prilikom uspostavljanja rada policije? Navedite razloge za takav izbor.
3. Koje strategije bi po vašem mišljenju bilo posebno teško primeniti u vašem kontekstu? Navedite razloge za takav izbor.

Uputstva

1. Formirajte grupe, po mogućstvu od četiri do šest učesnika. Podsetite učesnike na važnost poverenja, poštovanja i poverljivosti.
2. Podelite kopije studije slučaja grupama i dajte učesnicima nekoliko minuta da sami pročitaju tekst.

3. Kada razjasnite sve nejasnoće ili probleme u vezi sa studijom slučaja, projektujte slajd na ekran sa tri pitanja o kojima će grupe diskutovati i na koje će odgovoriti. Predajte im listove za vežbe na flipčart tabli, proverite da li su svi pročitali pitanja i zamolite grupe da diskutuju o studiji slučaja i da na listovima napišu svoje odgovore. Obavestite grupe da će imati ukupno 30 minuta da završe zadatak (po 10 minuta za odgovor na svako pitanje).
4. Idite od grupe do grupe da biste razjasnili sva pitanja koja mogu imati u vezi sa vežbom i uverite se da svi učestvuju u diskusiji. Obaveštavajte učesnike o vremenu, upozoravajući ih na svakih 10 minuta da treba da pređu na sledeće pitanje kako bi završili vežbu.
5. Posle 30 minuta zamolite svaku grupu da podeli svoje rezultate i da zalepi popunjene listove sa flipčart table na zid.
6. Kada sve grupe podele odgovore, pitajte da li neko želi da doda još nešto.
7. Omogućite završnu diskusiju tako što ćete istaći prednosti angažovanja zajednice od samog početka procesa planiranja rada policije u zajednici. U diskusiji se oslonite na glavne tačke koje se daju u nastavku.

Izgradnja poverenja je suštinski vezana za pružanje javnih usluga

Izgradnja poverenja je više od uspostavljanja partnerstava i sastanaka sa partnerima. U osnovi se radi o pružanju policijskih usluga – doslednom pružanju efikasnih, delotvornih usluga uz pokazivanje poštovanja – koje stavljaju žrtvu u središte i koje mogu da spreče i otkriju zločin i održe red kako bi ljudi mogli da žive ne samo bez kriminala već i bez straha od zločina.

Partnersko vlasništvo nad radom policije u zajednici gradi poverenje u policiju

Što partneri više osećaju da su uključeni u projekat, to postaju odgovorniji za njega i manje pokazuju otpor prema njegovoj realizaciji. Priznanje zajednice da ima zajedničko „vlasništvo“ nad projektom rada policije u zajednici ključno je za izgradnju poverenja i saradnje između policije i partnera i za legitimisanje policijskih intervencija koje su u skladu sa dogovorenim pristupom. Ova saradnja povećava i znanje „drugih“ (i policije i građana). Efikasno i legitimno angažovanje u radu sa manjinama i teško dostupnim grupama zavisiće od kapaciteta policije da uspostavi i održi odnose poverenja sa liderima i članovima zajednice. Ovo zahteva da policija poštuje sve oblike različitosti zajednice (npr. etnička pripadnost, veroispovest i seksualna orijentacija) i da bude pravična, nepristrasna i srazmerna u primeni svojih ovlašćenja.⁴ Takođe je važno da se postigne zajednički dogovor kako izgleda uspešno partnerstvo i da se ustanove neke merljive prekretnice i ciljevi.

⁴ Savet Evrope (2021), Kratak vodič u rad policije na javnim skupovima: Vodič za praktičare, dostupno na: <https://rm.coe.int/a-brief-introduction-to-policing-public-assemblies/1680a1aaf3>.

Angažovanje zajednice u bezbednosnim partnerstvima povećava poverenje u policiju

Postoji mnogo različitih metoda i modela koje policija može primeniti kako bi uvela rad policije u zajednici u različitim naseljima.⁵ Proces može biti dug i izazovan. Štaviše, način angažovanja i način izgradnje poverenja pokazaće se, bez obzira na izabrana sredstva, kao kritična razmatranja. Poverenje nije nešto što se može brzo steći, a može se brzo izgubiti (stara holandska poslovice kaže da poverenje stiže peške, a odlazi na konju). Poverenje je ugroženo svaki put kada se neko oseti da ga policijska akcija ili nečinjenje policije diskriminišu. Aktivno uključivanje civilnog društva u partnerstvo sa policijom, kao koautora bezbednosti zajednice, obezbediće veću policijsku svest, razumevanje i osetljivost zajednica u kojima policija radi. Ovo će, zauzvrat, dovesti do toga da policija radi sa više poštovanja i da bolje odgovara na potrebe zajednice, što je ključno za povećanje poverenja građana u policiju i za rad policije u zajednici kroz uspešno priznavanje i podržavanje prava svih na podjednak i inkluzivan način.

8. Završite ovu kratku diskusiju pozivajući se na ključne osnovne principe sprovođenja rada policije u zajednici koje je identifikovao OEBS:⁶

Iako se načini sprovođenja rada policije u zajednici mogu razlikovati u praksi u skladu sa lokalnim uslovima, uvek se treba pridržavati osnovnih principa i karakteristika [...]:

- **pristupačnost i transparentnost celokupne policije u odnosu na sve segmente zajednice** (uključujući manjinske i ranjive grupe), kao i odgovor na potrebe, brige i zahteve zajednice,
- **posvećenost prevenciji kriminala i proaktivnom rešavanju problema** u cilju rešavanja osnovnih problema zarad dugoročnih rešenja i
- **aktivno učešće svih različitih segmenata zajednica i drugih vladinih agencija u procesu rešavanja problema** na osnovu principa jednakosti (jednakost u razumnoj meri koju nacionalni zakoni i operativne taktičke i operativne potrebe dozvoljavaju).

⁵ Savet Evrope (2019), Interkulturalni gradovi - Priručnik o radu policije u zajednici, dostupno na: <https://edoc.coe.int/en/living-together-diversity-and-freedom-in-europe/7930-intercultural-cities-manual-on-community-policing.html>

⁶ OEBS (2009), „Dobre prakse u izgradnji partnerstava između policije i javnosti“, dostupno na: www.osce.org/files/f/documents/8/4/32547.pdf.

Aktivnost 6.3: Odabir pravih partnera

Implementacija inicijative za rad policije u zajednici u raznolikom naselju zahteva angažovanje relevantnih aktera koji su spremni da rade sa policijom kao partneri. To podrazumeva da se u određenoj zoni identifikuju oni koji imaju ključnu ulogu u sprečavanju i rešavanju diskriminacije i drugih oblika kršenja osnovnih ljudskih prava. Ovo se može odnositi na službu koju vode žene, koja pruža podršku žrtvama nasilja nad ženama i koja vodi kampanje o rodnoj ravnopravnosti, ili na antirasističke organizacije civilnog društva, ili na organizacije civilnog društva koje rade direktno u oblastima socijalne pravde ili pravnog zastupanja u vezi sa zaštitom različitih prava.

Angažovanje lokalnih organizacija koje rade sa manjinskim i ranjivim grupama ima suštinski značaj u pomaganju policiji da razume i osmisli efikasne strategije za rešavanje pitanja različitosti u policiji, ali i u široj zajednici. Ništa od ovoga nije naročito lako zato što neke zainteresovane strane u početku mogu osećati da bi njihov kredibilitet ili legitimitet kod klijenata i u bazi članova mogao da bude narušen ako bi se videlo da sarađuju sa policijom. Analiziranje zajednice će pomoći policiji da identifikuje „prave“ zainteresovane strane, ali samo istinsko angažovanje i iskrena posvećenost zajedničkom radu na jednakom nivou pretvoriće te zainteresovane strane u partnere.

Svrha učenja: Ova aktivnost istražuje participativnu strategiju analize zainteresovanih strana. Koristi se da identifikuje koje organizacije treba mobilisati i uključiti u saradnju sa policijom od početka programa rada policije u zajednici.

Vreme: 90 minuta

Potreban materijal: bela flipčart tabla
papir za belu flipčart tablu
video projektor i računar
list sa matricom za analizu zainteresovanih strana
samolepljivi papirići, papir, hemijske olovke, Blu Tack, klupko vune

Potreban materijal: Referentni dokumenti: OEBS-ova brošura Dobre prakse u izgradnji partnerstva policije i javnosti;⁷ Izvestilac Ujedinjenih nacija za rasizam, ksenofobiju i srodnu netoleranciju;⁸ Izveštaj OHCHR-a o rasnom i etničkom profilisanju u agencijama za sprovođenje zakona.⁹

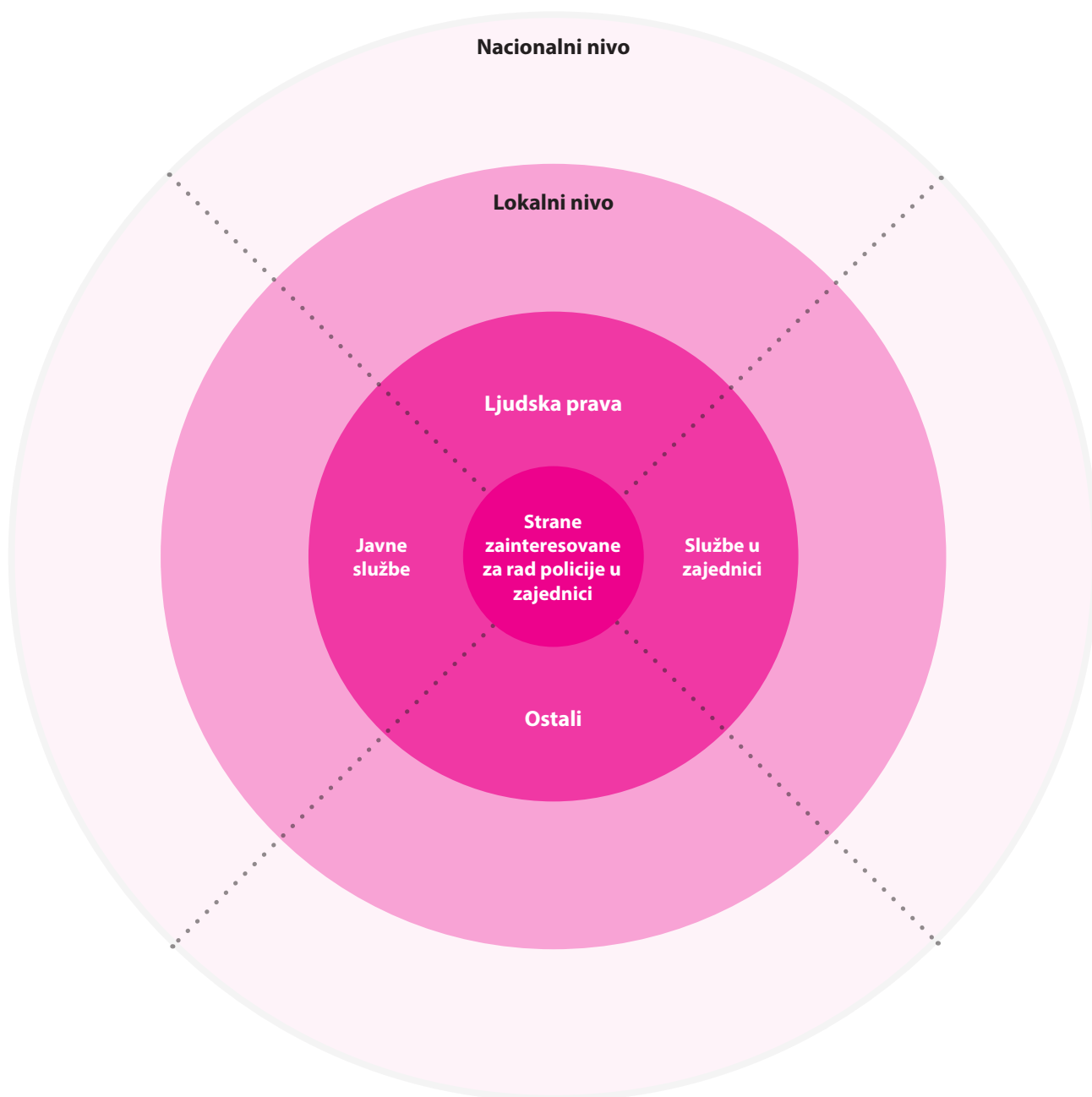
Priprema: Pripremite unapred sliku matrice zainteresovanih strana na listovima flipčart table (za svaku grupu po jedan list).

⁷ OEBS (2008), www.osce.org/files/f/documents/8/4/32547.pdf.

⁸ Ujedinjene nacije (2019), „Izveštaj Specijalnog izvestioca za savremene oblike rasizma, rasne diskriminacije, ksenofobije i srodne netolerancije o njegovoj poseti Ujedinjenom Kraljevstvu Velike Britanije i Severne Irske: komentari države“, dostupan na: <https://digitallibrary.un.org/record/3824592?ln=en>

⁹ Ujedinjene nacije (2015), „Izveštaj Specijalnog izvestioca za savremene oblike rasizma, rasne diskriminacije, ksenofobije i srodne netolerancije“, dostupan na: www.ohchr.org/Documents/Issues/Racism/A-HRC-29-46.pdf.

Primer matrice zainteresovanih strana

Pripremite listu potencijalnih zainteresovanih strana u projektu rada policije u zajednici.

Pripremite slajd sa definicijom „Zainteresovane strane”¹⁰ (pogledajte primer u nastavku).

Zainteresovana strana u projektu je svaka osoba ili grupa koja ima ili direktne odnose sa projektom ili je na neki način pod uticajem projekta, bilo direktno ili indirektno, pozitivno ili negativno. Svi ovi ljudi ili grupe imaju udela u projektu zato što imaju nešto da dobiju ili izgube zahvaljujući aktivnostima, rezultatima i/ili uticajima projekta.”

Izvor: Ulrich Schiefer & Reinald Döbel (2001), MAPA – Project. A Practical Guide to Integrated Project Planning and Evaluation.

Proverite da li je prostorija za obuku prilagođena radu u grupi (npr. stolice oko stolova). Pripremite mesto na zidu sobe za obuku na kome će učesnici kasnije moći da prikače svoje flipčart listove. Stavite samolepljive listiće, hemijske olovke i Blu Tack na sredinu svakog stola za grupnu vežbu.

¹⁰ Schiefer, U. and Döbel, R. (2001), 'MAPA - Projekat. Praktični vodič za integrisano planiranje i evaluaciju projekta', Prilog 11: Analiza zainteresovanih strana, p. 94, dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/242727794_MAPA_PROJECT_-_A_Practical_Guide_to_Integrated_Project_Planning_and_Evaluation.

Uputstva

1. Predstavite pregled naselja koje ispunjava sledeće kriterijume: a) nalazi se u urbanom okruženju ili gradu koji ima bar jednu zajednicu migrantskog porekla i b) organizacije civilnog društva aktivno rade u zajednici. Objasnite da će učesnici koristiti to naselje kao kontekst za ovu aktivnost.
2. Projektujte matricu zainteresovanih strana na ekran i zamolite učesnike da je pročitaju. Pitajte ih da li imaju pitanja o ovoj definiciji ili nešto nedostaje.
3. Sada pokažite slajd (Prilog 6.3b) sa primerom matrice zainteresovanih strana i objasnite glavne kategorije matrice.
 - **Nacionalna zainteresovana strana:** pojedinac ili organizacija iz javnog ili društvenog sektora sa nacionalnim profilom, na primer, Ministarstvo unutrašnjih poslova ili nacionalna nevladina organizacija koja vodi kampanju protiv rasizma.
 - **Lokalna zainteresovana strana:** pojedinac ili organizacija iz javnog ili društvenog sektora sa lokalnim profilom, na primer, gradonačelnik mesta ili grada ili organizacija zajednice koja radi sa LGBTI osobama.
 - **Strana zainteresovana za ljudska prava:** pojedinac ili grupa koja radi na pitanjima ljudskih prava kao što su migracija, zločin iz mržnje ili obrazovanje. To mogu biti pojedinci ili grupe na nacionalnom nivou, na primer Amnesty International. Na lokalnom nivou to mogu biti terenski timovi – specijalizovani timovi koje vode nevladine organizacije ili neprofitne organizacije, a koji rade u tom kraju kako bi doprli do teško dostupnih grupa odnosno ranjivih ljudi. Na primer, mogu biti specijalizovani za kontakt sa beskućnicima, korisnicima droga ili seksualnim radnicima kako bi im pomagali da ostvare pristup uslugama koje su im potrebne. Ovi timovi se obično sastoje od socijalnih radnika, psihologa, lekara i volontera koji pružaju pomoć prvog nivoa (na primer, hitnu zdravstvenu pomoć, pomoć za smanjenje štete ili pomoć u odeći i hrani). Ti timovi takođe obično imaju edukativnu ulogu u podizanju svesti o postojećim uslugama i podsticanju ugroženih ljudi da ostvare pristup tim institucionalnim uslugama. Tim će često ići sa ugroženim ljudima u institucionalne službe.
 - **Službe u zajednici:** usluge koje pružaju neprofitne ili nevladine organizacije, kao što su dnevni centri za starije ljude, omladinski centri, sportska udruženja i centri za socijalnu podršku migrantima.
 - **Javne službe:** službe koje su u nadležnosti javnog sektora, na primer, škole, socijalne službe, opštinska policija ili nacionalna policija.
 - **Ostali:** zainteresovane strane koje se ne uklapaju u navedene kategorije. Ovo se može odnositi na udruženja migranata i udruženja rezidenata.
4. Zamolite grupe da naprave listu svih relevantnih strana zainteresovanih za rad policije u zajednici. Navedite najpre primer, a zatim im dajte dva-tri minuta. Primeri se mogu odnositi na škole, nevladine organizacije, javne i privatne organizacije na lokalnom, regionalnom i nacionalnom nivou, subjekte civilnog društva i neprofitne subjekte, lokalne kreatore politike, udruženja migranata i predstavnike manjinskih grupa. Zatim se vratite na slajd (Prilog 6.3b). Proverite sa učesnicima šta misle da bi se još moglo uneti u odeljak „Ostali“.

5. Sada objasnite da će grupe raditi svaka za sebe kako bi razvile sopstvene matrice na osnovu svojih iskustva i ideja. Obavestite učesnike da svaka grupa treba da koristi svoje samolepljive papiriće da bi napisala koje zainteresovane strane (po jedna na svakom samolepljivom papiriću) treba, na osnovu njihovog iskustva kao policijskih službenika i rada sa zajednicama, pozvati da budu partneri policiji radi realizacije rada policije u zajednici u određenom naselju. Objasnite da svaki samolepljivi papirić sa opisom zainteresovane strane (potencijalni partner) treba uneti u matricu u skladu sa obimom intervencije (lokalni ili nacionalni nivo) i prema vrsti organizacije (javne službe, službe u zajednici, ljudska prava ili ostali). Zamolite učesnike da identifikuju koje zainteresovane strane verovatno već sarađuju sa policijom (na primer, korišćenjem druge boje samolepljivih papirića ili crtanjem strelice pored nje). Ukažite učesnicima na tri stranice na flipčart tabli sa već nacrtanim matricama. Dajte im 30 minuta da završe ovaj zadatak.
6. Idite od grupe do grupe dok one razgovaraju o vežbi da biste razjasnili sve nedoumice. Podstičite sve učesnike u svakoj grupi da učestvuju u diskusiji svoje grupe.
7. Posle 30 minuta zamolite svaku grupu da zalepi svoj list matrice na zid. Pozovite sve učesnike da odu do zida i pogledaju rezultate drugih grupa. Odvojite pet minuta za ovu vežbu, a onda zamolite učesnike da se vrate na svoja mesta.
8. Zamolite svaku grupu da iznese stavove o svom izboru i da prokomentariše sve poteškoće ili neslaganja do kojih je došlo tokom zadatka. Kada svaka grupa završi izlaganje, podstaknite učesnike koji nisu bili članovi te grupe da daju svoje komentare ili zapažanja. Ponovite postupak za svaku grupu.
9. Kada sve grupe iznesu svoje stavove, pitajte učesnike da li žele da dodaju završne komentare ili zaključne napomene o vežbi.
10. Tokom procesa identifikacije relevantnih zainteresovanih strana skrenite pažnju i na to da potencijalne partnere ne treba uzimati u obzir samo na osnovu toga što su oni unutrašnji izvor informacija iz zajednice. Fokus bi trebalo da bude na razmeni informacija, a ne na iskorišćavanju izvora informacija, kako bi se zainteresovane strane podjednako vrednovala kao partneri koji su aktivno uključeni u identifikaciju i rešavanje problema zajednice. Radeći u partnerstvu, resursi se povećavaju, što omogućava efikasnije i održivije odgovore tokom vremena.
11. Naglasite važnost uključivanja glavnih zainteresovanih strana iz zajednice da bi svako bezbednosno partnerstvo imalo kredibilitet i bilo efikasno. Istaknite da je posebno važno uključiti organizacije koje brane, podržavaju i promovišu ljudska prava za one ranjivije i marginalizovanije te organizacije koje rade u zajednici u oblasti obrazovanja i rešavanja konflikata. Ako vreme dozvoljava, skrenite pažnju učesnicima na rad izvestioca Ujedinjenih nacija za rasizam, ksenofobiju i srodnu netoleranciju¹¹, i njegov stav da agencije za sprovođenje zakona treba da pozdrave i podrže dobrovoljni kontakt i interakciju sa građanima. One treba da pokažu svoju posvećenost transparentnosti i nadzoru građana i podsticanju saradnje sa manjinskim grupama.

¹¹ Ujedinjene nacije (2015), „Izveštaj Specijalnog izvestioca za savremene oblike rasizma, rasne diskriminacije, ksenofobije i srodne netolerancije“, dostupan na: <https://digitallibrary.un.org/record/799139?ln=en>.

Napomene za predavače

Ukoliko je potrebno, možete objasniti učesnicima da se ova vežba zasniva i na publikaciji OEBS-a „Dobre prakse u izgradnji partnerstava između policije i javnosti”.¹²

„Preporuka #59. Treba odrediti probna mesta za rad policije u zajednici i odabrati predstavnike zajednica i ostalih upravnih organa, kao i policijske službenike i rukovodioce odgovorne za sprovođenje pilot-projekta, i pripremiti ih za specijalne zadatke. [...]

U idealnom scenariju, probna mesta biće određena u saradnji sa zajednicama koje žive na potencijalnim lokacijama i koje su spremne da razviju nova partnerstva između policije i javnosti. Ovo bi podstaklo lokalno vlasništvo nad procesom implementacije. U slučajevima kada lokalno stanovništvo ne pokazuje zainteresovanost za sprovođenje procesa, treba pokrenuti kampanje za podizanje svesti zajednice kako bi se ona obavestila o cilju rada policije u zajednici i načinu uključivanja u taj rad.”

„Preporuka #84. Pošto nevladine organizacije mogu imati presudnu ulogu kao deo mreža za deljenje informacija, njih bi trebalo uključiti u stvaranje kooperativnih struktura, čak i ako su u prošlosti postojale tenzije i neslaganja između nevladinih organizacija i policije. Policija bi trebalo da ih prihvati kao ‘kritične prijatelje’.

Izazov odabira najprikladnijih nevladinih organizacija može se ispuniti korišćenjem kriterijuma za odabir kao što su stabilnost nevladinih organizacija, odgovornost i autentično predstavljanje njihovih izbornih jedinica.”

¹² OEBS (2008), „Dobre prakse u izgradnji partnerstva između policije i javnosti”, dostupno na: www.osce.org/files/f/documents/8/4/32547.pdf, pp. 48-57.

Aktivnost 6.4: Profilisanje tima za rad policije u zajednici

Rešavanje problema i sukoba u zajednici u bliskoj saradnji sa organizacijama civilnog društva omogućava policijskim službenicima u zajednici da bolje razumeju društveno i kulturno poreklo zajednice, njena građanska dobra i potrebe te prepreke za aktivno angažovanje i učešće. To znanje može poslužiti za poboljšanje rada policije, što samo po sebi može doprineti poboljšanju bezbednosti i osećaja sigurnosti ljudi, pa čak i promovisati veću društvenu koheziju. Policijski službenici koji obavljaju rad policije u zajednici su u ovom kontekstu bolje pripremljeni i integrisani u zajednicu. Pošto uspeh projekta rada policije u zajednici u velikoj meri zavisi od znanja, veština, stavova i ponašanja policijskih službenika koji obavljaju posao, posebno je važno dodeliti te zadatke pravim policijskim službenicima. Stoga posebnu pažnju treba posvetiti izboru i raspoređivanju policijskih službenika koji će patrolirati u određenim kvartovima. U tome može pomoći participativna strategija koja podrazumeva da policija konsultuje organizacije civilnog društva i članove zajednice i traži njihovo mišljenje o najvažnijim aspektima profila policijskih službenika u zajednici, uključujući kvalitete i aspekte koji bi omogućili novom policijskom timu da stvara pozitivne odnose sa zajednicom.

Svrha učenja: U ovom scenariju policija bi angažovala predstavnike same zajednice u procesu regrutovanja službenika za tim koji će obavljati rad policije u zajednici u njihovom kraju.

Vreme: 45 minuta

Potreban materijal: bela flipčart tabla
papir za belu flipčart tablu
video projektor i računar
stranica na beloj flipčart tabli – Profil policijskog službenika u zajednici
Radni list 6.4a, Radni list 6.4b, Radni list 6.4c
papir, hemijske olovke, samolepljivi papirići, Blu Tack

Priprema: Unapred pripremite slajd i flipčart stranicu sa naslovom „Koje profesionalne karakteristike treba da imaju policijski službenici u zajednici da bi izgradili pozitivan odnos sa zajednicom“. Pre nego što započnete obuku, stavite komplet samolepljivih papirića i hemijskih olovaka na sto za svaku grupu.

Uputstva

1. Započnite aktivnost objašnjavajući učesnicima da će izvesti vežbu u kojoj grupa ima zadatak da kreira profil budućeg tima policijskih službenika koji će biti izabran za projekat rada policije u zajednici.
2. Predstavite slajd početnim pitanjem: „Koje profesionalne karakteristike treba da imaju policijski službenici u zajednici da bi izgradili pozitivan odnos sa zajednicom?“ Koje su ključne veštine, ponašanja, znanja i iskustva?
3. Zamolite učesnike da svaku karakteristiku zapišu na posebnom samolepljivom papiriću.
4. Recite učesnicima da imaju 15 minuta da završe ovaj zadatak.
5. Posle 15 minuta zamolite svakog učesnika da pročita naglas svoje izabrane karakteristike i da ukratko objasni razloge svog izbora. Kada to urade, učesnici bi trebalo da zalepe samolepljive papiriće na stranicu flipčart table i da se vrate na svoje mesto.
6. Kada se prikažu svi samolepljivi papirići, zamolite učesnike da prokomentarišu rezultate.
7. Nakon ove prve plenarne diskusije zamolite učesnike da formiraju četiri grupe.

8. Podelite svakoj grupi kopije tri radna lista. Zamolite učesnike da pročitaju prvi radni list i objasnite vežbu. Zatim zamolite grupe da pročitaju sve preporuke i da odgovore na pitanja u radnim listovima. Obavestite učesnike da će imati 20 minuta da završe zadatak.
9. Kada istekne 20 minuta, zamolite portparola svake grupe da kaže ostalim učesnicima koje je karakteristike njegova grupa istakla i razloge za takav izbor. Takođe bi trebalo da podele sa ostalim učesnicima jedan od scenarija koji su konstruisali kao ilustraciju. Kada sve grupe predstave odgovore, pitajte da li neko želi da doda još nešto. Nakon što sve grupe daju povratne informacije, zamolite grupe da zalepe svoje listove na zid.
10. Da biste zaokružili aktivnost, naglasite da ovaj participativni proces pokazuje kako policijske službe mogu biti otvorene da uključe čitav niz doprinosa zajednice. Uključivanjem ovih doprinosa može se poboljšati kvalitet policijskih usluga koje se pružaju zajednici. Pored toga, uključivanje zainteresovanih strana u proces planiranja od samog početka, čak i pre nego što policijski službenici izađu na teren, povećava osećaj odgovornosti partnera i vlasništvo nad projektom rada policije u zajednici kada se on operacionalizuje. Ovakvim pristupom policija može saznati šta zajednica smatra poželjnim profilom policijskih službenika u zajednici. Policija treba da reaguje na tu procenu zajednice u procesu selekcije i u obuci članova policijskog tima. Omogućavanje zajednici da da određeni doprinos procesu odabira budućih policijskih službenika u zajednici koji će patrolirati u određenom kraju važan je korak u negovanju poverenja između policije i zajednice.
11. Kredibilitet i poštovanje uloge zajednice može se dokazati tako što će se njen doprinos videti prilikom izrade kriterijuma za odabir i u dizajnu pitanja za intervju koja se koriste u procesu imenovanja. Na kraju, možete pitati učesnike da li bi smatrali korisnim da se u panel za intervju uključe predstavnici zajednice, bilo kao učesnici ili kao posmatrači.

Napomene za predavače

Ova aktivnost se može upotrebiti u obučavanju učesnika za primenu metodologije u nekoliko konteksta. U zavisnosti od specifičnih ciljeva koje ste postavili u obuci, razni učesnici se mogu uključiti u aktivnost na različite načine, na primer:

Da bi se profil policijskih službenika u zajednici prepoznao iz policijske perspektive, oni kojima je dodeljen ovaj zadatak su članovi policijske organizacije.

Da bi se profil policijskih službenika u zajednici prepoznao iz perspektive zajednice, oni kojima je dodeljen ovaj zadatak su članovi zajednice sa različitim i višeslojnom poreklom koje odražava bogate kulture i istoriju same zajednice.

Da bi se profil policijskih službenika u zajednici prepoznao u okviru zajedničke vežbe: oni kojima je dodeljen ovaj zadatak su policijski službenici, ali i članovi i predstavnici zajednice.

Aktivnost 6.5: Bezbednosno partnerstvo policije i zajednice

U radu policije u zajednici, partnerstva za bezbednost između policije i zajednice mogu biti odlično sredstvo za promovisanje poverenja i razumevanja između svih strana. Ipak, u krajnjoj liniji, održavanje poverenja zavisice od iskrenosti i delotvornosti partnera u zajedničkom radu i postizanju dogovorenih rezultata te od toga da li se glasovi lokalnog stanovništva slušaju i da li se reaguje na njih kada je reč o policijskim pitanjima i onome što izaziva zabrinutost u vezi sa bezbednošću.

Partnerstva mogu biti veoma efikasna u identifikaciji onoga što brine zajednicu i uspostavljanju integrisanih strategija za njihovo rešavanje. Povećanjem znanja policijskih službenika o zajednici, oni postaju bolje pripremljeni da obavljaju svoju preventivnu ulogu i održavaju red na načine koji poboljšavaju kvalitet života zajednice, povećavaju osećaj sigurnosti i promovišu razumevanje i dobre odnose. Policijski službenici takođe treba da budu primer kada je u pitanju postupanje prema ljudima sa poštovanjem i dostojanstvom. Ljudi će često više suditi o policiji prema ponašanju policijskih službenika i načinu na koji oni postupaju sa ljudima nego po stvarnom rezultatu njihove intervencije u oblasti krivičnog pravosuđa. Ipak, važno je i da policijski odgovor bude fer i kompetentan.

Jedan od glavnih izazova rada policije u zajednici predstavlja održavanje policijskih timova posvećenih određenom naselju. Kada se dodeljeni službenici preusmeravaju na druge policijske zadatke, poverenje zajednice u policiju može oslabiti, posebno tamo gde zajednica smatra da su njihove brige i pitanja obezvređeni i da se njihovi stavovi ne poštuju.

Svrha učenja: Ova aktivnost istražuje ulogu bezbednosnih partnerstava u podršci policijskoj misiji u sprečavanju kriminala, sukoba i antisocijalnog ponašanja unutar i protiv zajednica. Učesnici će simulirati partnerski sastanak u formi uvodne radionice kako bi zajednički razmislili o dinamici angažovanja zajednice i najvažnijim uslovima koje treba ispuniti da bi se ovaj model preventivnog rada policije održao na duži rok. Prilikom pripreme ove aktivnosti pogledajte odeljak Alati za rad, gde ćete pronaći savete o moderiranju igranja uloga.

Vreme: 120 minuta

Potreban materijal: bela flipčart tabla
papir za belu flipčart tablu
video-projektor i računar
Radni list 6.5a, Radni list 6.5b i
Radni list 6.5c papir, hemijske olovke

Uputstva

1. Podeliti Radni list 6.5a učesnicima. Objasnite da ova vežba podrazumeva igru uloga zasnovanu na scenariju opisanom u radnom listu.
2. Nasumično dodelite uloge učesnicima (na osnovu profila učesnika i vašeg mišljenja o doprinosu toku vežbe možete sami dodeliti neke uloge ili pitati ima li dobrovoljaca; na vama je da to procenite).
3. Podelite Radni list 6.5b, dnevni red radionice i projektujte dnevni red na ekran da ga učesnici mogu pročitati. Neka ostane na ekranu tokom cele vežbe.
4. Podelite svim učesnicima kopije Radnog lista 6.5c koji sadrži detalje i osnovne informacije o svim ulogama, pa i onima kojima nije dodeljena uloga. To će im omogućiti da shvate ko su sve igrači i da bolje prate vežbu. Objasnite učesnicima da treba da obrate pažnju jer će morati da daju povratne informacije na kraju aktivnosti!

5. Objasnite učesnicima u igri da preuzimaju ulogu određenog partnera koji pohađa prvu radionicu u novouspostavljenom bezbednosnom partnerstvu policije i zajednice.
6. Zamolite osobu koja je preuzela ulogu „višeg policijskog službenika“ da započne radionicu. Od te osobe će se takođe tražiti da predsedava sastanku i moraće da obezbedi da se njegovi partneri pridržavaju dnevnog reda. Vi, kao predavač, možete mu pomoći u tome, kao i u celokupnom vođenju vežbe.
7. Još jednom, podsetite ostale učesnike da treba da obrate veliku pažnju na dnevni red jer će se od njih tražiti da se pozabave tačkama dnevnog reda tokom sesije sa povratnim informacijama.
8. Recite učesnicima da zabeleže svaku od ovih stavki i, na osnovu svog znanja i iskustva, ono što veruju da su „glavne prednosti policijskog tima u zajednici koji radi sa socijalnim partnerima“, šta bi mogle biti „poteškoće u radu policije sa kojima se suočavaju partneri i zajednica“, šta bi mogle biti „glavne brige zajednice i izazovi sa kojima se trenutno suočava“ itd.
9. Učesnici kojima nije dodeljena uloga takođe treba da beleže diskusije između aktera tokom sastanka i kako sve igrači argumentuju stavove iz svoje perspektive. Trebalo bi da obrate posebnu pažnju na dinamiku razgovora i da razmisle o tome kako bi se sami nosili sa problemima kada bi se sa njima suočili u stvarnom životu.
10. Učesnici imaju otprilike 10 minuta za svaku temu dnevnog reda; obaveštavajte ih o vremenu i, ako je potrebno, podstičite ih da pređu na sledeću tačku dnevnog reda kako biste bili sigurni da će sve tačke biti obrađene tokom predviđenih 60 minuta.
11. Kada vreme istekne, pohvalite učesnike za njihov sjajan nastup! Zatim zamolite grupu igrača da daju povratne informacije o tome kako je, po njihovom mišljenju, prošla vežba. Posebno onima koji nisu igrali uloge policijskih službenika postavite sledeća pitanja: Koliko ste bili zadovoljni vođenjem radionice? Da li ste, nakon radionice, osetili želju da u budućnosti uđete u partnerstvo sa policijom?
12. Zamolite one koji nisu učestvovali u igri uloga da daju svoju procenu vežbe, a najpre da li je to odražavalo njihovo iskustvo u pogledu ovakvog angažovanja u radu sa zajednicom. Pitajte ih šta je bilo posebno korisno u radionici. Šta je, po njihovom mišljenju, dobro urađeno? Šta je moglo bolje da se uradi? Da li postoje neke druge stvari za koje misle da su mogle ili je trebalo da se urade drugačije?
13. Moderirajte završnu diskusiju oslanjajući se na tačke navedene u nastavku. Zaključite aktivnost naglašavajući važnost bezbednosnih partnerstava koja se zasnivaju na zajedničkim vrednostima i principima koje dele svi partneri. Pitajte sve učesnike koje su poteškoće u održavanju takvih sastanaka. Koji su izazovi u održavanju naknadnih sastanaka?

Teme za diskusiju

Značaj vremena

Skrenite pažnju na činjenicu da u radu policije u zajednici teškoća obično ne leži u pokretanju bezbednosnog partnerstva, već u njegovom održavanju tokom vremena. Partneri i članovi zajednice mogu u početku biti oduševljeni učešćem i radovati se izgradnji odnosa i rešavanju dugotrajnih problema. Međutim, i uloga koju policijski službenici igraju u partnerstvu i način na koji tu ulogu obavljaju, ključni su za održavanje stalnog interesovanja i posvećenosti drugih.

Vreme igra ključnu ulogu jer je upravo ono potrebno da bi se u policiji razvila participativna kultura i da bi se izgradilo poverenje u rad policije unutar zajednice. Stoga je dosledan i smislen angažman zajednice od suštinskog značaja za dugoročnu podršku radu policije u zajednici i bezbednosnim partnerstvima. Naglasite da će na početku partnerstva i tokom vremena policijski tim morati da bude u stanju da prihvati različite stavove i različite načine rada, što će zahtevati strpljenje, trpeljivost i fleksibilnost. Iako policija može preuzeti vodeću ulogu u projektu rada policije u zajednici, ona ga ne poseduje! Ona mora da shvati da je u tom projektu „partner“, a ne jedini vlasnik.

Zajednički ciljevi i vrednosti

Istaknite da su zajednički ciljevi i vrednosti ključni za održavanje motivacije partnera. Mora postojati zajednička vizija o tome šta treba postići i kako to postići.

Sastanci mogu olakšati postizanje ove jasnoće i fokusa, ali samo kada imaju jasnu i dogovorenu svrhu. To znači da svaki sastanak mora imati unapred dogovoren i jasan dnevni red i da mora biti dobro vođen kako bi se konkretno obradila nastala pitanja, jer je veća verovatnoća da će to motivisati partnere da zadrže interesovanje za ono što se dešava. Sastanci koji se sazivaju samo da bi se održali, a koji nemaju nikakvu drugu suštinsku svrhu, mogu dugoročno obeshrabriti partnere i ugroziti njihovo interesovanje i posvećenost.

Inkluzivni pristup

Naglasite da bezbednosna partnerstva podstiču učešće predstavnika zajednice, veću društvenu solidarnost i olakšavaju prihvatanje kulturnih i društvenih razlika unutar zajednice. Jedan od glavnih izazova u radu policije u zajednici jeste kako uspostaviti inkluzivna partnerstva u kojima učestvuju svi članovi zajednice ili njihovi predstavnici. Ovde posebnu pažnju treba posvetiti ulozima potencijalnih i stvarnih čuvara unutar zajednica i važnosti kontinuiranog ulaganja u promovisanje i širenje različitih kanala komunikacije. To se može uraditi upotrebom različitih društvenih medija, partnerstvom sa terenskim radnicima i saradnjom sa školama, klubovima i društvima.

Direktno konsultovanje sa lokalnim zajednicama o njihovim problemima putem javnih sastanaka posebno je korisno kada se radi o situacijama koje izazivaju napetost u zajednici. Međutim, uprkos njihovoj očiglednoj otvorenosti, to možda nisu uvek najatraktivniji forumi na kojima ljudi iznose svoje stavove, brige i sumnje. Bez obzira na to, oni mogu biti važni za policiju u širenju informacija, rešavanju glasina i razjašnjavanju situacija, pružanju obaveštenja zajednici ili grupi unutar zajednice o policijskim reakcijama na incidente ili jednostavno u podizanju svesti javnosti o pitanjima koja izazivaju zabrinutost. Za mnoge ljude veb-sajtovi i društveni mediji sa policijskim informacijama i dalje mogu biti efikasniji i neposredniji način za prenošenje kritičnih i pravovremenih informacija javnosti. Ništa od ovoga ne obezvređuje ulogu koju partnerstva imaju u olakšavanju komunikacije između policije i između različitih grupa unutar zajednice u cilju promovisanja kohezije i sprečavanja sukoba. Dakle, što je veća zastupljenost celokupne zajednice od početka, to su bolji proces i rezultati. Mora se naglasiti da se učešće zainteresovanih strana u bezbednosnim partnerstvima sa policijom mora zasnivati na inkluzivnim vrednostima i kontinuiranom dijalogu, uz poštovanje stavova svih partnera, čak i ako je ponekad teško postići konsenzus. Kada učešće očigledno nije potpuno inkluzivno i ravnopravno, posebno tamo gde postoji veliki broj marginalizovanih, ugroženih

i teško dostupnih članova zajednice, onda policija treba aktivno da nastoji da promoviše veći domet i inkluziju kroz rad sa postojećim partnerima ili da razmotri saradnju sa novim ili dodatnim partnerima.

Zajednička odgovornost

Podsetite učesnike da bezbednosna partnerstva pojačavaju osećaj vlasništva i odgovornosti partnera za rad policije u zajednici u naselju. Razgovarajte o praktičnim načinima kako bi se to moglo uraditi, na primer, dogovorom o merljivim i ostvarivim ciljevima za partnerstva koji će se redovno revidirati. Participativni pristup podstiče policijsku službu na kulturološke promene, uz podršku svih nivoa policijske hijerarhije. Prednosti promene za samu policiju, u živoj multikulturalnoj pluralističkoj demokratiji, ne treba umanjivati.

Redovna komunikacija

Rad policije u zajednici zahteva redovnu komunikaciju i konstruktivne i pozitivne odnose između policije i građana. Ta saradnja sa društvom olakšava pristup informacijama koje izražavaju zabrinutost zajednice i poboljšava rad policije i

legitimitet razvijanjem bolje informisanih i efikasnih policijskih strategija za rešavanje problema zajednice. Dakle, uspostavljanje partnerstava i dugoročnih kanala komunikacije sa svim grupama u zajednici treba da bude prioritet policije. Uključivanje interkulturalnih medijatora je od velike važnosti za uspostavljanje tih komunikacionih kanala sa članovima zajednice, ali ipak ne bi trebalo da zameni pokušaje da se dopre do što šireg preseka zajednice i izgrade direktniji odnosi sa njom, koliko je to praktično moguće. Štaviše, uspostavljanje kanala u okviru bezbednosnog partnerstva imaće suštinski značaj za promovisanje dijaloga i poverenja između policije i partnera: policija se može osloniti na partnere u rešavanju problematičnih situacija koje je identifikovala, dok se partneri mogu osloniti na podršku policije u svojim poduhvatima u susedstvu. Ovo doprinosi da se vremenom uspostave pouzdani i poverljivi odnosi.

Napomene za predavače

Uloge određene za vežbu igranja uloga treba posmatrati samo kao reference ili primer. Predavač će možda hteti da izmeni uloge kako bi bolje odgovarale uslovima u okviru posebne nadležnosti ili da izabere druge uloge, koje su prikladnije za kontekst intervencije i ciljeve obuke.

Ova aktivnost se može izvoditi sa učesnicima iz partnerstva koje već postoji ili samo sa policijskim službenicima koji glume uloge učesnika. U ovom drugom slučaju veoma je važno da policijski službenici dobiju priliku da se vide iz „druge” perspektive (isto se odnosi i na partnere koji glume ulogu policije). Mora se uložiti istinski trud u pokušaju da se razumeju tuđa gledišta.

Studija slučaja

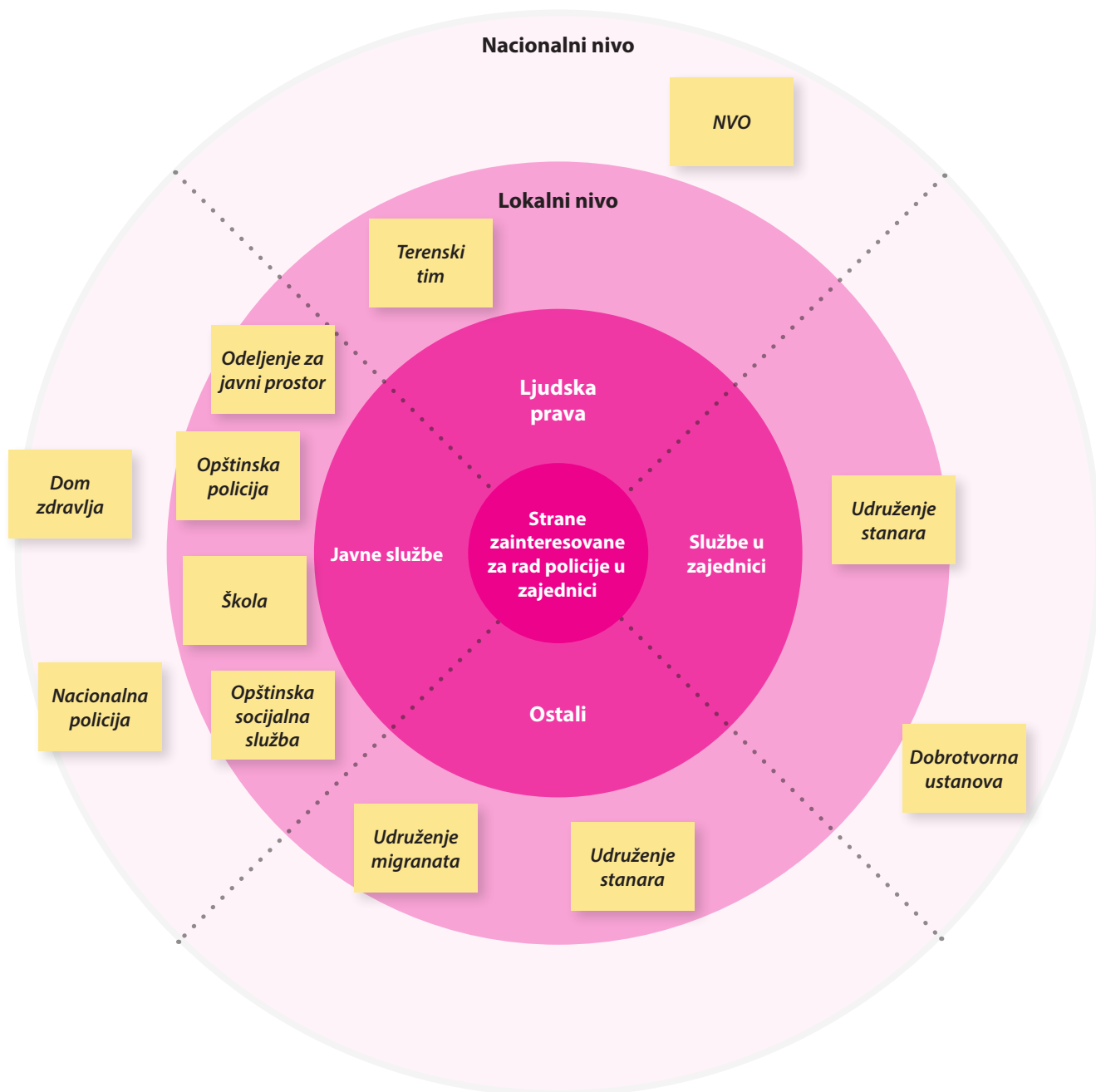
Godine 2009. uspostavljen je projekat rada policije u zajednici u raznolikom susedstvu jednog evropskog grada. Model zahtevao da se u projekat uključe lokalne organizacije i predstavnici zajednice. Policija je zato, kao prvi korak, pozvala ključne zainteresovane strane na početni sastanak i zamolila ih za saradnju kako bi zajedno planirali rad policije u zajednici u tom naselju. U sledećem koraku uspostavljeno je bezbednosno partnerstvo u zajednici. Tokom sledeće godine, kroz niz mesečnih sastanaka, partneri su identifikovali glavne bezbednosne probleme koje treba rešiti i odredili profil budućeg policijskog tima u zajednici koji bi bio u najboljem položaju da obavlja policijske odgovornosti. Na osnovu toga su izabrani policijski službenici u zajednici i osmišljen je program obuke za pripremu policijskog tima za pokretanje pešačke patrole u komšiluku. Program obuke je takođe imao za cilj da pripremi partnere za rad sa policijom na zajedničkom rešavanju problema zajednice.

Kurs obuke na temu rada policije u zajednici doneo je dodatne, nepredviđene koristi. Pošto je bio usmeren na sve članove partnerstva, učesnici obuke iz redova policije mogli su da čuju iz prve ruke otvorena iskustva i stavove socijalnih partnera i predstavnika zajednice u vezi sa problemima i izazovima u susedstvu koje treba prevazići, uključujući i one koji se odnose na različitost, jednakost i pitanja ljudskih prava. Razmena mišljenja na ovom forumu posebno je pomogla da se poboljšaju svest i znanje policijskih službenika o kulturnoj različitosti u toj oblasti. Štaviše, kako je obuka održana u prostorijama socijalnih partnera, i oni i predstavnici zajednice bili su u svojoj „sigurnoj luci“, što im je olakšalo vođenje otvorenog i iskrenog dijaloga sa policijom. Činjenica da je program obuke podrazumevao 30 sati obuke, koja je trajala nekoliko dana, dodatno je omogućila učesnicima da uspostave bliži odnos poštovanja i da otvoreno iznose stavove, čak i o konfliktnim pitanjima. To je stvorilo veću svest o ograničenjima koja osećaju neki policijski službenici kada obavljaju policijske poslove u raznolikim naseljima.

Kao rezultat ove zajedničke obuke, koja je postavila osnovu za razvoj poverljivijeg odnosa između policije i partnera, novom policijskom timu u zajednici bilo je mnogo lakše da uđe u to naselje. Policijski tim je sada mogao lično da upozna glavne kontakte u naselju i znao je sa kim treba da kontaktira i da sarađuje bez odlaganja na rešavanju problema koje su članovi zajednice prijavili, članovi koje su policijski službenici sada posmatrali iz drugačijeg ugla, sa većim uvažavanjem.

Pitanja za diskusiju

1. Koje glavne strategije angažovanja zajednice možete identifikovati u ovoj studiji slučaja?
2. Koje strategije bi bile posebno korisne za primenu u vašem kontekstu prilikom uspostavljanja rada policije u zajednici? Navedite razloge za svoj izbor.
3. Koje strategije bi po vašem mišljenju bilo posebno teško primeniti u vašem kontekstu? Navedite razloge za svoj izbor.

Preporuke iz Evropskog kodeksa policijske etike:¹³

[Policijsko osoblje bi trebalo da bude u stanju] „da demonstrira zdravo rasuđivanje, otvoren stav, zrelost, pravičnost, komunikacijske veštine i, gde je prikladno, veštine liderstva i upravljanja. Štaviše, ono treba da pokaže dobro razumevanje društvenih, kulturnih pitanja i pitanja zajednice.“ Ovo razumevanje „društvenih, kulturnih pitanja i pitanja zajednice“ ne može se postići bez odgovarajućeg angažovanja i uvažavanja javnosti i svih grupa koje čine javnost.

Policijski službenici koji su ponosni na svoju profesiju i sa voljom obavljaju svakodnevni posao ne mogu sebi dozvoliti neprimereno postupanje koje ne poštuje ljude i ne prepoznaje njihovo ljudsko dostojanstvo.

Vežba:

1. Istaknite u tekstu karakteristike policajca za koje smatrate da su najvažnije u uvažavajućem postupanju prema ljudima kada ih policija zaustavi i pretrese.
2. Navedite primer koji ilustruje važnost istaknutih osobina (npr. navedite kako bi se policijski službenik mogao obratiti osobi koju namerava da zaustavi i pretrese: koje bi veštine (npr. „zdravo rasuđivanje“), ponašanje (npr. „sa poštovanjem“) i stavovi (npr. „otvorenog uma“) bili posebno korisni?

Izvor: Savet Evrope, „Evropski kodeks policijske etike“ (2001)

¹³ Savet Evrope, Preporuka Rec(2001)10 Komiteta Ministara državama članicama o „Evropskom kodeksu policijske etike“, stav 12, dostupna na: <https://polis.osce.org/european-code-police-ethics>.

Preporuke Saveta Evrope „Interkulturalni gradovi – Priručnik o radu policije u zajednici”¹⁴

Policijska služba je, dakle, jedna od institucija odgovornih za garantovanje principa ravnopravnosti, a dužna je da interveniše u situacijama sukoba sa apsolutnom nepristrasnošću i uz poštovanje etničkih, seksualnih, verskih i kulturnih obeležja, vodeći računa i o posebnim stanjima najugroženijih društvenih grupa (kao što su osobe sa invaliditetom i beskućnici).

Da bi prevazišla nepoverenje i promovisala puno društveno učešće svih građana, policija mora da preuzme aktivnu ulogu u radu na prevenciji rasizma i ksenofobije, homofobije, rodnog ili porodičnog nasilja i drugih oblika mržnje, diskriminacije ili netolerantnosti, kroz bolje poznavanje i razumevanje karakteristika i posebnosti ljudi koji su često

predmet diskriminacije. [...] Policija mora imati znanja i razumeti nacionalno i međunarodno zakonodavstvo da bi se borila protiv navedenih praksi mržnje.

Vežba:

1. Istaknite u tekstu karakteristike policijskog službenika koje smatrate najvažnijim za postupanje prema ljudima na jednak i pravičan način: koje bi veštine, ponašanja i stavovi bili posebno korisni?

Izvor: Savet Evrope, „Interkulturalni gradovi – priručnik o radu policije u zajednici” (2019)

¹⁴ Savet Evrope (2019), „Interkulturalni gradovi – priručnik o radu policije u zajednici”, dostupno na: <https://edoc.coe.int/en/living-together-diversity-and-freedom-in-europe/7930-intercultural-cities-manual-on-community-policing.html>.

Preporuke dokumenta OEBS-a „Dobre prakse u izgradnji partnerstava između policije i javnosti”¹⁵

32. [...] Pored tradicionalnih tehničkih veština i osnovnih zahteva za demokratski rad policije (kulturna i verska svest, ljudska prava i policijska etika), rad policije u zajednici zahteva još širi spektar veština, uključujući sposobnost komunikacije (i na jezicima lokalnih zajednica), slušanja različitih mišljenja, izgradnju poverenja i posredovanje u sukobima. Pored toga, on zahteva sposobnost da se razviju kreativni pristupi pitanjima zajednice, uključujući organizovanje grupa u zajednici, rešavanje problema i prikupljanje informacija zasnovanih na tehnologiji, kao i prevođenje opštih obaveza u odgovarajuće akcije te prenošenje onoga što brine pripadnike zajednice rukovodstvu policije i drugim zainteresovanim stranama.

63. Unutar policijske službe treba izabrati službenike koji su motivisani za ovaj novi pristup radu policije i koji imaju osnovne veštine za taj izazovni zadatak. Kako će osećaj sigurnosti i poverenje u policiju verovatno biti posebno niski na pilot-lokacijama u manjinskim populacijama koje su možda ranije iskusile pristrasno i represivno postupanje policije, važan korak u pridobijanju poverenja manjinskih zajednica bio bi njihovo integrisanje u policiju u svim činovima i na svim funkcijama. Njihova integracija ne bi služila samo kao mera za izgradnju poverenja, već bi obezbedila policiji i niz znanja i veština potrebnih za rad u multikulturalnom okruženju, a posebno poznavanje manjinskih jezika i specifične tradicije i običaja. Zapošljavanje takođe treba da se fokusira na žene, čiji procenat u policiji obično nije srazmeran sastavu stanovništva.

Vežba:

1. Istaknite u tekstu karakteristike policijskog službenika koje smatrate najvažnijim za izgradnju partnerstava i saradnju sa članovima zajednice – koje bi veštine, ponašanja i stavovi bili posebno korisni?

Izvor: OEBS, „Dobre prakse u izgradnji partnerstva između policije i javnosti”, (2008)

Model dnevnog reda

Napomena: preporučuje se da se ovaj model primeni u periodu od jednog i po dana. Ukoliko to nije moguće, predavači mogu da održe ovaj kurs obuke tokom jednog dana ili da odaberu aktivnosti na osnovu potreba polaznika.

¹⁵ OEBS (2008), „Dobre prakse u izgradnji partnerstva između policije i javnosti”, dostupno na: www.osce.org/files/f/documents/8/4/32547.pdf.

Scenario

Kada pročitaju izveštaje o kontinuiranom kriminalu i neredima u raznolikoj i ekonomski ugroženoj zajednici i prepozna ograničenja reaktivne policije u rešavanju osnovnih problema te zajednice, policijska komandantkinja odgovorna za to područje odlučuje da sprovede pilot-projekat rada policije u zajednici u pokušaju da poboljša stvari. U sledećem koraku ona određuje strateški tim za angažovanje zainteresovanih strana u zajednici koje bi zajedno sa policijom radile na planiranju projekta.

Nakon identifikacije relevantnih zainteresovanih strana koje će biti uključene u bezbednosno partnerstvo, strateški tim ih poziva na prvi partnerski sastanak u formi radionice kako bi se upoznali sa konceptom i praksom rada policije u zajednici i započeli prvu fazu procesa planiranja. Radionica se održava u prostorijama policije. Ovo je prvi put da su se zainteresovane strane i policija susreli licem u lice. To je takođe prvi put da su se oni iz zajednice sastali u prostorijama policije. Viši policijski službenik zadužen za tim dočekuje sve i otvara radionicu.

Dnevni red: Sastanak o bezbednosnom partnerstvu

1. Pozdravna reč glavnog policijskog službenika
2. Predstavljanje za okruglim stolom
3. Glavne prednosti policijskog tima u zajednici i njihov rad sa lokalnim akterima
4. Poteškoće u radu policije sa kojima su se ranije suočavale lokalne zainteresovane strane i šira zajednica
5. Glavne brige zajednice i izazovi sa kojima se zajednica trenutno suočava
6. Načini angažovanja zajednice
7. Policijski tim u zajednici – šta je potrebno?
8. Naredni koraci

Primer uloga za partnerski sastanak

Policijski službenik/službenica u zajednici: To je osoba čije je zaduženje da patrolira zajednicom. Tokom svakodnevnog rada ona će redovno komunicirati sa pojedincima u cilju smanjenja straha od kriminala i rešavanja problema. Ona će se takođe aktivno uključivati u smanjenje sukoba i nastojati da podstakne veće interkulturalno razumevanje i razgovore. Sarađivaće sa partnerima, i sa onima iz tog područja i sa onima koji su odgovorni za pružanje usluga u tom području.

Viši policijski službenik / viša policijska službenica: Supervizor/supervizorka odgovara za upravljanje policijskim timom u zajednici. To podrazumeva dodeljivanje zadataka, praćenje učinka, slušanje policijskih službenika i prilagođavanje prioriteta i pristupa u svetlu povratnih informacija, iskustava i policijskih imperativa. Predsedavaće radionici i otvoriće je objašnjavajući svrhu: zašto je policija došla do potencijalnih partnera i odlučila da pokrene proces rada policije u zajednici.

Stanovnik/stanovnica: Ta osoba je predsednik/predsednica udruženja za podršku migrantima. U ovom naselju živi nekoliko decenija i ima veliko iskustvo u radu sa članovima zajednice, kao i sa zakonom propisanim i dobrovoljnim grupama. Udruženje je često ključni kontakt i za nove migrante i za one koji žive u zajednici dugi niz godina. Ona poznaje probleme koji se ponavljaju, ali nema stručno znanje o svim kulturama ili etničkim grupama koje čine zajednicu. Udruženje redovno organizuje događaje u zajednici i otvorene sastanke sa policijom. Odnosi sa policijom ranije nisu bili dobri. Smatra se da policija namerno cilja migrante i da se prema njima ponaša nepravedno.

Terenski radnik / terenska radnica: Ta osoba je zaposlena u nacionalnoj organizaciji za ljudska prava u borbi protiv diskriminacije, koja ima mnoge regionalne i lokalne kancelarije širom zemlje. Ona takođe treba da promoviše edukaciju i razumevanje u pokušaju da se istaknu principi ravnopravnosti i da se priznaju vrednosti interkulturalizma. Ona nije imala mnogo kontakta sa policijom, ali shvata da bi novo partnerstvo moglo poboljšati razumevanje i odnose.

Nastavnik/nastavnica: Ta osoba radi u jednoj od najvećih srednjih škola u zajednici. Prosvetne vlasti su joj dale zadatak da vodi školske programe za podršku mladim ljudima koji su nedavno stigli iz druge zemlje da se prilagode školi. To podrazumeva rad sa mladima i pomoć u rešavanju jezičkih, kulturnih i društvenih problema sa kojima se mogu suočiti. Ona je takođe zadužena za negovanje i izgradnju odnosa između novopridošlih i drugih mladih ljudi u školi i drugim školama u okruženju. Takođe je zainteresovana za izgradnju pozitivnih odnosa između svih grupa mladih unutar zajednice kroz obezbeđivanje foruma za društveni kontakt. Često poziva policijske službenike na školske razgovore, ali se oni uglavnom bave svojim temama, bezbednošću na putevima i drogom.

Socijalni radnik/radnica: Ta osoba ima specifičnu ulogu u rešavanju nekih potreba maloletnih tražilaca azila bez pratnje jer im obezbeđuje smeštaj i druge vrste podrške preko lokalnog centra. Ona saraduje sa programom integracije lokalne škole. Svesna je da mnogi njeni klijenti često dolaze u negativan kontakt sa policijom. Smatra da policija diskriminiše ovu grupu.

Radnik/radnica iz NVO: Ta osoba se uglavnom bavi tražiocima azila koji su smešteni u zajednici. Ti novi stanovnici uglavnom stižu iz Somalije i Sirije, a odnedavno i iz Avganistana i Iraka. Ona ima kontakt sa policijom, ali često u negativnom kontekstu u kome se smatra da policija uznemirava njene klijente ili da policija interveniše po pritužbama drugih stanovnika, pri čemu se čini da to radi na diskriminatorски način.

Radnik/radnica u sistemu maloletničkog pravosuđa: Ta osoba ima zadatak da radi sa mladima kako bi ih odvratila od kriminala i antisocijalnog ponašanja. Radi sa grupama rezidenta i teško dostupnim mladim ljudima iz svih sredina kako bi pokušala da promoviše veće razumevanje i koheziju. Ima veze sa školama iz okoline i udruženjem za podršku migrantima. Smatra da je policija u prošlosti otežavala njen posao tako što je postupala agresivna, a ponekad i diskriminatorски. Osim toga, policija se u velikoj meri oslanjala na taktiku zaustavljanja i pretresa koja je samo povećavala neprijateljstvo stanovništva prema policiji.

Prevod ove publikacije je pripremljen uz finansijsku podršku Evropske unije i Saveta Evrope. Sadržaj je isključiva odgovornost autora/autorke i ni u kom slučaju ne predstavlja zvanične stavove Evropske unije ni Saveta Evrope.

Zemlje članice Evropske unije su odlučile da udruže svoja znanja, resurse i sudbine. Zajedno su izgradile stabilno okruženje, demokratiju i održivi razvoj zadržavajući kulturnu raznolikost, toleranciju i individualne slobode. Evropska unija je posvećena deljenju svojih dostignuća i vrednosti sa zemljama i narodima van svojih granica.

www.europa.eu

Prevod sufinansirala
Evropska unija

Savet Evrope je vodeća organizacija za ljudska prava na kontinentu. Obuhvata 46 država, uključujući sve članice Evropske unije. Sve države članice Saveta Evrope potpisale su Evropsku konvenciju o ljudskim pravima, sporazum čiji je cilj zaštita ljudskih prava, demokratije i vladavine prava. Evropski sud za ljudska prava nadgleda primenu Konvencije u državama članicama.

www.coe.int

